

РИЧАРД ЙЕЙТС

Един от най-великите американски романисти на XX век.

Сънди Телеграф

Кейт Уинслет и Леонардо Ди Каприо в кадър от едноименния филм

ПЪТЯТ
НА ПРОМЕНИТЕ

РИЧАРД ЙЕЙТС

ПЪТЯТ НА ПРОМЕНИТЕ

Превод: Станислава Миланова

chitanka.info

Един от най-великите американски романисти на ХХ
век

Сънди Телеграф

Великият Гетсби на моето време...
Една от най-хубавите книги от представител на моето
поколение.

Кърт Вонегът

От момента на публикуването си през 1961 г. романът *Пътят на промените* е приветстван като шедьовър на реалистичната литература и като най-емоционално наситения портрет на средната класа от американските предградия. Франк и Ейприл Уилър са млада и красива двойка, завладяна от представата, че величието е просто на ръка разстояние.

Със затрогващо състрадание и съкрушителна яснота Ричард Йейтс проследява мъчителното търсене на изход от посредствеността, в което Франк и Ейприл извършват предателство не само един спрямо друг, но и спрямо най-доброто в себе си.

Тук има не само изкусно писане; тук има нещо, което — добавено към изкусното писане — кара книгата мигновено, интензивно и забележително да оживее. Ако за създаването на шедьовър в съвременната американска литература е необходимо и още нещо, то аз със сигурност не знам какво е то.

Тенеси Уилямс

Култовият роман на Ричард Йейтс има какво да каже на съвременността, тъй като открито изрича често потулвани истини за човешката същност. През 2008 г. носителят на Оскар Ричард Мендес, въодушевен от *Пътят на промените*, създава поразяващия с

драматизма си едноименен филм, в който Кейт Уинслет и Леонардо ди Каприо изпълняват главните роли.

Всяка фраза отразява във висша степен интегритет и стилистично майсторство. „Пътят на промените“ оставя у нас ново усещане за най-големите ни съвременни недостатъци: провали в работата, образованието, общността, семейството, брака... и нервите.

Ню Рипъблик

Ричард Йейтс е писател с властно дарование. Неговата проза е изтънчена и същевременно чувствителна и в нея страстта и иронията са в съвършен баланс. Той ни дарява неочаквана наслада с поток от свежи фрази и стряскащи внезапни прозрения, с точно описание на чувствата и хапливи, лишени от сантименталност възприятия.

Сетъди Ривю

Могъща трактовка на една типично американска тема, която бихме могли да определим като „впримченост“... Изключително впечатляващо представяне. Книгата е написана с разбиране, сила и съзнание за сложността и нееднозначността и ни разказва трогателна и увлекателна история.

Атлантик Мантли

Ричард Йейтс е роден през 1926 г. в Ню Йорк. Живее в Калифорния. Започва да печата разкази през 1953 г., а първият му роман — „Пътят на промените“ — е номиниран за „Нешънъл Бук Ауорд“ (Националната награда за книга) през 1961 година. Автор е на осем други книги, включително романите „Добро училище“, „Великденско шествие“ и „Нарушаване на мира“, както и на два

сборника с разкази — „Единадесет вида самота“ и „Влюбени лъжци“.
Умира през 1992 година.

На Антон Стайков, с благодарност за приятелския жест

от Издателя

На Шийла

*Уви! Когато кротка, но и бурна е
страстта!*

Джон Кийтс

ЧАСТ ПЪРВА

ЕДНО

След като и последните звуци от генералната репетиция стихнаха, на актьорите от „Лоръл Плейърс“ не им оставаше друго, освен да стоят смълчани и безпомощни и да примигват над светлините на рампата към празната зала. Дъхът им почти секна, когато ниската важна фигура на техния режисьор изникна откъм празните седалки, за да се присъедини към тях на сцената. Той шумно дотътри подвижната стълба откъм страничната пътека, изкачи стъпалата до половината, обърна се към тях и им заяви, с няколко прочиствания на гърлото, че са дяволски талантлива трупа и че е чудесно да се работи с тях.

— Не беше лесно — рече той, а очилата му проблясваха сериозно, докато оглеждаше сцената. — Имахме много проблеми и, да си призная, малко или много се бях примирил и не очаквах бог знае какво. Е, слушайте. Може да ви звучи сантиментално, но тази вечер се случи нещо. Докато седях там, изведнъж се изпълних с усещането, че всички вие за първи път играете от сърце. — Той изду джоба на ризата си с пръстите на едната си ръка, за да покаже какво просто, физическо нещо е сърцето, а после сви същата ръка в юмрук, който бавно и безмълвно разклати по време на дългата драматична пауза, затваряйки едното си око и оставяйки влажната си долна устна да се изкриви в гримаса на триумф и гордост. — Направете го отново утре вечер — каза — и ще имаме страхотно представление.

Бяха готови да захлипат от облекчение. Вместо това, трепереци, те ликуваха, смееха се, стискаха си ръцете и се целуваха, някой излезе за каска бира и всички пяха песни около пианото в залата, докато в един момент единодушно се съгласиха, че е най-добре да приключат и да се наспят добре.

— До утре! — подвикваха си, щастливи като деца, докато потегляха към домовете си под светлината на луната, установявайки, че могат да свалят прозорците и да пуснат вътре свежия въздух с неговия здравословен аромат на глинеста почва и млади цветя. Едва сега много от актьорите от „Лоръл Плейърс“ си позволяваха да усетят настъпването на пролетта.

Годината бе 1955, а мястото — област в Западен Кънектикът, където три разраснали се градчета неотдавна бяха съединени от широкия и шумен път, наречен Шосе 12. Актьорите от „Лоръл Плейърс“ бяха аматьори, но ценни и много сериозни, внимателно подбрани измежду младите хора в трите градчета, а това щеше да бъде първата им продукция. Цяла зима се бяха събирали в гостните на един или друг, за да обсъждат оживено Ибсен, Шоу и О’Нийл, след това за гласуването, при което здравомислещото мнозинство избра „Вкаменената гора“^[1], а после и за кастинга, усещайки как всеотдайността им нараства с всяка седмица. Вътрешно може би смятаха режисьора за странен дребосък (и в известен смисъл той беше точно такъв: изглеждаше неспособен да говори другояче, освен изключително тържествено, и често завършваше забележките си с леко поклащане на главата, от което бузите му потреперваха), но го харесваха и уважаваха и вярваха безрезервно в онова, което им казваше. „Всяка пиеса заслужава най-доброто, което актьорът може да даде“, беше им казал веднъж, а друг път: „Запомнете. Ние не просто поставяме пиеса. Ние създаваме общински театър, а това е нещо изключително важно“.

Бедата бе, че от самото начало се страхуваха да не заприличат на глупаци и бяха задълбочили страха си, боейки се да го признаят. Отначало репетираха в съботите — винаги, както изглеждаше, в онези безветрени февруарски или мартенски следобеди, когато небето е бяло, дърветата са черни, а кафявите полета и хълмове лежат голи и крехки между ивици втвърден сняг. Излизайки през вратата на собствената си кухня, спирайки за миг да закопчае палтото си или да си сложи ръкавиците, всеки от актьорите виждаше пейзаж, на който подobaваха само няколко много стари и порутени от времето къщи; от това собствените им домове изглеждаха безтегловни и нетрайни, някак глупаво неуместно — като множество нови шарени играчки, оставени навън през нощта и измокрени от дъжда. Автомобилите им също не бяха на място — ненужно широки и лъскави в цветовете на бонбони и сладолед, сякаш потръпващи при всяка пръска кал, те пълзяха примирено по разбитите пътища, които от всички посоки се вливаха в дебелия равен асфалт на Шосе 12. Стигнали там, автомобилите сякаш си отдъхваха, попаднали в свои води: дълга ярка долина от цветна пластмаса, шлифовано стъкло и неръждаема стомана — „KING

KONE“, „MOBILGAS“, „SHOPORAMA“, „EAT“, но в крайна сметка се налагаше да завият, един след друг, и да поемат по извиващия се черен път, водещ към гимназията; трябваше да отбият и да спрат на тихия паркинг пред актовата зала на училището.

— Здравсти! — поздравяваха се актьорите срамежливо.

— Здравсти!... Здравсти! — и влизаха неохотно вътре.

Струпваха тежките си галоши край сцената, бършеха носове с хартиени носни кърпички, взираха се смръщено в неравните букви на сценария и накрая се обезоръжаваха взаимно с изблици на снизходителен смях и се съгласяваха, отново и отново, че имат достатъчно време да изгладят нещата. Но нямаха достатъчно време и всички го знаеха, а удвояването и утрояването на репетициите им като че ли само влошаваше положението. Дълго след като бе дошъл моментът, както казваше режисьорът им, „наистина да се справим с това нещо, наистина да го осъществим“, то си оставаше статично, безформено, нечовешки тежко; отново и отново те прочитаха обещанието за провал в очите на останалите, в извинителните кимвания и усмивки при сбогуването и в трескавата бързина, с която се втурваха към колите си и поемаха към домовете си, където ги чакаха по-стари и не така очевидни обещания за провал.

И ето че тази вечер, двадесет и четири часа преди премиерата, някак си бяха успели да го направят. Замаяни от непривичното усещане на грима и костюмите през тази първа топла вечер от годината, те бяха забравили да се страхуват: бяха позволили на действието в пиесата да ги сграбчи, да ги понесе и да се разбие като вълна; може би звучеше сантиментално (и какво от това?), но всички бяха играли от сърце. Кой би могъл да иска повече?

Публиката, пристигаща в дълга чиста броеница от коли на следващата вечер, също бе много сериозна. Също като актьорите, зрителите бяха предимно хора под средната възраст, облечени добре в стила, определян в нюйоркските магазини за дрехи като „провинциално неофициален“. Веднага се виждаше, че тези хора се отличаваха от обикновената тълпа, що се отнасяше до образование, работа и добро здраве, беше ясно също, че смятаха вечерта за важна. Всички, разбира се, знаеха — и го повтаряха отново и отново, докато

влизаха един по един вътре и заемаха местата си, че „Вкаменената гора“ едва ли можеше да се определи като една от най-великите световни пиеси. Но в крайна сметка творбата бе прилична и представяше гледна точка, не по-малко актуална днес, отколкото през тридесетте години. „Дори по-актуална — както не спираше да повтаря на съпругата си един мъж, който хапеше устни и кимаше, за да подчертае думите си. — Дори по-актуална, като се замислиш.“ Главното обаче не беше самата пиеса, а трупата — смелата идея за създаването ѝ, здравословният, обнадеждаващ замисъл: раждането на един истински добър общински театър тук, сред тях. Това ги беше привлякло — достатъчно множество, за да изпълни повече от половината зала, и пак това ги правеше мълчаливи и напрегнати, готови да се насладят, когато светлините угаснаха.

Завесата се вдигна и разкри декор, чиято задна стена все още се поклащаше заради хукналия в последния момент сценичен работник, а първите няколко реплики от диалога бяха заглушени от скърцане и шум зад кулисите. Тези дребни неуредици издаваха нарастващата нервност на актьорите от „Лоръл Плейърс“, но у публиката като че ли само засилиха предчувствието за едно отлично представление. Те сякаш казваха любезно: Един момент; още не сме започнали. Всички тук сме поизнервени, но имайте търпение. Скоро вече нямаше нужда от извинения, тъй като публиката гледаше младата жена, изпълняваща ролята на главната героиня, Гейбриъл.

Жената се казваше Ейприл Уилър и при първата ѝ поява на сцената из публиката премина шепотът „прекрасна“. Малко по-късно последваха обнадеждени побутвания и приглушени реплики „Тя е добра“, както и горди кимвания от страна на неколцината зрители, които по случайност знаеха, че преди по-малко от десет години е учила в една от водещите театрални школи в Ню Йорк. Тя беше на двадесет и девет години, висока, с пепеляворуса коса и патрицианска красота, която съответстваше идеално на ролята и дори аматьорското осветление не успяваше да го скрие. Нямаше значение, че раждането на две деца бе позакръглило таза и бедрата ѝ, тъй като тя се движеше със срамежливо чувствената грация на девойка; всеки, който случайно погледнеше Франк Уилър, кръглоликия, интелигентно изглеждащ млад мъж, който седеше на последния ред и хапеше юмрука си, би казал, че прилича повече на неин поклонник, отколкото на съпруг.

— *Понякога усещам, че цялата горя* — казваше тя, — *и ми се иска да изляза навън и да направя нещо напълно откачено и прекрасно...*

Зад кулисите, сгушени и слушащи, останалите актьори изведнъж я обикнаха. Или поне бяха готови да я обикнат, дори онези, които негодуваха срещу спорадичната ѝ липса на смирение по време на репетициите, тъй като изведнъж тя се превърна в единствената им надежда.

Изпълнителят на главната мъжка роля внезапно бе пипнал някакъв стомашен вирус същата сутрин. Беше пристигнал в театъра с висока температура, настоявайки, че се чувства достатъчно добре, за да играе, но пет минути преди вдигането на завесата бе започнал да повръща в гримьорната и на режисьора не му оставаше друго, освен да го изпрати вкъщи и сам да поеме ролята. Всичко се случи толкова бързо, че никой не се сети да излезе пред публиката и да огласи смяната. Неколцина от изпълнителите на по-малки роли дори не знаеха за това, докато не чуха как гласът на режисьора изрича на сцената познатите думи, които очакваха да чуят от другия мъж. Той правеше всичко по силите си и произнасяше всяка реплика с гръмък полупрофесионален апломб, но не можеше да се отрече, че изобщо не беше подходящ за ролята на Алън Скуайърс — бе нисък и дебел, оплешивяващ и почти неспособен да вижда без очилата си, които отказа да носи на сцената. Още с излизането си на сцената той накара поддържащите актьори да се прекъсват взаимно и да забравят къде трябва да застанат, а сега, по средата на важния монолог за собствената си безполезност в първо действие — *„Да, ум без цел, шум без звук, форма без материя...“* — една от ръкомахащите му ръце преобърна чаша с вода, която заля масата. Той се опита да прикрие гафа с изсмиване и поредица импровизирани реплики: *„Виждаш ли? Ето колко съм безполезен. Нека ти помогна да избършеш...“*, но останалата част от монолога бе съсипана. Вирусът на бедствието, заплашително дремещ през всичките тези седмици, сега бе изригнал и се разпространяваше от безпомощно повръщания мъж, докато не зарази всички, освен Ейприл Уилър.

— *Не би ли искал да те обичам?* — питаше тя.

— *Да, Гейбриъл* — отвърна режисьорът, блеснал от пот. — *Бих искал да ме обичаш.*

— Мислиш, че съм привлекателна?

Под масата кракът на режисьора започна да се движи нервно нагоре и надолу по пружината на сгъваемата подпора.

— Има по-подходящи думи, за да те опиша.

— Тогава защо поне не положим началото?

Тя се трудеше сама и играта ѝ се влошаваше видимо с всяка реплика. Още преди края на първото действие зрителите забелязаха не по-зле от актьорите, че е загубила хъс, и скоро всички се смущаваха заради нея. Тя започна да редува фалшиви театрални жестове и напрегната скованост; държеше раменете си повдигнати и въпреки тежкия грим се виждаше как топлината на унижението избива по лицето и врата ѝ.

След това дойде гръмкото излизане на сцената на Шеп Кембъл — едрият червенокос млад инженер, който играеше гангстера Дюк Манти. Цялата труппа се тревожеше заради Шеп още от самото начало, но той и съпругата му Мили, която бе помагала с реквизита и рекламата, бяха такива ентузиазирани и дружелюбни хора, че на никого не му даде сърце да предложи смяната му. Сега в резултат от тази снизходителност и от собственото нервно чувство за вина на Кембъл той забрави една от ключовите си реплики, изрече останалите толкова бързо и тихо, че не се чува по-назад от шестия ред, и се държа не като престъпник, а като услужлив продавач в бакалия — кимаща глава, навити ръкави и всичко останало.

По време на антракта зрителите излязоха да пушат и се разхождаха на смутени групи по коридорите на гимназията, разглеждаха таблото за обяви и триеха влажните си длани в тесните панталони и хубавите памучни поли. Никой не искаше да се връща и да изтърпи второто и последно действие, но всички го направиха.

Същото сториха и актьорите, чиято единствена мисъл сега — ясна като потта по лицата им — бе да оставят цялата история зад гърба си възможно най-бързо. Сякаш продължи часове, жесток и продължителен тест за издръжливост, в който представянето на Ейприл Уилър бе също толкова лошо като на останалите, ако не и по-лошо. По време на кулминацията, където насоките в сценария изискват мъчителността на сцената на смъртта да бъде *подчертана с гърмежи отвън и изстрели от пистолета на Дюк*, Шеп Кембъл толкова зле прецени времето на изстрелите си, а ответните гърмежи зад кулисите

бяха така силни, че всички думи на влюбените се изгубиха в оглушителното димно бедствие. Когато най-сетне завесата падна, това бе акт на милосърдие.

Аплодисментите, не много силни, бяха точно толкова продължителни, че да позволят две вдигания на завесата, едното от които хвана всички актьори на излизане от сцената, обърнати с гръб и блъскащи се един в друг, а второто разкри тримата главни герои в пантомима на човешката опустошеност: режисьорът примигваше късогледо, Шеп Кембъл изглеждаше подходящо свиреп за първи път тази вечер, а лицето на Ейприл Уилър бе застинало в изкуствена усмивка.

След това лампите в залата светнаха и никой от публиката не знаеше как да гледа или какво да каже. Неувереният глас на госпожа Хелън Гивингс, брокер на недвижими имоти, повтаряше „Много добре“ отново и отново, но повечето хора бяха смълчани и сковани, търсеха с пръсти кутиите с цигари, докато се изправяха и се насочваха към пътеките. Трудолобив гимназист, нает за вечерта да помага със светлините, се изкачи на сцената, скърцайки с маратонките си, и започна да подвиква инструкции на невидимия си партньор високо в шнурбодена. Той стоеше смутено под светлините, успявайки да държи по-голямата част от ярките си пъпки в сянка, докато гордо въртеше тялото си, за да покаже, че електротехническите инструменти — нож, клещи, кълбо жица — са мушнати в професионален на вид кобур от мазна кожа, сложен ниско долу от едната страна на тесния му дочен панталон. След това повечето светлини изгаснаха, момчето изчезна в тъмното, а завесата се превърна в мрачна стена от зелено кадифе, избледняло и покрито с прах. Сега нямаше нищо за гледане, освен лицата на зрителите, които се блъскаха по пътеките в посока към изходите. Тревожни, с ококорени очи, двама по двама, те изглеждаха и се движеха така, сякаш спокойното и организирано бягство от това място се беше превърнало в единствената необходимост в живота им; всъщност сякаш нямаше да бъдат в състояние да продължат да живеят, докато не чуят ръмжащите розови вълни на ауспусите и не оставят зад гърба си скърцащия чакъл на този паркинг, навън, където черното небе продължаваше нагоре и нагоре до безкрай и имаше стотици хиляди звезди.

---

[1] Пиеса от Р. Шъруд. — Б.пр. ↑

ДВЕ

Франклин Х. Уилър бе измежду малцината, които вървяха в посока, обратна на тълпата. Бавно, учтиво и — както се надяваше — с достойнство си пробиваше път към вратата на сцената, като повтаряше: „Извинете... Извинете“, кимаше и се усмихваше на неколцината познати, мушнал едната си ръка в джоба, за да скрие и подсуши кокалчетата, които бе смукал и хапал през цялата пиеса.

Той бе спретнат и солиден, след няколко дни ставаше на тридесет, с късо подстригана черна коса и с онази безстрастна хубост, която фотографът би могъл да използва в реклама на добра, но евтина стока (Защо да плащаш повече?), насочена към разумния потребител. Но въпреки липсата на структурна характерност, лицето му все пак притежаваше необичайна живост: то бе в състояние да изобрази напълно различни индивидуалности при всяка лека промяна в изражението. Когато се усмихваше, това бе мъж, който прекрасно знаеше, че провалът на аматьорска пиеса не е нещо, заради което си заслужава да се тревожиш — мил, разумен човек, способен да намери подходящите думи, за да утеши съпругата си зад кулисите; но в интервалите между усмивките, когато си пробиваше път през тълпата с рамото напред и можеше да се забележи леката хронична трескава обърканост в очите му, изглеждаше сякаш самият той има нужда от утеха.

Бедата бе, че цял следобед, докато затъпяваше — както обичаше да казва — от „най-скупната работа, която човек може да си представи“, той бе черпил сили, представяйки си онова, което щеше да се случи тази вечер: как се втурва у дома и подхвърля във въздуха децата си, а те се смеят, как отпива коктейл и бърбри със съпругата си по време на ранната вечеря; как я откарва до гимназията, а бедрото ѝ е стегнато и топло под окуражаващата му длан („Само да не бях толкова нервна, Франк!“); как седи заплепен от гордост и после се изправя, за да се присъедини към гръмките овации при падането на завесата; как светнал от щастие и разрошен си пробива път през ликуващите тълпи към кулисите, за да получи първата прочувствена целувка („Наистина

ли беше хубаво, мили? Наистина ли беше хубаво?“); а после двамата спират за по пиене във възхитената компания на Шеп и Мили Кембъл и си държат ръцете под масата, докато обсъждат всичко. Никъде в тези планове не бе предвидил тежестта и шока на реалността; нищо не го беше предупредило, че ще бъде запленил от поклащания се бляскав образ на момичето, което не бе виждал от години — момиче, което с всеки свой поглед и жест караше гърлото му да се изпълва с копнеж („Не би ли искал да те обичам?“) и че после пред собствените му очи то ще се разпадне и ще се превърне в лишено от грация, страдащо същество, чието съществуване се опитваше да отрича всеки ден от живота си, но което познаваше така добре и така болезнено, както познаваше себе си — измъчена и впримчена жена, чиито зачервени очи излъчваха обвинение, чиято фалшива усмивка при второто вдигане на завесата му бе така позната като собствените му подбити стъпала, като собственото му влажно бельо и като собствената му кисела миризма.

При вратата той спря, за да извади от джоба ръката си, покрита с розови петна, почти очаквайки да я види превърната в каша от кръв и жили. После изпъна сакото си, мина през вратата и се заизкачва по стълбите към високата прашна стая, изпълнена със студена светлина и дълбоки сенки от голите електрически крушки, където актьорите от „Лоръл Плейърс“, лъснали от козметика, стояха и разговаряха с бледите си посетители на нервни, разположени далеч една от друга групи от по двама-трима души. Тя не беше там.

— Не, говоря сериозно — казваше някой. — Ти чуваш ли ме, или не?

А някой друг заяви:

— О, по дяволите, така или иначе беше много забавно.

Режисьорът, сред рехавата група нюйоркски приятели, дърпаше жадно от цигарата си и клатеше глава. Шеп Кембъл, покрит с капки пот, все още държащ пистолета, но вече дошъл на себе си, стоеше до въжетото за завесата, а със свободната си ръка бе прегърнал дребната си сбръчкана съпруга и двамата демонстрираха решението си да се надсмеят над цялата история.

— Франк? — Мили Кембъл се бе вдигнала на пръсти, за да му махне и да извика името му през свити на фуния длани, преструвайки се, че тълпата е по-голяма и по-шумна, отколкото беше в

действителност. — Франк? Ще ви чакаме с Ейприл по-късно, нали? За питие?

— Добре! — извика той в отговор. — След няколко минути! — Той смигна и кимна, когато Шеп вдигна оръжието си в комичен поздрав.

Зад ъгъла завари един от по-дребните гангстери да разговаря с пълничката девойка, предизвикала тридесетсекундно прекъсване в първото действие, като беше пропуснала да излезе на сцената. Очевидно тя бе плакала, но сега оживено търкаше слепоочията си и казваше: „Божичко! Идваше ми да се *самоубия!*“, а гангстерът, изтривайки с трепереща ръка мазната боя от устата си, отвърна: „Не, но наистина мисля, че така или иначе беше много забавно, нали ме разбираш? Това е най-важното в тези неща“.

— Извинете — рече Франк Уилър, промъквайки се покрай тях към вратата на гримьорната, която съпругата му делеше с няколко други жени. Той почука и изчака, а когато му се стори, че я чу да казва: „Влез“, отвори колебливо и надникна вътре.

Тя бе сама, седеше с много изправен гръб пред огледалото и сваляше грима си. Очите ѝ все още бяха зачервени и примигващи, но му отправи усмивка, бледо копие на онази при второто вдигане на завесата, преди да се завърти обратно към огледалото.

— Здравсти — рече тя. — Готов ли си да тръгваме?

Той затвори вратата и тръгна към нея, здраво стегнал ъгълчетата на устата си в изражение, което се надяваше да е изпълнено с любов, хумор и състрадание; възнамеряваше да се наклони, да я целуне и да каже: „Чуй ме: ти беше прекрасна“. Но почти недоловимото свиване на раменете ѝ му показа, че тя не искаше да бъде докосвана, затова той не знаеше какво да прави с ръцете си и тъкмо тогава му хрумна, че „Ти беше прекрасна“ едва ли бе подходящата реплика — снизходителна или най-малкото наивна и сантиментална и доста сериозна.

— Е — каза вместо това. — Сякаш не беше точно триумф или нещо подобно, нали? — И той весело тикна цигара в устата си и я запали с апломба на запалката си „Зипо“.

— Сякаш не — отвърна тя. — Ще бъда готова след минута.

— Не, няма нищо, не бързай.

Той мушна и двете си ръце в джобовете, сви уморените пръсти на краката си в обувките и насочи поглед към тях. Дали все пак не

трябваше да каже: „Ти беше прекрасна“? Сега му се струваше, че почти всичко би било по-подходящо от онова, което бе казал. Но трябваше да измисли нещо по-добро за по-късно; сега можеше единствено да стои тук и да си мисли за двойния бърбън, който щеше да изпие, когато на път за дома се отбиеха някъде с Кембъллови. Погледна се в огледалото, стегна челюстта си и завъртя глава леко настрана, за да постигне по-сух, по-властен поглед — изражение, което си придаваше в огледалата още от детството и което никоя снимка не бе успяла да улови, а после сепнато установи, че тя го наблюдава. Погледът ѝ бе там, в огледалото, впит в неговия за един неловък миг, преди тя да сведе очи към средното копче на самото му.

— Слушай — каза тя. — Ще ми направиш ли услуга? Работата е там... — Сякаш трябваше да впрегне цялата крехка сила на гръбнака си, за да не позволи на гласа си да затрепери. — Работата е там, че Мили и Шеп искаха да излезем с тях след представлението. Ще им кажеш ли, че не можем? Да речем заради бавачката или нещо друго?

Той се отдръпна и застана със сковани крака, сгърбени рамене, ръце в джобове — сякаш изпълняваше ролята на адвокат, който обмисля деликатен етичен въпрос.

— Е — рече, — работата е там, че вече им обещах. Имам предвид, току-що ги видях отвън и казах, че ще идем.

— О. Тогава дали имаш нещо против да излезеш отново и да им кажеш, че си сбъркал? Не би трябвало да те затрудни.

— Виж — рече той. — Не бъди такава. Мислех си, че ще е забавно да се съберем всички. Освен това, би било малко грубо, нали? Имам предвид, не е ли?

— Искаш да кажеш, че няма да го направиш. — Тя затвори очи. — Добре тогава, аз ще го направя. Много ти благодаря. — В огледалото лицето ѝ — почистено и покрито с крем — изглеждаше четиридесетгодишно и така измъчено, сякаш му се налагаше да понесе физическа болка.

— Чакай малко — каза ѝ той. — Успокой се, моля те! Не съм казал това. Просто казах, че ще го сметнат за ужасно грубо, това е. Така ще стане. Не мога да променя това.

— Добре. Върви с тях, ако искаш, и ми дай ключовете за колата.

— О, боже, не започвай тази работа с ключовете за колата. Защо винаги трябва да...

— Виж, Франк. — Очите ѝ все още бяха затворени. — Няма да изляза с тези хора. Случайно не се чувствам много добре и аз...

— Добре. — Той отстъпваше назад и държеше треперещите си сковани длани като човек, старателно опитващ се да опише размера на малка риба. — Добре. Добре. Съжалявам. Ще им кажа. Веднага се връщам. Съжалявам.

Подът се люшкеше под краката му като палубата на кораб, докато си пробиваше път към кулисите, където някакъв мъж правеше снимки с миниатюрен фотоапарат със светкавица („Задръжете така — чудесно. Чудесно“), а актьорът, който играеше бащата на Гейбриъл казваше на пълничката девойка, която като че ли отново се готвеше да заплаче, че единственото, което можело да се направи, било да приемат цялата работа като жизнен опит.

— Какво става, готови ли сте? — запита Шеп Кембъл.

— Е — отвърна Франк, — всъщност се боя, че ще трябва да пропуснем. Ейприл обеща на бавачката, че ще се приберем рано, нали разбирате, ние наистина...

Лицата и на двамата увиснаха от обида и разочарование. Мили прехапа долната си устна и бавно я освободи.

— Хмм — рече тя. — Предполагам, че Ейприл се чувства ужасно заради цялата работа, нали така? Горкичката.

— Не, не, тя е добре — увери ги той. — Наистина, не е това. Тя е добре. Просто заради бавачката, нали разбирате? — За първи път през двегодишното им приятелство ги лъжеше и това накара и тримата да забият поглед в пода, докато изпълняваха неловкия ритуал с усмивките и сбогуванията. Но нямаше какво да се направи.

Тя го чакаше в гримьорната, подготвила вежливо изражение за всеки от актьорите от „Лоръл Плейърс“, когото можеха да срещнат на излизане, но успяха да избегнат всички. Тя го преведе през една странична врата, която водеше към петдесетметров празен кънтящ коридор, и те тръгнаха, без да се докосват и без да разговарят, през правоъгълниците от лунна светлина, изпъстрили мраморния под.

Миризмата на училище в тъмното, на моливи, ябълки и книги, предизвика сладостна носталгична болка в очите му и той отново бе на четиринадесет и това бе годината, когато живееше в Честър, Пенсилвания — не, в Ингълуд, Ню Джърси — и прекарваше цялото си време в плановете как да стигне с влака до Западния бряг. Бе проследил

няколко възможни маршрута по железопътната карта, много пъти бе репетирал как ще се държи (любезно, но и с юмручни боеве, ако се наложи) със скитниците по пътя и бе избрал всички неща за гардероба си от витрината на един военноморски магазин: панталон и яке „Ливай Строс“, армейска риза в цвят каки с пагони на раменете, високи работни обувки със стоманени капачки на токовете и носовете. Старата филцова шапка на баща му, която можеше да пригоди за себе си, като подпъхне вестник под вътрешната ѝ лента, щеше да придаде на костюма му подходящия привкус на почтена бедност. Можеше да вземе всичко друго, което щеше да му бъде необходимо, в скаутската си раница, умело подсилена със скок — лепенка, за да скрива емблемата на скаутите. Най-хубавото в този план бе пълната му секретност до деня, когато в училищния коридор импулсивно предложи на дебелака Кребс, който в онази година се доближаваше максимално до определението „най-добър приятел“, да тръгне заедно с него. Кребс остана втрещен — „С *товарен* влак, искаш да кажеш?“ — и започна да се смее с глас. „Божичко, убиваш ме, Уилър. Колко далеч мислиш, че ще стигнеш с товарен влак? Откъде ти хрумват тези шантави идеи? От филмите или от нещо друго? Искаш ли да ти кажа нещо, Уилър? Искаш ли да знаеш защо всички те мислят за смотаняк? Защото си смотаняк, затова.“

Сега, докато вървеше сред същите миризми и гледаше неясния профил на крачещата до него Ейприл, той позволи на надигащата се в него горчивина да обгърне и нея, и тъгата от собственото ѝ детство. Не успяваше да го направи често, тъй като тя разказваше повечето си спомени хладнокръвно и трудно ставаше сантиментална („Винаги съм знаела, че никого не го е грижа за мен, и винаги съм показвала на всички, че го знам“), но училищната миризма го накара да си спомни за един случай, за който му беше разправяла — за една сутрин в училището „Рай Кънтри Дей“, когато невероятно силното менструално кървене я изненадало по време на час. „Отначало просто седях там“, беше му казала. „Постъпих глупаво, а после вече бе твърде късно.“ И той си представи как се бе изнизала от чина и бе побягнала от стаята с червено петно с големината на кленов лист отзад на бялата си ленена пола, докато тридесет момчета и момичета я гледали с тъпо изумление, как сигурно се бе втурнала по коридора в кошмарната тишина покрай вратите на други мърморещи класни стаи, изпускайки учебниците си,

събирайки ги и побягвайки отново, оставяйки добре оформена следа от кръв по пода, как бе стигнала тичешком до стаята за оказване на първа помощ, как не бе посмяла да влезе и как вместо това бе притичала през друг коридор до аварийния изход, където бе свалила жилетката си и я бе завързала около кръста и бедрата си; как после, чувайки или въобразявайки си приближаването на стъпки зад гърба си, бе излязла на слънчевата поляна отвън и бе поела към дома си, без да върви прекалено бързо, с високо вдигната глава, така че всеки, зърнал я случайно през прозореца, да си помисли, че е тръгнала да изпълнява някаква напълно нормална училищна поръчка, сложила жилетката си по напълно нормален начин.

Сигурно лицето ѝ е изглеждало точно като сега и ето че те отвориха друг аварийен изход и тръгнаха през друг училищен двор, не много далеч от „Рай Кънтри Дей“, а и походката ѝ тогава трябва да е била същата.

Надяваше се тя да седне близо до него в колата — искаше му се да я прегърне през раменете, докато шофира, но тя се сви и се притисна към вратата, обръщайки му гръб, загледана в крайпътните светлини и сенки. Това го накара да отвори широко очи и да стисне устни, да натиска газта и да сменя скоростите, докато накрая, облизвайки устни, измисли какво да каже.

— Знаеш ли какво? Само ти беше добра в цялата пиеса. Сериозно говоря, Ейприл. Наистина.

— Добре — отвърна тя. — Благодаря.

— Само че изобщо не трябваше да позволяваме да се замесваш в това нещо. — Със свободната си ръка той откопча яката си, както за да охлади врата си, така и за да намери опора в зрялото изискано усещане на копринената вратовръзка и оксфордската риза. — Искане ми се да го докопам онзи, как му беше името, това е. Онзи режисьор.

— Вината не беше негова.

— Е, да ги докопам всичките тогава. Бог ми е свидетел, че всичките смърдяха. Цялата работа е, че трябваше да бъдем по-разумни. Аз трябваше да бъда по-разумен, до това опират нещата. Ти никога нямаше да се включиш в тази проклета трупа, ако семейство Кембъл и аз не те бяхме придумали. Помниш ли как чухме за това? И ти каза, че сигурно ще се окажат шайка идиоти? Е, трябваше да те послушам, това е.

— Добре. Може ли вече да сложим край на този разговор?

— Да, разбира се. — Той се опита да я потупа по бедрото, но не го достигна през широката седалка. — Разбира се. Просто не искам да се чувстваш зле заради това.

С увереност и лекота той сви от друсащия черен път по солидния чист асфалт на Шосе 12, най-после усещайки твърда почва в отношението си. Освежаващ повей разроши късата му коса и охлади мозъка му и той започна да вижда фиаското на „Лоръл Плейърс“ в истинската му светлина. Просто не си струваше да се страда заради това. Интелигентните, мислеци хора бяха способни да преодоляват подобни неща с лекота, точно както приемаха по-големите абсурди като ужасно скучната работа в града и ужасно скучните домове в предградията. Икономическата ситуация можеше да те принуди да живееш в подобна среда, но важното бе да не й позволиш да те зарази. Важното беше да не забравяш кой си.

И сега, както често се случваше, когато се опитваше да си спомни кой е, умът му се върна към първите няколко години след войната и към порутения район на улица „Бетън“ в онази част на Ню Йорк, където изисканият западен край на Гринич Вилидж опира в мълчаливи крайбрежни складове, където соленият вечерен бриз и пронизителните речни сирени през нощта изпълват въздуха с обещание за пътешествия. В началото на двадесетте си години, носейки гордия етикет на „ветеран“ и „интелектуалец“ така смело, както носеше остарялото си сако от туид и избелелите си дрехи в цвят каки, той притежаваше един от трите ключа за едностаен апартамент на тази улица. Другите два ключа и правото „да използват мястото“ всяка втора и трета седмица, принадлежаха на двама от състудентите му от Кълъмбия Колидж, всеки от които плащаше една трета от наема от двадесет и седем долара. Тези двама, бивш военен пилот и бивш моряк, бяха по-възрастни и по-уверени в светския живот от Франк — те сякаш разполагаха с безкраен резерв от момичета, с които да използват мястото — но не след дълго Франк, за свое собствено засрамено изумление, започна да ги настига; това бе време на чудотворно бързо наваксване в много отношения, време на зашеметяващо нарастващо самочувствие. Самотният изследовател на железопътни карти така и не бе отхвърлил товара си, но вече изглеждаше малко вероятно някой Кребс отново да го нарече смотаняк.

Армията го бе прибрала на осемнадесет години, беше го хвърлила в последната пролетна офанзива на войната в Германия и му бе осигурила объркваща, но въодушевяваща обиколка из Европа за още една година, преди да го освободи, а след това животът само увеличаваше силата му. Разпокъсаните парченца на характера му — чертите, които го правеха самотен мечтател сред съучениците му и покъсно сред останалите войници — като че ли изведнъж се сраснаха в едно значимо и привлекателно цяло. За първи път в живота си той будеше възхищение и фактът, че момичетата наистина искаха да си легнат с него, бе съвсем малко по-забележителен от другото му успоредно откритие — че мъжете, при това интелигентните мъже, наистина искаха да чуят какво им казва. Оценките му в колежа рядко бяха над посредственото ниво, но нямаше нищо посредствено в среднощните, придружени с пиене на бира разговори, които бяха започнали да се оформят покрай него — разговори, които често приключваха с единодушно, подчертано с многозначително почукване по слепоочието съгласие, че старият Уилър наистина си го бива. Казваха, че имал нужда единствено от време и от свободата да намери себе си. Предсказваха му най-различни кариери, като общото мнение бе, че ще работи нещо в областта на хуманитаристиката, ако не и свързано точно с изкуството, и че при всички положения ще е нещо, изискващо продължителна и непоколебима всеотдайност, а също и ранното му и трайно преместване в Европа, която той често описваше като единствената част от света, където си струва да се живее. А самият Франк, докато вървеше по улиците по изгрев след някой подобен разговор или лежеше и размишляваше на улица „Бетън“ в нощите, когато му се полагаше да използва апартамента, но не си беше намерил момиче, почти никога не изпитваше съмнения в собствените си изключителни качества. Нима биографиите на всички велики личности не бяха изпълнени със същото лутане в детството, със същия бунт срещу бащите и техния начин на живот? В известен смисъл можеше дори да бъде благодарен, че нямаше интерес към определена област: избягвайки конкретните цели, той избягваше конкретните ограничения. За момента светът, самият живот, можеше да бъде избраната от него област.

Но с напредването на колежа започнаха да го преследват безброй дребни депресии и те се засилиха през седмиците след завършването

му, когато другите двама мъже започнаха да използват ключовете си все по-рядко и той стоеше сам в апартамента на улица „Бетън“ и работеше каквото дойде, за да се изхранва, докато обмисля нещата. Особено го тормозеше фактът, че никое от момичетата, с които бе излизал до момента, не бе предизвикало у него усещането за неподправен триумф. Една от младите жени бе много хубава, като се изключеха непростимо дебелите ѝ глезени, друга беше интелигентна, но дразнещо склонна да се държи с него като майка, ала се налагаше да признае, че никоя от тях не можеше да нарече „първокласна“. Никога не бе изпитвал съмнения какво се разбира под първокласна жена, макар досега да не се бе доближавал до такава. Имаше две-три подобни в различните гимназии, в които бе учил, но те изобщо не го забелязваха, запленени от колежани от други градове; малкото, на които се бе натъквал, докато служеше в армията, неизменно бяха краткотрайни видения в ритъма на танцувалната музика зад далечните златни прозорци на офицерския клуб и макар да бе виждал много от тях след това в Ню Йорк, те винаги се качваха или слизаха от таксита, следвани от мрачното присъствие на мъже, изглеждащи така, сякаш никога не са били момчета.

Защо не се откажеше? Той бе емоционален, просмукан от никотина мъж като героите на Жан-Пол Сартр и не беше ли напълно логично да се ограничи до емоционалните, просмукани от никотина жени като героините на Жан-Пол Сартр? Но това бе гласът на поражението и една нощ, подкрепен от четири уискита на едно парти в Монингсайд Хайтс, той последва гласа на победата.

— Струва ми се, че не чух добре името ви — каза той на една изключително първокласна млада жена, чиито прекрасни крака и блестяща коса го бяха привлекли почти от другия край на изпълнената с непознати стая. — Памела ли се казвате?

— Не — отвърна тя. — Онази там е Памела. Аз съм Ейприл. Ейприл Джонсън.

След пет минути установи, че успяваше да накара Ейприл Джонсън да се смее, че не само съумяваше да задържи вниманието на големите ѝ сиви очи, но и караше зениците им да се местят нагоре и надолу и да се въртят, докато ѝ говореше, сякаш самата форма и структура на лицето му предизвикваха всепоглъщащ интерес.

— С какво се занимаваш?

— Аз съм докер.

— Не, имам предвид наистина.

— И аз имам предвид наистина. — Би й показал дланите си, за да го докаже, ако не се боеше, че тя прави разлика между мазоли и пришки. През последната седмица по препоръка на един недодялан приятел от колежа той всяка сутрин смутено „поддържаше форма“ на доковете и се превиваше под тежестта на щайги с плодове. — От понеделник обаче започвам по-добра работа. Нощен касиер в едно кафене.

— Добре, но аз нямам предвид тези неща. Имам предвид от какво наистина се интересуваш?

— Миличка — и той все още бе достатъчно млад, за да се изчерви, произнасяйки „миличка“ след толкова кратко познанство. — Миличка, ако знаех отговора на този въпрос, мисля, че и двамата щяхме да сме отегчени до смърт след половин час.

Пет минути по-късно, докато танцуваха, той установи, че кръстът на Ейприл Джонсън прилягаше на ръката му така добре, сякаш за това бе създаден, а седмица по-късно, почти по същото време, тя легеше свръхестествено гола до него на улица „Бетън“ под първите слънчеви лъчи, прокарваше деликатния си показалец по лицето му, от челото до брадичката, и шепнеше:

— Вярно е, Франк. Наистина. Ти си най-интересният човек, когото познавам.

— Защото просто не си струва — казваше той сега, позволявайки на осветената в синьо стрелка на скоростомера да скочи над шестдесет мили в час през последната миля от шосето. Бяха почти у дома. Щяха да пийнат по няколко питиета, може би тя щеше да поплаче малко — сигурно за добро, а после щяха да се надсмеят на случилото се, да се затворят в спалнята, да свалят дрехите си и на лунната светлина закръглените й малки гърди щяха да се поклащат и полюшват, сочейки към него, и нямаше да има никаква причина да не бъде като някога.

— Искам да кажа, че е достатъчно лошо, дето се налага да *живеем* сред всички тези проклети хора от предградията — тук включвам и Кембълви, ако трябва да бъда честен — достатъчно лошо е, че трябва да живеем сред тези хора, за да позволяваме да бъдем

наранявани от всеки дребен глупак — какво ще кажеш? — За миг той отмести поглед от пътя и — на светлината от таблото — с изненада установи, че тя бе скрила лице в шепите си.

— Казвам да. *Добре*, Франк. Сега би ли престанал да говориш, преди да ме побъркаш?

Той бързо намали и спря колата встрани от пътя, изключи двигателя и се опита да я прегърне.

— Не, Франк, моля те, не го прави. Просто ме остави на мира, става ли?

— Скъпа, аз просто искам да...

— Остави ме на мира. Остави ме на *мира*!

Той се върна обратно зад волана и включи фаровете, но ръцете му отказваха да свършат работата и да запалят двигателя. Вместо това той остана за миг така, заслушан в туптенето на кръвта в тъпанчетата си.

— Струва ми се — рече накрая, — че тук се случва нещо изключително глупаво. Имам предвид, че доста добре имитираш мадам Бовари, и бих искал да изясня едно-две неща. Първо, не аз съм виновен, че пиесата не струваше. Второ, със сигурност не аз съм виновен, че ти не се оказа велика актриса и колкото по-бързо приключим с *тази* дребна мелодрама, толкова по-добре ще бъде за всички ни. Трето, не ми пасва ролята на тъпия безчувствен съпруг от предградията; опитваш се да ми я натрапиш още откакто се преместихме тук, но проклет да съм, ако я приема. Четвърто...

Тя бе излязла от колата и тичаше пред фаровете, бърза и грациозна, малко твърде широка в таза. За секунда, докато изскачаше от колата и се втурваше след нея, той си помисли, че тя иска да се самоубие — бе почти способна на това в моменти като този — но тя спря в тъмните бурени край пътя на тридесет метра пред колата до осветена табела, на която пишеше „Влизането забранено“. Той спря зад нея и остана да стои неуверено там, като дишаше тежко и спазваше дистанция. Тя не плачеше, просто стоеше с гръб към него.

— Какво, по дяволите — рече той. — За какво, по дяволите, е всичко това? Върни се в колата.

— Не. Ще го направя след минута. Просто ме остави тук за малко, става ли?

Ръцете му се разпериха и се отпуснаха. После, когато зад тях изникнаха светлините и звукът на приближаваща кола, той мушна едната си ръка в джоба и застана в поза като за разговор — в името на приличието. Колата ги подмина, осветявайки табелата и напрегнатия гръб на Ейприл; след това задните ѝ светлини се отдалечиха бързо, бръмченето на гумите се превърна в леко жужене в далечината и накрая стихна. Отдясно, в черното тресавище, пролетните дървесни жаби гръмогласно и отчаяно квакаха. Право пред тях, на двеста или триста метра, земята се издигаше доста над осветените от луната телефонни жици, оформяйки възвишението на Ривълушънъри Хил, по чието било примигваха дружелюбните широки прозорци на къщите. Кембъллови живееха в една от тях — напълно възможно бе да са в една от колите, които в момента се приближаваха зад тях.

— Ейприл?

Тя не отговори.

— Виж — каза той. — Не може ли да седнем в колата и да поговорим за това? Вместо да тичаме по Шосе 12?

— Не бях ли пределно ясна — отвърна тя, — че нямам особено желание да говоря за това?

— *Добре* — рече той. — *Добре*. Господи, Ейприл, полагам всички сили да се държа добре, но...

— Колко мило от твоя страна — отвърна тя. — Колко ужасно, ужасно мило от твоя страна.

— *Чакай* малко... — той измъкна ръка от джоба и се изпъгна, но после я мушна обратно, защото се приближиха други коли. — Чуй ме. — Опита се да преглътне, но гърлото му беше пресъхнало. — Не знам какво се опитваш да докажеш — рече, — и честно казано, мисля, че и ти не знаеш. Но знам едно. Знам много добре, че не заслужавам това.

— Винаги си така прекрасно категоричен, нали — каза тя, — що се отнася до това, какво заслужаваш и какво не заслужаваш. — Заобиколи го и тръгна към колата.

— *Я чакай* малко! — Той се препъваше след нея в бурените. Сега покрай тях префучаваха други коли, и в двете посоки, но вече не го интересуваше. — *Чакай* малко, по дяволите!

Тя опря бедра в калника и скръсти ръце, демонстрирайки примирение, докато той размахваше показалеца си пред лицето ѝ.

— Хубаво ме чуй. Този път няма да ти се размине, че изкривяваш всичко, което казвам. Случайно точно *този* път *знам*, че не съм виновен. Знаеш ли каква си, когато се държиш така?

— О, боже, само да си беше останал у дома тази вечер.

— Знаеш ли каква си, когато се държиш така? Болна си. Наистина го мисля.

— А знаеш ли ти какъв си? — Очите ѝ го обходиха от горе до долу. — Ти си отвратителен.

След това кавгата излезе извън контрол. Тя караше ръцете и краката им да треперят, изкривяваше лицата им в омраза, тласкаше ги все по-силно и по-дълбоко към слабите места на другия, показваше им хитроумни начини да заобиколят силните страни и подходящи моменти да сменят тактиката, да финтират и да ударят отново. В пространството при поемането на въздух тя изпращаше спомените им да препускат назад през годините в търсене на старите оръжия, за да отворят вече зараснали рани; кавгата продължаваше и продължаваше.

— О, никога не си успявал да ме заблудиш, Франк, нито веднъж. Всичките ти скъпоценни морални максими и „любовта“ ти, и жалките ти сладки приказки — мислиш ли, че съм *забравила*, когато ме удари през лицето, защото ти казах, че няма да ти простя? О, винаги съм знаела, че трябва да бъда твоята съвест и твоята смелост — *и* твоята боксова круша. Мислиш си, че само защото си ме хванал в капана...

— *Ти* и капан! *Ти* в капан! *Господи*, не ме размивай!

— Да, аз. — Тя сви пръсти като нокти на птица и сграбчи яката си. Аз. Аз. Аз. О, ти жалък, заблуден... *Виж се! Виж се* и ми кажи как *изобщо* — тя отметна глава и при ехидната ѝ усмивка луната освети белите ѝ зъби, — как *изобщо* можеш да се наричаш мъж!

Той замахна с треперещ юмрук към главата ѝ и тя се прилепи към бронята на колата, грозно свита от страх; после, вместо да удари нея, той се отдалечи с подобие на боксьорски подскоци и с всички сили стовари юмрука си върху покрива на колата. Удари го четири пъти: *Бум! Бум! Бум! Бум!*, а тя стоеше и наблюдаваше. Когато той приключи, пронизителното плавно напяване на дървесните жаби бе единственият звук на километри край тях.

— Проклетата да си — рече тихо той. — Проклетата да си, Ейприл.

— Добре. Сега може ли вече да се прибираме?

С пресъхнали, задъхани устни, с треперещи глави и крайници, те се настаняха в колата като много стари и уморени хора. Той запали двигателя и внимателно подкара към отбивката в началото на Ривълушънъри Хил и нагоре по извиващата се черна настилка на „Ривълушънъри Роуд“.

По този път бяха пристигнали и тогава, преди две години, като вежливо кимащи пътници в комбито на г-жа Хелън Гивингс, брокерката на недвижими имоти. По телефона тя се беше държала любезно, но предпазливо — толкова много градски хора идвали да ѝ губят времето, настоявайки за невъзможни сделки, но от мига, в който слезли от влака, както по-късно щеше да разказва на съпруга си, тя разпознала в тях хора, за които би си струвало да се потрудиш, макар да не били от богатите.

— *Сладки са* — сподели тя със съпруга си. — Жената е абсолютно очарователна и ми се струва, че мъжът има добра работа в града. Той е много приятен, доста сдържан — и наистина, много е освежаващо да общуваш с подобни хора. — Г-жа Гивингс веднага бе разбрала, че те искат нещо необикновено — малка реконструирана плевня или къща на колела — и наистина не ѝ беше приятно да им каже, че такива неща вече няма. Но тя ги помоли да не губят вяра, понеже знаела за една малка къщичка, която вероятно щяла да им хареса.

— Разбира се, в тази част пътят не е приятен — обясни тя, местейки поглед като птичка между пътя и доволните им, внимателни лица, докато свиваше от Шосе 12. — Както виждате, тук къщите са предимно невзрачни и недодялани — водопроводчици, дърводелци, всякакви незначителни местни хора. И ето *най-после* — тя насочи показалеца си като пистолет право към предното стъкло в ясно предупреждение, от което металните ѝ гривни издрънчаха, удряйки се във волана — *най-после* той води нагоре и встрани до абсолютно нов квартал, наречен Ривълушънъри Хил Истейтс — големи тромави къщи, всичките в невероятно отвратителни пастелни цветове и също така ужасно скъпи, не знам защо. Обаче къщата, която искам да ви покажа, изобщо не прилича на тях. Един от добрите ни местни строители я направи точно след войната, нали разбирате, преди да се появят всичките ужасни сгради. Наистина е сладка къща и сладък имот. Прости изчистени линии, хубави морави, чудесно за деца. Точно

след този завой е и виждате, че тук пътят е по-добър, нали? Сега ще я видите — ето. Виждате ли я — онази малка бяла къща? Сладка е, нали? Кацнала е кокетно на онова малко хълмче.

— О, да — каза Ейприл, когато къщата изникна иззад тънките стволове на самораслите дъбове и бавно се разкри пред тях, малка и дървена, възкачена върху голата си бетонна основа, а прекалено големият ѝ панорамен прозорец бе зейнал като огромно черно огледало. — Да, мисля, че е... хубава, какво ще кажеш, мили? Разбира се, има голям панорамен прозорец; предполагам, че няма как да избягаме от това.

— Май не — отвърна Франк. — Все пак ми се струва, че един панорамен прозорец няма да унищожи индивидуалността ни.

— О, това е чудесно — извика г-жа Гивингс и смехът ѝ ги обгърна в топлия подслон на ласкателството, докато минаваха по алеята и излизаха навън, за да огледат. Тя кръжеше край тях, окуражаваща и покровителстваща, докато обикаляха голите подове на къщата, мълчаливо размишлявайки. Мястото определено предлагаше възможности. Диванът им можеше да дойде тук, а голямата им маса — там. Солидната им библиотека щеше да прикрие проклятието на панорамния прозорец; пестеливата, умела подредба на мебелите щеше да противодейства на типичната за предградията подреденост на тази твърде симетрична дневна. От друга страна, самата симетрия на мястото несъмнено бе привлекателна — фактът, че всички ъгли бяха прави, че всяка дъска на пода бе равна и безупречна, че вратите не бяха провиснали и се затваряха, без да стържат. Наслаждавайки се на изящната тежест и усещане от дръжките, те можеха да си представят себе си у дома тук. Оглеждайки безукорната баня, можеха да почувстват удоволствието от потапянето в голямата вана; можеха да видят как децата им тичат боси по този коридор, без да се боят от плесен, трески, хлебарки и песъчинки. Наистина предлагаше възможности. Засилващият се безпорядък в живота им все още би могъл да бъде овладян и да се вмести в тези стаи, сред тези дървета — и какво ако изискваше време? Кой би могъл да се страхува в такава широка и светла, чиста и тиха къща?

Сега, когато къщата изплува пред тях в тъмнината с ободряващия блясък на лампите в кухнята и навеса за колата, те стегнаха рамене и стиснаха челюсти, готови за свирепо търпение. Ейприл влезе първа,

полюшвайки се неவிждащо през кухнята, спирайки до големия хладилник, за да се успокои, а Франк вървеше след нея, примигвайки. После тя докосна ключа за лампата и дневната избухна в светлина. При първия шок от светлината стаята сякаш се завъртя заедно с всичко в нея, а дори и след като спря, изглеждаше странно. Диванът бе тук, а голямата маса — там, но със същия успех местата им можеха да бъдат разменени; тук беше и библиотеката, послушно състезавайки се за надмощие с панорамния прозорец, но със същия успех би могла да бъде и в някоя обществена сграда. Останалите мебели наистина бяха премахнали усещането за педантичност, но не бяха успели да го заместят с някакво друго качество. Столове, масичка за кафе, лампион и бюро стояха като неща, групирани наслуки за тръжна разпродажба. Само ъгълът на стаята създаваше усещане за приятен уют — износен килим, вдлъбнати възглавнички, пълни пепелници — а това кътче бяха създали неохотно преди по-малко от шест месеца: царството на телевизора („Защо не? Нима не го дължим на децата? Освен това, глупаво е да продължаваме със снобското отношение към телевизора...“).

Г-жа Ландкист, бавачката, бе заспала на дивана и лежеше, скрита от гърба му. Сега внезапно се показва, седна с примигващи очи и се опита да се усмихне. Изкуствените ѝ зъби потракваха, а ръцете ѝ търсеха фибите в разпусналата се бяла коса.

— Мамо? — чу се висок, напълно буден глас откъм детската стая нататък по коридора. Беше шестгодишната Дженифър. — Мамо? Хубава ли беше пиесата?

Франк на два пъти сви на неправилното място, докато караше г-жа Ландкист към дома ѝ (г-жа Ландкист, люшкайки се между вратата и таблото, се опитваше да прикрие страха си, като се усмихваше изкуствено в мрака; тя си мислеше, че той е пиян), а по целия обратен път, сам, той шофираше, закрил уста с едната си ръка. Полагаше огромни усилия да си припомни подробностите от кавгата, но без резултат. Не можеше да каже дори дали е ядосан или разкаян, дали искаше прошка или силата да прости. Гърлото все още го болеше от виковете, а ръката му продължаваше да пулсира от ударите по колата — тази част си спомняше достатъчно добре, но единственият друг

спомен бе как тя стоеше със сковани рамене при вдигането на завесата, с онази фалшива уязвима усмивка, и това го изпълни с угризения. Ама че неподходяща вечер за скандали! Налагаше се да държи волана здраво с двете ръце, защото светлините край пътя се размиваха и плуваха пред очите му.

Къщата тънеше в мрак и, докато приближаваше, видът ѝ — продълговата млечна форма сред по-силната тъмнина на дърветата и небето, го накара да си помисли за смъртта. Той прекоси бързо кухнята и дневната, мина на пръсти по коридора край стаята на децата и влезе в спалнята, като тихо затвори вратата зад себе си.

— Ейприл, чуй — прошепна той. Съблече самото си, приближи се до смътно очертаното легло и седна приведен на ръба му в класическата поза на разкаянието. — Моля те, чуй. Няма да те докосвам. Само искам да кажа, че аз... няма какво друго да кажа, освен че съжалявам.

Този път щеше да е лошо, щеше да продължи дни наред. Но поне бяха тук, сами и притихнали в собствената си стая, вместо да крещят на шосето, поне бяха стигнали до втората фаза — продължителното мълчание, което преди винаги бе водило до помирение, колкото и невероятно да изглеждаше. Сега тя нямаше да избяга от него, нито имаше вероятност той отново да кипне от гняв; и двамата бяха твърде уморени. В началото на брака им тези мълчаливи периоди му изглеждаха дори по-страшни от унизителния шум, който ги предизвикваше: всеки път той си мислеше, че сега вече няма да има достоен изход от това. Но изход винаги се намираще, достоен или не, чрез простата стъпка да се извиниш пръв и после да чакаш, опитвайки се да не мислиш твърде много по въпроса. Сега този подход вече бе добре познат — като неподходящо, но удобно старо палто. Той можете да го носи с определена сластолюбива лекота, тъй като му позволяваше напълно да загърби волята и гордостта си.

— Не знам какво се случи там — рече, — но каквото и да беше, повярвай ми, аз... Ейприл? — Тогава протегна ръка и установи, че леглото е празно. Продълговатата сянка, на която беше говорил, се състоеше от купчина отметнати завивки и възглавница; тя яростно бе разпердушила леглото.

— Ейприл?

Втурна се уплашен към празната баня и нататък по коридора.

— Моля те, върви си — отвърна гласът ѝ. Тя се бе свила под одеялото върху дивана в дневната, където преди това лежеше г-жа Ландкист.

— Чуй ме за малко. Няма да те докосвам. Просто искам да ти кажа, че съжалявам.

— Това е чудесно. Моля те, сега ме остави на мира.

ТРИ

Пронизителен метален вой разцепи тишината на съня му. Опита се да се скрие от него, сгушвайки се в дълбините на хладния мрак, където все още се носеше мъглата на обсебващия сън, но шумът се връщаше отново и отново, докато очите му рязко се отвориха за слънчевата светлина.

Минаваше единадесет часът, събота сутринта. И двете му ноздри бяха запушени като с гума, главата го болеше, а първата муха за сезона пълзеше от вътрешната страна на мръсна чаша от уиски, оставена на пода до почти празно шише. Едва след като направи това откритие, той започна да си припомня събитията от изминалата нощ — как седя тук и пи до четири часа, методично почесвайки скалпа си с две ръце, убеден, че и дума не можеше да става за сън. И едва след като си спомни това, умът му се фокусира върху обяснението за шума: предизвикваше го собствената му ръждясала косачка, която имаше нужда от смазване. Някой косеше тревата в задния двор — нещо, което бе обещал да свърши миналия уикенд.

Той се изправи с мъка и потърси пипнешком халата си, навлажнявайки сбръчканото си небце. После отиде и надникна през яркия прозорец. Самата Ейприл вяло буташе и дърпаше старата машина, облечена с мъжка риза и широк торбест панталон, а двете деца лудуваха зад нея, пълнейки шепи с окосена трева.

В банята той употреби достатъчно студена вода, паста за зъби и носни кърпички, за да съживи работните части на главата си; възстанови способността ѝ да привлича кислород и доби известен мускулен контрол над чертите си. Но нищо не можеше да се направи за ръцете му. Те бяха отекли и бледи, сякаш костите им са били извадени безболезнено. Командата да ги свие в юмруци би го накарала да падне, виейки, на колене. Като ги погледна — и особено изгризаните нокти, които никога в живота му не бяха получили шанс да израстат — му се прииска да ги удря и блъска в ръба на мивката. Тогави си помисли за ръцете на баща си и това му напомни, че сънят му — онзи, непосредствено преди косачката, главоболието и слънчевата светлина

бе свързан със смъртно и невероятно спокойно време от далечното минало. И двамата му родители присъстваха и той бе чул как майка му казва: „О, не го буди, Ърл, нека си поспи“. Напрегна се да си спомни повече, ала не можа; но нежността в съня за миг го докара почти до сълзи, преди да избледнее.

И двамата вече от няколко години бяха покойници и понякога той се смущаваше, че не си спомня много добре лицата им. За будната му памет, без помощта на снимките, баща му представляваше неясна плешива глава с гъсти вежди и уста, постоянно фиксирана в гримаса на раздразнение или недоволство, а майка му бе чифт очила без рамки, мрежичка за коса и плахо нанесено червило. Спомняше си също, и за двамата, че вечно бяха уморени. Хора на средна възраст още при раждането му и вече уморени от отглеждането на двама синове, с времето те ставаха все по-уморени и по-уморени, докато накрая, изтощени, бяха умрели еднакво лесно, в съня си, единият шест месеца след другия. Но в ръцете на баща му никога не бе имало и следа от умора и нито времето, нито забравата бяха успели да изличат смъртния им образ от вътрешния му взор.

— Отвори го! — Това бе един от най-ранните му спомени: предизвикателството да разтвори един голям юмрук, как неистово се опитваше да го направи с двете си ръце и никога не успяваше да помръдне дори един пръст от силната му, напрегната хватка, а смехът на баща му отекваше в кухненските стени. Но не само на силата им завиждаше, но и на увереността и чувствителността им — когато държаха нещо, човек можеше да види какво е усещането — както и на майсторската аура, с която обграждаха всичко, което Ърл Уилър хванеше: скърцащата дръжка от свинска кожа на куфарчето му, дръжките на дърводелските му инструменти, вълнуващо опасната дръжка и спусъка на ловджийската му пушка. Когато Франк беше на пет или шест години, куфарчето притежаваше особено очарование за него — то винаги стоеше в сенките на коридора вечер и понякога след вечеря той заставаше мъжествено до него и се преструваше, че е негово. Колко приятна и гладка, но същевременно невъзможно дебела бе дръжката му! Беше тежко (Пфу!), ала как леко се полюшваше до тялото на баща му сутрин! По-късно, когато бе на десет или дванадесет, опозна и дърводелските инструменти, но никой от спомените, свързани с тях, не беше приятен. „Не, момче, не —

надвикваше шума на електрическия трион баща му. — Съсипваш го! Не виждаш ли, че го съсипваш? Не се използва инструмент така“. Инструментът, все едно кой от всичките упорити неща — длето, секач или менгеме, — биваше освободен от отчаяните му, изпръскани с пот дърводелски опити, за да бъде вдигнат и внимателно огледан за повреди. Неизменно следваше лекция за правилното използване и грижа за инструментите, последвана от грациозна майсторска демонстрация (по време на която дървените стърготини полепваха като злато по космите в долната част на бащината му ръка) или в повечето случаи от въздишка на доведено до краен предел търпение и спокойните думи: „Е, по-добре се качи горе“. Нещата винаги приключваха така в дърводелската работилница и дори днес той не можеше да види жълтата миризма на дървени стърготини, без да изпита унижение. За щастие, никога не изпробва пушката. Когато стана достатъчно голям, за да придружи баща си в някое от все по-редките му ловджийски пътешествия, хроничните разногласия помежду им отдавна бяха изключили тази възможност. На стареца никога не би му хрумнало да предложи подобно нещо, а също така — тъй като това бе периодът на мечтите му за товарния влак — на Франк никога не би му хрумнало да пожелае такова предложение. Кой би искал да седи в някоя локва и да убива патици? А и кой би искал да е добър в използването на аматорски инструменти? И преди всичко кой би искал да бъде глупав търговец, който се прави на голяма работа с куфарче, пълно със скучни каталози, и по цял ден говори за машини пред тъпи шефове с пури?

Но дори и в онези дни и след това, дори и по време на крайния си бунт на улица „Бетън“, когато баща му се беше превърнал в мрачен и кисел стар глупак, дремещ над „Рийдърс Дайджест“, дори и тогава, както и сега, той продължаваше да вярва, че в ръцете на баща му имаше нещо уникално и прекрасно. Когато Ърл Уилър бе на смъртния си одър — сбръчкан, сляп и бръцолевещ („Кой е това? Франк? Франк ли е това?“), сухото стискане на ръцете му бе позитивно, както винаги, и когато накрая лежаха отпуснати и неподвижни върху болничния чаршаф, пак изглеждаха по-силни и по-хубави от тези на сина му. „Божичко, струва ми се, че психотерапевтите наистина биха могли да се позанимават с мен — обичаше да казва горчиво той пред приятелите си. — Имам предвид, че връзката ми с баща ми сама по себе си би

била достатъчна за цял учебник, да не говорим за майка ми. Господи, какво гнездо от неврози трябва да сме били.“ Въпреки това, в моменти на обърквана самотност като този, той се радваше, че успява да открие капчица истинска обич към родителите си. Бе благодарен, че колкото и нелек да се окаже животът му по-късно, някога в него бе имало достатъчно покой, за да му осигури приятни мечти; и често подозираше, с достатъчно основание, че може би тъкмо това го правеше принципно по-стабилен от съпругата му. Защото ако психотерапевтите биха имали върху какво да поработят с него, божичко, какво ли биха правили с Ейприл.

В оскъдните ѝ разкази за тях родителите ѝ оставаха така непредизвикващи съчувствие и разбиране у него, като романите на Ивлин Уо. Наистина ли имаше такива хора? Той успяваше да си ги представи само като неясни карикатури от двадесетте години, Плейбойт и Мадамата, мистериозно богати, нехайни и жестоки, оженени от капитан на кораб в средата на Атлантическия океан и разведени година след раждането на единственото им дете.

— Мисля, че от болницата майка ми ме е отнесла право при леля Мери — беше му казала тя. — Във всеки случай не мисля, че до петгодишната си възраст съм живяла с друг, освен с леля Мери, а после имаше още две лели или нейни приятелки, или нещо такова, преди да отида при леля Клеър в Рай. — Останалата част от историята бе, че баща ѝ се застрелял в стаята на някакъв бостънски хотел през 1938 година и че майка ѝ починала няколко години по-късно след продължителен престой в клиника за алкохолици на Западния бряг.

— Господи — каза Франк, когато за първи път чу тези факти през една дразнещо гореща лятна нощ в апартамента на улица „Бетън“ (макар че по онова време не бе много сигурен, докато държеше главата си и я клатеше, дали изпитва мъка заради нещастната история, или завист, понеже беше много по-драматична от неговата собствена). — Е — рече, — предполагам обаче, че леля ти винаги е била като твоя майка?

Но Ейприл сви рамене и леко изкриви устни настрани по начин, който по-късно той щеше да реши, че не харесва — нейното „кораво“ изражение.

— Коя леля имаш предвид? Почти не си спомням Мери и междинните, а Клеър винаги съм мразила.

— О, хайде. Как можеш да кажеш, че винаги си я мразила? Имам предвид, че сега може да ти изглежда така, като погледнеш назад, но през годините трябва да ти е създала определено чувство за... нали разбираш... обич, сигурност и всичко.

— Обаче не го направи. Беше ми истински хубаво само когато някой от родителите ми идваше да ме посети. Тях обичах.

— Но те почти *не са идвали* при теб. Искам да кажа, че едва ли си имала усещането, че са твои родители при това положение, дори не си ги познавала. Как би могла да ги обичаш?

— Обичах ги, това е. — И тя започна да прибира в кутията за бижута сувенирите, които бе сложила пред него на леглото: нейни снимки на различна възраст, на различни морави, застанала с единия или с другия родител; миниатюрен портрет на красивата глава на майка й; пожълтяла, поставена в рамка снимка на двамата родители, високи и елегантно облечени до някаква палма, с надпис *Кан, 1925 г.*; венчалната халка на майка й; старинен медальон, в който бе поставен кичур от косата на бабата на майка й; малък бял пластмасов кон с размера на висулка, струващ два или три цента, но пазен през годините, защото „татко ми го подари“.

— О, добре, сигурно — съгласи се той. — Може би наистина са изглеждали романтични и всичко; вероятно са ти се стрували ослепителни, бляскави и така нататък. Но аз нямам предвид това. Имам предвид обичта.

— Аз също. Наистина ги обичах. — Мрачното й мълчание след тези думи, докато затваряше кутията за бижута, бе доста продължително и той реши, че е приключила с темата. Самият той бе приключил, поне за момента. Нощта бе твърде гореща за спорове. Но се оказа, че тя само е размишлявала, подготвяйки много внимателно следващите си думи, за да е сигурна, че ще се изрази точно. Когато накрая заговори, толкова много приличаше на малкото момиченце от снимките, че той се засрами от себе си. — Обичах дрехите им — каза тя. — Обичах начина, по който говореха. Обичах да ги слушам как разказват за живота си.

И той нямаше какво друго да направи, освен да я вземе в обятията си, изпълнен с жал заради оскъдното й съкровище, изпълнен и с почтителното, безмълвно обещание, което скоро щеше да наруши, никога повече да не се отнася с пренебрежение към него.

Малко петно засъхнало мляко и мюсли бе всичко, останало от закуската на децата върху масата; останалата част от кухнята блестеше от свършена чистота. Той реши — веднага щом пийне малко кафе — да се облече, да излезе навън и да вземе косачката от нея, ако се наложи със сила, за да възстанови баланса за сутринта, доколкото бе възможно. Но все още беше с халата, небръснат и въртящ ключовете на печката, когато комбито на госпожа Гивингс спря със скърцане на алеята. За миг си помисли да се скрие, но твърде късно. Тя вече го беше видяла през стъклената врата, а Ейприл, която косеше далечния край на задния двор, вече се бе измъкнала, махвайки с ръка, и бе продължила работата си. Той бе в капан. Налагаше се да отвори вратата и да застане в гостоприемна поза. Защо тази жена продължаваше постоянно да им досажда?

— Не мога да остана и минутка! — подвикна тя и тръгна към него, залитайки под тежестта на влажен кашон, пълен с пръст и покращащи се растения. — Просто исках да донеса тази тлъстига за каменистото място в началото на алеята ви. Божичко, не изглеждаш много добре.

Той застана непохватно, опитвайки се да задържи вратата с единия си крак, докато поемаше кашона от ръцете ѝ.

— Ами — отвърна той и се усмихна пред напрегнатото ѝ напудрено лице. Госпожа Гивингс като че ли винаги нанасяше козметиката си бързешком, нетърпелива да приключи с тази глупава работа, и бе постоянно в движение — спретната, жилава жена на около петдесет години, в чиито очи се четеше фанатична вяра в необходимостта постоянно да бъдеш зает с нещо. Дори когато стоеше неподвижна, в позата на раменете ѝ и в падането на свободните ѝ, гневно закопчани дрехи имаше кинетична енергия; когато сядането беше неизбежно, тя избираше столове с прави облегалки и ги използваше умерено, а човек почти не можеше да си я представи легнала. Не беше лесно да си представиш лицето ѝ спящо — без напрежението на фалшивите усмивки, без изблиците на любезен смях и без приказките.

— Наистина мисля, че точно от това има нужда там долу, а ти? — казваше тя. — Запознат ли си с тлъстигата? Ще се увериш, че е най-

подходяща дори и за тази киселинна почва.

— Ами — повтори той. — Чудесно. Много благодаря, госпожо Гивингс. — Преди почти две години тя ги беше помолила да ѝ казват Хелън — име, което езикът му като че ли не бе в състояние да произнесе. Обикновено решаваше проблема, като не я наричаше никак, прикривайки празнотата с приятелски кимвания и усмивки; тя също бе започнала да не му казва никак. Сега, когато очите ѝ като че ли за първи път осъзнаха факта, че жена му коси тревата, докато той се размотава в кухнята по халат, двамата останаха необичайно усмихнати един срещу друг. Той остави вратата да се затръшне зад него и подхвана по-добре кашона, който се заклатушка в ръцете му и поръси тънка струйка пясък по голия му глезен.

— Какво трябва да... правим с нея? — попита той. — Имам предвид, за да порасне и така нататък.

— Ами нищо особено. Има нужда само от малко вода през първите няколко дни и после ще видиш как избуява. Прилича на европейския бабин квас, нали разбираш, освен, разбира се, че той е с прекрасен розов цвят, а тлъстигата е с жълт.

— О, да — отвърна той. — Бабин праз. — Тя му каза още доста неща за растенията, а той кимаше и я гледаше, и му се искаше вече да си тръгва, заслушан в бръмченето и воя на косачката. — Е — рече той, когато гласът ѝ спря. — Чудесно, благодаря много. Мога ли... да предложи чаша кафе?

— О, не, благодаря много... — Тя се отдръпна на четири-пет крачки, отстъпвайки, сякаш ѝ беше предложил мръсна кърпичка, с която да избърше носа си. После, от безопасността на новата си позиция, тя разкри всичките си дълги зъби в голяма усмивка. — Непременно предай на Ейприл, че много харесахме пиесата снощи... или почакай, аз сама ще ѝ кажа. — Тя се взря и запримигва на слънцето, преценявайки разстоянието, на което гласът ѝ би успял да достигне, и после го отпусна.

— *Ейприл! Ейприл!* Искях само да ти кажа, че пиесата беше чудесна! — Напрегнатото ѝ викащо лице би могло да изобразява агонизираща жена.

След секунда звукът на косачката спря и далечният глас на Ейприл отвърна:

— Какво има?

— Казвам, че МНОГО ХАРЕСАХМЕ ПИЕСАТА!

И накрая, след като чу тихото „О... благодаря ти, Хелън“, изречено от Ейприл, тя успя да отпусне чертите си. Обърна се към Франк, който продължаваше да държи неловко кашона.

— Наистина имаш много талантива съпруга. Не мога да ти опиша какво удоволствие изпитахме с Хауърд.

— Добре — рече той. — Всъщност ми се струва, че по общо мнение не беше много добра. Искам да кажа, че повечето хора изглежда смятаха така.

— О, не, беше очарователно. Но все пак мисля, че вашият мил приятел, който живее нагоре по хълма, не пасваше много за ролята — господин Крендъл? — но иначе...

— Кембъл, да. Всъщност не мисля, че игра по-зле от някои от другите; и разбира се, ролята му беше трудна. — Той винаги се чувстваше длъжен да защитава Кембълви пред госпожа Гивингс, която изглежда смяташе, че всички живеещи в Ривълушънъри Хил Истейтс заслужаваха в най-добрия случай тактично снизхождение.

— Предполагам, че е така. Учудих се, че не видях госпожа Крендъл в трупата... или беше Кембъл? Но пък не мисля, че би имала време с всичките тези деца.

— Тя помагаше зад кулисите. — Той се опитваше да премести кашона, така че пясъкът да престане да тече или да се насочи другаде. — В действителност взе доста дейно участие в цялата работа.

— О, добре. Сигурна съм, че е така; такава дружелюбна всеотдайна душичка. Е, добре... — Тя започна да отстъпва към колата си. — Няма да ви задържам. — Това бе моментът да каже: — О, и още нещо, за което се сетих. — Правеше го почти винаги и се оказваше, че това друго нещо всъщност е нещото, заради което е дошла. Сега тя се поколеба, очевидно чудейки се дали да го каже, или не. След това по лицето ѝ се изписа решението да не го прави при дадените обстоятелства. Каквото и да беше, налагаше се да почака. — Е, добре. Много ми харесва каменната пътека, която си започнал да правиш на моравата.

— О — откликна той. — Благодаря. Даже не може да се каже, че съм я започнал.

— О, знам — ободри го тя. — Тежка работа е. — След това изчурулика грациозно за довиждане и скочи в комбито си, което бавно

потегли.

— Мамо, виж какво има татко — викаше Дженифър. — Госпожа Гивингс го донесе.

А четиригодишният Майкъл добави:

— Цветя. Цветя ли са или какво?

Те бързаха към него през окосената трева, а Ейприл вървеше бавно и тежко зад тях, дърпайки косачката след себе си, като издухваше влажните кичури от очите си с издадена долна устна. Всичко в нея сякаш показваше — с нова и твърда решимост, че всъщност винаги е искала само да бъде разумна домакиня от средната класа и че всичко, за което бе мечтала в живота, бе съпруг, който от време на време коси тревата, вместо да спи по цял ден.

— Тече, татко — каза Дженифър.

— Знам, че тече. Помълчи малко. Слушай — обърна се той към жена си, почти без да я поглежда. — Имаш ли нещо против да ми кажеш какво трябва да правя с това нещо?

— Откъде да знам? Какво е?

— Не знам какво е, по дяволите. Европейски бабин праз или нещо такова.

— Европейски какво?

— О, не, чакай малко. Било като бабиния праз, само че розово, а не жълто. Жълто, а не розово. Мислех, че знаеш всичко по въпроса.

— Какво те накара да си го помислиш? — Тя се приближи да огледа растенията, опипвайки едно от крехките стебла. — За какво е? Тя не каза ли?

Умът му беше празен.

— Чакай малко. Нарича се лъстика. Или не... растика. Сигурен съм, че е растика. — Той облиза устни и премести кашона в ръцете си. — Било чудесно в киселинна почва. Това говори ли ти нещо?

Децата местеха обнадеждени очи от единия към другия и Дженифър започваше да изглежда притеснена.

Ейприл мушна пръсти в джобовете на панталона.

— Чудесно за какво? Искаш да кажеш, че дори не си я попитал?

Растенията потрепваха в ръцете му.

— Виж, не може ли малко по-спокойно? Още не съм пил кафе и...

— О, страхотно. Какво трябва да правя с това нещо? Какво трябва да *кажа* на жената следващия път, когато я видя?

— Кажи ѝ каквото искаш, по дяволите — отвърна той. — Би могла да ѝ кажеш да си гледа собствената проклета работа за разнообразие.

— Недей да *крещиш*, татко. — Дженифър подскочаше в изпоцапаните си с трева маратонки, размахваше ръце и се готвеше да заплаче.

— Аз *не* крещя — каза ѝ той с цялото възмущение на несправедливо обвинен човек. Тогава тя застана неподвижно и мушна пръст в устата си, от което като че ли загуби фокус, а Майкъл хвана ципа на панталона си, направи две крачки назад, станал сериозен от смущение.

Ейприл въздъхна и бутна назад кичур коса.

— Добре — рече. — Тогава го отнеси в мазето. Най-малкото можем да го махнем от очите си. А после най-добре се облечи. Време е за обяд.

Той понесе кашона по стълбите към мазето, остави го на пода с проскърцване и го ритна към ъгъла, което предизвика остра болка в сухожилието на палеца на крака му.

Франк прекара следобеда в стар военен панталон и скъсана риза, работейки върху каменната пътека. Идеята беше да направи дълга виеща се пътека от входната врата до пътя, за да не влизат посетителите през кухнята. Миналия уикенд, когато започна, му се струваше съвсем просто, но сега теренът ставаше по-наклонен и той установи, че плоските камъни няма да свършат работа. Налагаше се да направи стъпала от камъни почти толкова дебели, колкото и широки — камъни, които трябваше да взема от стръмната гора зад къщата, и да ги носи, залитайки, до моравата отпред. Също така, трябваше да изкопава яма за всяко стъпало, а почвата бе толкова камениста, че му отнемаше десет минути, за да стигне на тридесет сантиметра под повърхността. Работата ставаше безумна, неблагоприятна — работа, която те прави непохватен от изтощение и сприхав заради липсата на напредък, и — както изглеждаше — щеше да отнеме цялото лято.

Въпреки това, след като първоначалното пуфтене и замайване отмина, мускулното напрежение и потенето започнаха да му харесват, както и миризмата на земята. Поне беше мъжка работа. Поне, клякайки

да почине на гористия склон, можеше да погледне надолу и да види къщата си такава, каквато трябва да изглежда една къща в хубав пролетен ден — сигурна върху зеления килим, крехко бяло светилище на мъжката любов, съпругата и децата. Свеждайки поглед при тържествеността на тази мисъл, той изпита удоволствие от вида на собственото си извито бедро, стройно и напрегнато под стария панталон, и на покритата с вени долна част на ръката си върху него, и на мръсната длан, увиснала там — която не би могла да се сравнява с ръката на баща му може би, но въпреки това бе полезна и достатъчно добра — така че слепоочията му го заболяха от жар и триумф, докато вдигаше един камък от неговото пълно с бели червеи гнездо и после го остави да се търкаля надолу по потрепващата гнила шума, защото беше мъж. Той го последва до моравата и отново клекна, изсумтя, сложи го върху бедрата си и оттам го вдигна до кръста, обгръщайки го с нежната плът на ръцете си; после продължи със стъклен поглед и се запрепъва по тревата покрай белия силует на къщата към слънцето на моравата отпред, а после чак до пътеката, където го пусна и едва не се строполи върху него.

— Помагаме ти, нали, татко? — каза Дженифър. И двете деца бяха дошли да седнат до него на тревата. Слънцето рисуваше съвършени жълти кръгове върху русите им главици и придаваше на тениските им ослепителна белота.

— Разбира се — отвърна той.

— Да, защото ти обичаш да ти правим компания, нали?

— Разбира се, миличка. Сега не се приближавай много, ще бутнеш пръст в дупката. — И той хвана лопатата, за да уголеми ямата, която бе изкопал, наслаждавайки се на ритмичното простъргване на желязото по края на заровения камък.

— Татко? — рече Майкъл. — Защо лопатата прави искри?

— Защото се удря в камък. Когато удариш по камък със стомана, получаваш искри.

— Защо не извадиш камъка?

— Това се опитвам да направя. Сега не се приближавайте много, може да се нараните.

Парчето камък най-после бе освободено; той го вдигна и коленичи, за да изгребе дребните камъчета от дупката, докато дълбочината и формата ѝ му се сториха подходящи. После повдигна и

претърколи камъка на мястото му, затрупа го здраво и още едно стъпало бе готово. Около главата му кръжаха комари, жужащи и едва видими, докато преминаваха бързо покрай очите му.

— Татко? — попита Дженифър. — Как така мама спа на дивана?

— Не знам. Просто така й се е приискало, предполагам. Сега чакайте тук да отида да донеса друг камък.

И колкото повече мислеше по въпроса, докато вървеше тежко през дърветата зад къщата, толкова по-ясно си даваше сметка, че това бе най-добрият отговор — както от гледна точка на честността, така и на такта. Просто така й се беше приискало. В крайна сметка нима това не беше единствената причина? Дали някога бе имала по-малко егоистична, по-сериозна причина да направи каквото и да било в живота си?

— Обичам те, когато си мил — му беше казала веднъж, преди да се оженят, и това го вбеси.

— Недей да го *казваш*. Божичко, човек не „обича“ хората, когато са мили. Не разбираш ли, че това е същото като да кажеш: „Какво ще получа аз от това?“ Виж... (Те стояха на Шесто авеню посред нощ и той я държеше на една ръка разстояние, сложил твърдо длани от двете страни на топлия й гръден кош под палтото.) Виж. Или ме обичаш, или не ме обичаш и ще трябва да решиш кое от двете.

О, тя беше решила, разбира се. На улица „Бетън“ не бе трудно да реши в полза на любовта, в полза на това да върви горда и гола по килима на апартамент, който улавяше сутрешното слънце между импровизирани столове, френски туристически плакати и библиотека, направена от летви от щайги — апартамент, в който половината от забавлението да имаш връзка идваше от това, че бе почти като да си женен, и където по-късно, след пътуване до Градския съвет и обратно, след церемониално изземване на другите два ключа от другите двама мъже, половината от забавлението да бъдеш женен идваше от това, че бе почти като да имаш връзка. Да, тя реши в полза на това. И защо не? Не беше ли това първата любов от какъвто и да било вид, която някога бе изпитала? Дори и от гледна точка на практическите ползи вероятно бе привлекателно: освобождаваше я от упорития цикъл на разочарованието, пред който иначе би се изправила като само отчасти талантива, отчасти ентузиазизирана випускничка на театрална школа; позволяваше й да работи в един офис на непълен щат („Само докато

съпругът ми си намери работата, която наистина иска да върши“), съхранявайки енергията си за оживеното обсъждане на книги, картини и чуждите недостатъци, за изпробване на нови прически и нови евтини дрехи („Наистина ли харесваш сандалите или са твърде превзети?“) и за часовете бавни ласки дълбоко в двойното им легло. Но дори и в онези дни тя винаги бе готова за незабавна кавга; винаги бе готова да си тръгне в мига, в който ѝ се приискаше („Не ми *говори* по този начин, Франк, или ще си *тръгна*. Сериозно ти го казвам“), или в мига, в който нещо се объркаше.

А едно важно нещо се обърка веднага. Според плана им, който предвиждаше четиричленно семейство впоследствие, първата ѝ бременност избърза със седем години. Това бе бедата и ако тогава я познаваше по-добре, би могъл да отгатне как щеше да го приеме и какво щеше да ѝ се прииска да направи по въпроса. По онова време обаче, докато се връщаха у дома от кабинета на лекаря в пушещия градски автобус, той тънеше в неведение. Тя отказваше да го погледне; бе вдигнала високо глава в състояние на шок или невяра, или гняв, или обвинение — можеше да бъде всяко от тези неща, или всички, или никое, ако питаха него. Притиснат и плувнал в пот до нея, с челюст, изтръпнала в смела усмивка, опитващ се да измисли какво да каже, той знаеше само, че всичко бе рухнало. Каквото и да си почувствал при новината за зачатията, дори да е било огорчение, а не радост, не би ли трябвало това да бъде нещо, споделено от двама ви? Не би трябвало съпругата ти да се отвръща от теб, нали така? Не би трябвало да се трудиш и бържиш, за да я спечелиш отново, с дребни шеги и с държане на ръце, сякаш се боиш, че би могла да се изпари в момента на това първо истинско обвързване в живота ви — не би могло това да е правилно. Тогава какъв, по дяволите, бе проблемът?

Чак седмица по-късно, като се прибра у дома, я завари да крачи из апартамента със скръстени ръце, с отсъстващ поглед и с лице, по което бе изписано онова специално изражение, показващо, че е взела решение за нещо и че няма да търпи глупости.

— Франк, чуй ме. Опитай се да не говориш, докато не свърша, просто слушай. — И със странно глух глас, сякаш бе репетирала речта си няколко пъти, без да вземе под внимание факта, че ще ѝ се наложи да диша, докато я произнася, тя му разказа за някакво момиче от театралната школа, което знаело от личен опит абсолютно безотказен

начин за предизвикването на спонтанен аборт, било съвсем просто: изчакваш подходящия момент, края на третия месец; след това взимаш стерилен дамски тоалетен душ и малко стерилна вода и много внимателно...

Още докато изпълваше дробовете си, за да изкрещи, той знаеше, че не самата идея го отблъсква — самата идея, бог му бе свидетел, не бе толкова непривлекателна — а че тя бе направила всичко това сама, тайно бе открила момичето, узнала фактите, купила тоалетния душ и отрепетирала речта си; и ако изобщо бе помислила за него, то бе като за пречка в плана, източник на уморителни възражения, които щеше да се наложи да обори и отхвърли, ако искаше да осъществи намерението си максимално ефикасно. Това бе непоносимата част; това насищаше гласа му с трепетна ярост.

— За бога, не бъди идиотка. Искаш да се самоубиеш ли? Дори не желая да чувам за това.

Тя въздъхна търпеливо.

— Добре, Франк. В такъв случай наистина няма нужда да чуваш за това. Казах ти само, защото мислех, че може да искаш да ми помогнеш. Очевидно е трябвало да бъда по-досетлива.

— Слушай. Чуй ме. Направи го... направи го и се кълна в бога, че...

— О, че какво? Че ще ме напуснеш? Какво би трябвало да бъде това — заплаха или обещание?

И кавгата продължи цяла нощ. Караше ги да съскат, да се счепкват, прекатуриха стол, той се претърколи навън, надолу и на улицата („Махай се от мен! Махай се от мен!“); изхвърли ги треперещи до високата телена ограда на сметището до реката, докато един пияница се приближи и се втренчи в тях, подтиквайки ги да се запътят към къщи. Той усещаше паниката и срама дори сега, тук, опрян в това дърво с комарите, гъделичкащи врата му. Онова, което го спаси, онова, което му позволи да се наведе и да вдигне нов камък от ложето му и да следва тътнещото му спускане с достойната походка на себеуважението, бе, че на следващия ден спечели. На следващия ден, хлипайки в ръцете му, тя му разреши да я разубеди.

— О, знам, знам — бе прошепнала тя в ризата му, — знам, че си прав. Съжалявам. Обичам те. Ще го кръстим Франк, ще го изпратим в колеж и всичко. Обещавам, обещавам.

И сега му се струваше, че нито един друг момент в живота му не съдържаше по-голямо доказателство за мъжествеността му от онзи, ако изобщо бе необходимо доказателство: да държи в прегръдките си укротената, покорна жена и да повтаря: „О, прекрасна моя; о, прекрасна моя“, докато тя обещаваще, че ще носи детето му. Изгърбен и клатушкащ се на слънцето под тежестта на камъка, накрая той го пусна, изтри разранените си длани, взе лопатата и отново се залови за работа, а гласовете на децата писукаха и чуруликаха край него — също такава коварно мъчение като комарите.

А аз дори не *исках* бебе, мислеше си той в ритъма на копаенето. Не е ли това най-ужасното? Не *исках* бебе, точно както и *тя* не искаше. В такъв случай не беше ли вярно, че всичко в живота му от онзи момент нататък бе поредица от неща, които всъщност не искаше да прави? Приемането на безнадеждно скучната работа, за да докаже, че може да бъде също толкова отговорен като другите семейни мъже, преместването в прекалено скъп, изискан апартамент, за да докаже зрялата си вяра в основни неща като подредеността и доброто здраве, раждането на още едно дете, за да докаже, че първото не е било грешка, купуването на къща извън града, защото това бе следващата логична стъпка и той трябваше да докаже, че е способен да я направи. Доказване, доказване; и без никаква друга причина, освен тази, той бе женен за жена, която някак си успяваше вечно да го държи в отбранителна позиция, която го обичаше, когато е мил, която живееше, съобразявайки се с това, какво ѝ се искаше да направи, и на която можеше във всеки един момент — това бе ужасното — на която можеше във всеки един момент от деня или нощта да ѝ се прииска да го напусне. Толкова бе нелепо и просто.

— Отново ли удряш в камък, татко?

— Този път не — отвърна. — Това е корен. Но мисля, че е твърде дълбоко, за да има значение. Ако сега престанете да ми пречите, ще се опитам да сложа камъка.

Коленичейки, той претърколи камъка на мястото му, но той не пасна. Заклатушка се и застана с осем сантиметра по-високо.

— Твърде високо е, татко.

— Знам, миличка. — С усилие измъкна камъка и започна да сече корена в опит да го махне, използвайки лопатата като неудобна брадва. Беше твърд като кокал.

— Сладурче, казах да не се приближаваш прекалено. Рита ш пръст в дупката.

— Аз ти *помагам*, татко.

Дженифър изглеждаше обидена и учудена и той си помисли, че може пак да се разплаче. Опита се да заговори с много тих и нежен глас:

— Вижте сега и двамата. Защо не си намерите някаква друга работа? Целият двор е ваш. Хайде. Такава е идеята. Ще ви извикам, ако имам нужда от помощ.

Но след минута те се върнаха, застанаха твърде близо и разговаряха тихо. Зашеметен от усилието и заслепен от потта, той бе обкراчил ямата и държеше лопатата вертикално, като копие, вдигаше я нависоко и я забиваше в корена с всичката си сила. Бе направил нацърбена рана в него, отваряйки влажната му бяла плът, но той не искаше да се счупи, не се предаваше и караше децата да се смеят всеки път, когато лопатата подскачаше и иззвънтяваше в ръцете му. Деликатният звук на смеха им, видът на нежната им като лале кожа и двете им слънчеви главици, крехки като черупки на яйце, бяха в ужасен контраст с усещането на хапещата стомана и потрепващия корен. Тъкмо това усещане накара очите му да изкривят истината. За част от секундата, докато замахваше надолу с острието на лопатата, му се стори, че вижда бялата маратонка на Майкъл да се подхлъзва под нея. Още докато се завърташе и хвърляше лопатата с трясък, знаеше, че не се беше случило наистина — но би могло да се случи, там беше работата — и гневът му избухна така бързо, че в следващия момент сграбчи момчето за колана, завъртя го и го удари така силно по задните части с опакото на ръката си, два пъти, изненадан от изумителната енергия на ударите и от рева на собствения си глас: „Махай се *оттук* веднага! Махай се *оттук* веднага!“.

Подскачайки и въртейки се, сграбчил дъното на панталона си с две ръце, Майкъл изпита такава внезапна и дълбока потребност да заплаче, че няколко секунди след първите шокирани писъци не можа да издаде нито звук. Очите му се свиха и се затвориха, устата му зяпна и застина така, докато дробовете му се бореха за въздух; след това се появи — силен протяжен вой на болка и унижение. Дженифър го гледаше с ококорени очи и в следващия миг собственото ѝ лице потрепна, сбръчка се и тя също заплака.

— Продължавах да ви повтарям и да ви повтарям — обясни им той, размахвайки ръце. — *Казвах* ви, че ще имаме неприятности, ако се приближите твърде много. Нали ви казах? Нали ви казах? Хайде сега изчезвайте. И двамата.

Нямаше нужда да им го казва. Те бавно се отдалечаваха от него по тревата, плачеха и поглеждаха назад към него с огромен упрек. В следващата секунда би могъл да се втурне след тях с извинения, би могъл също да заплаче, ако не се бе насилил да вдигне лопатата и отново да я забие в корена; и докато работеше, приготвяше тревожна мълчалива реч в своя защита. Е, по дяволите, *наистина* им го повтарях и повтарях, каза си той, а умът му вече милостиво бе изкривил фактите. Детето мушна крака си точно под лопатата, за бога. Ако не се бях завъртял навреме, щеше да остане без крак, за бога.

Когато отново вдигна поглед, видя как Ейприл излиза през кухненската врата, заобикаля къщата и децата се втурват към нея, заравяйки лица в панталона ѝ.

ЧЕТИРИ

После дойде неделята, дневната тънеше в шумолящата апатия на неделните вестници, а Франк Уилър и съпругата му не бяха разменили и дума сякаш от година. Тя отиде сама на второто и последно представление на „Вкаменената гора“, а след това отново спа на дивана.

Сега той се опитваше да намери спокойствие в креслото, преглеждайки илюстрираната притурка на „Таймс“, децата играеха тихо в ъгъла, а Ейприл миеше съдовете в кухнята. Франк прелисти притурката няколко пъти, остави я на пода и отново я вдигна. Постоянно се връщаше към една заемаща цяла страница, драматично осветена модна фотография, надписът към която започваше така: „Откровено ласкава, подчертано женствена рокля, с която спокойно можете да отидете навсякъде...“. На нея бе снимана висока и горда девойка с по-едри гърди и бедра, отколкото — по негово мнение — би трябвало да имат моделите. Отначало му се стори, че тя прилича на една млада жена от офиса му — Морийн Граб; после реши, че тази е много по-хубава и вероятно по-интелигентна. Все пак имаше видима прилика и докато проучваше тази откровено ласкава, подчертано женствена девойка, умът му се отнесе в объркани еротични блянове. На последното коледно парти в службата, далеч не толкова пиян, на колкото се правеше, той бе притиснал Морийн Граб към един картотечен шкаф и я бе целунал силно и продължително по устата.

Недоволен от себе си, той пусна вестника на килима и запали цигара, без да забележи, че още една, достатъчно дълга, димеше в пепелника до него. После, може би защото следобедът бе слънчев, децата не вдигаха шум, а от кавгата с Ейприл бе минал още един ден, той отиде в кухнята и я хвана за лактите, както бе сведена над мивката със съдове.

— Слушай — прошепна той. — Не ме интересува кой крив, кой прав и за какво беше цялото онова проклето нещо. Не можем ли просто да сложим край и да започнем да се държим като човешки същества за разнообразие?

— Имаш предвид до следващия път? Да направим всичко приятничко и спокойничко до следващия път? Боя се, че не, благодаря. Уморих се да участвам в тази игра.

— Не разбираш ли колко си несправедлива? Какво искаш от мен?

— Две неща в момента. Искам да си махнеш ръцете от мен и искам да говориш по-тихо.

— Ще ми кажеш ли следното? Ще ми кажеш ли точно какво се опитваш да направиш?

— Разбира се. Опитвам се да измия съдовете.

— Татко? — каза Дженифър, когато той се върна в дневната.

— Какво?

— Ще ни прочетеш ли смешките, моля те?

Плахостта на молбата и видът на доверчивите им очи предизвика у него желание да заплаче.

— Разбира се, че ще го направя — отвърна той. — Хайде тримата да седнем ето тук и ще прочетем смешките.

Беше му трудно да владее гласа си, за да не изтънее сантиментално, когато започна да чете на глас, с главиците им, притиснати от двете страни на ребрата му, и тънките им крачета, изпънати върху възглавниците на дивана, топли до неговите собствени. Те знаеха какво е прошка; те бяха готови да бъдат с него в добро и в лошо; те го обичаха. Защо Ейприл не можеше да осъзнае колко просто и необходимо бе да обича? Защо трябваше да усложнява всичко?

Единственият проблем бе, че смешките като че ли нямаха край; преобръщането на всяка плътна смуцаваща страница не го доближаваше до завършването на задачата. Не след дълго гласът му стана напрегнат, забързан и монотонен, а дясното му коляно заподскача в танца на раздразнението.

— Татко, пропуснахме една смешка.

— Не, миличка, не сме. Това е просто реклама. Едва ли искаш да я четем.

— Искам.

— И аз искам.

— Но това не е *смешка*. Само е направено да прилича на смешка. Реклама за някаква паста за зъби е.

— Все пак я прочети.

Той стисна челюсти. Всички нерви в основата на зъбите му сякаш се бяха оплели с нервите в основата на скалпа му в смъдящ възел.

— Добре — рече. — Виждате ли, на първата картинка тази дама иска да танцува с този мъж, но той не я кани, а тук на следващата картинка тя плаче, а приятелката ѝ казва, че може би причината да не иска да танцува с нея е, че дъхът ѝ не е много приятен, а после на следващата картинка тя разговаря със зъболекаря си и той казва...

Франк усети как затъва безпомощно във възглавниците, вестника и телата на децата като в плаващи пясъци. Когато най-накрая смешките свършиха, той се изправи с мъка на крака, изохка тихо и няколко минути стоя на килима, свивайки юмруци в джобовете си, за да сдържи единственото нещо на света, което като че ли истински искаше да направи: да вдигне един стол и да го запокити през панорамния прозорец.

Що за проклет живот беше това? Нима подобен живот имаше смисъл, предназначение и цел, за бога?

Когато настъпи вечерта, натезжал от бира, той започна да очаква с нетърпение идването на Кембълви. Обикновено това го потискаше („Защо никога не се виждаме с други хора? Осъзнаваш ли, че практически те са единствените ни приятели?“), но сега гостуването им му се струваше обещаващо. Поне в тяхната компания на нея щеше да ѝ се наложи да се смее и да разговаря; поне от време на време щеше да му се усмихва и да му казва „скъпи“. Освен това не можеше да се отрече, че Кембълви наистина изваждаха на повърхността най-доброто и у двамата.

— Здравсти! — казаха си те.

— Здравсти!... Здравсти!...

Тази радостна дума, понесена от сгъстяващия се мрак и отекнала в кухненската врата на Уилърови, бе традиционният вестоносец на вечерните им забавления. После дойдоха ръкостисканията, тържествените целувки, въздишките на любезно изтощение — „Ааах“; „Фууу“, все едно бяха изминали километри по горещия пясък, за да открият този оазис или болезнено бяха сдържали самия жизнен дъх в името на това обещание за освобождение. В дневната, след като

опитаха питиетата и направиха гримаса при първия студен допир с тях, те се скупчиха за миг на взаимно възхищение, а после потънаха в различни пози на контролирано рухване.

Мили Кембъл изхлузи обувките си и се сви дълбоко във възглавниците на дивана с глезени, подпъхнати под задните ѝ части, а оживеното ѝ лице бе извито в дружелюбна усмивка — може би не бе най-красивата жена на света, но беше сладка, пъргава и забавна.

До нея Франк плъзна гръбнака си надолу, докато вирнатия му крак не застана на едно ниво с главата му. Очите му вече бяха нащрек за неловки паузи в разговора, а тънките му устни се извиха остроумно, сякаш въртеше върху езика си малко горчиво бонбонче.

Шеп, масивен и надежден, стабилизиращото влияние в групата, разтвори широко месестите си колене и разхлаби вратовръзката си с мускулести пръсти, за да освободи гърлото си за изблиците смях.

И накрая — последната, която се настани — Ейприл се отпусна с небрежна елегантност в един платнен стол, с глава, отметната силно назад върху брезента, за да изпраца тъжни аристократични струйки цигарен дим към тавана. Бяха готови да започнат.

Отначало изглеждаше — за всеобщо учудване и облекчение — че деликатната тема за „Лоръл Плейърс“ можеше бързо да бъде загърбена. Размяната на няколко думи и неодобрителните, придружени с поклащане на главите изсмивания като че се погрижиха за нея. Мили твърдеше, че второто представление наистина е било много по-добро от първото — „Искам да кажа, че поне публиката изглеждаше по... ами по-способна да го оцени, така мисля. А ти, скъпи?“. Шеп каза, че лично той се радвал да приключи с тази работа, а Ейприл, към която сега се насочиха напрегнатите погледи на всички, ги успокои с усмивка.

— Да речем — заяви тя, — че така или иначе беше много забавно. Нима снощи не го казаха ужасно много хора? Чух тези думи поне петдесет пъти.

След минута разговорът се насочи към децата и болестите (най-голямото момче на Кембълви бе с поднормено тегло и Мили се чудеше дали не страда от някакво неясно кръвно заболяване, докато Шеп не вметна, че от каквото и да страда, то определено не е отслабило замахващата му ръка), после се стигна до общото съгласие, че началното училище определено върши добра работа, като се има

предвид реакционното настоятелство, а след това заговориха за невероятно високите цени в супермаркета. Едва тогава, по време на трактата на Мили за агнешките котлети, стаята се изпълни с почти осезаемо неудобство. Всички се въртяха на местата си, изпълваха неловките паузи с изискани любезности за свежестта на напитките, отбягваха да се погледнат и правеха всичко по силите си, за да избягат от плашещото, ясно съзнание, че нямаше за какво да разговарят. Преживяването бе ново за тях.

Преди две години или дори преди година това не би могло да се случи, защото тогава, ако не друго, поне винаги присъстваше темата за ужасното състояние на нацията. „Как ви се струва тази работа с Опенхаймер^[1]?“ — питаше някой от тях и останалите се бореха за думата с революционна жар. Подобното на злокачествен тумор нарастване на поддръжниците на сенатор Маккарти бе отровило Съединените щати и при наливането на вторите или третите питиета те вече се възприемаха като членове на барикадирано малобройно интелектуално нелегално движение. Вадеха се изрезки от „Обзървър“ или „Манчестър Гардиън“ и се четяха на глас, предизвиквайки бавни, почтителни кимвания; случваше се Франк да заговори с копнеж за Европа — „Божичко, ще ми се да бяхме отишли там, когато имахме възможност“ — и понякога това водеше до спонтанно всеобщо желание за напускане на родината: „Хайде всички да заминем“. (Веднъж дори стигнаха до практическо обсъждане на това, колко пари ще им трябват за пътуването с кораба, за наема и за училищата, докато Шеп, след отрезвяващото кафе, обясни какво бе чел за трудното намиране на работа в чужбина.)

А дори когато политиката им омръзнеше, пак оставаше неизчерпаемата, но неизменно увлекателна тема за конформизма, предградията, „Медисън авеню“ и съвременното американско общество. „О, господи — започваше Шеп, — сещате ли се за онзи тип до нас? Доналдсън? Онзи, който вечно се занимава навън с косачката си и говори за безскрупулната конкуренция и скритата реклама? Е, чуйте: споменах ли ви какво каза за барбекюто си?“ И следваше забавен разказ за прекомерното самодоволство на живеещите в предградията, от който им прималяваше от смях.

— О, не мога да повярвам — настояваше Ейприл. — Наистина ли говорят така?

А Франк доразвиваше темата.

— Всъщност нямаше да е толкова лошо, ако не беше така типично. Не са само Доналдсънови, но и Крамерови, и — как им викаха — Уингейтови, и милиони други. Всички идиоти, с които пътувам във влака всеки ден. Това е болест. Вече никой не мисли, не чувства и не се интересува; никой не се вълнува и не вярва в друго, освен в собствената си удобна проклета посредственост.

Мили Кембъл се сгърчваше от удоволствие.

— О, това е напълно вярно. Не е ли вярно, скъпи?

Всички се съгласяваха и щастливият извод бе, че само те, четиримата, са болезнено живи в една упоена и умираща култура. Именно поради тази съпротива и като плах отговор на тази самота идеята за „Лоръл Плейърс“ им се беше сторила привлекателна отначало. Мили донесе новината: някакви хора, живеещи от другата страна на Ривълушънъри Хил, се опитвали да създадат театрална труппа. Планирали да наемат режисьор от Ню Йорк и да поставят сериозна пиеса, стига да успеят да предизвикат достатъчен интерес в общността. О, вероятно нямаше да бъде кой знае какво — Мили го знаеше — но се чудеше, плахо, дали нямаше да е забавно. Отначало Ейприл реагира с презрение: „О, господи, знам ги тези проклети аматорски работи. Ще има жена със синя коса и с дървено колие, която веднъж срещнала Макс Рейнхард, ще има и двама-трима леко хомосексуални млади мъже и седем момичета с лоша кожа“. Но след това в местния вестник започна да се появява направена с вкус реклама („Търсим актьори...“), после Уилърови се запознаха с хората — на едно иначе скучно парти — и трябваше да признаят, че те бяха, по думите на Ейприл, „автентични“. По Коледа се срещнаха със самия режисьор и се съгласиха с Шеп, че наистина прилича на човек, който знае какво прави, така че след месец всички взимаха участие. Дори Франк, който отказа да се пробва за роля („Ще се изложа“), помагаше в писането на рекламния материал и го размножи в офиса си, и пак Франк говореше с най-голяма надежда за по-мощните социални и философски възможности на цялото начинание. Ако тук успееш да създадат наистина добър и наистина сериозен театър, нямаше ли това да бъде стъпка в правилната посока? Бог знаеше, че едва ли някога щяха да вдъхновят Доналдсънови — а и на кого му пукаше? — но поне щяха да си отдъхнат от Доналдсънови; можеха да покажат на

Доналдсънови начин на живот, различен от пътуването с влака за работа, Републиканската партия и барбекюто. Освен това, какво можеха да загубят?

Каквото и да бе, сега го бяха загубили. Вината за провала на „Лоръл Плейърс“ едва ли можеше да се припише на конформизма, на предградията или на съвременното американско общество. Как биха могли да разказват нови забавни истории за съседите си, след като именно тези съседи седяха и се потяха като тяхна публика? Доналдсънови, Крамерови, Уингейтови и всички останали бяха отишли да гледат „Вкаменената гора“ с изненадващо отворени умове и бяха останали разочаровани.

Сега Мили говореше за градинарството и колко е трудно да поддържаш хубава морава на Ривълушънъри Хил, а в очите ѝ започваше да се появява стъкленият блясък на паниката. От десет минути или дори повече гласът ѝ бе единственият звук в стаята, без прекъсване. Изглежда тя си даваше ясна сметка за това, но също така съзнаваше, че ако си позволи да спре, къщата ще се изпълни с тишина, гъста като вода, невъзможно дълбока — широк водоем, в който щеше да нагази и да се удави.

На помощ ѝ се притече Франк.

— О, я чуй, Мили. Мислех си да те питам. Знаеш ли какво е лъстика? Или растика? Едно растение?

— Растика — повтори тя, преструвайки се, че мисли, докато по омекващото ѝ лице пропълзя червенината на благодарността. — Да ти кажа, Франк, боя се, че не знам. Разбира се, бих могла да го потърся заради теб. Имаме такава книга у дома.

— Не е толкова важно, струва ми се — рече той. — Просто вчера госпожа Гивингс се домъкна тук, носейки кашон с това откачено...

— Госпожа Гивингс! — извика Мили с внезапния възторг на припомнянето и облекчението. — О, божичко, дори не съм ви *разправила* за това, хора! Май дори на Шеп не съм казала още, нали, миличък? За сина ѝ? Невероятно е.

Тя отново заговори, но това бе напълно различен монолог: всички я слушаха. Настойчивостта на гласа ѝ и жадният начин, по който се накланяше напред, за да придърпа полата си над сбръчканите си колене, ги разпалваха с обещанието за нова тема, а Мили се наслаждаваше на властта над аудиторията и се стараяше да сподели

откритието си възможно най-бавно. Първо, дали Уилърови знаеха, че семейство Гивингс имат син?

Знаеха, разбира се, а Мили седеше и кимаше мъдро, позволявайки да я прекъсват, като си припомняха един на друг слабичкия моряк, чиято снимка им се беше усмихвала от камината на Гивингсови единствения път, когато бяха ходили там на вечеря; спомниха си и обяснението на госпожа Гивингс, че това е Джон, който мразел военноморските сили, справил се прекрасно в Масачузетския технологичен институт и сега се представял чудесно като преподавател по математика в някакъв Западен университет.

— Е — рече Мили. — Вече обаче не преподава математика и не живее на Запад. Знаете ли къде е? Знаете ли къде е прекарал последните два месеца? Тук в „Грийнейкърс“. *Нали* се сецате — додаде тя, докато всички я гледаха недоумяващо. — Държавната болница. Лудницата.

Всички заприказваха едновременно, приближавайки се един към друг в мъглата от цигарен дим. Беше почти като преди. Нима това не бе най-ужасното, най-странното, най-тъжното нещо? Дали Мили бе напълно сигурна във фактите?

О, да, о, да, напълно сигурна беше.

— И още повече — продължи тя, — той не просто е *постъпил* в „Грийнейкърс“. Бил е прибран и затворен там — от щатската полиция.

Някоя си госпожа Макреди, която работела като чистачка при семейство Гивингс, разправила на Мили цялата история вчера в търговския център и не можела да повярва, че тя още не е чула за случката.

— Тя си мислеше, че всички вече знаят. Както и да е, изглежда той е имал, нали разбирате, психически смущения от много време. Тя каза, че Гивингсови практически се разорили, опитвайки се да плащат за частен санаториум в Калифорния. Той влизал в него за месеци наред, после излизал — тогава е преподавал, предполагам — и после отново влизал. След това като че ли дълго време бил добре, докато изведнъж напуснал работата си и изчезнал. После се появил тук без предупреждение, влетял в къщата и май ги държал в плен три дни. — Тя се засмя смутено, давайки си сметка, че фраза като „държал в плен“ вероятно звучеше твърде мелодраматично, за да бъде истина. — Поне така се изрази госпожа Макреди. Искам да кажа, едва ли е имал пушка,

нож или нещо такова, но сигурно ги е изплашил до смърт. Особено като се има предвид, че господин Гивингс е толкова стар и всичко, а и има проблеми със сърцето. Всъщност той ги заключил вътре, прерязал телефонния кабел и заявил, че няма да си тръгне, докато не му дадат онова, заради което бил дошъл, само че не казал за какво е дошъл. Един път заявил, че си иска акта за раждане, и те преровили всичките си стари документи и работи, докато го намерят, дали му го, а той го скъсал на парчета. През останалото време само се разхождал наоколо и говорел ли, говорел — несвързано, предполагам — и чупел разни неща. Мебели, картините по стената, съдове — всичко. И по едно време госпожа Макреди пристигнала, за да си свърши работата, а той заключил и нея — така научила за това, нали разбирате — и предполагам, че останала там около десет часа, преди да се измъкне през гаража. Тогава се обадила на щатската полиция, те пристигнали и го отвели в „Грийнейкърс“.

— Господи — рече Ейприл. — Щатската полиция. Ужасно. — И всички заклатиха глави в знак на тържествено единодушие.

Шеп бе склонен да се съмнява в истинността на казаното от чистачката: „В крайна сметка, цялата работа е само слух“, но останалите го обориха. Слух или не, в историята безпогрешно се долавяше истината.

Ейприл изтъкна, че сега си давала сметка защо напоследък госпожа Гивингс се отбивала толкова често без видима причина.

— Много странно, все имах чувството, че иска нещо или че ѝ се ще да ни каже нещо, но някак не може да намери думите — не си ли го усещал? — Тук тя се обърна към съпруга си, но без да среща очите му и без да добави „скъпи“ или дори „Франк“, което би изпълнило сърцето му с надежда. Той измърмори, че май и той го бил усетил.

— Господи, толкова е тъжно — рече Ейприл. — Вероятно е умирала да говори за това, да разбере какво знаем или каквото и да било.

Мили, щастливо отпусната, искаше да изследва събитието от женска гледна точка. Какво би изпитала една майка, научавайки, че детето ѝ има психическо разстройство? Шеп притегли стола си близо до Франк, игнорирайки жените в търсене на проста и здравомислеща дискусия на практическите аспекти. Как стояха нещата? Дали човек

можеше да бъде принудително затворен в лудница просто ей така? Не изглеждаше ли малко съмнително от юридическа гледна точка?

Франк усети, че ако позволеше нещата да продължат по този начин, скоро вълнението щеше да стихне, а без него вечерта би могла да се изроди в най-плашещото, типично за предградията, запълване на времето — точно като вечерите, които винаги си беше представял, че прекарват Доналдсънови, Уингейтови и Крамерови: жените обсъждат с останалите жени рецепти и дрехи, а мъжете сядат с останалите мъже, за да разговарят за работа и за коли. След минута Шеп би могъл напълно сериозно да попита: „Как върви работата, Франк?“, все едно Франк не бе показвал неведнъж — достатъчно ясно, че работата бе най-маловажната част от живота му и не биваше да бъде споменавана иначе, освен с ирония. Налагаше се да действа.

Той отпи голяма глътка от пиетието си, наклони се напред и заговори достатъчно високо, за да няма съмнения в намерението му да се обърне към групата. Нима това не беше, попита той, типична история за тези времена и за това място? Някой можеше да буйства, да троши и да се съпротивлява на полицията, но пръскачките продължаваха да се въртят по здрач на всички морави, а телевизорите да мърморят във всяка дневна. Единственият син на госпожа Гивингс се беше върнал вкъщи умопомрачен и бе застанал пред нея с бог знае каква болка, мъка и вина, а тя продължаваше да се занимава с комисията по зонирването, да изпада в изблици на добросъседско веселие и да мъкне кашони, пълни с градински растения.

— Имам предвид упадък — заяви той, — колко упадъчно може да стане едно общество? Погледнете го от тази страна. Нашата държава вероятно е психиатричната, психоаналитичната столица на света. Старият Фройд не би могъл дори да мечтае за по-всеотдайни последователи от гражданите на Съединените щати — не е ли така? Цялата ни проклета култура се е запътила нататък; това е новата религия; това е всеобщият интелектуален и духовен подсладител. И при все това вижте какво се случва, когато на човек наистина му изгърмят бушоните. Извикай полицията, бързо го скрий от погледите, извечи го и го затвори, преди да е събудил съседите. За бога, дойде ли ред да си разкрием картите, все още сме в Средновековието. Сякаш всички са стигнали до мълчаливото съгласие да живеят в състояние на пълна самозаблуда. По дяволите реалността! Нека имаме куп сладки

виещи се пътища и сладки малки къщички, боядисани в бяло, розово и небесносиньо; нека всички бъдем добри консуматори, нека имаме чувство за единство и отглеждаме децата си в блатото на сантименталността — татко е страхотен мъж, защото изкарва прехраната, мама е страхотна жена, защото е останала при татко през всичките тези години — и ако старата реалност някога изскочи и каже „Бум!“, до един ще си намерим някаква работа и ще се преструваме, че не се е случило.

Обикновено подобни изблици предизвикваха шумно одобрение или поне караха Мили да извика: „О, това е толкова вярно!“, но сега този ефект липсваше. Тримата седяха и го гледаха любезно, докато говореше, а когато спря, сякаш изпитаха известно облекчение — като ученици в края на лекция.

Нямаше какво друго да направи, освен да стане, да събере чашите и да отиде в кухнята, където сприхаво заизвива и заудря формата за лед. Черният кухненски прозорец ясно отрази лицето му, кръгло и изпълнено със слабост, и той се втренчи в него с омраза. Точно тогава си спомни нещо — и мисълта сякаш по-скоро следваше, а не предшестваше стреснатото изражение, което предизвика върху отразеното му лице — нещо, което го шокира и после го изпълни с усещане за иронична справедливост. Лицето в стъклото — отново сякаш предчувстващо, а не отразяващо настроението му, сега се бе променило и, вместо смайване, върху него се изписа мъдра и горчива усмивка, после то му кимна няколко пъти. След това Франк се зае с питиетата, нетърпелив да се върне при компанията. Онова, което си беше спомнил, каквото и да означаваше, можеше да бъде тема за разговор.

— Току-що се сетих нещо — обяви той и всички го погледнаха.
— Утре имам рожден ден.

— О! — възкликнаха Кембъллови с уморен и поздравяващ тон.

— Ставам на тридесет. Можете ли да повярвате?

— Да, по дяволите, мога — отвърна Шеп, който бе на тридесет и две, а Мили, която бе на тридесет и четири, започна да почиства падналата пепел от скута си.

— Не, имам предвид, странно е като си помислиш, че вече не си на двадесет и няколко — рече той, докато отново се настаняваше на дивана. — Нали *разбирате*, нещо като край на епоха е. Не знам. —

Започваше да се напива; вече беше пиян. След малко щеше да заразправя дори още по-глупави неща и да се повтаря — знаеше го, това го потискаше и го караше да бъбри още повече.

— Рождени дни — казваше той. — Странно е как всичките се сливат като се обърнеш назад. Все пак си спомням един от тях дяволски добре — двадесетия. — И той започна да им разказва как бе прекарал този рожден ден или поне част от него под огъня на минохвъргачки и автомати през последната седмица от войната. Една малка изключително трезва част от ума му знаеше защо го прави: защото забавните истории от армията неведнъж се бяха оказвали последното спасение на вечерите с Кембълви. Като че ли нямаше нищо, което Шеп да обожава повече и макар момичетата понякога да се смееха на неподходящите места и шеговито да твърдяха, че никога няма да проумеят интересите и всеотдайността на мъжете, внимателните им лица без съмнение сияеха от огъня на романтиката. Всъщност една от най-паметните нощи в цялото им приятелство бе изтъкана от поредица подходящи военни истории и бе достигнала кулминацията си в гръмогласна мъжка песен. Шеп Кембъл и Франк Уилър, ликуващи, смеещи се, потни и окъпани в ленивото възхищение на съпругите си, бяха удряли с юмруци по масичката за кафе в ритъма на марша, пеейки с цяло гърло в три през нощта:

О-о-о-о
Трили — трили, боже мили,
кои, кои сме ний?
Трили — трили, боже мили,
пехотата сме ний.

И така, той разправи историята възможно най-грижливо и хубаво, като използваше всички трикове на ироничното самоочерняне, което през годините се бе превърнало в негов стил при разказването на военните му спомени. Едва когато стигна до онази част, която гласеше „... и така, сръгах мъжа до мен и му казах: «Хей, коя дата е днес?»“, се почувства неловко, но вече бе твърде късно. Нямаше какво друго да направи, освен да довърши разказа: „И се оказа, че беше рожденият ми ден“. Сети се, че вече беше разправял тази история на Кембълви

почти дословно — вероятно преди година във връзка с двадесет и деветия си рожден ден.

Кембълви добросъвестно реагираха с леки възклицания, но Шеп дискретно погледна часовника си. Но най-лошото — най-лошото в целия уикенд, ако не и в целия му живот до момента — бе начинът, по който го гледаше Ейприл. Никога не бе виждал в очите ѝ подобен поглед, изпълнен с отегчено съжаление.

Този поглед го преследва през цялата нощ, когато отново спа сам, както и на сутринта, докато пиеше кафето си и маневрираше назад по алеята с очукания си стар „Форд“, с който ходеше до гарата. На път за работа — един от най-младите и най-здрави пътници във влака — той седеше с вида на човек, осъден на много бавна безболезнена смърт. Чувстваше се на средна възраст.

---

[1] Робърт Опенхаймер, известен като „бащата на атомната бомба“. — Б.пр. ↑

ПЕТ

Архитектите не си бяха губили времето да направят така, че сградата на „Нокс“ да изглежда по-висока от двадесетте си етаж, и в резултат тя изглеждаше по-ниска. Не се бяха постарали и да я направят хубава, затова тя беше грозна: облицована с плочи отстрани и с плосък покрив, с тесен граховозелен корниз, който стърчеше като нацупена устна. Сградата се издигаше в подходящата скучна централна част на града и явно от самото си грандиозно откриване в началото на века бе обречена да стои сред безброй обгърнати от дим правоъгълни форми, от които — на направените от въздуха снимки — изникват и се издигат по-мощните кули на Ню Йорк.

Но въпреки цялата си обикновеност сградата на „Нокс“ все пак внушаваше чувство за солидно здравомислие. Макар да не притежаваше великолепие, поне имаше маса; макар в нея да нямаше нищо героично, нямаше и нищо фриволно; това бе сграда, означаваща бизнес.

— Ето я, Франк — каза Ърл Уилър на сина си през една лятна утрин на 1935 година. — Право пред нас. Това е Централата. Тук по-добре ме хвани за ръка, кръстовището е опасно...

Това бе единственият път, когато бащата на Франк го заведе в Ню Йорк, и кулминацията на няколко прекрасни седмици, които — погледнати в ретроспекция — винаги му се струваха единственият период, в който баща му би могъл да бъде описан като „весел“. По това време тайнствената фраза „Оут Фийлдс“ изплуваше често и радостно в разговорите на баща му, докато вечеряха, наред с „Ню Йорк“ и „Централата“, и майка му неведнъж казваше: „О, това е чудесно, Ърл“ и „О, толкова се радвам“. Накрая Франк се бе досетил, че Оут Фийлдс всъщност нямаше абсолютно нищо общо с „Куюейкър Оутс“^[1] и всъщност бе странното име на човек — господин Оут Фийлдс — човек, забележителен не само с размерите си („Един от най-големите в Централата“), но и с интелектуалната си проникателност. Франк едва бе успял да смели тази информация, преди майка му да му поднесе изненадваща новина. След като господин Оут Фийлдс научил, че

господин Ърл Уилър има син на десет години, той го поканил да посети Централата заедно с баща си. Господин Фийлдс щял да заведе бащата и сина на „официален обяд“ (тогава майка му за първи път бе използвала тази фраза вместо просто „обяд“), след което щели да гледат мач на стадиона на „Янките“. През следващите няколко дни напрежението нарасна непоносимо и за малко да развали всичко в сутринта на пътуването: Франк едва не повърна закуската си от притеснение и от клатушкането на влака по пътя към града, можеше да го направи и в таксито, ако не бяха слезли, за да извървят последните няколко пресечки пеша на чист въздух; но щом главата му се прочисти, започна да му се струва, че всичко ще бъде наред.

— Ето — каза баща му, когато пресякоха улицата. — Това е бръснарницата, тук изтичваме за подстригване, а това е метрото — виж как са построили входа към метрото в самата сграда. Погледни и там, това е изложбената зала. Тези прозорци са по цялата дължина на сградата, започвайки оттук. Доста по-голяма от малката ни витрина у дома, нали? И виж — това са само някои от продуктите, които произвеждаме. Ето ги пишещите машини, разбира се, сметачните машини и калкулаторите, както и различни видове картотечни системи, а онова отзад в ъгъла е една от новите счетоводни машини; а сега виж там, в следващата витрина. Това са машините за перфокарти. Онова голямото е табулатор, а онова малкото до него е сортировъчната машина. Когато наблюдаваш демонстрация на тази машина, гледката наистина си я бива. Един човек взима тесте перфокарти, подрежда ги, слага ги там и натиска един бутон, тогава старите карти излизат оттук мигновено.

Но очите на Франк постоянно се изместваха от машините към собственото му отражение в шлифованото стъкло. Смяташе, че изглежда изумително тържествено в новия си костюм (сакото и вратовръзката му бяха почти като на баща му) и той бе доволен да види прекрасните отражения на двамата, мъж и момче, с безкрайната върволица хора, минаващи по тротоара зад тях. След малко отстъпи няколко крачки назад и погледна право нагоре, докато яката му опря във врата и — О! Бе готов да признае, че се надяваше на небостъргач, но и последната следа от разочарованието му се изпари при този продължителен поглед. Нагоре и нагоре, и нагоре пълзяха редиците прозорци, всяка по-малка и тясна от тази под нея, докато все по-

стесняващите се первази и трегери като че се сляха. Представяш ли си да паднеш от най-горния стаж! После видя, че корнизът високо-високо се движи бавно и неотстъпно към тях на фона на небето — сградата падаше! — но още преди да усети паника, осъзна грешката си: всъщност се движеше небето, белите облаци се носеха над ръба на покрива и в мига, в който умът му се фокусира върху този факт, усети тръпка на изумление да преминава надолу по гръбнака му заради огромната гранитна сила и неподвижност на сградата. О!

— Готов ли си? — попита баща му. — Хайде тогава да вървим в бръснарницата, да се оправим и после ще влезем вътре. Ще се качим с асансьора чак до върха.

По както се оказа, онзи момент на тротоара бе върховният момент за деня. Бръснарницата беше достатъчно хубава, както и ехтящото мраморно фоайе, което миришеше на пури, чадъри и дамски парфюм, но оттам нататък удоволствията започнаха устойчиво да намаляват. Първо, асансьорът не предизвика усещане за полет, а само за впримченост и гадене. От самия офис, на най-горния етаж, си спомняше само множество бели светлини и слаба жена, чиято отворена работна блуза разкриваше няколко закопчалки, очевидно свързани с бельото ѝ. Тя го нарече „синко“ и му показа как работи машината за охлаждане на вода („Синко, виждаш ли голямото мехурче, което излиза, когато натисна копчето — Пук! — Не е ли забавно? Ето, опитай“); и никога нямаше да забрави мигновеното отвращение, което изпита в присъствието на господин Оут Фийлдс, който бе ако не най-големият, то поне най-дебелият човек, когото беше виждал. Очилата му отразяваха лампите в офиса, така че човек не можеше да види какво правеха очите му, докато говореше, а той говореше много високо и изглежда не слушаше какво му отговарят.

— О, ама че голямо момче! Как се казваш? Хъх? Харесва ли ти училището? Е, чудесно. Обичаш ли бейзбола? Хъх?

Най-неприятното в него бе устата му — така влажна, че дузина лъюща нишка слюнка висяха и трепереха между движещите се устни; и това, наред с другите неща, пречеше на Франк да се наслади на обяда или на „официалния обяд“ в ресторанта на един прекрасен хотел. Оут Фийлдс дъвчеше с отворена уста и оставяше бели ивици храна по ръба на чашата с вода. Веднъж той омекоти твърдо парче хляб, като го поддържа потопено в купичката със сос известно време,

преди да го вдигне към жадните си устни, а част от него падна и остави жълто-кафяво петно върху жилетката на костюма му.

„Абсолютно си прав, Оут“, повтаряше непрекъснато Ърл Уилър, както и „Напълно съм съгласен с теб по този въпрос“, а няколкото погледа, които отправи на Франк, бяха стреснати, сякаш се изненадваше, че той седи там. Бейзболният мач също го разочарова: никой не направи хоумрън, а според ограничените познания на Франк за играта само хоумрънът бе от значение. През последния половин час от мача залазващото слънце светеше право в очите му, предизвиквайки главоболие, и на Франк му се ходеше до тоалетната, но не знаеше как да повдигне темата. След това дойде неприятното изпитание с прекачванията в метрото, за да стигнат до „Пет Стейшън“, като междувременно баща му сърдито го мърмеше, че не е казал на Оут Фийлдс „Благодаря ви, прекарах чудесно“. Под студената светлина на перона, докато чакаха вратите да се отворят, Франк наблюдаваше крадешком физическото изтощение и моралното поражение по лицето на баща си, което изглеждаше отпуснато, покрито с пори и много старо. После, свеждайки поглед, установи, че крачолът на баща му леко и ритмично потрепва от тревожното движение по гениталиите на мушнатите му в джоба пръсти.

И в крайна сметка тъкмо това щеше да се превърне в най-яркия му спомен от този ден; обаче по-късно същата вечер, докато залиташе и се свиваше бос в облицованата с плочки, странно смалила се баня в дома им, споменът за ядещата уста на Оут Фийлдс предизвикваше спазми в стомаха му и го караше да повръща отново и отново.

Едва години по-късно Франк събра ведно простите факти на случилото се. Ърл Уилър, който бе успял да се задържи като помощник-мениджър в Нюарк по време на множество уволнения и съкращения в периода на Депресията, някак бе привлякъл вниманието на Централата като кандидат за позицията на дясна ръка на Оут Фийлдс (и пак едва по-късно Франк си обясни това странно име — в свят на задължителни умалителни имена, населен с множество весели хора с имена като Бил, Джак, Хърб и Тед, където неподлежащо на съкращаване име като Ърл сигурно винаги е било огромна пречка, „Оут“ бе най-доброто, което би могло да се направи за човек, кръстен с името Отис). Но повишението се бе провалило; висшестоящите бяха решили, че Оут Фийлдс може да мине и без помощник и Ърл Уилър бе

научил или се беше досетил за това в някой момент от официалния обяд или бейзболния мач.

И независимо дали някога бе успял да преглътне разочарованието или не, Франк знаеше, че до края на живота си баща му така и не го разбра. Сигурно това бе първото от множеството събития, които Ърл Уилър не можа да проумее, тъй като то беляза началото на неговия упадък. През следващите години го прехвърляха от една длъжност на друга до пенсионирането му скоро след войната (не много дълго след това почина и самият Оут Фийлдс), когато вече бе паднал от нивото на помощник-мениджър до позицията на обикновен търговски представител в Харисбърг, Пенсилвания. Пак по същото време — с нарастващо изумление — не бе успял да проумее и влошаването на здравето си, бързото и трудно остаряване на съпругата си, безразличието на двамата си по-големи синове и накрая подчертания бунт, отдръпването и моралното падение на най-малкия.

Докер! Касиер в кафене! Неблагодарен, злобен, сквернословен неудачник, пиянстващ в Гринич Вилидж с бог знае какви компании; никаквец без капка почтеност, който едва не подлуди майка си, като не пишеше по шест, осем месеца и после изпрати писмо без обратен адрес с послепис: „Ожених се миналата седмица — може да я доведе по някое време“.

Затова Ърл Уилър имаше късмет, че не присъства на разговора на сина си с друг млад безделник на име Сам, който беше завършил философия и работеше почасово в службата за назначаване на студенти. Разговорът се водеше през 1948, по обед, в един евтин бар край университетското градче на Кълъмбия Юнивърсити.

— Какъв е проблемът, Франк? Мислех, че вече си се върнал в Европа.

— Ама че майтап. Ейприл забременя.

— О, боже.

— Не, чуй, на това може да се погледне по множество различни начини. Погледни го така, Сам. Имам нужда от работа, нали разбираш. Има ли причина работата, която получа, да ме съсипе? Виж. Просто искам работата да ми носи достатъчно мангизи, за да преживяваме през следващите година-две, докато осмисля нещата; междувременно държа да запазя идентичността си. Затова най-важното е да не получа работа, която бих могъл да сметна за „интересна“ сама по себе си.

Търся си нещо, което не би могло да ме докосне, като например някоя голяма, прераздутата стара корпорация, която от стотици години печели пари, докато спи и в която се налага да наемат по осем души за една и съща длъжност, тъй като на никого не му пука за отегчителната работа, която се очаква да върши. Искам да попадна на такова място и да им кажа: „Вижте — можете да получите тялото ми и приятната ми колежанска усмивка за еди-колко си часа на ден в замяна на еди-колко си долара, а извън това взаимно ще се оставим на мира“. Ясна ли ти е картинката?

— Предполагам — отвърна специалистът по философия. — Ела да идем в офиса. — И там, нагласяйки очилата си и прелиствайки картотеката, Сам започна да прави списък на компаниите, които съответстваха на описанието: големи производители на мед и стъкло, голяма компания за комунални услуги, гигантска фирма, произвеждаща най-различни хартиени торбички.

Но когато Франк видя как Сам добавя в списъка внушителното име на „Нокс Бизнес Машинс“, реши, че има някаква грешка.

— О, не, чакай малко. Знам, че това не може да е вярно — и направи кратко обобщение на бащината си кариера, с което накара специалиста по философия да се разсмее от сърце.

— Вероятно ще установиш, че нещата са се попроменили от времето на твоя старец, Франк — рече той. — Тогава е била Депресията, не забравяй. Освен това, той е работил с клиенти, а ти ще бъдеш в Централата. Всъщност това място е точно такова, каквото си търсиш. Случайно знам, че там има хора, които по цял ден седят в сградата, без да си мръднат пръста, освен за да си вземат чековете. Но непременно спомени за баща си, когато отидеш на интервю. Вероятно ще ти бъде от полза.

Но когато навлезе в сянката на „Нокс“ и в ума му нахлуха спомените от предишното му посещение („Тук по-добре ме хвани за ръка, кръстовището е опасно...“), Франк реши, че ще бъде по-забавно изобщо да не споменава баща си по време на интервюто. Не го направи и още същия ден получи работа на петнадесетия етаж в нещо, наречено „Насърчаване на продажбите“.

— Какво на продажбите? — попита Ейприл. — „Насърчаване“? Не схващам. Какво се очаква да правиш?

— Кой, по дяволите, би могъл да знае? Обяснявах ми го половин час и пак не знам, не мисля, че и те знаят. Ама си е забавно, нали? Старата „Нокс Бизнес Машинс“. Само почакай да кажа на стареца. Почакай да чуе, че дори не съм споменал името му.

И така, всичко започна като шега. Другите може и да не виждаха смешното, но то изпълваше Франк с тайно стипчиво удоволствие, докато лениво изпълняваше задълженията си, разхождайки се из офиса по начин, напоследък станал почти обичаен за него, ако не и направо характерен, след като съпругата му го описа като „невероятно секси“ — бавна котешка походка, гордо мъжествена, но изразяваща сънливо презрение към напрежението и бързането. А най-хубавата част от шегата бе случващото се всеки следобед в 17 часа. Със закопчано сако и усмивка на лицето той кимаше за довиждане на мъжете от „Нокс“, когато асансьорът го освобождаваше, взимаше автобус през града и друг автобус до улица „Бетън“, където изкачваше два етажа стръмни скърцащи стълби, отваряше бялата врата, така претоварена от множеството слоеве изпоцапана и шупнала блажна боя, че повърхността ѝ приличаше на гъба, и влизаше в просторна чиста стая, леко миришеща на цигари, свещи, обелки от мандарина и одеколон; а там го чакаше красива рошава жена — жена, която изобщо не приличаше на съпруга на служител в „Нокс“, точно както апартаментът не приличаше на дом на човек, работещ в „Нокс“. Вместо питие за след работа, те правеха любов за след работа — понякога на леглото, друг път на пода; понякога ставаше десет часа, преди да се изправят и да поемат по нежните вечерни улици, за да вечерят, а тогава сградата на „Нокс“ изглеждаше безкрайно далечна.

В края на първата година шегата вече се беше изтъркала и неспособността на другите да видят смешното в нея му действаше потискащо. „О, искаш да кажеш, че баща ти е работил там“ — казваха те, когато се опитваше да я обясни, и в половината случаи в очите им се появяваше погледът, запазен за сериозните, покорни, лишени от авантюризъм млади мъже. Не след дълго (и особено след втората година, когато и двамата му родители вече бяха покойници) бе спрял да се опитва да обясни тази част и вместо това бе започнал да размишлява върху другите комични аспекти на работата си: абсурдното разминаване между собствените му идеали и тези на „Нокс Бизнес Машинс“; пропастта между енергията, която се очакваше да дава на

компанията, и енергията, която наистина влагаше. „Искам да кажа, че огромното преимущество на места като «Нокс» е, че можеш да изключваш ума си всяка сутрин в девет и да го оставяш изключен цял ден и никой няма да усети разликата.“

След това и особено след преместването им извън града бе започнал при възможност изобщо да отбягва темата, като на въпроса как си изкарва прехраната отвръщаше, че всъщност не прави нищо, че има най-скучната работа, която човек може да си представи.

В понеделник сутринта, след краха на „Лоръл Плейърс“, той влезе в „Нокс“ като робот. Витрините бяха аранжирани по нов начин — с весели картонени изображения на стройни модерни млади жени, които се усмихваха и сочеха с моливите си към украсени списъци на ползите от продуктите — БЪРЗИНА, ПРЕЦИЗНОСТ, КОНТРОЛ — а зад тях, в обширното, покрито с дебел килим пространство на изложбената зала, бе разположено богатото разнообразие на самите продукти, готови за демонстрация. Някои от тях, по-простите, много приличаха на машините, разпалили ентузиазма на баща му преди двадесет години, въпреки че ъгловатият черен дизайн от онези дни бе променен, за да съответства на заоблените „скулптирани форми“ на новите им опаковки с цвят на месо от стрида; но имаше и други, способни да се справят със задачите на бизнеса със скорост, каквато Ърл Уилър не би могъл дори да си представи. Те, готови да забръмчат и замигат с електронна тайнственост, ставаха все по-внушителни и повнушителни, достигайки кулминация в големите загадъчни части на електронния компютър „500“ на „Нокс“ — машина, която — според поставената в основата ѝ табелка — можеше да „свърши за тридесет минути работа, която с калкулатор човек би вършил цял живот“.

Но Франк мина покрай изложбената зала, без дори да я погледне, а действията му при влизането във фойето бяха небрежно професионални: подчини се на сочещия пръст на обслужващия асансьора, без да си даде сметка за това, не забеляза също кой от шестимата оператори на асансьора го приветства сънливо (почти никога не забелязваше, освен ако не се случеше да е един от двамата, чието присъствие му действаше леко потискащо: изключително възрастния мъж, чиито колене бяха така изскочили, че болезнено изглеждащите издутини опираха в задната част на панталона му, или огромния младеж, когото някакво заболяване на жлезите бе поразило с

високите хълбоци на жена и пухкавото и безбрадо лице на бебе). Притиснат доста назад в любезния капан на кабината, той чу плъзгащите се врати да се затварят, последвани от предпазната решетка, и когато кабината започна да се издига, бе обграден от разнородните разговори на колегите си. Чу дълбокия ритмичен говор на човек от Великите равнини, обогатен от простора, пътуванията и осигуряването на максимални удобства („... разбира се, случихме на доста променливо време, като стигнахме в Чикаго...“), звучащ като контрапункт на отсечения и съскащ говор в града („... и аз викам: «Ти к'во — майтап'л'си пра'ш?», а той вика: «Не, сл'шай, н'се майтапя»...“), докато по-тиха смесица от осем или десет гласове, мъжки и женски, повтаряха приглушените си сутрешни любезности под бръмченето на вентилатора над главите им; след това дойде моментът за ритуала с кимванията и страничното разминаване, за да се направи път на онези, които се насочваха към вратата, шепнейки „Слизам, моля... Слизам, моля“ и изчакването вратата да се отвори и затвори, отново да се отвори и затвори. Осми, единадесети, дванадесети, четиринадесети...

На пръв поглед всички горни етажи на „Нокс“ изглеждаха еднакви. Всички представляваха големи отворени помещения, осветени от силните флуоресцентни лампи по тавана и разделени на лабиринт от пътечки и кутийки с високи до рамото прегради. Горната част на тези разделители, от кръста до раменете, бяха направени от шлифовано стъкло без рамка, леко релефно, за да се постигне синьо-бяла полупрозрачност, и това създаваше илюзията (когато някой слизаше от асансьора и хвърляше поглед към залата) за широко езеро на закрито, в което наблизко и надалеч се движеха плувци — някои стремително, други по-бавно, някои излизаци на повърхността, други — гмуркащи се под нея и мнозина потопени, с лица, приличащи на потрепващи розови петна, сведени над бюрата. Но илюзията бързо се разсейваше при влизането по-навътре в офиса, защото тук въздухът бе неприятно сух — достатъчно сух, както често се оплакваше Франк Уилър, „за да изсуши проклетите ти очни ябълки“.

Въпреки всичките си оплаквания обаче, той често виновно си даваше сметка за смътното удоволствие от дискомфорта в офиса. Когато казваше, както правеше от години, че по някакъв странен начин старият „Нокс“ ще му липсва, когато напусне, той, разбира се, имаше

предвид, че ще му липсват хората („Искам да кажа, по дяволите, че са доста свестни, поне някои“) и все пак, ако трябваше да бъде съвършено честен, не би могъл да отрече уютната топлина на самото място, Петнадесетия етаж. През годините бе открил леки сетивни разлики между него и всички останали в сградата; не беше повече или по-малко приятен, но се различаваше, понеже бе „неговият“ етаж. Той бе неговото ярко, сухо, всекидневно изпитание, собственото му мерило за скуката. Бе го научил на нови начини за отмерване на времето — бе почти време да слезе долу за кафе, почти време да излезе за обяд; почти време да си тръгне за вкъщи — и бе започнал да разчита на празната загуба на време между тези удоволствия, както инвалидът започва да разчита на периодичността на болката. Бе част от него.

— Добрутро, Франк — каза Винс Латроп.

— Добрутро, Франк — каза Ед Смол.

— Добрутро, господин Уилър — каза Грейс Манкузо, която работеше за Хърб Ъндъруд в „Пазарни изследвания“.

Краката му знаеха къде да завият по пътеката, обозначена „Насърчаване на продажбите“, знаеха също точно колко стъпки ще го отведат покрай първите три кутийки и къде трябваше отново да завие, за да влезе в четвъртата. Би могъл да го направи и със затворени очи.

— Здравсти — поздрави го Морийн Граб, която работеше като рецепционистка на етажа и в машинописния отдел на госпожа Йоргенсън. Тя го каза по откровено ласкателен, подчертано женствен начин и когато се изви настрани, за да го пропусне да мине, му се прииска да обвие ръка около нея и да я отведе някъде (В стаята за пощата? В товарния асансьор?), където би могъл да седне, да я вземе в скута си, да свали морскосиния ѝ пуловер и да изпълни устата си първо с едната, а после с другата ѝ гърда.

Тази идея не му хрумваше за първи път; разликата беше, че този път, веднага щом му хрумна, той си помисли: „Защо не?“.

Краката му го бяха отвели до кутийката, на чиято пластмасова табелка пишеше:

Дж. Р. Ордуйей

Ф. Х. Уилър

И той спря там с една ръка, облегната върху ръба на шлифованото стъкло, за да се обърне и да погледне след нея. Вече бе стигнала чак до края на пътеката, задните ѝ части се полюшваха красиво под фланелената ѝ пола и той я гледа, докато изчезна зад върховете на преградите, за да заеме мястото си на рецепцията.

Я по-спокойно, посъветва се той. Подобно нещо има нужда от известно планиране. Знаеше, че първо трябва да влезе вътре и да каже „Добро утро“ на Джак Ордуей, да свали сакото си и да седне. Направи го и моментално загуби от поглед всичко извън преградните стени. Докато се настаняваше странично пред бюрото си, а дясното му стъпало автоматично отвори най-долното чекмедже, за да използва ръба му като подпора (с годините натискът на обувката му бе направил малка вдлъбнатина в ръба на това чекмедже), той позволи в него да се разлее бавната вълна на насладата. Защо не? Нима тя не го насърчаваше по всевъзможни начини от месеци насам? Поклащаше се покрай него по пътеката, накланяше се ниско над бюрото му, за да му подаде папка, отправяше му особени, уклончиви усмивки, с каквито не бе забелязвал да дарява никой друг. И онзи случай на коледното парти (все още помнеше вкуса на устните ѝ) — нима не бе затреперила в ръцете му и не бе прошепнала: „Толкова си сладък“?

Защо не? О, не в стаята за пощата или в товарния асансьор, но тя сигурно имаше апартамент някъде, със съквартирантка, а съквартирантката вероятно я нямаше по цял ден.

Джак Ордуей му говореше нещо и го принуди против волята му да вдигне поглед и да попита: „Какво има?“. Досаждането на друг не би имало значение — той би могъл да кимне и да даде правилния отговор, оставяйки по-голямата част от ума си свободна за Морийн Граб, но Ордуей бе нещо различно.

— Казах, че тази сутрин ще имам нужда от помощта ти, Франклин — заяви Ордуей. — Важно е. Дяволски сериозен съм, друже. — Привидно той проучваше куп напечатани на пишеща машина документи — възплъщение на съсредоточеността. Само някой, който знаеше към какво да погледне, би разбрал, че ръката, която уж правеше сянка над очите му, всъщност държеше главата му, а очите му бяха затворени. В началото на четиридесетте си години, строен и стегнат, с посивяваща коса и духовито хубаво лице на романтичен актьор, той бе от онези полуалкохолици, чието спасение явно бе в

постоянното обновяване на способността му да се надсмее над всичко. Джак Ордуей бе сантименталният герой на офиса. Всички го обичаха. Днес той бе облечен с английския си костюм — костюм, който си беше поръчал при гостуващ лондонски шивач преди няколко години срещу половин месечна заплата, костюм, чиито копчета на ръкавите наистина се закопчаваха и чийто панталон с висока талия можеше да се носи само с тиранти, костюм, който никога не виждаха, без от джобчето на гърдите да извира свежа ленена кърпичка — но дългите му тесни стъпала, които лежах с детинска неловкост под бюрото, издаваха жалкия типично американски тип. Те бяха обгърнати от евтини оранжево-кафяви мокасини, доста протрити; а причината за това грубо несъответствие бе, че единственото нещо, което Джак Ордуей не можеше да направи, когато бе в лапите на наистина лошия махмурлук, бе да завърже връзките на обувките си.

— През следващите два — казваше той с дрезгав треперещ глас, — през следващите два или може би три часа трябва да ме предупреждаваш за всяка поява на Бенди, трябва да ме пазиш от госпожа Йоргенсън и може да се наложи да ме криеш от погледите на околните, ако започна да повръщам. Толкова е зле.

Историята на Джак Ордуей се бе превърнала в нещо като легенда на Петнадесетия етаж: всички знаеха как се оженил за богата девойка и живял от наследството ѝ, докато не се изпарило преди войната, как след това професионалната му кариера преминала изцяло в „Нокс“ — в поредица от стъклени кутийки, и как тя се отличавала с почти безупречна липса на работа. Дори тук в „Насърчаване на продажбите“, където никой не работеше особено усърдно, освен стария Бенди, мениджъра, той бе успял да съхрани уникалната си репутация. Когато не бе налегнат от наистина лош махмурлук, той се разхождаше наоколо и по цял ден разговаряше, предизвиквайки дружен смях, където и да отидеше, като понякога спечелваше толерантно изкискване от самия Бенди, а у госпожа Йоргенсън предизвикваше пристъпи на безпомощен кикот, от който ѝ потичаха сълзи.

— Първо — казваше той в момента, — в събота онези откачени приятели на Сали долетяха от Брега, жадни за гуляй. Дали сме можели да им покажем града? О, естествено, че можехме. Нейни стари, стари приятели и така нататък, а освен това винаги носят купища мангизи. Е, започнахме с обяд в „Андрес“ и — боже мили — никога не си виждал

такива малки страхотни мартинита в живота си. О, и никакви такива лиготиин като поръчване на по едно-две наведнъж, приятелю. Загубих бройката. И после, да видим. О, да. После нямаше какво друго да правим, освен да седим и да пием, докато дойде времето за коктейлите. След това дойде времето за коктейлите. — Сега бе изоставил работната си поза, бутна настрана фалшивите документи и се облегна деликатно назад в стола, за да хване главата си с две ръце; движеше я от страна на страна в ритъма на разказа си, смееше се и разправяше през смях, а Франк го гледаше със смесица от жал и отвращение. Като че повечето истории за махмурлука му започваха с долитането на откачените приятели на Сали от Брега или от Бахамите, или от Европа, с купища мангизи, а самата Сали винаги бе изобразявана в центъра на забавлението — бивша дебютантка, елегантна, бездетна съпруга и неукротима любовница. Така поне се очакваше да си я представят неговите слушатели на Петнадесетия етаж. Франк бе успявал да го прави и да си представя апартамента им като декор на Ноел Кауърд до момента, когато бе отишъл в дома на Ордуей за по едно питие и бе установил, че Сали бе доста отпусната, сбръчкана, подпухнала, остаряваща жена, с устни, неизменно изрисувани в закачливата сърцевидна форма от младостта ѝ. Всеки път, когато произнасяше хленчецо името на Джак онази вечер, докато се поклащаше объркано из стаите, пълни с гниеща кожа и прашно сребро и стъкло, показваше колко дълбоко го винеше, задето бе позволил светът ѝ да рухне; веднъж бе завъртяла очи към ронещата се боя по тавана, сякаш призоваваше господ да го накаже — този слаб глупав незначителен мъж, заради когото бе пожертвала живота си, който бе отровил всичките ѝ приятелства с постоянното броене на стотинките, който настояваше да преживяват от отегчителната му чиновническа работа и водеше в дома им отегчителните си колеги от службата. А Джак, който се въртеше извинително и пускаше дребни шеги, я бе нарекъл „майко“.

— ... колкото до това, как сме се *прибрали* от „Айдъл уайлд“ — казваше той, — никога няма да разбера. Последният ми ясен спомен е как стоях в лобито на „Айдъл уайлд“ в три през нощта и се чудех дали някой ще ми каже, за бога, как сме се озовали там. Или не, чакай. След това имаше нещо с някакъв хамбургер — или не, това май беше порано... — Когато историята най-сетне приключи, той махна ръце от

главата си, експериментално, намръщи се и примигна няколко пъти. След това обяви, че започва да се чувства малко по-добре.

— Хубаво. — Франк свали стъпало от чекмеджето и се настани до бюрото си. Трябваше да помисли, а най-добрият начин да го направи, бе да се преструва, че работи. Тазсутрешната купчина документи чакаше в кошницата „Входящи“ върху петъчните, затова първата му стъпка бе да преобърне купчината върху бюрото си и да започне отдолу. Както правеше всеки ден (или по-скоро в дните, когато изобщо се занимаваше с кошницата „Входящи“, тъй като нерядко я пренебрегваше), той първо се опита да установи от кои документи можеше да се отърве, без да чете съдържанието им. Някои можеше да изхвърли, други — да отмахне също толкова бързо, като надраска в полето „Какво за това?“ наред с инициалите си и да ги изпрати на Бенди или като напише „Знаеш ли нещо по въпроса?“ и ги изпрати на някой като Ед Смол в съседната кутийка; но тук опасността бе, че същите документи можеха да се върнат след няколко дни с бележката „Вземи отношение“ от Бенди или „Не“ от Смол. По-безопасният курс бе да напише върху документа „Архив“ и да го препрати на госпожа Йоргенсън и на момичетата, след като с възможно най-бърз поглед установи, че не става дума за нещо неотложно; ако пък бе важно, можеше да напише „Архивирай и проследи след 1 седмица“, да го остави настрана и да продължи със следващия. Постепенно натрупалата се купчина документи, оставени настрана по този начин, бе първото, с което се заемаше, след като приключеше или се умореше от кошницата „Входящи“. Подреждайки ги по относителната им спешност, той ги вметваше, в съответния ред в 15–20 сантиметровата купчина, която винаги стоеше в средата на бюрото му, притисната от гледжосано керамично преспание, което Дженифър бе направила за него в детската градина. Това бе купчината, върху която работеше. Много от документите бяха маркирани с „Вземи отношение“ от Бенди или с „Не“ от Смол, други бяха преминали цикъла „Архивирай и проследи“ три или четири пъти, а трети, носещи бележки като „Франк, би ли погледнал това?“, бяха подарък от хора, които го използваша така, както той използваше Смол. Понякога махаше документ от тази купчина и го поставяше върху също толкова високия второстепенен куп в далечния десен ъгъл на бюрото под направения от олово модел на електронния компютър „500“ на „Нокс“. Това бе купът с нещата,

които не можеше да се насили да прегледа точно в този момент и най-лошите — понякога цели издути папки с изписани с бележки напечатани страници и хлабави изплъзващи се кламери — накрая отиваха в претъпканото най-долно дясно чекмедже на бюрото. Документите там бяха от онези, които Ордуей наричаше „истински съкровища“, и това чекмедже, противоположно на превърналото се в подпора за стъпалото му, бе започнало да заема малко натякващо кътче в съвестта на Франк: той се боеше да го отвори, сякаш бе пълно с живи змии.

Защо не? Нима нямаше да е изключително лесно да отиде и да я покани на обяд? Не, нямаше; това бе бедата. Неписано правило на Петнадесетия етаж разделяше мъжете от момичетата във всичко, освен в служебните дела, с изключение на коледните партита. Момичетата си правеха отделни уговорки за обяд по същия неприкосновен начин, по който използваша отделна тоалетна и само глупак открито би предизвикал системата. Имаше нужда от известно планиране.

Той все още бе по средата на кошницата „Входящи“, когато над стъклената преграда изникнаха две лица — едното слабо и усмихнато, другото — закръглено и сериозно, лицата на Винс Латроп и Ед Смол. Значи бе време да слязат долу за кафе.

— Господа — рече Винс Латроп. — Ще танцуваме ли?

Половин час по-късно те се върнаха в офиса, след като бяха чули достатъчно обстоятелствено за трудностите на Ед Смол със семената за трева и грижите за ливадата в Розлин, Лонг Айлънд. Кафето бе ободрило Ордуей, макар да ставаше ясно, че всъщност имаше нужда от пиене, и за да докаже колко по-добре се чувства, той крачеше из кутийката и имитираше Бенди — поклащаше глава и не спираше да смуче един страничен зъб с леки целуващи звуци.

— Обаче се чудя дали наистина сме ефективни, там е работата (целувка). Защото ако наистина искаме да сме ефективни, то ще трябва да се захващаме и да бъдем по... да бъдем по (целувка), да бъдем по_ефективни_...

За втори или трети път Франк се опитваше да прочете най-горния документ в купчината с текущите си задачи, който явно бе писмо от управителя на клона в Толедо; но параграфите изглеждаха така неясни, сякаш бяха написани на чужд език. Той затвори очи и ги разтри, опита отново и този път успя.

Управителят на клона в Толедо, който в традицията на „Нокс“ наричаше себе си „ние“, искаше да знае какви действия са били предприети във връзка с предишно негово писмо, свързано с толкова много сериозни грешки и подвеждащи твърдения в „SP-1109“, от което прилагаше копие. Това се оказа дебела гланцирана четирицветна брошура, озаглавена „Прецизирайте производствения си контрол с «Нокс 500»“, чийто вид предизвика у Франк тревожни спомени. Тя бе изготвена преди много месеци от анонимен служител в агенция, с която впоследствие „Нокс“ престана да работи, и бе отпечатана в десетки хиляди копия, маркирани с „Отправяйте всички въпроси към Ф. Х. Уилър, Централен офис“. Още навремето Франк бе осъзнал, че брошурата е боклук — ситно напечатаните ѝ страници се разминаваха с простата логика, както и с четивността, а илюстрациите само по изключение отговаряха на текста — но така или иначе той я бе пуснал, главно защото в онзи ден Бенди го бе спрял на пътеката с целувка по страничния си зъб и бе казал: „Още ли не сме пуснали онази брошура?“.

Оттогава въпросите до Ф. Х. Уилър прииждаха като бавни смущаващи потоци от всички части на Съединените щати и той си даваше смътна сметка за нещо особено неотложно, свързано с идващите от Толедо. Следващият параграф му го напомни.

Както си спомняте, имахме намерение да поръчаме още 5000 бройки от брошурата, за да я раздаваме на годишния конгрес на НАПМ (Национална асоциация на продуктовите мениджъри) тук от 10 до 13 юни. Но както посочихме в предишното си писмо, по наше мнение брошурата е толкова лоша, че не отговаря на предназначението си по никакъв начин, нито по форма, нито по стил.

Затова ви молим незабавно да отговорите на запитването ни от предишното писмо, а именно: Какви мерки се взимат, за да получим ревизиран вариант на брошурата в нашия офис не по-късно от 8 юни в необходимия брой?

Франк бързо вдигна поглед към горния ляв ъгъл и с облекчение установи, че от писмото не бе изпратено копие до Бенди. Истински късмет, но въпреки това то притежаваше всички белези на „истинско съкровище“. Дори все още да имаше време да се организира издаването на нова брошура (а вероятно нямаше), щеше да му се наложи да свърши работата със съдействието на Бенди, който пък щеше да го попита защо не му е докладвал още преди два месеца.

Тъкмо слагаше писмото върху втория куп, когато в объркания му ум се зароди блестяща идея. Той рязко изскочи от кутиятата и се запъти към предната част на офиса, нетърпелив да заговори.

Тя седеше зад бюрото си на рецепцията и бездействаше, а когато вдигна поглед, очите ѝ се изпълниха с такова приятно очакване, почти съучастничество, че той едва не забрави за какво трябваше да се престори, че е дошъл.

— Морийн — рече, приближавайки се и хващайки облегалката на стола ѝ, — ако не си много заета тук, дали би могла да ми помогнеш да намеря нещо в централния архив? Виждаш ли това? — Той сложи брошурата на бюрото ѝ сякаш бе интимно откровение и тя се наклони от таза, за да я разгледа, така че гърдите ѝ се полюшнаха близо до сочещата му ръка.

— М-м?

— Работата е там, че трябва да се преработи. Тоест, налага се да изровя всички материали, влезли в нея, от самото начало. Е, ако погледнеш в неактивната папка, обозначена „SP-1109“, ще намериш копия на всички неща, които изпратихме в агенцията; после, ако провериш всеки от тези документи, ще откриеш друг номер, препращащ към други папки; така ще стигнем до първоизточниците. Хайде, ще ти помогна да започнеш.

— Добре.

Докато вървеше зад бедрата ѝ, той усещаше обещанието за триумф в гърдите си и скоро двамата останаха сами в лабиринта на централния архив, обгърнати от парфюма ѝ, докато преглеждаха нервно едно чекмедже с папки.

— Единадесет — нула — какво каза?

— Единадесет — нула — девет. Трябва да е някъде там.

За първи път си позволи да огледа внимателно лицето ѝ. Бе кръгло, с широк нос и всъщност не много красиво — сега можеше да

си позволи да го признае, а твърде тежкият грим вероятно трябваше да скрие лоша кожа, точно както целта на малките черни линийки, които бе нарисувала в ъгълчетата на очите си, бе очите ѝ да изглеждат по-големи и раздалечени. Грижливо направената ѝ коса вероятно бе най-големият ѝ проблем — сигурно в детството ѝ е представлявала безформен къдрав храст и навярно още ѝ създаваше неприятности при дъжд — но устата ѝ бе прекрасна: съвършени зъби и пухкави меки устни с текстурата на марципан. Той установи, че ако се съсредоточеше върху устата ѝ, така че лицето ѝ леко да се замъгли, и после се отдръпнеше назад, за да я види цялата през тази мъгла, би могъл да повярва, че гледа най-привлекателната жена в света.

— Ето — рече тя. — Значи искаш и всички папки, свързани с останалите кодови номера. Така ли?

— Да. Може да отнеме известно време, надявам се да не планираш ранен обяд.

— Не. Нямам специални планове.

— Хубаво. Ще се върна да видя как се справяш. Много ти благодаря, Морийн.

— Моля.

Той се върна в кутийката си и седна. Получи се идеално. Можеше да изчака тук, докато етажът се изпразни за обяд; после щеше да се върне при нея. Сега единственият проблем бе да си измисли извинение да не излезе, както обикновено, на обяд с обичайната група — при възможност такова извинение, че да го покрие за останалата част от следобеда.

— Да ядем? — запита дълбок мъжки глас и този път над преградата надникнаха три глави. Това бяха главите на Латроп, Смол и на мъжа, който бе проговорил — сива планина с гъсти вежди и стисната в зъбите лула, чието масивно тяло се издигаше достатъчно високо над стъклото, за да разкрие, че бе облечен с предизвикателно неделова карирана риза, мъхеста вълнена вратовръзка и пепитено сако. Казваше се Сид Роско — литературният и политически мъдрец на Петнадесетия етаж, самоописващ се като „стар вестникар“, който надменно редактираше вътрешния орган на компанията „Нокс Нюз“. — Хайде, образи — рече той сърдечно. — Вдигайте се.

Джак Ордуей се подчини и спря, само за да измърмори: „Готов ли си, Франклин?“, но Франк продължаваше да седи, гледайки

часовника си с вида на човек, притиснат от времето.

— Май днес няма да мога — каза. — Трябва да се видя с едни хора в центъра този следобед. Вероятно ще хапна там.

— О, за бога, Уилър — рече Ордуей и се завъртя към него. По лицето му се изписа огромен шок и разочарование, изражението му сякаш казваше: „Но ти *трябва* да дойдеш с нас“. На Франк му беше необходима секунда, за да осъзнае какъв бе проблемът. Ордуей имаше нужда от него. С неговата морална подкрепа Ордуей щеше да успее да заведе групата в така наричаното от него „хубаво място“ — тъмния германски ресторант, където сервирането на слаби, но прилични мартинита си беше почти в реда на нещата; без него, под водачеството на Роско, почти със сигурност щяха да отидат на „ужасното място“ светло и безпощадно чисто ресторантче, наречено „Уофъл Хевън“, където човек не можеше да получи дори чаша бира, а наситените миризми на стопено масло и кленов сироп бяха достатъчни, за да повърнеш върху малката си хартиена салфетка. Тогава Джак Ордуей нямаше да има друг избор, освен да седи и да се владее, докато го върнеха в офиса, за да може да се изплъзне за две бързи питиета, необходими за оцеляването му следобеда. *Моля те*, казваха комично ококорените му очи, докато останалите го отвеждаха, *моля те*, не позволявай това да ми се случи.

Но Франк не помръдваше, играейки си с ръбовете на папката, върху която работеше. Изчака, докато се качиха в асансьора, после продължи да чака. Минаха десет минути, двадесет, а офисът продължаваше да изглежда прекалено многолюден. После се надигна от стола си и се огледа над върховете на преградите във всички посоки.

Единствено главата на Морийн се движеше в района на централния архив. Още няколко глави бяха скупчени при асансьорите, а други се виждаха из далечните ъгли, но нямаше смисъл да чака повече. Офисът едва ли щеше да стане по-празен от това. Той закопча сакото си и излезе от кутийката.

— Чудесно, Морийн — каза той, гледайки надолу към нея и взимайки купчината папки и документи от ръцете ѝ. — Не мисля, че ще имаме нужда от повече.

— Е, обаче това е само около половината. Нали искаше всичко?

— Знаеш ли какво: хайде да не се тревожим. Какво ще кажеш за един обяд?

— Добре. С удоволствие.

Той целият бе действие — отиде бързо до бюрото си, за да остави документите, и влезе в мъжката тоалетна, за да се измие, но когато застана пред асансьорите, чакайки я да излезе от дамската тоалетна, се изпълни с безпокойство. В малката тълпа около асансьорите имаше и *връщащи* се от обяд. Ако тя не побързаше, можеха да се натъкнат на Ордуей и останалите. Какво, по дяволите, правеше там? Стоеше прегърната с още три момичета, парализирани от смях при самата идея да излезе с господин Уилър?

След това изведнъж тя се появи, облечена с леко палто, вратата на асансьора се отвори и гласът на оператора каза: „Надолу!“.

Той стоеше малко зад нея, сковано и наперено спокойно, докато се спускаха през пространството. Всички ресторанти в околността щяха да бъдат пълни със служители на „Нокс“. Трябваше да я изведе от квартала и докато минаваха през фойето, той докосна лакътя ѝ така колебливо, сякаш бе гърдата ѝ.

— Слушай — измърмори. — Наоколо няма прилични места за хранене. Имаш ли нещо против да попътуваме?

Вече бяха на тротоара, побутвани от тълпата, и той остана нерешително усмихнат като идиот, както му се стори цяла минута, преди в ума му да изскочи думата „такси“. После изведнъж той се почувства толкова добре, като видя едно да спира по негова команда, и толкова прекрасно, когато тя се усмихна, наведе се и седна грациозно на дълбоката седалка, че изобщо не се притесни от онова, което в същия момент видя с периферното си зрение: неповторимата грамада на Сид Роско, заобиколен от познатите очертания на Латроп, Смол и Ордуей, идващи откъм „ужасното място“. Нямахте как да знае дали го бяха видели или не и той моментално реши, че нямаше значение. Затвори вратата и си позволи да хвърли още един поглед през прозореца, докато таксито потегляше. Прииска му се да се разсмее на глас при вида на оранжевите мокасини на Джек Ордуей в гората от крака и стъпала.

---

[1] Американска компания, произвеждаща хранителни стоки. — Б.пр. ↑

ШЕСТ

— Като че ли всичко излиза от фокус — каза тя. — Имам предвид, чувствам се добре и всичко, но май не е зле да хапнем нещо.

Седяха в скъп ресторант с тухлени стени на Западна Десета улица и Морийн говореше от половин час, разправяйки задъхано биографията си, като спря само за да му позволи да се обади на госпожа Йоргенсън и да уреди някое от другите момичета да поеме рецепцията този следобед. („Работата е там — беше обяснил той, — че се наложи да взема Морийн да ми помогне да открием едни материали тук в «Нагледни пособия» и, както изглежда, ще се наложи да останем до края на работния ден“. Никъде в „Нокс“ нямаше отдел или подотдел, наречен „Нагледни пособия“, но той бе достатъчно сигурен, че госпожа Йоргенсън не го знаеше и че когото и да попиташе, също нямаше да може да ѝ каже. Проведе разговора много умело и изобщо не осъзнаваше, че беше почти пиян, докато едва не събори поднос с френски сладкиши на връщане от телефонната кабина.) Останалата част от времето посвети на пиене и слушане — със смесени емоции.

Ето какво научи: че е на двадесет и две години, от някакъв град далеч нагоре в щата, където баща ѝ държал железарски магазин; че мрази името си („Имам предвид, «Морийн» си е добре, но «Граб» звучи толкова ужасно до него; предполагам, че заради това бях полудяла да се омъжвам“); че се омъжила на осемнадесет и анулирала брака шест месеца по-късно — „Беше абсолютно нелепо“ — и прекарала следващите година-две, „мотаейки се из къщи, работейки в петролна компания и чувствайки се депресирана“, докато не ѝ хрумнало, че всъщност винаги била искала да отиде в Ню Йорк и „да живее“.

Всичко това беше много приятно, както и начинът, по който срамежливо започна да го нарича „Франк“, а също и новината, че наистина държеше апартамент заедно с още една жена — „абсолютно прелестен“ апартамент точно тук, в Гринич Вилидж — но след известно време той установи, че постоянно се налагаше да си напомня да се чувства приятно. Проблемът според него бе, че тя говореше

твърде много. Освен това, толкова голяма част от казаното звучеше фалшиво, че много от възможностите да бъде очарован оставаха блокирани и погребани под стилизираната церемония на маниерността. Скоро той отгатна, че до голяма степен, ако не и изцяло, глупостта ѝ се дължеше на съквартирантката ѝ Норма, която предизвикваше у Морийн огромно възхищение. Колкото повече му разказваше за тази жена или „мацка“ — че била по-голяма и два пъти разведена, че работела в голямо списание и познавала „всякакви изключителни хора“ — толкова по-дразнещо ясно му ставаше, че тя и Норма изпълняваха класическите роли на ментор и послушник в чисто женско забавление. Следите на това обучение личаха в твърде тежкия грим и твърде грижливата прическа на Морийн, както и в заучените ѝ маниерности и начина ѝ на говорене — прекомерното използване на думи като „откачен“, „изключителен“ и „ужасен“, ококореното изброяване на фактите, свързани с поддръжката на апартамента и безкрайния запас от смешки за сладките дребни италиански бакали, сладките дребни китайски перачи и грубите, но симпатични полицаи, които, стана ясно, бяха поддържащите актьори в холивудския романтичен филм на неомъжените момичета в Манхатън.

Под потискащата тежест на това излияние той поръчваше питие след питие и сега кроткото ѝ съобщение, че сякаш всичко е изгубило фокус, го изпълни с чувство за вина. Цялото крехко оживление, поставено от Норма върху лицето на Морийн, бе изчезнало; тя изглеждаше искрена и безпомощна като дете, готово да повърне върху официалната си рокля. Франк извика сервитьора и ѝ помогна да си избере най-питателните неща в менюто с грижата на съвестен баща; и когато тя се захвана да яде, вдигайки от време на време поглед, за да го увери, че се чувства много по-добре, бе негов ред да говори.

Той се възползва максимално. Изреченията се изливаха от него, параграфите сами се сглобяваха и политаха, подходящи вицове му се притичваха на помощ и отстъпваха пред внушителна поредица от епиграми.

Започвайки с бързо и дръзко развенчаване на „Нокс Бизнес Машинс Корпорейшън“, което я накара да се разсмее, той уверено премина към по-широки области на анатемосване, докато постави развенчания мит за свободната инициатива в краката ѝ. После, точно когато по-нататъшните приказки за икономика биха могли да я отегчат,

той я понесе в мъгливите царства на философията и леко я постави обратно на земята с остроумна забележка.

А как приемаше смъртта на Дилън Томас? И не бе ли съгласна, че това поколение беше най-нежизнеспособното и най-уплашеното в най-новото време? Той бе във върховата си форма. Използваше материала, който караше Мили Кембъл да казва: „О, това е толкова вярно, Франк!“, както и по-стари, по-дълбоки неща, които някога му бяха помогнали да се превърне в най-интересния човек, когото Ейприл Джонсън познаваше. Дори спомена, че е работил като докер. Ала през всичко това минаваше ярка и умело изпредена нишка, предназначена само за Морийн: неговият портрет като почтен, но обезверен млад семеен мъж в тъжна, ала смела война със заобикалящата го среда.

Когато пристигна кафето, той виждаше, че всичко това дава резултат. Лицето ѝ се бе превърнало в автоматичен светкавичен регистър на всичко, което той казваше: той можеше да го накара да избухне във весел смях, да се намръщи и да кимне с тържествено съгласие или да омекне в романтичен размисъл; ако искаше, много лесно би могъл да я разплаче. Когато за миг отместваше поглед от него — надолу към чашата си или със замъглени очи из залата, то бе само за да си поеме емоционален дъх; в един момент можеше да се закълне, че я бе уловил да планира как щеше да разкаже на Норма за него довечера („О, най-очарователният мъж...“), а начинът, по който се разтопи, докато ѝ помагаше да си облече палтото, и залитна към него, докато излизаха от ресторанта, за да се разходят на слънце, недвусмислено показа, че и последната трошица съмнение можеше спокойно да бъде загърбена. Беше успял.

Сега единственият проблем беше къде да отидат. Смътно се насочваха към дърветата на „Уошингтън Скуеър“, а бедата с разходката в парка, освен загубата на ценно време, бе, че по това време там щеше да е пълно с жени — бивши приятелки и съседки на Ейприл. Ан Снайдър, Сюзън Крос и бог знае още колко други щяха да са там, вдигайки омекващите си бузи към слънцето или бършейки сладолед от устите на децата си, докато разговаряха за детските градини, огромните наеми и наистина прекрасните японски филми, чакайки да стане време да съберат играчките и пълнозърнестите сухари и да се приберат у дома, за да приготвят коктейли на съпрузите си. Щяха да го забележат на минутата („О, разбира се, че е Франк Уилър, но коя е

онази с него? Не е ли странно?“). Той обаче едва бе позволил на това притеснение да се появи, когато Морийн спря на тротоара.

— Тук живея. Искаш ли да се качиш за питие или нещо?

След миг той вървеше след ханша ѝ по мъждиво осветеното покрито с мокет стълбище, после зад него с щракане се затвори врата и той стоеше в стая, която миришеше на чистене с прахосмукачка, бекон от закуската и парфюм — висока тиха стая, в която всичко бе обилно окъпано в жълта светлина от прозорците, чиито хоризонтални бамбукови щори бяха превърнали слънцето във фини ивици от сянка и злато. Чувстваше се висок и силен, докато тя се суетеше и въртеше около него в обутите си с чорапи крака, оправяйки пепелници и списания — „Боя се, че тук е ужасна бъркотия; няма ли да седнеш?“ — и когато тя опря едното си коляно в дивана, за да се пресегне и да хване въженцето, което отваряше щорите, той приближи гърба ѝ и сложи едната си ръка на кръста ѝ. Това бе достатъчно. С мокро леко скимтене тя се обърна и се притисна към него, вдигайки устни нагоре. После се озоваха на дивана и единственият проблем на света бяха оковите на дрехите им. Въртейки се и пъшкайки заедно, те действаша бързо с възлите, копчетата, катарамите и кукичките, докато и последната пречка бе премахната. След това в топлината и ритъма на плътта им той откри всеобхватното усещане, че от това бе имал нужда; самопогълнатостта му бе така пълна, че само смътно си даваше сметка за шепота ѝ „О, да, да, да...“.

Когато обаче всичко приключи, когато се отделиха и освободиха един от друг в леко запотена бъркотия от ръце и крака, той знаеше, че никога в живота си не бе изпитвал по-голяма благодарност към когото и да било.

Опита се да погледне лицето ѝ, за да добие представа, но тя бе притиснала глава към гърдите му, така че виждаше единствено разрошената ѝ черна коса. Тя го чакаше да заговори пръв. Завъртя леко глава и установи, че гледа през извит отвор в щорите, които тя бе успяла да вдигне леко нагоре, преди да падне в прегръдките му. Огледа очукания тухлен корниз на отсрещната къща, чиито комини и телевизионни антени приличаха на странни силуети на фона на яркосиньото небе. Някъде отдалеч долетя тихото бръмчене на самолет. Погледна в другата посока, към стаята, където всичко — репродукциите на Пикасо, книгите, платненият стол, изпъстреният със

снимки плот над камината — всичко плуваше в ярка жълта светлина. Първата му мисъл бе, че самото и ризата му лежаха хвърлени там, до стола, а обувките, панталонът и бельото му бяха тук, по-наблизо. Можеше да стане, да се облече и да изчезне от това място за тридесет секунди.

— Е — рече накрая той, — едва ли си очаквала точно това, когато отиде на работа тази сутрин, нали?

Мълчанието продължи, така пълно, че той за първи път си даде сметка за тиктакането на часовника в съседната стая. После:

— Да — отвърна тя. — Определено не съм очаквала това. — И тя бързо седна. Потърси пипнешком морскосиния пуловер и го дръпна, за да се покрие. След това, колебливо, изглежда реши, че благоприличието едва ли вече имаше значение и го пусна; но в пристъп на смущение отново го вдигна, очевидно чудејки се дали тъкмо в подобен момент благоприличието не бе от най-голямо значение, и отново покри гърдите си с него, кръстосвайки ръце отгоре. Сега косата ѝ бе непривлекателно непокорна, както вероятно е била в детството ѝ; сякаш избухваше нагоре от скалпа ѝ в стотици малки къдрички. Тя я докосна нежно с върховете на пръстите си на няколко места, не в опит да я приглади, а по-скоро по потайния, полусъзнателен начин, по който самият той понякога бе докосвал пъпките си на шестнадесет — просто за да се увери, че тези ужасни неща още са там. Лицето и шията ѝ бяха бледи, но по бузите ѝ бе започнала да пълзи дълбока руменина, сякаш я бяха зашлевили, и тя изглеждаше така уязвима, че за секунда-две бе сигурен, че можеше да прочете мислите ѝ. Какво щеше да каже Норма? Дали Норма щеше да се ужаси от нея, задето бе толкова лесна? Не; мнението на Норма сигурно щеше да бъде, че в една истински зряла, истински изтънчена връзка би било безнадеждно банално да мислиш посредством термини като „лесна“ или „трудна“. Да, но все пак, ако бе така зряла и изискана, защо не можеше да реши какво да прави с пуловера си? Защо, за бога, ѝ беше толкова ужасно трудно да реши какво да каже на мъжа?

Накрая тя се успокои. Вдигна брадичка, сякаш да отхвърли назад гладък тежък кичур, лепна на лицето си заучена усмивка и го погледна право в очите за първи път.

— Имаш ли цигара, Франк?

— Разбира се. Ето. — И най-сетне, милостиво, диалогът потръгна.

— Как се казваше онзи отдел, който измисли?

— М-м?

— Сецаш се. Мястото, на което ѝ каза, че ще бъдем. На госпожа Йоргенсън.

— О. „Нагледни пособия“. Всъщност не съм го измислил. По-рано имаше нещо, наречено така, долу на осмия етаж. Но не се тревожи, тя никога няма да се сети.

— Наистина звучи съвсем реално. „Нагледни пособия“. Извини ме за малко, Франк. — И тя побягна през апартамента, неудобно приведена, сякаш това щеше да я направи по-малко гола, към стаята, в която тиктакаше часовникът.

Когато излезе, облечена в дълъг до пода пеньоар и с почти напълно възстановена в предишната форма коса, тя го завари облечен и вежливо разглеждащ снимките върху плота на камината — като посетител, когото все още не са поканили да седне. Показа му къде е банята и когато той се върна, тя бе оправила дивана и се въртеше нерешително из кухничката.

— Да ти направя ли питие или нещо?

— Не, благодаря ти, Морийн. Всъщност мисля, че е най-добре да тръгвам. Става късно.

— О, така е. Изпусна ли си влака?

— Нищо. Ще хвана следващия.

— Жалко, че трябва да бързаш. — Тя изглеждаше решена да се държи спокойно и достойно и го правеше елегантно до момента, в който му отвори вратата, когато очите ѝ спряха в ъгъла до дивана и откриха, че нещо ефирно и бяло — сутиен или колан за жартиери, бе пропуснато при подреждането и все още лежи смачкано на килима. Тя се втренчи в него, очевидно борейки се с импулса да изтича там, да го грабне и да го мушне под възглавничките — или пък да го разкъса на парченца — и когато се обърна отново към него, очите ѝ бяха жалостно разширени и блеснали.

Нямаше как да бъде избегнато — налагаше се да изрече някакви думи. Но единственото искрено нещо, което би могъл да каже, бе, че никога не бе изпитвал такава благодарност и можеше да изрази признателността си, но се чудеше дали това нямаше да има точно

противоположния ефект, точно все едно ѝ предлагаше пари. Хрумна му друга идея: можеше да бъде тъжен и нежен; можеше да я хване за раменете и да каже: „Виж, Морийн. Това нещо не може да има бъдеще“. Но тогава тя би могла да отвърне: „О, знам“ и да зарови лице в сакото му, а така не би имал друг избор, освен да признае: „Не ми се ще да мисля, че съм се възползвал нечестно от теб; ако е така, ами, аз...“ и това бе бедата. Щеше да се наложи да каже: „Аз съжалявам“, а последното нещо, което искаше да направи, последното нещо на света, което желаше, бе да се извинява. Дали лебедът се е извинил на Леда? Дали орелът се е извинил? Дали лъвът се е извинил? По дяволите, не.

Вместо това ѝ се усмихна — лека, светска, хубава усмивка — и задържа лицето си в тази позиция, докато тя колебливо му отвърна. Тогава той се наведе, целуна я леко по устните и каза:

— Слушай, беше страхотна. Пази се.

Бързо слезе по стълбите, излезе на улицата и тръгна. Преди да измине половината пресечка, вече бе преминал в екзалтиран бяг и тича чак до Пето авеню. Веднъж се наложи да кривне рязко, за да не се блъсне в бебешка количка, и жената изкрещя: „Защо не внимаваш къде вървиш?“, но той отказа, точно както един орел или лъв би направил, да погледне назад. Чувстваше се мъж.

Можеше ли един мъж да пътува за дома в задния вагон за пушачи, педантично оправяйки панталона си на коленете, за да запази ръба, и шумолейки да сгъне вечерния си вестник така, че да остави на съседа си място за лакътя? Можеше ли един мъж да седи кротко, да си прави масаж срещу главоболието и да позволява да бъде заобиколен от бърборенето на уморени, дружелюбни останки от мъже, които седяха, полюшваха се и играеха бридж в застоялата миризма на печатарско мастило, тютюн, лош дъх и прегрели радиатори?

По дяволите, не. Мъжът трябваше да пътува изправен и на открито, навън на шумната желязна платформа, където вятърът удря вратовръзката му, застанал с широко разтворени крака върху потрепващите, подрънкващи железа, да дърпа силно от стиснатата цигара, докато горящият ѝ край се превърне в огнена игла и потрепваща хартиена пепел и после да я метне като куршум върху ревящите релси, докато предградията се носят бавно по розово-сивия прах на седмия час. А когато стигне до своята гара, мъжът слиза по железните стъпала и скача, преди влакът да е спрял, приземява се,

тичайки и после забавя до спокойна атлетична походка, докато върви към паркирания си автомобил.

Завесите на панорамния прозорец бяха спуснати. Видя това от пътя, преди да стигне до алеята. После, когато зави, зърна Ейприл да излиза тичешком през вратата на кухнята и да застава, чакайки го, под навеса за колите. Беше облечена с черната си коктейлна рокля, с балетни пантофки и с много малка престилка от свеж бял газ, която не беше виждал преди. Едва успя да изключи двигателя, когато тя отвори рязко вратата на колата, хвана ръката му и заговори. Дланите ѝ бяха по-тънки и по-нервни от тези на Морийн Граб. Тя бе по-висока и по-възрастна, използваше съвсем различен парфюм и говореше по-бързо и с по-писклив тембър.

— Франк, слушай. Преди да влезеш вътре, трябва да говоря с теб. Ужасно е важно.

— Какво?

— О, толкова много неща. Първо, липсваше ми цял ден, ужасно съжалявам за всичко и те обичам. Останалото може да почака. Сега влез вътре.

Дори да можеше да посвети цяла година на това и на нищо друго, не би успял да проумее и прецени емоциите, които го изпълваха през онези две или три секунди, докато изкачваше тежко стъпалата към кухнята, а Ейприл бе вкопчена в ръката му. Сякаш вървеше в пясъчна буря; сякаш вървеше по дъното на океана; сякаш вървеше във въздуха. А ето и странната част: въпреки цялото си объркване, нямаше как да не забележи, че гласът на Ейприл, колкото и да бе различен, притежаваше някакво качество, което го правеше странно подобен на гласа на Морийн Граб, когато разправяше за изключителните хора, които Норма познавала, или когато казваше: „Нагледни помагала“ — качество, което подсказваше за играене на роля и за фалшива интензивност, сякаш говореше не толкова на него, колкото на някаква романтична абстракция.

— Изчакай тук, мили мой — каза тя. — Само минутка, докато те извикам — и тя го остави в кухнята, където от горещата миризма на печено говеждо очите му се насълзиха. Тя му подаде старомодна чаша, пълна с лед и уиски, и изчезна в затъмнената дневна, от която сега се чу зле потисканият смях на децата и звукът от запалването на клечка кибрит.

— Добре — извика тя. — Сега.

Те стояха до масата и той огледа лицата и на тримата, преди да разбере кое ги къпеше в потрепкваща жълта светлина. Беше торта със свещички. Тогава прозвуча бавната им пронизителна песен:

— Чес-тит рож-ден ден...

Гласът на Дженифър бе най-силен, а Ейприл бе единствената, която пееше вярно, когато взеха височината „Чес-тит рож-ден, скъпи татко...“, но Майкъл даваше всичко от себе си и усмивката му бе най-широка.

СЕДЕМ

— Да ти простя за какво, Ейприл? — Те стояха сами върху килима в дневната и тя направи колеблива стъпка към него.

— О, за всичко — отвърна тя. — За всичко. За поведението ми през целия уикенд. За поведението ми, откакто се забърках в онази ужасна пиеса. О, трябва да ти кажа толкова много неща и имам най-прекрасния *план*, Франк. Слушай.

Но не му беше лесно да слуша каквото и да било при ужасната тишина в главата му. Чувстваше се като чудовище. Бе излапал вечерята си като прегладнял човек, а после хапна седем лепкави вилици шоколадова торта. Докато отваряше подаръците за рождения си ден постоянно извикваше точно онази дума, която бе използвал, за да опише Морийн Граб — „Страхотно... Страхотно...“ — бе чул молитвите на децата преди лягане и бе излязъл на пръсти от стаята им; сега позволяваше на съпругата си да му иска прошка и същевременно — хладнокръвно — установяваше, че тя не беше кой знае каква гледка: твърде стара, твърде висока и твърде емоционална.

Искаше да се втурне навън и да намери някакво драматично изкупление — да размаже юмука си в някое дърво или да тича километри, да прескача каменни стени, докато падне изтощен в някое тресавище от кал и къпини. Вместо това затвори очи, протегна ръце и я привлече към себе си, смачквайки коктейлната престилка в отчаяна прегръдка, оставяйки цялата си мъка да се разтвори в притискане и галене на извития ѝ навътре гръб, докато стенещите му, шептящи устни търсеха шията ѝ.

— О, прекрасна моя — казваше той. — О, мое прекрасно момиче.

— Не, чакай, слушай. Знаеш ли какво правих цял ден? Усещах липсата ти. И, Франк, и измислих най-прекрасното... не, чакай. Обичам те и всичко, но чуй ме. Аз...

Единственият начин да я накара да замълчи и да я скрие от погледа си бе да целуне устата ѝ. После подът започна да се накланя опасно и сигурно щяха да се стоварят върху масичката за кафе, ако не

бяха направили три неуверени стъпки, падайки, вместо това, върху сигурния диван.

— Скъпи? — прошепна тя, борейки се да си поеме дъх. — Наистина много те обичам, но не мислиш ли, че трябва да... о, не, не спирай. Не спирай.

— Трябва какво?

— Трябва да се опитаме да стигнем до спалнята. Но не и ако това ще те ядоса. Ще останем тук, ако искаш. Обичам те.

— Не, права си. Трябва. — Той се насили да стане, придърпвайки я след себе си. — Също така е по-добре първо да мина през душа.

— О, не, недей. Моля те, не взимай душ. Няма да ти позволя.

— Трябва, Ейприл.

— Защо?

— Просто така. Трябва. — Впрягаше цялата си воля за всяка една тежка, полюшваща се стъпка.

— Мисля, че си ужасно подъл — казваше тя, вкопчена в ръката му. — Ужасно, ужасно подъл, Франк, харесаха ли ти подаръците? Вратовръзката добре ли е? Обиколих четиринадесет магазина и никъде нямаха прилични вратовръзки.

— Страхотна вратовръзка е. Най-хубавата, която съм имал.

Под плътната струя гореща вода Морийн Граб се бе превърнала в прилепнала втора кожа, която само отчаяно търкане би могло да свали, и той реши, че трябваше да ѝ каже. Щеше да хване ръцете ѝ и да заяви: „Чуй ме, Ейприл. Този следобед аз...“.

Спря топлата вода и пусна студената — нещо, което не бе правил от години. Шокът го накара да затанцува и да запъшка, но се насили да остане под струята, отброявайки до тридесет — както правеше в армията, и излезе, чувствайки се страхотно. Да ѝ каже? Ами, естествено, че нямаше да ѝ каже. Какъв би бил смисълът?

— О, изглеждаш толкова чист — каза тя и се завъртя откъм гардероба в най-хубавата си бяла нощница. — Изглеждаш толкова чист и спокоен. Ела да седнеш до мен и нека първо поговорим малко, става ли? Виж какво имам?

Тя бе оставила на нощното шкафче бутилка бренди и две чаши, но мина доста време, преди той да ѝ позволи да налее или да каже още нещо. Когато тя все пак се откъсна от него, веднъж, то бе, за да махне

стягащата я дантела от раменете си и да я остави да падне от гърдите ѝ, чиито зърна се втвърдиха и настръхнаха, още преди да ги е покрил с длани.

За втори път този ден той установи, че любенето го караше да онемее, и се надяваше тя да се смили и да отложи говоренето за утре. Знаеше, че каквото и да бе решила да му казва, щеше да го направи с онзи странен театрален говор, а той нямаше сили да го понесе точно в този момент. Искаше само да лежи усмихнат в мрака, объркан, виновен, щастлив, и да капитулира под тежестта на съня.

— Скъпи? — Гласът ѝ звучеше много далечен. — Скъпи? Нали няма да заспиш, нали? Защото наистина трябва да ти кажа толкова много неща, оставяме брендито да отиде на вятъра, а аз дори не съм ти разправила за моя план.

След минута вече му бе лесно да стои буден, дори и само заради удоволствието да седи с нея под одеялото, да отпива бренди на лунната светлина и да слуша извисяването и спадането на гласа ѝ. Все едно дали театралничеше, или не, гласът ѝ в моменти на обич винаги звучеше красиво. Накрая, с известна неохота, той започна да слуша какво му казваше.

Планът ѝ, идея, родена от скръбта ѝ, от усещането за липсата му и от обичта ѝ към него, бе сложна нова програма, предвиждаща да заминат в Европа „завинаги“ през есента. Дали той съзнаваше колко много пари имаха? Със спестяванията им, с приходите от продажбата на къщата и колата и с онова, което успееха да спестят отсега до септември, щяха да имат достатъчно, за да могат да живеят комфортно шест месеца.

— А едва ли ще са ни необходими шест месеца, за да се установим и отново да започнем да печелим прехраната си — това е най-хубавото.

Той прочисти гърло.

— Виж, миличка. Първо, каква работа бих могъл да...

— Никаква работа. О, знам, че можеш да си намериш работа навсякъде по света, ако се наложи, но не е там въпросът. Ти няма да си намиращ никаква работа, защото ще работя аз. Не се смей — чуй ме. Имаш ли представа колко плащат за секретарска работа в правителствените агенции зад океана? НАТО, ЕКА и такива места? И знаеш ли колко по-евтин е животът в сравнение с тук? — Беше

обмислила всичко; чела статия в някакво списание. Уменията ѝ в писането на машина и стенографията щяха да им осигурят достатъчно, за да живеят, че и повече — достатъчно, за да намерят гледачка за децата, докато тя е на работа. Това бе толкова прекрасен и прост план, че се чудеше как не се е сетила преди. Но постоянно спираше, с нарастващо нетърпение, за да му каже да не се смее.

Смехът му не бе много искрен, както и начинът, по който стискаше рамото ѝ, сякаш за да отмахне всичко това като мила прищявка. Опитваше се да скрие от нея, ако не и от себе си, че планът моментално го бе уплашил.

— Говоря сериозно, Франк — каза тя. — Да не мислиш, че се шегувам или нещо?

— Не знам. Просто имам няколко въпроса, това е. Първо, какво се очаква да правя, докато ти печелиш всички тези пари?

Тя се отдръпна назад и се опита да проучи лицето му на слабата светлина, сякаш не можеше да повярва, че той не бе схванал.

— Не разбираш ли? Не разбираш ли, че точно това е идеята? Ще правиш онова, което трябваше да имаш възможността да правиш преди седем години. Ще откриеш себе си. Ще четеш и ще учиш, ще излизаш на дълги разходки и ще размишляваш. Ще имаш време. За първи път в живота си ще имаш време да откриеш какво искаш да правиш, а когато го откриеш, ще имаш времето и свободата да започнеш да го правиш.

Докато се кискаше и клатеше глава, той осъзнаваше страха си, че тя ще каже тъкмо това. За миг видя тревожната картина как тя се прибира у дома след прекарания в офиса ден — облечена в парижки костюм — пъргаво сваля ръкавиците си, прибира се у дома и го заварва с изцапан с яйце халат, върху неоправеното легло, да пощипва носа си.

— Виж — започна той. Ръката му се плъзна от рамото ѝ, проби си път под ръката ѝ, за да погали формата и леката тежест на гърдата ѝ. — Първо, всичко това е много сладко и много...

— Не е „сладко“! — Произнесе думата така, сякаш бе квинтесенция на всичко, което презираше, хвана ръката му и я хвърли долу, сякаш презираше и нея. — За бога, Франк, не съм „сладка“. Не правя някаква голяма алтруистична саможертва — не го ли разбираш?

— Добре, добре, не е сладко. Не се вкисвай. Каквото и да е обаче, трябва да се съ согласиш, че не е много реалистично, това имам предвид.

— За да се съглася — отвърна тя, — би трябвало да имам много странно и много ниско мнение за реалността. Защото, виждаш ли, случайно смятам, че *това* е нереалистично. Мисля, че е нереалистично мъж с прекрасен ум да продължава да работи като вол година след година на място, което не понася, да се прибира в дом, който не понася, в район, който също не понася, при съпруга, която точно като него не понася тези неща, да живее сред шайка изплашени дребни... Господи, Франк, не е необходимо да ти казвам какво не е наред в тази среда, аз буквално те *цитирам*. Спомни си какво каза снощи, докато Кембъллови бяха тук — че цялата идея на предградията е да притиснат реалността до стената. Ти каза, че всички искат да отгледат децата си в морето на сантименталността. Каза...

— Знам какво казах. Обаче не мислех, че слушаш. Изглеждаше някак отегчена.

— *Бях* отегчена. Това е част от онова, което се опитвам да кажа. Не мисля, че някога съм била по-отегчена, депресирана и отвратена от живота, отколкото бях снощи. Цялата онази история със сина на Хелън Гивингс отгоре на всичко и начинът, по който ѝ се нахвърлихме като кучета на месо; спомням си, че те погледнах и си помислих: „Боже, само да можеше да спре да говори“. Защото всяка твоя дума почиваше върху великата ни теза, че сме някак специални и по-висши от всичко това, а аз исках да кажа: „Обаче не сме? Виж ни! Ние сме точно като хората, за които говориш! Ние *сме* хората, за които говориш!“ Като че ли — не знам, изпитвах някакво презрение към теб, защото не виждаше самозаблудата във всичко това. А после тази сутрин, когато ти излезе, когато даде на заден ход при завоя, те видях как погледна към къщата така, сякаш щеше да те ухапе. Изглеждаше толкова нещастен, че се разплаках, после се почувствах ужасно самотна и си помислих „Е, как нещата станаха толкова ужасни? Ако вината не е негова, чия е?“. Как изобщо се озовахме в този странен измислен свят на Доналдсънови, Крамерови и Уингейтови — о, да, и Кембъллови също, защото другото, което проумях днес, е, че и двамата Кембъллови са пълна, пълна, колосална загуба на време. И изведнъж започна да ми просветва — честно, Франк, беше като откровение или нещо такова —

стоях в кухнята и изведнъж започна да ми просветва, че вината е моя. Вината винаги е била моя и мога да ти кажа кога започна. Мога да ти посоча точния момент, когато започна. Не ме прекъсвай.

Но той знаеше, че не бива да я прекъсва сега. Сигурно бе прекарала цялата сутрин в агонията на мисленето, кръстосвайки стаите на смъртно тихата, смъртно чистата къща, кършейки до болка пръсти; вероятно бе прекарала следобед във френетична дейност в търговския център, управлявайки решително колата си в лабиринти от знаци, забраняващи левия завой, и сърдити пътни полицаи, влизайки и излизайки от магазини, за да купи подаръците за рождения му ден, говеждото, тортата и коктейлната престилка. Целият ѝ ден бе героична основа за този момент на самоунижение; сега бе настъпил и за нищо на света не би позволила прекъсвания.

— Беше преди много време на улица „Бетън“ — каза тя. — Когато забременях с Дженифър и ти казах, че възнамерявам... нали знаеш, да направя аборт, да я абортирам. Искам да кажа, че до онзи момент ти не искаше бебе, както и аз не исках — *защо ти трябваше?* — но когато излязох и купих онзи тоалетен душ, аз прехвърлих целия товар върху теб. Все едно ти казах: „Е, добре, ако искаш това бебе, то ще е изцяло твоя отговорност. Ще трябва да надминеш себе си, за да ни издържаш. Ще се наложи да изоставиш всякаква идея да бъдеш друго, освен баща“. О, Франк, само да бе постъпил с мен така, както заслужавах, само да ме бе нарекъл кучка и да ми бе обърнал гръб, щеше да приключиш с блъфирането ми мигновено. Вероятно така и нямаше да направя онова нещо — първо, сигурно нямаше да събера смелост. Но ти не го направи. Беше прекалено добър и млад, и уплашен; и освен това постъпи правилно; така започна всичко. Така и двамата се посветихме на тази огромна самозаблуда, защото е тъкмо това — огромна, оскърбителна самозаблуда — идеята, че хората трябва да се откажат от истинския живот и да „улегнат“, когато имат семейства. Това е огромната сантиментална лъжа на предградията и аз те карах да я приемаш през цялото това време. Карах те да *живееш* в съгласие с нея! Господи, стигнах дори дотам да изработя тази абсолютно съзливо-сантиментална представа за себе си — и мисля, че тъкмо това ми помогна да проумея всичко — представата за себе си като момичето, което е можело да бъде Актрисата, ако не се беше омъжило твърде рано. А ти прекрасно знаеш, че никога не съм била

особена актриса и всъщност не съм искала да бъда; знаеш, че отидох в театралната школа, за да се махна от дома, аз също го знам. Винаги съм го знаела. А ето че три месеца ходих с онова благородно горчиво-сладко изражение на лицето си — чудя се, до каква степен човек може да се самозаблуди? Разбираш ли колко невротично е всичко това? Искях да имам и двете неща. Не беше достатъчно, че провалих твоя живот; исках цялото чудовищно нещо да направи пълен кръг и да изглежда така, че ти си провалил моя живот, така че аз да бъда жертвата. Не е ли ужасно? Но е вярно! Вярно е!

И при всяко „вярно“ тя удряше с малкия си юмрук по голото си коляно.

— Сега разбираш ли за какво трябва да ми простиш? И защо трябва да се махнем оттук и да отидем в Европа по възможно най-бързия начин? Не става въпрос да съм „сладка“ или щедра, или нещо друго. Аз не ти правя никаква услуга. Давам ти единствено онова, на което винаги си имал право, и съжалявам само, че го правя толкова късно.

— Добре. Сега мога ли и аз да кажа нещо?

— Да. Но ме разбираш, нали? И би ли ми налял още малко бренди? Един пръст — достатъчно. Благодаря. — След като отпи, тя отметна коса, остави одеялото да се плъзне от раменете ѝ и се отдръпна леко от него, за да опре гръб в стената, мушвайки крака под себе си. Изглеждаше напълно спокойна и уверена, готова да слуша, щастлива от съзнанието, че е изказала доводите си. Синьо-бялото сияние на тялото ѝ бе могъща сила. Той знаеше, че няма да успее да мисли ясно, ако я гледаше, затова се насили да се втренчи в осветения от луната под между стъпалата си и пали цигарата си по-дълго от необходимото, печелейки време. Трябваше да събере мислите си. Когато се връщаше в парижкия им апартамент, тънките токчета на обувките ѝ щяха да почукват решително по плочките на пода, а косата ѝ щеше да е прибрана в спретнат кок; лицето ѝ щеше да бъде стегнато от умора и малката вертикална бръчка между очите ѝ щеше да личи дори и когато се усмихваше. От друга страна...

— Първо — рече той накрая, — мисля, че си твърде сурова към себе си. Нищо никога не е само черно или само бяло. Ти не си ме принуждавала да започна работа в „Нокс“. Освен това, погледни го от тази страна. Казваш, винаги си знаела, че не си особено добра актриса

и затова не е много оправдано да се чувстваш измамена. Е, нека погледнем на нещата така: не е ли напълно възможно това да важи и за мен? Кой е казал, че трябва да стана голяма работа?

— Не знам какво имаш предвид — отвърна спокойно тя. — Мисля, че можеше да е доста уморително, ако беше голяма работа. Но ако имаш предвид кой е казал, че си изключителен, ако имаш предвид кой е казал, че притежаваш първокласен, оригинален ум — е, бога ми, Франк, отговорът е „всички“. Когато се запознахме, ти беше...

— О, по дяволите, бях дребен умник с голяма уста. Парадирах с ерудиция, която не притежавах. Бях...

— Не е така! Как можеш да говориш подобни неща? Франк, толкова ли зле е станало, че си загубил цялата вяра в себе си?

О, не; трябваше да признае, че не беше станало толкова зле. Освен това се боеше, че долавя нотка на искрено съмнение в гласа ѝ, която подсказваше, че би могъл да я убеди, че в края на краищата наистина е бил дребен умник с голяма уста — и това го натъжаваше.

— Добре — отстъпи той. — Добре, да кажем, че съм бил обещаващо момче. Но в Кълъмбия Юнивърсити имаше много обещаващи момчета. Това не означава задължително...

— Не е имало много като теб — каза тя уверено. — Никога няма да забравя онзи, как се казваше, нали се сещаш? Онзи, на когото винаги толкова се възхищаваше? Дето е бил боен пилот и имал много момичета? Бил Крофт. Никога няма да забравя как говореше за теб. Веднъж ми каза: „Ако бях наполовина умен колкото него, щях да престана да се тревожа“. И наистина го мислеше! Всички знаеха, че няма нещо, което да не можеш да направиш или да бъдеш, стига да получиш шанса да намериш себе си. Както и да е, всичко това няма връзка с въпроса. Дори да не беше толкова изключителен, пак би следвало да го направиш. Не го ли разбираш?

— Ще ме оставиш ли да довърша? Първо... — Но вместо да продължи, той изпита нужда да помълчи малко. Отпи голяма глътка бренди, което изгори небцето му и изпрати топли вълни по раменете му и надолу по гръбнака, докато гледаше сериозно в пода.

Наистина ли Бил Крофт беше казал това?

— Всичко, което казваш, може и да има някакъв смисъл — започна той отново и един от знаците, че бе изгубил спора, бе, че резонансът на гласа му звучеше не по-малко театрално от нейния. Това

бе глас на герой, глас, подхождащ на човек, комуто Бил Крофт би се възхищавал. — Би имало някакъв смисъл, ако притежавах някакъв определен, измерим талант. Ако бях художник, да речем, или писател, или...

— О, Франк. Наистина ли мислиш, че само художниците и писателите имат право на собствен живот? Чуй ме: не ме интересува дали ще ти отнеме пет години бездействие. Не ме интересува дали след пет години ще решиш, че в действителност искаш да бъдеш зидар, монтьор или моряк на търговски кораб. Не разбираш ли какво ти казвам? Това няма нищо общо с определените измерими таланти — тук самата ти *същност* се задушава. С този начин на живот отричаш и отричаш, и отричаш същността си.

— И каква е тя? — Той за първи път си позволи да я погледне — не само да я погледне, но и да остави чашата си и да докосне крака ѝ, а тя покри и притисна ръката му със своите.

— О, не знаеш ли? — Тя нежно плъзна ръката му нагоре по бедрото си и към корема си, където отново я притисна. — Не знаеш ли? Ти си най-ценното и най-прекрасното нещо в света. Ти си мъж.

И от всички капитулации в живота му тази най-много приличаше на победа. Никога преди гордостта не се бе надигала по-силно в него; никога красотата не бе извирала по-ясно от истината; никога, обладавайки съпругата си, не бе триумфирал по-пълно над времето и пространството. Миналото можеше да се разсее по негово желание, както и бъдещето; както и стените на тази къща и цялата впримчваща пустиня извън нея, градовете и дърветата. Бе поел контрола над вселената, защото беше мъж и защото прекрасното създание, което се отваряше и движеше заради него, крехко и силно, бе жена.

При първите весели, колебливи викове на пробуждащите се птици, когато обърканите дървета ставаха от сиви маслинозелени в надигащата се мъгла, тя нежно докосна устните му с върховете на пръстите си.

— Скъпи? Наистина ще го направим, нали? Искам да кажа, че не бяха само празни приказки, нали?

Той лежеше по гръб, наслаждавайки се на бавното надигане и спускане на собствения си гръден кош, който бе достатъчно широк, дълбок и мускулист, за да изпълни някоя средновековна ризница. Имаше ли нещо, което да не можеше да направи? Имаше ли

пътешествие, което да не можеше да предприеме, и награда, която не би могъл да ѝ обещае?

— Не бяха — отвърна.

— Защото бих искала да се заема с това веднага. Утре. Да пиша писма и други такива и да се погрижа за паспортите. Мисля също, че трябва веднага да кажем на Нифър и Майк за това, какво ще кажеш? Ще имат нужда от малко време, за да свикнат, искам също да научат за това преди всички останали.

— Да.

— Но не бих искала да им казвам, ако не си абсолютно сигурен.

— Абсолютно съм сигурен.

— Чудесно. О, мили, виж колко е часът. И навън вече е светло. Ще бъдеш смъртно уморен.

— Не, няма. Мога да спя във влака. Мога да спя и в офиса. Няма нищо.

— Добре. Обичам те.

И те заспаха като деца.

ЧАСТ ВТОРА

ЕДНО

Сега настъпи време на такова радостно умопомрачение, на такова екзалтирано безгрижие, че Франк Уилър по-късно просто не можеше да си спомни колко дълго бе продължило. Може би мина седмица или пък две, или повече, преди животът му да се върне на фокус с обичайното внимание към отминаването на времето и тревожната необходимост да го измерва и разпределя, а после, поглеждайки назад, той не бе в състояние да каже колко дълго бе другояче. Единственият ден, който винаги щеше да се откроява ясно в паметта му, бе първият след рождения му ден.

Франк наистина спа във влака и се вози с глава, отметната върху прашния плюш, с изхлузващ се от скута му „Таймс“; стоя дълго над парещи чаши кафе в жълто-кафявото ехтящо подземие на гара „Гранд Централ“, позволявайки си да закъснее за работа. Колко дребни, спретнати и комично сериозни изглеждаха останалите мъже с техните сивеещи късо подстригани коси, със закопчаните си яки и с малките пъргави, забързани стъпала! Появяваха се на безкрайни отчаяни рояци, препускайки през гарата и по улиците, а след час всички щяха да бъдат неподвижни. Чакащите офиссгради в центъра щяха да ги погълнат и задържат, така че ако човек застанеше в някоя от кулите и погледнеше през пропастта към друга, щеше да види огромен мълчалив кошер със стотици дребни розови мъже в бели ризи, постоянно местещи документи, разговарящи намръщено по телефона, представящи патетичното си глупаво шоу под върховното безразличие на пухкавите пролетни облаци.

Междувременно кафето на Франк Уилър бе превъзходно, хартиената му салфетка бе прекрасно бяла и суха, а ласкавата възрастна жена, която му сервираше, бе така любезна и така очевидно доволна от ритъма на собствената си ефикасност („Да, господине, *благодаря* ви, господине; това ли е всичко, господине?“), че му се искаше да се наклони и да целуне сбръчканата ѝ буза. Когато стигна в офиса, той бе в онази еуфория на полуосвеженото изтощение, в която

всички звуци са приглушени, всички картини са замъглени и всяка задача е лесна.

Но нещата по реда си: а първото, което трябваше да направи, когато вратата на асансьора се отвори на Петнадесетия етаж, бе да отиде и да се справи като мъж с Морийн Граб. Тя седеше сама на рецепцията — в тъмен костюм, който вероятно бе облякла като най-строгата, най-малко провокираща дреха в гардероба си, а когато го видя да се приближава, изглеждаше ужасно объркана. Но усмивката му бе така умела — в нея нямаше никаква потайност, никаква лъжа, напълно открита приятелска усмивка — че той видя как увереността се върна на лицето ѝ, преди да стигне до бюрото ѝ. Дали тя се страхуваше, че ще я помисли за боклук? Че цял ден ще си шепне и ще хихика зад гърба ѝ с останалите мъже? Ако си го беше мислила, усмивката му ѝ каза да си откъдне. От друга страна, дали се беше страхувала, че ще се опита да направи голям роман от цялата работа? Че ще разстрои живота ѝ с объркани настоявания („Трябва да те видя...“)? Усмивката му ѝ каза, че може да престане да се тревожи и за това; и тези две възможности, за момента, бяха единствените, които изобщо заслужаваха внимание.

— Здравсти — рече мило той. — Имаше ли някакви неприятности заради вчера? Имам предвид с г-жа Йоргенсън.

— Не. Тя не каза нищо. — Изглежда ѝ беше малко трудно да срещне погледа му, затова гледаше възела на вратовръзката му. Застанал там, усмихнат, при безспирното бръмчене и движение на хората в сухото езеро зад тях, той спокойно би могъл да е спрял, за да убие времето или да я попита за машинописна задача; нищо в лицето му и в нейната поза не би могло да събуди любопитството на наблюдаващите ги. Но той знаеше, че отблизо, от мястото, където тя седеше, не можеше да има съмнение в интимната им искреност.

— Виж, Морийн — започна той. — Ако смятах, че ще има някаква полза за някого от двамата ни, бих ти предложил този следобед да идем някъде и да поговорим. И ако ти искаш, ако имаш желание да ми кажеш нещо или да ме питаш нещо, точно това ще направим. Искаш ли?

— Не. Освен че аз... ами, не. Всъщност не. Прав си.

— Не става въпрос дали съм „прав“. Не искам да си мислиш, че съм... о, няма значение. Но чуи: важното е да няма съжаления. Аз не

съжалявам, надявам се, че и ти, и ако съжаляваш, ще ми се да ми кажеш.

— Не — рече тя. — Не съжалявам.

— Радвам се. И чуй: ти си страхотна, Морийн. Ако някога има нещо, което мога... нали разбираш, да направя за теб или нещо, надявам се да ми кажеш. Сигурно звучи малко глупаво. Просто казвам, че бих искал да бъдем приятели.

— Добре — отвърна тя. — Аз също.

И той се отдалечи по пътеката между кутийките, крачейки бавно и уверено в нова по-зряла версия на старата „невероятно секси походка“ от улица „Бетън“. Просто така! Дори да бе прекарал дни в планиране и репетиране, изпълвайки страница след страница с поправени и зачеркнати изречения, никога не би измислил подобна, по-удовлетворяваща реч. И всичко на момента! Имаше ли нещо в света, което не би могъл да направи?

— Добрутро, старче — каза той на Джак Ордуей.

— Франклин, синко. Колко е хубаво да видя сияйното ти сутрешно лице.

Но всичко по реда си, а сега следващото нещо бе кошницата „Входящи“. Не, беше купът, оставен в средата на бюрото му вчера — нещата, които Морийн намери в централния архив, свързани с неприятния проблем, повдигнат от управителя на клона в Толедо, и с брошурата за производствения контрол. Щеше ли да позволи подобно нещо да го тормози? Определено не.

„Вътрешно писмо до Толедо“ — каза той в микрофона на диктофона си, накланяйки се във въртящия се стол и поставяйки стъпало върху ръба на чекмеджето. „На вниманието на Б. Ф. Чалмърс, управител. Тема: Конференцията на НАПМ. Нов ред. Във връзка с настоящото и с предишното писмо ви уведомяваме, че проблемът е решен изключително удовлетворително, точка, нов ред.“

Направи го без никаква представа по какъв начин ще бъде решен проблемът, ако изобщо се реши, но докато седеше и попипваше микрофона, започнаха да му идват идеи и скоро диктуваше едно гладко изречение след друго, като спираше само за да се усмихне доволно. Управителят на клона в Толедо се оказа също толкова лесен като Морийн Граб.

Ф. Х. Уилър, или „ние“, сме напълно съгласни, че съществуващата брошура е неподходяща. За щастие, сега проблемът е решен по начин, за който „ние“ сме сигурни, че ще получи одобрението на управителя на клона. Както управителят на клона несъмнено знае, делегатите на НАПМ ще получат десетки конкуриращи се рекламни брошури, повечето от които със сигурност ще се озоват в кошчетата за боклук на етаж, където се провежда конференцията. Затова целта на „Нокс“ е да направи нещо различно, нещо, което ще хване окото на делегатите, което те ще искат да сложат в джоба си и да отнесат в хотелските си стаи. Точно върху такова нещо се работи в момента, създадено специално за конференцията на НАПМ: кратко и ясно търговско послание, озаглавено „Да поговорим за производствения контрол“. Както управителят на клона ще види, този документ не разчита на изтънчената форма, нито на изящната изработка или на рекламния жаргон, за да разкаже историята. Прекрасно отпечатан и с четивен шрифт, в черно и бяло, той притежава цялата непосредственост на простия разговор и ще „даде на делегатите на НАПМ само онова, което те искат — две точки: фактите“.

След като сложи нова касета в диктофона, той се облегна назад и каза: „Копие до Отдела за размножаване. Заглавие: «Да поговорим за производствения контрол» точка, точка, точка. Нов ред. Производственият контрол не е, запетая, в крайна сметка, запетая, нищо повече или по-малко от поставянето на правилните материали на правилното място в правилния момент, запетая, в съгласие с променливия график. Точка, нов ред. Това е проста аритметика, точка. Ако разполага с всички променливи величини, запетая, човек може да го направи с молив и лист, точка. Но електронният компютър «Нокс „500“ може да го направи — тире — буквално — тире — хиляди пъти по-бързо, точка. Затова...»“

— Идваш ли за кафе, Франклин?

— Мисля, че не, Джак. По-добре да довърша това нещо.

И той наистина го довърши, въпреки че му отне цялата сутрин. Прехвърляйки документите от централния архив със свободната си ръка, взимайки изречение оттук, параграф — оттам, той продължи да рецитира в диктофона, докато обясни всички предимства на използването на компютъра за координирането на подробностите, свързани с фабричното производство. Звучеше много авторитетно, когато го прослуша („Щом проследи списъка с материалите — чу да казва собственият му глас, — следващата стъпка на компютъра е да осъвремени инвентаризацията на частите.“) Никой не би могъл да каже, че той не разбираше много от онова, за което говореше. Когато дойдеше напечатано, щеше да го дооправи, може би щеше да го даде за проверка на някой от техниците — просто за всеки случай — и после щеше да го размножи и да изпрати в Толедо необходимия брой копия. За самозащита щеше да изпрати едно копие на Бенди заедно с бележка: „Надявам се, че това е добре — от Толедо искаха нещо кратко и приятно за конференцията на НАПМ“, и при малко късмет щеше да му се размине. Междувременно щеше да може спокойно да събере цялата проблемна кореспонденция с Толедо от купа с нещата, с които просто не можеше да се насили да се заеме сега, и да я сложи в кошницата „Изходящи“ с надпис „Архив“ заедно с всички материали за брошурата.

Това така изненадващо намали бъркотията по бюрото му, че го окуражи следобед да се захване с още две или три неща от онези, с които просто не можеше да се насили да се заеме. Едно от тях включваше деликатно писмо, обясняващо защо „ние“ сме позволили остарял модел сметачна машина да бъде изпратен на Търговското изложение в Чикаго, и той го превърна в непробиваем шедьовър на измъкването; другото — дебела пачка писма, която отбягваше от седмици, се оказа много по-просто, отколкото си мислеше, тъй като се свеждаше до решение, което самият той трябваше да вземе. Дали наградите в състезанието между търговците в Минеаполис — Сейнт Пол да бъдат златни игли за вратовръзка (14,49 долара) или златни копчета за ревери (8,98 долара)? Игли за вратовръзка! И замина в кошницата „Изходящи“.

Той бе властелин на енергията. И едва в четири часа следобед, вървейки замаяно към машината за вода („Виждаш ли голямото мехурче — Пук! — не е ли забавно?“), осъзна защо. Защото снощи

Ейприл бе загнездила в ума му смъртно чувство за вина, като каза, че работи „като вол година след година“. Смяташе да изтъкне, че каквото и да правеше тук година след година, едва ли би могло да се каже, че работи като вол, но тя не му беше дала възможност. И сега, стараяйки се да разчисти всички документи от бюрото си за един ден, явно се опитваше да компенсира факта, че я беше заблудил. Но що за глупост беше това? Какво значение би могло да има какво правеше тук година след година или какво си мислеше тя, че прави, или какво си мислеше той, че тя си мисли, че той прави? Никое от тези неща вече нямаше значение; не можеше ли да го проумее? И докато се връщаше от машината за вода, бършейки студената си уста с топлата си длан, той започна да осъзнава, че след няколко месеца щеше да напусне това място завинаги. Всичко — лампите, стъклените прегради, тракащите пищеци машини — цялата бавна суха агония на това място щеше да бъде отстранена от живота му като тумор от мозъка му.

Последното му начинание за деня включваше никаква работа и малко енергия, въпреки че изискваше известна смелост. Той отвори най-долното чекмедже на бюрото си, внимателно вдигна цялата купчина „истински съкровища“ — тежеше колкото няколко телефонни указателя — и я напъха в кошчето за боклук.

За неопределен брой дни след това офисът напълно се изпари от съзнанието му. Той симулираше дейност, шумолеше с документите, съвещаваше се с Бенди, обядваше с Ордуей и останалите, усмихваше се с достойнство, когато се разминаваше с Морийн Граб в коридорите, и от време на време дори спираше да побъбри с нея, за да покаже, че са приятели — но в действителност денят се бе изпразнил от съдържание, освен като период на почивка и подготовка за вечерта.

Като че ли не се пробуждаше напълно до момента, в който скачаше от влака по залез и се качваше в комбито си. Следваха стимулиращи питиета с Ейприл, докато децата лежах смирливо пред телевизора, а после удоволствието от вечерята, която по интензивност на разговорите се доближаваше до времето преди да се оженят. Но денят не започваше истински до още по-късно, когато децата лягаха и вратата им плътно се затваряше за през нощта. Тогава те заемаха местата си в дневната — Ейприл привлекателно свита на дивана, а

Франк застанал с гръб към библиотеката, всеки с по чаша черно италианско кафе и с цигара — и се отдаваха на любовното си увлечение.

Той започваше да крачи и да крачи из стаята, докато говореше, а тя го следеше с поглед, често завъртайки главата и раменете си. От време на време, когато усетеше, че е казал нещо важно, той се завърташе и я поглеждаше триумфално; тогава идваше неин ред да заговори, а той вървеше и кимаше, а спреше ли и тя, погледите им отново се срещаха екзалтирано. Понякога в тези прегръдки с поглед имаше искрица веселие: зная, че парадирам, сякаш казваха те, но и ти го правиш и те обичам.

И какво значение имаше? Целият смисъл на разговора им, в крайна сметка, посланието и лайтмотивът му, независимо какво казваха, бе, че отсега нататък щяха да бъдат нови и по-добри хора. Ейприл, свита на дивана, с пола, оформена в грациозна вихрушка от кръста до глезените, с дълга шия, така бяла на меката светлина, и с лице, излъчващо съвършено спокойствие, почти по нищо не приличаше на скованата унижена актриса при вдигането на завесата и още по-малко — на гневно потящата се съпруга, която бе дърпала косачката, или на отегчената матрона, изтърпяла вечерта на фалшиво приятелство с Кембълви, или на смутената и смуцаващо страстна жена, която го бе посрещнала на рождения му ден. Гласът ѝ беше лек и нисък — нисък като в първото действие на „Вкаменената гора“, и когато отмяташе глава, за да се засмее, или се накланяше напред, за да се протегне и да изтръска пепелта от цигарата си, това бе маневра на класическа красота. Всеки можеше да си я представи как завладява Европа.

Франк смътно съзнаваше, че подобна промяна се осъществява и в него. Знаеше, че говори по нов начин — по-бавно и по-обмислено от обикновено, с по-дълбок глас и по-гладко: почти никога не му се налагаше да прибягва до тромавите, извинителни малки словесни мостчета („Не, но имам предвид — не знам — нали разбираш“), които обикновено изпъстриха речта му, нито главата му се накланяше и въртеше в познатото нервно усилие да изясни какво има предвид. Улавяйки отражението на походката си в черния панорамен прозорец, трябваше да признае, че външността му все още не бе така съвършена като нейната — лицето му бе твърде закръглено, а устните — твърде

меки, панталонът му бе прекалено добре изгладен, а ризата — прекалено в стила на Медисън авеню — но понякога късно вечер, когато гърлото го заболеше и очите му запареха от приказки, когато свиеше рамене, стегнеше челюст, разхлабеше вратовръзката си и я оставеше да увисне като въже, можеше да погледне в прозореца и да види смелия зачатък на индивидуалност.

Беше странно време и за децата. Какво точно, по дяволите, означаваше да заминат за Франция? И защо майка им продължаваше да твърди, че ще е забавно, сякаш ги предизвикваше да се усъмнят? И като стана въпрос, защо тя беше толкова странна за много неща? Следобед ги прегръщаше и им задаваше въпроси в пристъп на жизнерадост, която напомняше за Бъдни вечер, после очите ѝ се замъгляваха, докато ѝ отговаряха, а миг по-късно вече казваше: „Да, миличко, но не говори *чак* толкова много, става ли? Остави мама да си почине“.

Прибирането на татко им у дома също не помагаше много: той ги хвърляше във въздуха и ги разносяше като самолетчета из цялата къща, докато им се завиеше свят, но едва след смущаващо дългото време, което му отнемаше да поздрави майка им при кухненската врата. И разговорите на вечеря! И за двете деца беше безнадеждно да се опитат да кажат някоя дума. Майкъл установи, че можеше да се клати на стола си, да повтаря бебешки думи отново и отново с писклив идиотски монотонен глас или да натъпче устата си с картофено пюре и да я отвори, без някой от възрастните да го порицае; Дженифър седеше много изправена до масата и отказваше да го погледне, симулирайки огромен интерес към разговорите на родителите им, въпреки че след това, чакайки времето за лягане, понякога се оттегляше тихо сама и си смучеше пръста.

Но имаха една утеха: можеха да заспят, без да се страхуват, че след час ще бъдат събудени от внезапните думкаци, задъхани, тряскащи вратите звуци на кавгата; очевидно всичко това вече принадлежеше на миналото. Сега можеха да дремят под звука на милите гласове в дневната — звук, чието сложно ритмично извисяване и спадане бавно приемаше формата на сънищата им. Знаеха също, че ако по-късно се събудеха, за да се завъртят или да потърсят хладно местенце в чаршафите с пръстите на краката си, звукът пак щеше да е там — единият глас много дълбок, а другият мек и красив, говорещи и

говорещи, така значими и успокояващи като синя планинска верига, гледана отдалеч.

— Цялата тази държава е *загн*ла от сантименталност — каза Франк една вечер и тежко се извърна от прозореца, за да тръгне по килима. — Разпространява се като болест от години, от поколения, и сега всичко, което докоснеш, е натежало от нея.

— Точно — отвърна тя, очарована от него.

— Искам да кажа, не е ли това важното, като се замислиш? Имам предвид повече от мотива за печалбата или загубата на духовните ценности, или страха от бомбата, или някое от тези неща? Или пък е резултат от тези неща; може би това става, когато всички тези неща започнат да работят едновременно без реална културна традиция, която да ги абсорбира. Но от каквото и да е резултат, това убива Съединените щати. Не е ли така? Устойчивото настоятелно вулгаризиране на всяка идея и на всяка емоция в някаква предварително смляна интелектуална бебешка храна; тази оптимистична, засмяна, намираща лесен изход сантименталност във възгледите на всички за живота.

— Да — отвърна тя. — Да.

— И чудно ли е, че всички мъже в крайна сметка стават скопци? Защото *това* става; *това* е отразено във всичките тези приказки за „приспособяването“ и „сигурността“, и „единството“ — и, бога ми, виждаме го навсякъде: цялата тази плява по телевизията, където всяка шега почива върху тезата, че татко е идиот, а мама не му дава мира; и онези отвратителни табелки, които хората слагат в предните си дворове — забелязала ли си тези табели по хълма?

— Табелите, на които фамилията е в множествено число? Като „Доналдсънови“?

— Точно така! — Той се обърна и ѝ се усмихна с триумфално одобрение, задето бе разбрала точно какво има предвид. — Никога „Доналдсън“ или „Джон Джей Доналдсън“ или каквото там е името, по дяволите. Винаги „Доналдсънови“. Представяш си как цялата приятна групичка се е разположила като семейство зайци в пижамите си, по дяволите, и хрупта градинска ружа. Предполагам, че Кембълви още не са си сложили такава табелка, но им дай време. Като гледам с

каква скорост напредват, ще си сложат. — Тук направи пауза, за да се изсмее гърлено. — И за бога, като си помислиш колко бяхме близо да се отдадем на този вид съществуване.

— Но не го направихме — каза му тя. — Това е важното.

Друг път, доста късно, той се приближи до дивана и седна на ръба на масичката за кафе с лице към Ейприл.

— Знаеш ли какво е това, Ейприл? Тези разговори? Цялата идея да заминем за Европа по този начин? — Чувстваше се напрегнат и пренавит; самото сядане на масичката за кафе изглеждаше оригинално и прекрасно. — Това е като излизане от целофанова торбичка. Сякаш сме били обвити в целофан години наред, без да го знаем, и изведнъж сме се измъкнали. Малко прилича на усещането при първото ми излизане на огневата линия през войната. Помня, че се държах много мрачно и уплашено, понеже така беше модно да се държиш, но не успявах да вложа сърцето си в това. Искам да кажа, бях уплашен, разбира се, но не е там работата. Онова, което наистина изпитвах, нямаше нищо общо с това, дали бях уплашен, или не. Просто изпитвах прекрасното усещане, че съм жив. Чувствах се изпълнен с кръв. Всичко изглеждаше повече от реално: снегът по полето, пътищата, дърветата, прекрасното синьо небе, изпъстрено със следи от изпарения — всичко. И всички каски, бронезилетки и пушки, и начинът, по който момчетата вървяха; някак си ги обичах, дори онези, които не харесвах. И си спомням, че много ясно съзнавах как работи тялото ми и чувах звука от дишането в носа ми. Спомням си как минахме през онзи сринаг град с порутени стени и отломки и аз си помислих, че е красиво. Господи, вероятно бях също толкова тъп и уплашен като всички останали, но вътрешно никога не съм се чувствал по-добре. Непрекъснато си мислех: това е истинско. Това е истината.

— И аз веднъж се чувствах по този начин — каза тя и по свенливостта на устните ѝ той разбра, че ще последва нещо изключително нежно.

— Кога? — Той бе плах като ученик, неспособен да погледне лицето ѝ.

— Първия път, когато ме люби.

Масичката за кафе се наклони абсурдно и после се изправи с трясък, разклащайки чашите, когато той се премести от крайчеца ѝ

върху крайчеца на дивана и я взе в прегръдките си; и вечерта приключи.

Едва след като прекараха много такива вечери — всъщност до момента, когато той отново започна да мисли за отминаването на времето — в разговорите им пропъзляха първите дребни разногласия.

Веднъж той я прекъсна, за да каже:

— Слушай, защо говорим все за Париж? Няма ли правителствени агенции из цяла Европа? Защо не Рим? Или Венеция, или някое място като Гърция дори? Искам да кажа — нека бъдем с отворени умове. Париж не е единственото място.

— Разбира се, че не е. — Тя нетърпеливо изтърси пращинка пепел от скута си. — Но изглежда най-логичното място за начало, не е ли така? Като се има предвид, че знаеш езика и така нататък?

Ако в този момент бе погледнал към прозореца, би видял отражението на уплашен лъжец. Езика! Наистина ли някога я бе подвел да вярва, че говори френски?

— Ами — рече той, засмя се и се отдалечи от нея, — не бих бил твърде сигурен за това. Вероятно съм забравил и малкото, което знаех, а и никога не съм знаел езика в смисъл да... нали разбираш, да го говоря свободно или нещо; просто толкова, че да се оправям.

— Това ни е достатъчно. За нула време ще го проговориш пак. И двамата ще го проговорим. А и поне си бил там. Знаеш как е устроен градът, какви са различните квартали; това е важно.

Мислено увери себе си, че поне това до голяма степен беше вярно. Знаеше къде се намират забележителностите от пощенските картички благодарение на няколкото си тридневни минавания през града преди много време; знаеше също как да стигне от всяко от тези места до някогашните квартири на американската армия и до клуба на Червения кръст, както и от тези точки до Плас Пигал и как да избере най-добрата проститутка там и да предположи как ще мирише стаята ѝ. Той знаеше тези неща и също, че най-хубавата част на Париж, онази, в която хората умееха да живеят, започваше около Сен Жермен де Пре и продължаваше на югоизток (или беше югозапад?) чак до Льо Дом Кафе. Но това последното почиваше по-скоро върху прочитането на „И изгрява слънце“^[1] в гимназията, отколкото върху действителните му

разходки из квартала, които в по-голямата си част бяха самотни и болезнени за краката. Беше се възхищавал на древната деликатност на сградите и на начина, по който уличните лампи образуваха меки експлозии от светлозелено в дърветата нощем и на това, че всяка дълга ярка тента на кафенетата разкриваше море от интелигентни лица, докато преминаваше край нея; но от бялото вино получи главоболие, а при по-внимателно вглеждане говорещите лица до едно принадлежаха на уплашени мъже с бради или на жени, чиито очи съумяваха да го оценят и отхвърлят за част от секундата. Мястото го бе изпълнило с усещането за изплъзваща се на косъм мъдрост, за неописуема грация, неизменно чакаща точно зад ъгъла, но той бе вървял до изтощение по безкрайните сини улици и всички хора, които умееха да живеят, бяха запазили мъчителната си тайна за себе си и всеки път той приключваше пиян и повръщащ до задната врата на камиона, който го връщаше, друсайки се, обратно в армията.

Je suis, упражняваше се той, докато Ейприл продължаваше да говори; *tu es*; *nous sommes*; *vous êtes*; *ils sont*.

— ... по-добре, след като се установим — казваше тя, — не мислиш ли? Ти не ме слушаш.

— Разбира се, че те слушам. Не, съжалявам, предполагам, че не слушах. — И той седна върху масичката за кафе и се усмихна, както се надяваше, с обезоръжаваща прямота. — Просто си мислех, че няма да е лесно — заминаването в чужда страна с децата и всичко. Искам да кажа, ще се натъкнем на много проблеми, за които дори не можем да предположим сега.

— Е, със сигурност — отвърна тя. — И определено няма да бъде лесно. А нима има нещо лесно, което да си струва да направиш?

— Разбира се, че не. Права си. Просто тази вечер съм малко уморен, предполагам. Искаш ли питие?

— Не, благодаря.

Той отиде в кухнята, наля си и питието го разведри; и нямаше повече трудности до следващата вечер или до по-следващата, когато тя направи стряскащо разкритие за начина, по който бе прекарала деня си.

Той бе предположил, че тя също ще бъде ленива и разсеяна през деня; беше си я представял как взима дълги вани и с часове седи пред огледалото в спалнята, изпробвайки нови рокли и прически — може би

изоставяйки огледалото само за да потанцува под звуците на въображаеми цигулки, въртейки се като в сън из осветената от слънцето къща и връщайки се, за да се усмихне през рамо на собственото си зачервено отражение, а после, без да бърза, оправя леглата и стаите тъкмо навреме за завръщането му у дома. Но се оказа, че точно този ден тя бе отишла с колата до Ню Йорк веднага след закуска, бе се явила на интервю и бе попълнила пространна молба за работа в бюро по труда, оттам бе отишла да направи необходимите постъпки за паспортите им, бе взела три туристически брошури и разписанието на половин дузина параходни компании и авиолинии, бе купила два нови куфара, френски речник, карта на Париж, екземпляр от „Слончето Бабар“ за децата и книга, наречена „По-бляскав френски (За бляскави хора, които вече знаят малко)“, а после се беше прибрала къщи и бе освободила баващата точно навреме, за да приготви вечерята и да забърка кана мартини.

— Не си ли уморена?

— Всъщност не. Беше някак енергизиращо. Даваш ли си сметка колко време мина, откакто не съм прекарвала цял ден в града? Възнамерявах да се появя в офиса ти за обяд и да те изненадам, но не смогнах. Какво има?

— Нищо. Просто някак си ме слиса колко работа можеш да свършиш за един ден, това е. Доста впечатляващо.

— Раздразнен си — каза тя, — нали? О, и не те виня. — И тя сви лицето си в смущаващо подобие на разбираща, престорено усмихната съпруга от телевизионна комедия. — Сигурно изглежда, че взимам превес, нали — че се грижа за всичко.

— Не — възрази той, — не, чуй, не ставай глупава; не съм раздразнен. Няма значение.

— Обаче има значение. То е като когато кося ливадата или нещо такова. Знаех си, че трябваше да те оставя ти да се оправяш с паспортите и с туристическите агенции, но бях в квартала и изглеждаше глупаво да не се отбия. О, но *наистина* съжалявам.

— Виж, ще престанеш ли? Ще започна да се дразня само след миг, ако продължаваш в същия дух. Забрави, моля те.

— Добре.

— Това вероятно няма да ни бъде от особена полза — отбеляза той, прелиствайки страниците на „По-бляскав френски“. — Искам да

кажа, че е за по-напреднали.

— О. Да, предполагам, че е някакво надменно книжле, просто го грабнах в бързината. И това трябваше да оставя на теб. Винаги си бил много по-добър в тези неща от мен.

Беше на следващата вечер, когато тя му каза — с разкаяно изражение, че има лоши новини.

— Имам предвид не точно лоши, но дразнещи. Първо, госпожа Гивингс се обади днес и ни отправи официална покана за вечеря утре, но аз естествено отказах. Обясних, че не можем да си намерим бавачка. После тя се опита да ме уговори за някоя вечер другата седмица и продължаваше да ме моли, докато не си дадох сметка, че така или иначе ще трябва да се видим с нея скоро — заради продажбата на къщата, затова ѝ предложих те да дойдат тук за вечеря.

— О, господи!

— Не, не се тревожи, няма да дойдат — знаеш каква е тя. Не спря да дрънка как не иска да ни създава проблеми — божичко, колко досадна може да бъде тази жена — а аз не спирах да повтарям, че така или иначе искаме да се видим с нея по работа и това продължи половин час, докато накрая успях да я накарам да се съгласи да дойде сама утре вечерта. И така, ще бъде след вечеря, чисто делово, и ако имаме късмет, няма да ни се налага да я виждаме повече, освен за продажбата на къщата.

— Чудесно.

— Да, но ето го и проблемът. Съвсем бях забравила, че трябваше да ходим у Кембълви утре вечерта. Затова се обадих на Мили и се опитах да използвам същата лъжа за бавачката, а тя звучеше... не знам, истински разстроена. Нали знаеш каква е Мили понякога? Все едно си имаш работа с дете. И без да се усетя тя ме накара да обеща, че вместо това ще отидем днес. Та ето какъв ще е уикендът: Кембълви — довечера, Гивингс — утре. Ужасно съжалявам, Франк.

— По дяволите, няма нищо. Само това ли имаше предвид под „лоши новини“?

— Сигурен ли си, че нямаш нищо против?

Той нямаше нищо против. Всъщност, докато се миеше и сменяше ризата си, осъзна, че нямаше търпение да каже на Кембълви за плана. Подобно нещо никога не изглежда реално, докато не кажеш на някого за него.

— Обаче чуй, Ейприл — каза той, докато запасваше ризата си. — Когато съобщим на госпожа Гивингс, няма причини да споделяме какво възнамеряваме да *правим* в Европа, нали така? Искам да кажа, че тя и без друго ме мисли за мухльо.

— Разбира се, че не. — Тя изглеждаше изненадана от самата идея да казват на госпожа Гивингс каквото и да било, освен простия факт, че искат да продадат къщата. — Защо ѝ е да го знае? Няма нужда да казваме и на Кембъллови, по същата причина.

— О, не — отвърна бързо той, — трябва да им кажем... — и едва не добави „Те са ни *приятели*“, преди да се усети. — Имам предвид, естествено, че не сме длъжни. Но защо не?

---

[1] Роман от Хемингуей. — Б.пр. ↑

ДВЕ

Шепърд Сиърс Кембъл обичаше да лъска обувките си. Тази любов водеше началото си от армията (той бе ветеран от три офанзивни на прочута въздушна дивизия) и дори сега, макар че цивилните обувки се отплащаха много по-малко от някогашните тежки военни ботуши, острата миризма и енергичната работа в клекнало положение му носеха силно усещане за *esprit de corps*^[1]. Междувременно той си напяваше стара суинг мелодия за бигбанд, като редуваше дрезгавия текст с тананикане, примижал и с отпуснати устни — Буддапа банх! Банх! Банх! — за да симулира партията на медните инструменти и от време на време правеше пауза, за да отпие от бирата, оставена на пода до него. Тогава изпъваше гърба си, почесваше пожълтелите подмишници на тениската си и си позволяваше продължително и удовлетворяващо оригване.

— В колко часа идват Уилърови, кукло? — попита той съпругата си, която се изучаваше внимателно в огледалото на натруфената си тоалетка.

— В осем и половина, мило.

— Господи — рече той. — Ако искам да си взема душ, по-добре да си размърдам задника. — Примижа, огъна предната част на дясната си обувка, за да провери блясъка ѝ, преди отново да се наведе, да грабне парцала и да се заеме с лявата.

Безстрастното селско изражение на лицето му, докато работеше, беше станало рядкост за Шеп Кембъл — пазеше го за лъскането на обувки или за смяната на гуми — но то напомняше за една сила, която някога имаше пълна власт над сърцето му. Години наред, като момче и като мъж, той бе копнял да бъде безчувствен и груб, да бъде един от навъсените момчета и мъже, чиито реални или въображаеми подигравки го бяха преследвали в детството, чрез силата на волята да отрече нещата, които дълго време бяха най-срамните факти в живота му: че бе отгледан в поредица от скъпи къщи и апартаменти в Сатън Плейс, че го обучаваха частни учители и му се позволяваше да играе с други деца само под усмихнатия поглед на английската му бавачка или

на френската му гувернантка и че богато разведената му майка бе настоявала — до единадесетгодишната му възраст — всяка неделя да го облича с „прелестна“ шотландска поличка на „Бергдорф Гудман“.

— Тя щеше да ме превърне в проклета *близалка*! — от време на време изръмжаваше той дори и сега пред неколцината приятели, с които си позволяваше да разговаря за майка си, но в по-спокойните и по-мъдри моменти отдавна бе успял да ѝ прости. Ничии родители не са свършени, а освен това, каквито и да са били намеренията ѝ, той знаеше, че тя никога не бе имала шанс. От началото на юношеството, от мига, когато детската му психика започна да се втвърдява в плещестата структура на борец, ако не и от по-рано, той бе недосегаем за развълнуваната ѝ хватка. Всичко в света, което можеше да има и най-слаба връзка с нещата, които майка му наричаше „култивирани“ или „приятни“, бе прокълнато за Шеп Кембъл в онези формиращи характера години, а всичко, което тя определяше като „вулгарно“, бе близко на сърцето му. В малкото и скъпо начално училище не му беше трудно да бъде зле облеченият, създаващ проблеми хулиган сред съучениците си и да предизвиква страх, възхищение и смътно съжаление заради предположението, че е един от питомците на благотворително заведение. След като го изключиха в последния клас, за ужас на майка му, той отиде право в една пренаселена манхатънска гимназия и имаше дребни търкания с полицията до настъпването на осемнадесетия му рожден ден, който го изпрати ликуващ и кряскащ при парашутистите, решен да се отличи не само със забележителна смелост, но и с другото качество, така ценено от войниците — уменията да бъде корав кучи син.

Шеп успя и в двете отношения и войната като че само задълбочи настоятелността на търсенето му. След това изглеждаше напълно логично да отхвърли съзливите аргументи на майка си за обучение в Принстън или Уилямс и вместо това да постъпи в треторазреден технологичен институт в Средния Запад (по Закона за обучението на ветерани от Втората световна война — обясняваше винаги той, сякаш всеки намек за лични финанси би го унижил). Там, дремейки в часовете в коженото си яке или висейки нощем в мърлявата компания на други корави типове от университетското градче, изръмжавайки раздутото си от бирата презрение към самата идея за свободните изкуства, той усвои несъмнено мъжествения, несъмнено подходящия за средната

класа занаят на механоинженерството. Пак там откри и съпругата си — дребната, мека, почитаема касиерка в университета, и стана баща на първия от синовете им; и едва няколко години по-късно се прояви силната реакция.

Онова, което се случи тогава — по-късно щеше да го нарича „Времето, когато сякаш полудях“, бе, че се събуди, за да открие, че работи в завод за хидравлични машини на сто мили от Финикс, Аризона, и живее в една от четиристотинте близко разположени, еднакви къщи в пустинята — подобна на кутийка, опечена от слънцето къща с четири поставени в рамки планински сцени от магазина за евтини стоки по стените и пет кафяви наръчника по инженерство в иначе голата библиотека, кутийка, всяка вечер огласяна от шума на телевизора или пронизителните викове на съседите, отбили се за игра на канаста.

Шепърд Сиърс Кембъл трябваше да признае, че се чувстваше отчаян сред тези млади мъже с безцеремонни, преждевременно отпуснати лица, и тези момичета, които избухваха в парализиращ смях от просташки вицове („Хари, Хари, разкажи онзи, дето хванали един в женската тоалетна!“) или стискаха устни в израз на мълчаливо уважение, докато съпрузите им спореха за автомобили („Е, вземи шевролета; аз съм почитател на шевролетите, без изключение“) и бързо започна да възприема себе си като измамник и глупак. Изведнъж взе да му се струва, че голямата авантюра да се преструва на нещо, което не беше, го бе въвлякла в начин на живот, който не искаше, и не можеше да понесе, че предизвиквайки майка си, бе обърнал гръб на рожденото си право.

Започнаха да го преследват ярки видения на света, който можеше и трябваше да бъде негов, свят на интелект и чувствителност, който сега се бе смесил в ума му с „Изтока“. На Изток, вярваше той тогава, мъжът постъпваше в колеж не за професионално образование, а заради дисциплинираното търсене на мъдростта и красотата и никой, прехвърлил дванадесетгодишната възраст, не смяташе, че тези думи са за лигльовците. На Изток, облечен със смачкани дрехи от туид и фланелени материи, можеше да крачи с часове сред стари брястове и часовникови кули, да разговаря с приятелите си, а тези приятели щяха да са каймакът на своето поколение. На Изток момичетата бяха превъзходно стройни и грациозни; те се движеха с авторитета на места

като Бенингтън и Холиоук; разговаряха интелигентно с тихи, едва доловими гласове и никога не се кикотеха. В студените зимни вечери можеше да ги срещнеш за коктейли в Билтмор и да ги заведеш на театър, а после, стоплени от брeндитo, те щяха да дойдат с теб на разходка до някоя скована от снега странноприемница в Ню Ингланд, където щяха щастливо да се плъзнат в леглото с теб под пухения юрган. На Изток след колежа можеше да отложиш започването на сериозна работа, докато не прекараш няколко години в изпълнен с книги ергенски апартамент с периоди на пътувания из Европа, докато накрая откриеш истинското си призвание, то е чрез процес на информиран и неприбързан подбор; точно както когато най-накрая се ожениш, то е, за да отпразнуваш тържествено последната и най-хубавата от многото си продължителни изискани любовни авантюри.

Размишлявайки мрачно върху тези фантазии, не след дълго Шеп Кембъл си спечели репутацията на сноб в хидравличния завод. Влезе в противоречие и с Мили и я ужаси, тъй като се беше превърнал в унил слушател на класическа музика и намусен читател на литературни журналы. Той рядко разговаряше с нея, а когато го правеше, никога не бе със старата неповторима смесица между момче от нюйоркските улици и фермер от Индиана — смесица, която тя винаги бе смятала за „много сладка“, а с нов ритъм на сприхаво нетърпение, който звучеше стряскащо като английски акцент. И тогава една неделна вечер, след като цял ден беше пил и подвиквал на децата, тя се сви в сълзи с бебето на гърдите си, докато съпругът ѝ я наричаше невежа кучка и счупи три кости от юмука си с удари по стената.

Седмица по-късно, все още бледа и потресена, тя му помогна да натоварят дрехите, одеялата и кухненските съдове в колата и те се впуснаха в прашното си пътешествие на Изток; а шестте месеца в Ню Йорк, които последваха, докато той се опитваше да реши дали да продължи да работи като инженер — този период беше, Шеп го знаеше, най-тежкият в живота на Мили. Първата груба изненада бе, че парите на майка му се бяха изпарили (всъщност никога не ги бе имало в изобилие, а сега едва ѝ стигаха, за да живее прилично в хотел — кисела префинена възрастна дама с котка), а имаше още стотици груби изненади в потискащата реалност на Ню Йорк, който се оказа голям, мръсен, шумен и жесток. Капка по капка харчейки спестяванията им за евтина храна и мебелирани стаи, никога незнаеща къде е Шеп или в

какво настроение ще се прибере, никога незнаеща какво да каже, когато той говореше несвързано за следдипломни курсове по музика и философия или когато искаше да се излежава с часове край фонтана на Уошингтън Скуеър с четиридневна брада, тя неведнъж бе стигала дотам, че да отваря нюйоркския телефонен указател на страниците с психиатри. Но най-накрая той бе започнал работа в „Алайд Присижън“ в Стамфорд, те се преместиха в къща под наем и после в Ривълушънъри Хил Истейтс и животът на Мили отново се нормализира.

За Шеп последните няколко години също бяха време на относително спокойствие. Или поне така изглеждаше, във всеки случай, в искрящия здрач на тази хубава пролетна вечер. Той се бе заситил с печено агнешко и бира, очакваше с нетърпение приятните разговори с Уилърови и си даваше сметка, че нещата можеха да бъдат и много по-зле. Разбира се, работата в Стамфорд, къщата в Ривълушънъри Хил Истейтс и участието в „Лоръл Плейърс“ не бяха точно онова, което бе рисувал във виденията си за Изтока, но какво толкова. Ако не друго, улегналостта на последните няколко години му бе позволила да гледа назад без съжаление.

Защото кой можеше да отрече, че фазата на корав мъж, невротична или не, му се беше отразила доста добре? Нима не му бе помогнала да получи Сребърна звезда и офицерско звание за заслуги на двадесет и една години? Онези неща бяха реални, бяха доста повече, отколкото по-голямата част от мъжете на неговата възраст можеха да посочат (Офицерско звание за заслуги! Самото изричане на тези думи наум и до днес караше топлите струйки на гордостта да се разливат в гърлото и гърдите му), и никой психиатър не би могъл да ги премахне. Вече не го преследваше и чувството, че е изостанал от своето поколение в културно отношение. Определено се чувстваше равен с човек като Франк Уилър, например, а Франк бе продукт на всички онези неща, които някога го бяха карали да се гърчи от завист — източния университет, свободните изкуства, годините шляене в Гринич Вилидж. Тогава какво толкова ужасно имаше във факта, че бе постъпил в държавен технически институт?

А и ако не беше отишъл в държавния технически институт, никога не би срещнал Мили, а той нямаше нужда от никакъв проклет психиатър, за да му каже, че наистина щеше да е болен, наистина

щеше да е в беда, ако някога отново съжалеше за това. Може би произходът им беше различен; може би се беше оженил за нея по причини, които не си спомняше добре, и може би това не беше най-романтичният брак в света, но Мили бе жената за него. Две неща в нея се бяха превърнали в постоянен източник на сантименталното му изумление: че бе останала до него по време на цялата му паника в Аризона и в Ню Йорк — той се кълнеше, че никога няма да го забрави — и че се бе приспособила така добре към новия му начин на живот.

Колко неща беше научила! За момиче, чийто баща бе полуграмотен бояджия и чиито братя и сестри казваха неща като „Ня’а ник’во значение въобще“, едва ли бе лесно. Колкото повече мислеше по въпроса, толкова по-забележително му се струваше, че тя умееше да се облича много спретнато, също като Ейприл Уилър, както и да говори добре по всяка тема; че успяваше да живее в грозна практична къща в предградията и да намери извинение за това с работата и децата („Иначе, разбира се, бихме живели в града или някъде по-далеч, наистина сред природата...“). Тя бе смогнала да придаде на всяка стая в тази къща просторния, изчистен, интелектуален вид, който Ейприл Уилър наричаше „интересен“. Е, на почти всяка стая. Изпълнен с нежност и снизхождение, докато навиваше парцала за обувки на восьъчен цилиндър, Шеп Кембъл трябваше да признае, че точно тази стая, тази спалня, не бе особено изискана. По тесните ѝ стени, облепени с тапети с големи флорални мотиви в розово и виолетово, имаше грижливо направени рафтове, върху които пък бяха поставени редици дребни крехки джунджурии от стъкло; прозорците служеха не толкова като прозорци, колкото като места за пухкавото изобилие от димитени завеси, а съответстващите димитени покривала на леглото и тоалетката падаха в прекомерно обилни дипли и вълни на килима. Беше стая, за която би могло да си мечтае малко момиченце, останало само с куклите си и обсебено от идеята да направи нещата хубави за тях сред счупените щайги от портокали и парченцата плат в тайното сенчесто ъгълче на задния двор, малко момиченце, което метеше голата земя, докато станеше гладка като кора на хляб и отново я премиташе, ако започнеше да се рони — припкащо, шепнещо малко момиченце с влажни пръсти, чиито бузки потрепваха, докато побутваше изцапаната си панделка („Ето... Ето...“), и чиито бързи

уплашени очи много приличаха на очите, които сега се виждаха в огледалото, търсейки признаци за остаряване.

— Скъпи? — каза Мили.

— М-м?

Тя бавно се завъртя върху подплатената пейка, напрегната от смущаващата мисъл.

— Ами... не знам, сигурно ще се изсмееш, но слушай. Не мислиш ли, че Уилърови стават някак... сковани или нещо такова?

— О, не, не ставай глупава — отвърна ѝ той, насищайки гласа си с тежестта и дълбочината на здравия разум. — Какво те накара да си помислиш подобно нещо?

— Не знам. Просто го забелязвам. Знам, че тя е разстроена заради пиесата и всичко, но вината все пак не беше наша, нали така? А после, когато бяхме там последния път, всичко изглеждаше някак... не знам. Помниш ли, когато се опитвах да ти опиша как ме погледна майка ти онзи път? Е, Ейприл ме гледаше точно по същия начин онази вечер. А сега и цялата работа със забравянето на поканата ни... не знам. Просто е странно.

Той хлопна капачето на кутийката с боя за обувки и я прибра заедно с навития парцал и четките.

— Скъпа — рече, — просто си въобразяваш всичко това. Ще си развалиш цялата вечер.

— Знаех, че това ще кажеш. — Тя се изправи. Изглеждаше объркана и трогателна в розовия си комбинезон.

— Казвам само истината. Хайде сега просто да се отпуснем и да си прекараме добре. — Той отиде и я прегърна, но усмивката му замръзна в тревожна гримаса до ухото ѝ, защото приближавайки се до рамото ѝ бе доловил лек полъх на нещо граниво.

— О, предполагам, че си прав — каза тя. — Съжалявам. Върви и вземи душ, а аз ще довърша в кухнята.

— Няма какво да бързаме — отвърна той. — Те винаги закъсняват малко. Защо и ти не си вземеш душ?

— Не, аз съм напълно готова, след малко ще си облека роклята.

Под душа, докато замислено се сапунисваше и търкаше, Шеп Кембъл се чудеше защо, по дяволите, понякога миришеше така. Не че не взимаше достатъчно вани — дяволски добре знаеше, че снощи го беше направила — и нямаше нищо общо с месечния ѝ цикъл; беше го

проверил отдавна. Изглежда се дължеше на нервите — като обрив или болен стомах; предположи, че тя просто се потеше повече в напрегнати моменти.

Но трябваше да признае, докато се подсушаваше в парата, че бе нещо повече от миризма на пот. Бог му бе свидетел, че това само по себе си би било възбуждащо в една жена. И изведнъж той се изпълни със спомена за миналото лято, когато бе държал в ръцете си полупияната Ейприл Уилър на задушния претъпкан дансинг във „Витос Лог Кебин“, когато подгизналата ѝ рокля бе залепнала за гърба ѝ, а слепоочието ѝ се плъзгаше под бузата му, докато се поклащаха под ударите на барабана и стоновите на саксофона. О, тя се потеше, определено, а миризмата ѝ бе силна и чиста като на лимон; именно миризмата ѝ наред с високото ѝ, ритмично поклащащо се тяло бяха накарали неговия... го бяха накарали да иска... о, божичко. Беше се случило почти преди година, а споменът все още караше пръстите му да треперят, докато закопчаваше ризата си.

Къщата изглеждаше неестествено неподвижна. Носейки празната кутия от бира, той слезе долу да види какво прави Мили и стигна почти до средата на дневната, преди да осъзнае, че имаше четирима синове.

Почти се препъна в тях. Те лежах по корем в редица, техните осем, седем, пет и четиригодишни тела, облечени еднакво в сини плетени пижами, всички облепени на лакти, за да гледат примигващата синева на телевизионния екран. Четирите руси личици с чипи носове в профил изглеждаха забележително еднакви и забележително приличаха на Мили, а челюстите им действаха в синхрон върху дъвките, чиито розови обвивки лежах разхвърляни по килима.

— Здравсти, банда — рече той, но никой от тях не вдигна поглед. Той ги заобиколи внимателно и отиде в кухнята намръщен. Дали и другите мъже някога изпитваха отвращение при вида на собствените си деца? Не беше само изненадата; в това нямаше нищо необичайно. Всъщност доста често се натъкваше неочаквано на тях и си мислеше: „Кои са тези четиримата?“, и му трябваша секунда-две, за да фокусира ума си върху факта, че бяха негови деца. Но по дяволите, ако някой го попиташе какво *изпитва* в тези моменти, би могъл да го опише съвсем откровено като дълбок пристъп на наслада — същото чувство, което

изпитваше, когато ги проверяваше в леглата нощем или когато препускаха под високо хвърлената от него топка по моравата. Това беше различно. Този път трябваше да признае, че отчетливо изпита леко отвращение.

Мили бе там, в кухнята, и мажеше пастет върху кракери, облизвайки пръсти, докато действаше.

— Извини ме, миличка — рече той, промъквайки се покрай нея. — Веднага се махам от пътя ти.

Той си взе студена кутия бира от хладилника и излезе на задната морава, където започна мрачно да отпива. Оттук, като погледнеше надолу над приличащите на сенки върхове на дърветата, почти различаваше ръба на Уилъровия покрив; още по-надолу, зад него и вдясно, под телефонните жици, безкрайният ръмжащ парад от автомобили по Шосе 12 тъкмо бе включил светлините си. Той се вглеждаше в блещукащата магистрала дълго време, опитвайки се да проумее.

Не изпитваше отвращение, но какво точно? Прекалено придирчиво снобско неодобрение може би, защото заради зяпането им в просната поза и дъвченето изглеждаха някак невъзпитани и... ами принадлежащи към средната класа? Но що за глупости бяха това? Нима предпочиташе да ги види седнали край проклета масичка за чай, за бога? Облечени с шотландски полички? Не, сигурно имаше нещо повече от това. Вероятно видът им просто бе прекъснал мислите му за Ейприл Уилър — а той определено имаше мисли за нея! Всякакви мисли! Не беше ли по-здравословно да си го признае, отколкото да се крие от този факт? — видът им бе прекъснал мислите му за Ейприл Уилър и малко го бе шокирал; това беше. И сега, след като бе погледнал истината в очите, той си даде разрешение да престане да гледа Шосе 12 и вместо това да се съсредоточи върху покрива на Уилърови. През зимата, когато дърветата бяха голи, оттук се виждаше по-голямата част от къщата и малко от моравата, а вечер се виждаше и светлината в прозореца на спалнята. Започна да се чуди какво ли правеше Ейприл в момента. Решеше косата си? Обуваше чорапите си? Надяваше се да бъде облечена с тъмносинята си рокля.

— Обичам те, Ейприл — прошепна той просто за да види какво е усещането. — Обичам те. Обичам те.

— Миличък? — викаше Мили. — Какво *правиш* там навън? — Тя стоеше на прага на осветената кухня, взирайки се в мрака, а зад нея се усмихваха Уилърови.

— О! — рече той и тръгна обратно през моравата. — Здравейте! Не ви видях да пристигате. — После се почувства глупаво, спря да допие остатъка от бирата си и установи, че го бе изпил преди няколко минути; кутията вече бе топла в ръцете му.

Вечерта бе неловка от самото начало — всъщност толкова неловка, че през целия първи час Шеп трябваше да отбягва погледа на Мили от страх, че изражението ѝ ще потвърди тревогата му. Не можеше да го отрече: *наистина* се случваше нещо дяволски странно. Уилърови не се включваха; не се отпуснаха и не се движеха. Никой от тях не тръгна, бъррейки, към кухнята да помогне с питиетата; те просто седяха любезно, залепени за дивана, един до друг. Само изстрел би могъл да ги отдели.

Ейприл действително бе избрала тъмносинята си рокля и бе по-красива от всякога, но погледът ѝ бе странен и далечен — поглед по-скоро на любезен зрител, отколкото на гост, още по-малко пък на приятел — и по никакъв начин човек не можеше да измъкне от нея нещо повече от „Да“ или „О, така ли“.

И с Франк беше така, само че десет пъти по-зле. Не беше само това, че не говореше (макар че за Франк това бе толкова нетипично, колкото човек можеше да си представи) или че не правеше усилие да скрие факта, че не слуша какво казва Мили; той се държеше като проклет сноб. Очите му постоянно блуждаеха из стаята, изследвайки мебелите и картините така, сякаш никога преди не се бе озовавал в така забавно типична за предградията дневна като тази — сякаш, за бога, не бе прекарал последните две години, тръскайки пепелта си и разливайки алкохол по всички повърхности в тази стая; сякаш не бе прогорил дупка в тапицерията точно на този диван миналото лято и не бе припаднал пиян и хъркащ точно на този килим. По едно време, докато Мили говореше, той се наклони леко напред и погледна с присвити очи покрай нея като човек, който наднича през решетките на затъмнена клетка за мишки, а на Шеп му трябваше цяла минута, за да осъзнае какво правеше: четеше заглавията на книгите по рафтовете в другия край на стаята. А най-лошото бе, че Шеп, въпреки цялото си раздражение, трябваше да се бори с импулса да скочи приветливо на

крака и да започне да се извинява („Е, разбира се не е кой знае каква библиотека, искам да кажа, че не ми се ще да съдите за вкусовете ни по отношение на книгите по това... всъщност са предимно боклуците, които се трупат с годините, повечето ни наистина хубави книги някак...“). Вместо това със здраво стисната челюст той събра всички чаши и отиде в кухнята. Господи!

Този път наля на Уилърови двойни питиета, за да подпомогне нещата, а на Мили — половин, защото ако продължаваше да пие със същото темпо и в състоянието, в което бе в момента, до час щеше да е припаднала.

И най-после Уилърови се поотпуснаха, въпреки че когато това се случи, Шеп изобщо не беше сигурен дали преди не му харесваха повече.

Започна се с това, че Франк прочисти гърлото си и заяви:

— Всъщност ние имаме една доста важна новина. Заминаваме... — тук спря, изчерви се и погледна Ейприл. — Ти им кажи.

Ейприл се усмихна на съпруга си — не като зрител, гост или приятел, а по начин, който накара сърцето на Шеп да се свие от завист — а после се обърна обратно към публиката си.

— Заминаваме за Европа — каза тя. — За Париж. Завинаги.

Какво? Кога? Как? Защо? Кембълви, съпругът и съпругата, избухнаха в свирепа поредица от въпроси, а Уилърови отговаряха весело и любезно. Всички говореха едновременно.

— ... О, може би от седмица-две — отвърщаше Ейприл на настояването на Мили да разбере откога продължаваше всичко това. — Трудно ми е да си спомня. Просто внезапно решихме да заминем и толкова.

— Добре де, но каква е идеята? — питаше Шеп за втори или трети път. — Искам да кажа, работа ли получи там, или какво?

— Ами... не, не точно. — И всички разговори секнаха, когато двамата с Ейприл се спогледаха по един интимен, вбесяващ начин.

Добре, искаше да каже Шеп, ако щете ни казвайте. На кого му пука?

След това разговорите започнаха отново. Наклонени напред, прекъсващи се един друг и стискащи ръцете си като деца, Уилърови им разправиха цялата история. Шеп направи онова, което винаги правеше, когато го засипеха множество смущаващи новини една след друга:

пусна се по течението. Приемаше всеки факт и го оставяше да се плъзне безболезнено в дъното на ума му, мислейки си: „Добре, добре, ще помисля за това по-късно; и за това; и за това“, така че будната горна част на ума му да остане достатъчно свободна, за да му помага да контролира ситуацията. По този начин той успяваше да поддържа подходящото изражение върху лицето си и да казва подходящите неща; дори успя да се зарадва на факта, че компанията се бе оживила и сега поне имаше достатъчно действие. Също така се изненада и изпита гордост, като видя колко добре се справяше Мили.

— Хмм, звучи прекрасно, деца — каза тя, когато приключиха. — Така е, наистина звучи прекрасно. Но определено ще ни липсват, нали така, скъпи? Боже! — Очите ѝ блестяха. — Боже! Наистина много ще ни липсват, хора.

Шеп се съгласи и Уилърови се отдръпнаха в своята грациозна любезна сантименталност. Казаха, че и на тях Кембъллови щели да им липсват. Много.

По-късно, когато всичко приключи, след като Уилърови си тръгнаха и къщата притихна, Шеп предпазливо позволи на малка част от болката да се надигне в него — точно колкото да му напомни, че основният му дълг в този момент бе към съпругата му. За момента можеше да потисне останалото.

— Знаеш ли какво мисля, кукло? — започна той, заставайки до нея, докато тя плакнеше чашите и пепелниците в кухненската мивка. — Мисля, че цялата тази тяхна история звучи доста незряло. — И видя как раменете ѝ се отпуснаха с благодарност.

— О, аз също. Не исках да казвам нищо, но си помислих точно същото. Незряло е подходящата дума. Искам да кажа, дали някой от тях поне за минута е помислил за децата им?

— Да — отвърна той. — И това е само едно от нещата. И още: що за идиотска идея е тя да го издържа? Имам предвид, кой мъж би могъл да приеме подобно нещо?

— О, това е толкова вярно — рече тя. — Мислех си точно същото. Имам предвид, не ми е приятно да го кажа, понеже наистина много ги харесвам и двамата и те са... знаеш, те наистина са най-добрите ни приятели и всичко, но е вярно. През цялото време си мислех точно същото... наистина точно това си мислех.

Но по-късно, легнал по гръб в тъмнината на горния етаж, той бе напълно безполезен за нея. Усещаше, че лежи будна и напрегната до него, чуваше леко дрезгавото ѝ дишане с издайническото потрепване на гърдите при всяко вдишване и знаеше, че ако само я докоснеш — ако само се обърнеш към нея и ѝ покажеш, че е буден — тя щеше да се хвърли в прегръдките му и да заплаче, изхвърляйки всичко върху врата му, докато той гали гърба ѝ и шепне: „Какво има, миличка? А? Какво има? Кажи на татко“.

Но не можеше да го направи. Не можеше да положи усилието. Не искаше сълзите ѝ да намокрят горницето на пижамата му; не искаше топлия потръпващ гръб под дланта си. Поне не тази вечер, не сега. Не беше във форма да утешава когото и да било.

Париж! Самото име на това място бе засегнало крехката основа на всичко, бе го отвело назад във времето, когато светът изглеждал лек и чист като гордата невидима птичка, чиито нокти сякаш винаги захващаха мястото, където лейтенантската нашивка стоеше закрепена на рамото на униформата му. О, той помнеше улиците на Париж и дърветата, и прекрасната лекота на завоеванията вечер („Искаш ли едрата, Кембъл? Добре, вземи едрата, а аз ще взема дребничката. Хей, мамзел... Извинете, мамзел...“) и сутрините, пропилените синьо-жълти сутрини с чашите горещо кафе, с пресните франзели и обещанието за вечен живот.

И да, да, може би наистина беше детинска работа, войнишка работа, офицерска работа, да.

Но, о, божичко, да бъде там с Ейприл Уилър. Да върви по онези улици, а хладните пръсти на Ейприл Уилър да са вплетени в неговите, да се изкачи по каменните стъпала на някоя порутена стара сива къща с нея; да се носи с нея в някоя висока синя стая с под от червени плочки; да слуша дрезгавото лъкатушене на смеха ѝ и гласа ѝ там („*Не били искал да те обичам?*“); да усеща лимонения ѝ аромат, чистотата ѝ, когато той... когато тя... о, боже.

О, мили боже, да бъде там с Ейприл Уилър.

---

[1] Солидарност (фр.). — Б.пр. ↑

ТРИ

От 1936, когато се изнесоха завинаги от града, господин и госпожа Гивингс сменяха местоживеенето си на всеки две или три години и неизменно им обяснение бе, че Хелън я бива с къщите. Тя купуваше къщата в плачевно състояние, нанасяше се, енергично подобряваше състоянието ѝ и я продаваше с печалба, която инвестираше в следващата. Беше започнала от Уестчестър, постепенно премествайки се на север към Путнам Каунти и после в Кънектикът. Направи го с шест къщи. Но настоящият им дом, седмият, бе нещо различно. Живееха в него вече от пет, почти шест години, и се съмняваха, че някога ще го напуснат. Както госпожа Гивингс често обясняваше, тя се беше влюбила в мястото.

Къщата бе сред малкото автентични сгради, останали в района от времето преди застрояването на „Ривълушънъри Роуд“, от двете ѝ страни растяха два от малкото оцелели брястове със силуети на винени чаши и тя обичаше да мисли за нея като последен бастион срещу вулгарността. Работата често я отвеждаше навътре в постоянно увеличаващия се вражески лагер, налагаше ѝ се да стои усмихната в кухните на противни малки фермерски къщи и построени на различни нива сгради, да общува с невъзможно груби хора, чиито деца се блъскаха с триколките си в пиццалите ѝ и разливаха сироп по роклята ѝ; бе принудена да вдишва отработените газове и да попива безутешността на Шосе 12 с неговите супермаркети, пицарии и будките за замразени кремове, но тези неща само засилваха радостта ѝ от завръщането. Тя обожаваше последните няколко метра от сенчестия път, които ѝ показваха, че почти е стигнала, и лекото съскане на изравнения чакъл под гумите ѝ, изключването на двигателя в спретнатия гараж и смелото, уморено минаване край уханните цветни лехи до красивата стара врата в колониален стил. А първият полъх на кедър и паркетин вътре, първият поглед към репродукциите на „Кариърс енд Ивс“ над очарователната стара стойка за чадъри неизменно я изпълваха със сантименталната нежност на думата „дом“.

Този ден бе особено мъчителен. Събота винаги бе най-натоварена в търговията с недвижими имоти, а този следобед, отгоре на всичко, трябваше да отиде с колата чак до Грийнейкърс — не за да посети сина си, разбира се, а за разговор с лекаря, нещо, което винаги я караше да се чувства омърсена. Не се ли очакваше психиатрите да бъдат мъдри хора с дълбок глас и бащинско отношение? Тогава как да не се чувстваш омърсена в присъствието на този дребен мъж със зачервени очи, който си гризеше ноктите, бе залепил очилата си с тиксо и използваше игла на „Улуърд“, за да притиска вратовръзката си към бялата риза под бялата престилка. Човек, който трябваше да прелисти с напльончен пръст поне дузина кафяви папки, за да си спомни за кой от пациентите му става дума, а после казваше: „Да, о, да, а какъв беше въпросът ви?“.

Но сега, благодарение на светеца, закрилящ уморените пътници, който и да беше той, си беше у дома.

— Здравей, скъпи! — изчурулика Хелън от вестибюла, тъй като съпругът ѝ със сигурност четеше вестника в дневната, и без да спре да поговори с него, се насочи направо към кухнята, където чистачката бе оставила нещата за чая готови. Каква ободряваща и успокояваща гледка представляваше димящият чайник! И колко чиста и просторна бе тази кухня с всичките си високи прозорци. Създаваше ѝ усещане за покой, каквото бе изпитвала само като дете, бърбрейки с прислужниците в кухнята на прекрасната къща на баща си във Филадельфия. И странното бе, често си мислеше тя, че никоя от останалите къщи, някои от които бяха точно толкова хубави като тази или дори по-хубави, не бе предизвиквала у нея това чувство.

Е, разбира се, хората се променят, казваше си понякога тя; предполагам, че просто съм по-стара и по-уморена. Но дълбоко в себе си, свенливо имаше съвсем различно обяснение. Тя искрено вярваше, че способността ѝ да обича тази къща бе само една от многото промени в характера ѝ през изминалите няколко години — дълбоки позитивни промени, които я бяха отвели до ново виждане за миналото.

— Защото я обичам — чуваше да заявява собственият ѝ глас преди много години в отговор на гневния въпрос на Хауърд защо отказва да напусне работата си в града.

— Едва ли е толкова интересна — често повтаряше той, — и не може да се каже, че имаме нужда от тези пари. Тогава защо? — А

нейният отговор неизменно бе, че обича работата си.

— Обичаш „Хорст Бол Беъринг Къмпани“? Обичаш да бъдеш стенограф? Как човек може да обича подобни неща?

— Случайно съм такъв човек. Освен това, много добре знаеш, че тези пари са ни необходими, ако искаме да имаме домашна помощница на пълен работен ден. Знаеш също, че не съм стенограф. — Тя работеше като секретарка. — Наистина, Хауърд, няма смисъл да го обсъждаме.

Тя никога не успя да обясни или дори да проумее, че обичаше не работата си — можеше да бъде всяка работа — или дори независимостта, която тя ѝ даваше (въпреки че това, разбира се, бе важно за жена, постоянно на ръба на развода). Дълбоко в себе си тя обичаше и се нуждаеше от самия труд. „Усърдният труд — постоянно повтаряше баща ѝ — е най-доброто лекарство, създавано досега, за всички болестки на човека... и на жената“ и тя винаги му бе вярвала. Напрежението, суматохата и блясъкът в офиса, бързият обяд върху поднос, педантичното справяне с документите и телефонните обаждания, изтощението от извънредната работа и накрая сладостното облекчение при събуването на обувките вечер, което винаги я караше да се чувства изтощена, чиста и способна единствено да изпие два аспирина, да вземе вана, да хапне нещо леко и да си легне — това бе същината на любовта ѝ и тъкмо тя ѝ даваше сили да се справя с бремето на брака и родителските задължения. Без това, както често казваше, би полудяла.

Когато все пак напусна работата си и се премести извън града, за да се заеме с недвижимите имоти, промяната бе трудна. В този бизнес просто нямаше достатъчно работа. В онези дни малко хора купуваха имоти и не можеше да прекарва неограничено време в изучаването на ипотечното право и строителните нормативни документи; имаше цели дни, в които нямаше какво да прави, освен да преподрежда документите върху бюрото си от палисандрово дърво и да чака телефонът да иззвъни, а нервите ѝ бяха така изопнати, че бе готова да закрепци, докато не откри, че страстта ѝ можеше да намери изява в усъвършенстването на заобикалящите я неща. Със собствените си ръце свали пластове тапети и мазилка, за да разкрие оригиналната дъбова ламперия; сложи нови перила на стълбището, махна обикновените рамки на прозорците и ги замени с други в колониален стил; направи

чертежи и внимателно надзираваше построяването на нова тераса и нов гараж; почисти, запълни, изравни и засади нова морава. След три години бе повишила пазарната стойност на имота с пет хиляди долара, бе убедила Хауърд да го продадат и да купят друг и се бе заела да подобрява и него. След това дойде третият, после четвъртият и така нататък, като работата ѝ в областта на недвижимите имоти нарастваше през цялото време, докато през една от върховите години успяваше да работи по осемнадесет часа на ден — десет върху бизнеса и осем върху къщата. „Защото ми харесва“, настояваше тя и до късно нощем се занимаваше с безкрайните задачи да реже, чука, лакира и поправя, „Харесва ми да върша тази работа... а на теб?“.

Нима не бе постъпвала глупаво? От гледна точка на спокойствието и благополучието, които я изпълваха сега, докато подреждаше нещата за чая върху подноса, госпожа Гивингс въздъхна снизходително при мисълта за това колко глупаво, неправилно и нелепо бе действала през онези години. О, тя се беше променила, нямаше съмнение. Хората наистина се променят и промяната може да се изрази както в разцвет, така и в западане, нали така? Защото точно на това приличаше: последен разцвет, дълго отлагано навлизане в женствеността.

О, засилването на чувствата ѝ към тази къща и отслабването на обсебеността ѝ от работата бяха само най-дребните и най-повърхностните симптоми на промяната. Имаше и по-дълбоки неща — смущаващи, странно приятни неща; физически неща. Случваше се от някоя литнала фраза на Бетховен по радиото в кухнята да ѝ се прииска да заплаче от болката на радостта. Друг път, докато си бърбеше с Хауърд, усещаше тръпката на... ами, желанието: щеше ѝ се да го вземе в обятията си и да притисне милата му стара глава до гърдите си.

— Мислех днес просто да пием чай — рече тя, внасяйки подноса в дневната. — Надявам се да не възразяваш. Работата е там, че ако ядем сега, няма да сме гладни за вечеря, а ще трябва да вечеряме много рано, понеже Уилърови ще ме чакат в осем. Доста неподходящо разпределение на времето, за съжаление. — Тя внимателно постави подноса върху старинна масичка за кафе, чиято повърхност бе леко зацапана с лепило, показващо местата, където се беше разцепила, запокитена от Джон през стаята в ужасната вечер, когато дойде щатската полиция.

— О, не е ли прекрасно да *седнеш* — каза госпожа Гивингс. — Има ли нещо по-хубаво от това да се отпуснеш след тежък ден?

Чак след като приготви чая му така, както той го обичаше — с три бучки захар — и му го подаде, тя вдигна поглед, за да се увери, че съпругът ѝ е там. И едва в този момент, внезапно помирисвайки чая и виждайки я, Хауърд Гивингс осъзна, че тя си е у дома. Слуховият му апарат бе стоял изключен през целия следобед. Шокът накара лицето му да потрепне като на уплашено бебе, но тя не забеляза и продължи да говори, а той остави „Хералд Трибюн“, едната му трепереща ръка се зае със слуховия апарат, а другата се протегна, за да поеме чашата и чинийката, които затракаха.

Хауърд Гивингс изглеждаше по-стар от шестдесет и седемте си години. Бе прекарал целия си зрял живот като дребен служител в седмата по големина животозастрахователна компания в света и сега, когато се бе пенсионирал, годините скучна работа бяха белязали лицето му така видимо, както вятърът и слънцето бележат лицата на старите моряци. Той бе някак бял и мек. Лицето му, вместо да се сбръчка или да увисне от възрастта, бе подпухнало в деликатната гладкост на детството, косата му също приличаше на бебешка — фина като млечка. И преди не беше як, а сега слабостта му се подчертаваше от нарастващото коремче, което го принуждаваше да седи с широко разтворени мършави колене. Носеше доста спретната риза на червени квадратчета, сив фланелен панталон, сиви чорапи и чифт стари черни ортопедични обувки, толкова набръчкани, колкото гладко бе лицето му.

— Няма ли някакъв сладкиш? — попита той, след като прочисти гърлото си. — Мисля, че е останало малко от кокосовия.

— Ами да, скъпи, но мислех днес само да прием чай, тъй като ще вечеряме много рано... — Отново му обясни за ангажимента си с Уилърови, само смътно съзнавайки, че вече му го беше казала, а той кимна, само смътно съзнавайки какво му казваше. Докато говореше, тя гледаше разсеяно очарована как залязващото слънце оцветява в пурпурно ухото на съпруга ѝ и превръща пърхота му в огнени пращинки, но мислите ѝ препускаха напред към вечерта.

Това посещение у Уилърови нямаше да бъде обикновено. Всъщност щеше да бъде първата стъпка към осъществяването на един план, който бе изникнал като видение преди много седмици. Една вечер по здрач, докато се разхождаше из сините дълбини на задната

морава, за да успокои нервите си, тя я видя оживена от семейно събиране. Ейприл Уилър бе там, седнала в бял стол от ковано желязо, и бе обърнала хубавата си глава, за да се усмихне с обич на някаква умна и бащинска забележка на Хауърд Уилър, който седеше до нея до бяла маса от ковано желязо, върху която имаше лед и коктейли. Срещу тях, изправен и леко наклонен напред с чаша в ръка, Франк Уилър водеше сериозен разговор с Джон, който се бе отпуснал с достойнство в бял шезлонг от ковано желязо. Тя виждаше как Джон се усмихва, спокоен и вежлив, любезно изразявайки несъгласието си с Франк по някакъв маловажен въпрос, свързан с политиката или книгите, или бейзбола, или за каквото там разговаряха младите мъже, видя го също как се обръща към нея и казва:

— Майко? Няма ли да се присъединиш към нас?

Картината се връщаше дни наред, докато не стана реална като снимка в списание, а тя продължаваше да я усъвършенства. Дори намери място в нея за децата на Уилърви: можеха да си играят тихо в сенките зад розовите храсти, облечени в бели шорти и обувки за тенис, ловейки светулки в бурканчета. И колкото по-жива ставаше картината, толкова по-малко неосъществима ѝ се виждаше. Нима на Джон нямаше да му се отрази изключително добре да се възстановява сред чувствителни приятни хора на неговата възраст? И едва ли щеше да бъде проява на алтруизъм от страна на Уилърви: нима не ѝ бяха казвали неведнъж колко са закопнели за приятели от своята порода? Със сигурност уморителната двойка от Ривълушънъри Хил (Крендъл? Кембъл?) не можеше да им предложи нещо особено от гледна точка на... ами приятните разговори и така нататък. А бог ѝ бе свидетел, че Джон, независимо от всичко, беше интелектуалец.

О, точно това им трябваше на всички; тя знаеше; знаеше го. Но знаеше също, че не бива да бърза. От самото начало си даваше сметка, че трябва да процедира бавно, стъпка по стъпка.

При последните няколко посещения тя и Хауърд получиха позволение да го изведат на едночасова разходка с колата извън болницата, както се изразиха — „пробно“.

— Не мисля, че посещение у дома би било мъдро на този етап — беше казал докторът миналия месец, пукайки отвратително кокалчетата на изпоцапаните си с мастило ръце, едно след друго, върху преспапието на бюрото. — Изглежда все още има доста враждебност

по отношение на, въз, домашната атмосфера и прочее. Засега е най-добре да се ограничите само до тези предварителни разходки. Понататък, в зависимост от развитието на нещата, може да опитате да го заведете в дома на някой близък приятел, където ще се чувства повече или по-малко на неутрална почва; това ще е следващата логична стъпка. Тук сами направете преценка.

Беше го обсъдила с Хауърд — дори го беше споменала дискретно на Джон няколко пъти по време на разходките им — и миналата седмица собствената ѝ преценка, след внимателно претегляне на фактите, ѝ бе подсказала, че е време за следващата логична стъпка. Беше си уредила среща с доктора днес просто за да му съобщи за решението си и да поиска един малък съвет. Според него доколко трябваше да каже на Уилърови за заболяването на Джон? Докторът, както очакваше, изобщо не ѝ беше от полза — можела и тук сама да прецени, но поне не възрази и сега оставаше само да повдигне въпроса пред Уилърови. Щеше да е много по-удобно и прилично да проведе разговора тук, както беше планирала, на осветената от свещи маса за вечеря, но нямаше как.

— Много се надявам да не го приемете като задължение — репетираше тя шепнешком, докато миеше съдовете от чая в кухнята, — но се чудех дали мога да ви помоля за голяма услуга. Става дума за сина ми Джон... — О, нямаше значение как щеше да се изрази, щеше да намери подходящите думи, щом настъпеше моментът, знаеше също, че Уилърови ще я разберат. Бог да ги благослови; Бог да ги благослови; тя знаеше, че ще я разберат.

Не можеше да мисли за нищо друго, докато бързаше с приготвянето и сервирането на ранната вечеря и с измиването на съдовете, а когато бе готова, когато спря в коридора, за да освежи червилото си и да извика: „До скоро, скъпи“, преди да потегли, бе развълнувана като момиченце.

Но в мига, в който влезе, бърбещца и смееща се, в дневната на Уилърови, вълнението ѝ се превърна в паника. Чувстваше се като натрапник.

Очакваше да ги завари напрегнати и неорганизирани, както винаги — говорещи едновременно, прехвърчащи и подскачащи покрай нея, препречващи пътя си в опит да махнат някоя ръбеста играчка от стола, на който се готвеше да седне, но те я посрещнаха спокойни. Не

се налагаше Ейприл да твърди, че в къщата е ужасна бъркотия, защото не беше така. На Франк не му се наложи да измърмори: „Ще ви направя питие“, и да тръгне да се бори и да блъска хладилника, защото питиетата бяха готови и красиво подредени върху масичката за кафе. Очевидно Уилърови вече от известно време си говореха спокойно на по питие преди пристигането ѝ, изразиха любезна радост да я видят, но ако не беше дошла, щяха да продължат заедно в съвършена самодостатъчност.

„О, за мен само капчица, благодаря, чудесно“, чу се да казва госпожа Гивингс и „О, не е ли чудесно човек да седне“, а също „Божичко, къщата ви изглежда чудесно“, както и някои други неща, след което: „Много се надявам да не ви обременявам, но се чудех дали мога да ви помоля за голяма услуга. Става дума за сина ми Джон“.

Потрепването на мускулите по лицата на Уилърови бе така леко, че и най-добрата камера в света не би го уловила, но за госпожа Гивингс то бе като ритник. Те знаеха! Това бе единственото, което напълно бе пренебрегнала. Кой им беше казал? Колко знаеха? Бяха ли чули за изпотрошаването на къщата, за срязването на телефонния кабел и за щатската полиция?

Но трябваше да довърши започнатото. Всъщност сега гласът ѝ им казваше, че той не е добре от известно време. Заради преумората и едно, друго, трето, беше стигнал до пълен нервен срив. За щастие, от известно време живееше в района — много ѝ било неприятно да боледува толкова далеч от дома — но баща му и тя пак се тревожели. Лекарите сметнали за необходимо да му бъде осигурена пълна почивка, така че за момента той...

— ... ами всъщност само за момента той е в Грийнейкърс. — Гласът бе останал единственото живо нещо в госпожа Гивингс, всичко останало бе изтръпнало.

И всъщност, увери ги гласът ѝ, те щели да се учудят какво прекрасно място е Грийнейкърс от гледна точка на... ами удобства, персонал и така нататък; много по-хубаво, например, от повечето частни домове и подобни неща в района.

Гласът продължаваше и продължаваше, ставайки все по-слаб, докато най-сетне стигна до същината. Някоя неделя в скоро време — о, не веднага, разбира се, но някоя неделя в бъдеще — дали Уилърови биха имали нещо против да...

— О, разбира се, че не, Хелън — казваше Ейприл Уилър. — С удоволствие ще се запозная с него. Много мило от твоя страна да се сетиш за нас. — А Франк Уилър, пълнейки чашата си, каза, че определено му се струва, че синът ѝ е интересен човек.

— В такъв случай какво ще кажеш за следващата неделя? — попита Ейприл. — Ако ти е удобно?

— Следващата неделя? — Госпожа Гивингс се престори, че пресмята нещо. — Ами да видим: не съм сигурна дали... Добре, чудесно, тогава. — Знаеше, че трябва да изпитва радост — в крайна сметка тъкмо за това беше дошла — но искаше единствено да се махне оттук и да се прибере у дома. — Разбира се, няма нищо спешно. Ако следващата неделя ви е неудобно или нещо, винаги можем да го направим дру...

— Не, Хелън. Следващата неделя е съвсем добре.

— Ами — отвърна тя. — Добре тогава. О, божичко, вижте колко е часът. Боя се, че е най-добре да... о, но вие искахте да ме питате нещо, нали така? А ето че пак само аз говорих, както винаги. — Когато отпи от питието си, установи, че устата ѝ напълно е пресъхнала. Усещаше я подута.

— Ами всъщност, Хелън — започна Франк Уилър, — ние имаме една доста важна новина...

Половин час по-късно, докато шофираше към дома си, госпожа Гивингс през цялото време повдигаше вежди изумено. Гореше от нетърпение да разкаже на съпруга си.

Намери го все така в креслото под жълтата светлина на лампата, седнал до безценния старинен часовник, който бе купила на един търг преди войната. Вече беше приключил с „Хералд Трибюн“ и преглеждаше „Уърлд Телеграф“ и „Сън“.

— Хауърд — рече тя. — Знаеш ли какво ми казаха онези деца?

— Кои деца, скъпа?

— Уилърви. Нали се сещаш, хората, при които ходих? Двойката в малката къщичка на „Ривълушънъри Роуд“? Хората, които смятах, че Джон ще хареса?

— О. Не, какво?

— Ами първо, случайно знам, че не са особено стабилни финансово — наложи се да вземат заем за цялото капаро за къщата, а това беше само преди две години. И второ...

Хауърд Гивингс се опитваше да слуша, но очите му постоянно се стрелкаха към вестника в скута му. Дванадесетгодишно момче от Саут Бенд, Индиана, бе кандидатствало за банков заем, за да купи лекарство за кучето си, което се казвало Спот, а управителят на банката лично подписал документа.

— ... тогава аз казах: „Но защо ще *продавате*? Вероятно ще искате да си имате къщата, когато се *върнете*“? И знаеш ли какво ми отговори той? Погледна ме по онзи много предпазлив начин и рече: „Ами точно там е работата. Няма да се връщаме“. Аз попитах: „О, работа ли си получил там?“. „Не — отвърна той, точно така. — Не. Нямам работа.“ Аз попитах: „Значи тогава ще отседнете при роднини или приятели, или нещо?“. „Не.“ — И госпожа Гивингс ококори очи, за да изобрази върха на безотговорността. „Не... не познаваме жива душа. Просто заминаваме, това е.“ Наистина, Хауърд, не мога да ти опита колко смущаващо беше. Можеш ли да си представиш? Искам да кажа, не е ли някак... безвкусно? Цялото нещо?

Хауърд Гивингс докосна слуховия си апарат и каза:

— Защо безвкусно, скъпа? — Предположи, че е изгубил нишката. Отначало ставаше дума за някого, който заминавал за Европа, а сега очевидно за нещо друго.

— Е, не е ли? — попита тя. — Хора, буквално без долар на свое име, с деца почти в училищна възраст? Искам да кажа, хората *не правят* такива неща, нали? Освен ако... ами... бягат от нещо? А не бих искала да си мисля, че има нещо... е, не знам *какво* да мисля; там е работата. А винаги са ми се стрували такива уравновесени, стабилни хора. Не е ли странно? А смущаващото е, че — нали разбираш — вече се бях договорила по въпроса за Джон, преди те да ми кажат всичко това. Сега, предполагам, ще трябва да го направим, въпреки че вече май няма особен смисъл.

— Да направим какво, скъпа? Не мога много да разбера какво...

— Е, да го заведем там на *гости*, Хауърд. Изобщо ли не ме слушаш?

— О, да, разбира се. Искам да кажа, защо да няма особен смисъл?

— Ами *защото* — отвърна нетърпеливо тя. — Каква *полза* да ги запознаваме с Джон, след като ще заминават през есента?

— Полза?

— Ами само имам предвид... *знаеш*. Той има нужда от *постоянни* хора. О, разбира се, едва ли ще му навреди да се запознае с тях, да го заведем там един-два пъти, преди те да... просто си мислех за нещо много по-дълготрайно някак си. О, скъпи, толкова е объркващо. Защо според теб хората не могат да бъдат малко по... — Тя не беше съвсем убедена какво казва или какво искаше да каже и с изненада забеляза, че бе извивала кърпичката си на стегнато влажно въже през цялото време, докато говореше. — Все пак вероятно човек никога... не може... да бъде сигурен за хората — заключи тя, после се обърна, излезе от стаята и бързо пое към горния етаж, за да си облече удобни дрехи.

Когато мина покрай сенчестото огледало на площадката, тя с гордост забеляза, че собственото ѝ отражение, поне видяно бегло с периферното зрение, все още бе на бързо, гъвкаво момиче в добре обзаведена къща, а щом спря върху дебелия килим в спалнята, където пъргаво свали сакото си и изхлузи полата, сякаш отново бе в бащиния си дом и бързаше да се преоблече за танците по време на чая. Кръвта ѝ сякаш закипя от натиска на детайлите в последната минута (Какъв парфюм? О, бързо... какъв?) и тя едва не изтича до парапета, за да извика: „Чакайте! Идвам! Веднага слизам!“.

Успокои я видът и усещането на старата ѝ фланелена риза и торбестия панталон, които висяха на закачалката в гардероба. Глупачка, глупачка, смъмри се тя, *наистина* оглупявам. Но истинският шок дойде, когато седна на леглото, за да събуе чорапите си, защото очакваше стъпалата ѝ да бъдат стройни и бели, с бледосини вени и прави крехки кости. Вместо това, разплескани на килима като две жаби, те бяха жилести и с подутини по кокалчетата, свити, за да скрият вроговените нокти. Тя бързо ги пъкна в хубавите си норвежки чорапи — чехли (*наистина* най-хубавото нещо на света за ходене из къщата) и скочи, за да облече останалите прости и разумни дрехи, но бе твърде късно и през останалите пет минути трябваше да стои там, хваната за таблата на леглото с две ръце и да стиска здраво челюстта си, защото плачеше.

Плачеше, защото бе имала такива големи, големи надежди за Уилърови тази вечер, а сега се чувстваше ужасно, ужасно, ужасно разочарована. Плачеше, защото бе на петдесет и шест години и стъпалата ѝ бяха грозни, подути и ужасни; плачеше, защото никое от момичетата в училище не я харесваше и никое от момчетата не я харесваше по-късно; плачеше, защото Хауърд Гивингс беше единственият мъж, който някога ѝ беше предлагал женитба, и защото беше приела, и защото единственото ѝ дете беше умопомрачено.

Но скоро спря — трябваше просто да влезе в банята, да издуха носа си, да измие лицето си и да срещне косата си. После, освежена, тя слезе жизнерадостно и безшумно надолу в чехлите — чорапи и отиде да седне в люлеещия се стол с кожена облегалка срещу съпруга си, загасяйки всички лампи, освен една, при влизането си.

— Ето — рече тя. — Така е много по-уютно. Наистина, Хауърд, нервите ми бяха обтегнати като *жици* след тази работа с Уилърови. Не можеш да си представиш колко се разстроих. Винаги съм ги мислила за много *солидни* млади хора. Смятах, че *всички* женени млади хора в наше време би трябвало да са по-уравновесени. Не мислиш ли, че би трябвало, особено в общност като тази? Бог ми е свидетел, аз чувам единствено за млади двойки, които *умират* да се установят тук и да отгледат децата си...

Тя продължи да говори и да говори и да се движи и движи из стаята, а Хауърд Гивингс така навременно кимаше с глава, усмихваше се и сумтеше, че тя така и не разбра, че той бе изключил слуховия си апарат за през нощта.

ЧЕТИРИ

— Измъкни се от клетката — каза Джак Ордуей, разбърквайки кафето си. — Заличи следите. Изчезни. Много хитро, Франклин.

Те седяха до петносаната с кетчуп маса за двама в тъмното ъгълче на „хубавото място“ и Франк започваше да съжالياва, че е казал на Ордуей за Европа. Клоун, пияница, човек, неспособен да обсъжда каквото и да било, освен с умело присмехулния тон, с който разказваше за себе си — дали това бе желаният довереник в моменти като този? Но въпреки всичко му се беше доверил, защото през последните няколко седмици му ставаше все по-трудно и по-трудно да носи тайната си сам през работния ден в офиса. Когато седеше на оперативките, на които Бенди очертаваше задачите за „есента“ или за „началото на годината“, когато приемаше задачи за „Насърчаване на продажбите“, чието осъществяване теоретично щеше да му отнеме месеци, той понякога забелязваше как умът му се плъзва в ритъма на бавната машинария на разработените от Бенди проекти, преди да му хрумне: не, чакай малко — тогава дори няма да бъде тук. Отначало тези дребни шокове бяха забавни, но забавността им се беше износила и скоро започнаха да му действат смущаващо. Беше средата на юни. След два месеца и половина (единадесет седмици!) щеше да пътува през океана и изобщо нямаше повече да се занимава с „Насърчаване на продажбите“, ала реалността на този факт все още не бе проникнала в реалността на офиса. Това беше неопровержимо реален факт в дома му, където никой не говореше за нищо друго; беше реален във влака всяка сутрин и отново във влака всяка вечер, но през осемте часа на работния ден оставаше невеществен като смътен, бързо избледняващ сън. Всички и всичко в офиса съзаклятничеше срещу него. Безстрастните, уморени или леко язвителни лица на колегите му, видът на кошницата „Входящи“ и купчината с текущата му работа, звукът на телефона му или звънецът, който означаваше, че го викат в кабинета на Бенди — всички тези неща сякаш постоянно му казваха, че е обречен да остане тук завинаги.

Как ли пък не? — искаше му се да каже поне по двадесет пъти на ден. Чакай само да видиш! Но неподчинението му нямаше никаква тежест. Яркото, сухо, вцепенено езеро на това място го бе държало твърде дълго и твърде спокойно, за да бъде смутено от някаква си мълчалива заплаха за бягство; то нямаше нищо против да почака и да види. Това беше непоносимо; единственият начин да сложи край бе да проговори и да каже на някого, а Джак Ордуей в края на краищата беше най-добрият му приятел в офиса. Днес бяха успели да се измъкнат от Смол, Латроп и Роско за обяд и започнаха с по две слаби, но прилични мартинита, а сега историята бе разказана.

— Има обаче една дреболия, която не схващам — казваше Ордуей. — Не искам да ставам досаден, но какво точно ще правиш? Не те виждам да се размотаваш до безкрай по кафенетата, докато любезната ти съпруга пътува до посолството или каквото е там — обаче там е проблемът, разбираш ли? Не съм сигурен какво те *виждам* да правиш. Да пишеш книга? Да рисуваш...

— Защо всички мислят за писането на книги и рисуването на картини? — запита Франк и после, само отчасти давайки си сметка, че цитира съпругата си, каза: — Господи, нима само художниците и писателите имат право на собствен живот? Виж. Единствената причина да стоя на тази тъпа работа е, че... е, предполагам, че има много причини, но ето най-важното. Ако реша да правя списък на всички причини, единствената, която със сигурност няма да запиша, е, че ми харесва, защото въобще не ми харесва. А имам странното чувство, че е по-добре хората да вършат нещо, което им харесва.

— Добре! — настоя Ордуей. — Добре! Добре! Хайде да не се държиш отбранително и ядосано, моля те. Единственият ми прост въпрос е: Какво ти харесва?

— Ако знаех — отвърна Франк, — нямаше да ми се налага да предприемам пътуване, за да го открия.

Ордуей се съсредоточи върху това, като наклони хубавата си глава на една страна, вдигна вежди и изви долната си устна, която изглеждаше неприятно розова и хлъзгава.

— Добре, но не мислиш ли — рече той, — искам да кажа, ако предположим, че те чака някакво истинско призвание, не мислиш ли, че е също толкова възможно да го откриеш тук, колкото и там? Имам предвид, не е ли възможно?

— Не. Не мисля. Не мисля, че е възможно някой да открие нещо на петнадесетия етаж на „Нокс“, не вярвам и ти да го мислиш.

— М-м. Струва ми се, че това е добър аргумент, Франклин. Наистина. — Той допи остатъка от кафето си и се облегна назад, усмихвайки се насмешливо през масата. — И кога казваш, че ще започне този благороден експеримент?

За миг на Франк му се прииска да блъсне масата върху него, да види безпомощната уплаха по лицето му, докато столът му се прекатурва и всичките съдове се стоварват върху главата му. „Благороден експеримент!“ Що за високомерни глупости бяха това?

— Заминаваме през септември — отвърна. — Или най-късно октомври.

Ордуей кимна пет или шест пъти, втрепен в остатъците от месо и картофи в чинията си. Сега не изглеждаше надменен; изглеждаше стар, смачкан и тъжно завистлив и, докато го гледаше, Франк усети как собственото му негодувание се превърна в нежно съчувствие. Горкото старо глупаво копеле, помисли си той. Развалих му обяда; развалих му деня. Почти му се прииска да можеше да каже: „Няма нищо, Джак, не се тревожи, може и никога да не се случи“. Вместо това потърси убежище от собственото си объркване в изблик на сърдечност.

— Знаеш ли какво, Джак — рече. — Ще те черпя едно бренди заради миналите времена.

— Не, не, не, не — отвърна Ордуей, но изглеждаше доволен като погален шпаньол, когато сервитьорът разчисти чиниите и постави дълбоките малки чаши за коняк на местата им; а после, когато платиха сметката и се качиха горе на слънчевата светлина, лицето му грееше в усмивка.

Денят беше ясен и топъл, с небе, чисто и дълбоко като синка за пране над сградите, бе и денят за получаване на заплатите и традиционната разходка до банката след обяда.

— Няма защо да казвам, че това ще остане само *entre nous*^[1], старче — каза Ордуей, докато вървяха. — Предполагам, че не искаш да се разгласява. Кога възнамеряваш да дадеш на Бенди предизвестие?

— Няколко седмици предварително, предполагам. Всъщност не съм мислил по въпроса.

Слънцето бе приятно топло. След няколко дни щеше да е горещо, но сега бе свършено. В мраморните дълбини на банката, от чиято

озвучителна система се носеше „Holiday for Strings“, той се забавляваше като си представяше, че за последен път стои на опашка тук, че за последен път ще вземе чека със заплатата си, докато с Ордуей чакаха реда си пред едно от десетте гишета, запазени по обед, два пъти месечно, за служителите на „Нокс“. „Трябва да ни видиш как се влачим из онази проклета банка — беше казал на Ейприл преди години. — Приличаме на куп прасета кърмачета, чакащи безплатна лапачка. О, разбира се, че всички сме с много добри обноски, много изтънчени прасенца; всички стоим много вежливо и се стараем да не се блъскаме прекалено, а всеки, който застава пред гишето, взима чека си и го свива в пръстите или дланите си или намира някакъв друг начин да го скрие. Защото е много важно да изглеждаш естествен, нали разбираш, но наистина важното нещо е да се погрижиш никой друг да не види точно колко получаваш. Боже!“

— Господа — рече Винс Латроп до рамото на Франк. — Ще глътнем ли малко въздух? — Той, Ед Смол и Сид Роско прибираха в джобовете си банковите книжки и портфейлите, езиците им продължаваха да изсмукват остатъци от храната в „ужасното място“ от процепите между зъбите им, а това бе покана към Уилър и Ордуей да ги придружат в разходката за храносмилане из квартала.

Франк си представи, че за последен път прави и това, за последен път се присъединява към тази бавна разходка на хората от офиса на слънце, за последен път приближаването на лъснатите му обувки кара поклащащите се гълъби да се стреснат и да се разпръснат по оплутия и осеян с фъстъчени люспи тротоар, да плеснат със сребристочерните си криле и да се издигнат високо над кулите.

Добре че каза на някого, това промени нещата. Можеше да хвърли поглед към разговарящите лица на четиримата мъже и наистина да се почувства откъснат от тях. Ордуей, Латроп, притесненият дребен Ед Смол, претенциозният, досаден стар Сид Роско — сега знаеше, че скоро ще се сбoguва с всички тях и че след още една година ще му е трудно да си спомни имената им. Междувременно — и това беше най-хубавата част, междувременно вече нямаше нужда да не ги харесва. Бяха такива лоши момчета. Можеше дори щастливо да се присъедини към смеха им на някаква дребна шега на Ордуей и когато свиеха след последния ъгъл и се насочеха обратно към „Нокс“, можеше да се наслади на приятелския

начин, по който петимата крачеха редом по тротоара, вдъхновени от слънцето да стъпват енергично и да размахват ръце с цялата „единна гордост“ на войници от един взвод в отпуск (Кое поделение? „Насърчаване на продажбите“, Петнадесети етаж, „Нокс Бизнес Машинс“).

И вътрешно можеше да каже „Сбогом, сбогом“ на всички, с които се разминаваха — бърбреца група стенографки, стиснали пакети от евтиния магазин, циничната пушеца група млади чиновници, облежани на сградата по ризи — сбогом на цялата ви сладка тъжна група. Аз заминавам.

Изпълваше го чудно усещане за свобода и то продължи, докато се върна при бюрото си, където звънецът, който означаваше, че го викат при Бенди, бръмчеше печално.

При хубаво време Тед Бенди никога не изглеждаше в най-добрата си форма; той бе канцеларски плъх. Слабото му сиво тяло, което сякаш бе създадено с единствената цел да удовлетворява минималните изисквания на двуредния делови костюм, и слабото му сиво лице успяваха да се отпуснат само през зимата, когато прозорците в офиса бяха затворени. Веднъж, когато му бе възложено да придружи група търговски представители, наградени с екскурзия до Бермудските острови, „Нокс Нюз“ на Роско пушна снимка на цялата група, подредена и усмихната на брега по плувки; и Роско тайно уголеми една част от снимката, показваща как Бенди прави всичко по силите си да се усмихне под тежестта на двете едри космати ръце, преметнати през врата му от двете му страни. Снимката седмици наред обикаляше тайно из кутийките на Петнадесетия етаж, където всички я обявиха за най-забавното нещо, което някога са виждали.

Сега лицето на Бенди имаше подобно изражение и първоначално Франк си помисли, че изглежда така, само защото юнският бриз от прозореца бе разрошил комично някои от дългите кичури отстриани, които би трябвало да се заресват над плешивината. Но при влизането си в кутийката с изненада откри, че основната причина за тревожността на Бенди бе присъствието на рядък и величествен посетител.

— Франк, ти, разбира се, познаваш Барт Полок — рече той, ставайки на крака, и после с извинително кимване добави: — Франк Уилър, Барт.

Масивна фигура в кафеникав габардин се изправи пред него, едро кафеникаво лице се усмихна отгоре, а дясната му ръка потъна в топло ръкостискане.

— Струва ми се, че не сме се запознавали официално — каза глас, достатъчно дълбок, за да накара стъкларията да затрепери. — Радвам се да се запознаем, Франк.

Този мъж, който във всяка друга корпорация би бил наричан „господине“, а не „Барт“, беше главният мениджър по продажбите в отдел „Електроника“ — човек, от когото Франк никога не бе получавал нещо повече от случайно неопределено кимване в асансьора и когото бе презирал от разстояние години наред. „Искам да кажа, че би бил перфектният кандидат за президент в най-лошия смисъл — беше казал на Ейприл веднъж. — Той е от онези едри спокойни копелета с бащинско излъчване, с усмивка за един милион и с около кило и половина мускул между ушите; пусни го по телевизията и другата партия няма да има никакъв шанс.“ А сега, усещайки как собственото му лице се изкривява в сервилна гримаса, чувствайки как капка пот потича под мишницата му надолу по ребрата, той се опита да компенсира тази неконтролируема реакция, като обмисли как да я опише на Ейприл довечера. „И аз изведнъж се хванах, че някак се *разтапям* пред него — не е ли смешно? Искам да кажа — *знам*, че е задник; *знам*, че няма нищо общо с важните неща в моя живот и въпреки това почти ме втрещи. Ама че дяволска работа.“

— Вземи си стол, Франк — каза Тед Бенди, пригласяйки кичурите върху челото си, а когато отново седна, започна да се мести неспокойно от единия на другия си хълбок, типично за човек с хемороиди. — С Барт преглеждахме някои от докладите за конференцията на НАПМ — започна той — и Барт ме помоли да те извикам. Изглежда...

Но Франк не успя да чуе останалата част от изречението на Бенди, тъй като изцяло бе съсредоточил вниманието си върху Барт Полок. Наклонен напред, Полок чакаше Бенди да спре да говори, после удари с опакото на свободната си ръка по документа, който държеше и който се оказа копие от „Да поговорим за производствения контрол“, после каза:

— Франк, това е забележително. В Толедо са изключително доволни.

— Ама че дяволска работа — каза той на Ейприл вечерта, едновременно смеейки се и говорейки, вървейки след нея из кухнята с питие в ръка, докато тя се готвеше да сервира вечерята. — Искам да кажа, не е ли смешно. Свършвам тази глупава работа, за да се отърва от Бенди, и ето какво се случва. Трябваше да чуеш какви ги приказваше старият Полок — през всичките тези години не подозираше, че съм жив, и изведнъж се превръщам в любимия му гениален млад човек. Старият Бенди седеше там и се чудеше дали да се радва, или да завижда, аз седях и се опитвах да не пукна от смях... Божичко!

— Прекрасно — рече тя. — Имаш ли нещо против да отнесеш тези неща, скъпи?

— И после се оказва, че той има грандиозна... Какво? О, разбира се, добре. — Той остави чашата си, взе чиниите, които тя му подаде, и я последва в другата стая, където децата вече седяха край масата. — И после се оказва, че той има тази грандиозна идея, Полок имам предвид. Иска да направя цяла поредица от откачени неща. „Да поговорим за инвентаризационния контрол“, „Да поговорим за анализа на продажбите“, „Да поговорим за ценообразуването“, „Да поговорим за ведомостта“ — всичко е планирано. От мен се очаква да...

— Извини ме за малко, Франк. Майкъл, седни изправено или ще имаме неприятности. Говоря сериозно. И не лапай такива големи зальци. Съжалявам, продължавай.

— И от мен се очаква да отида с него на обяд другата седмица, за да го обсъдим. Няма ли да бъде пълна веселба? Естествено, ако работата стане твърде дебела, ще трябва да му кажа, че напускам компанията през есента. Не, но цялата история е много забавна, нали? След всички тези...

— Защо така или иначе не му го кажеш?

— ... години дремане в проклетата работа никога... Какво?

— Попитах защо така или иначе не му кажеш? Защо не им кажеш на всички? Какво могат да направят?

— Ами — отвърна той, — едва ли става въпрос да „направят“ нещо, просто ще бъде малко неловко, това е. Искам да кажа, определено не виждам смисъл да казвам нещо, докато не пусна

официалното си предизвестие, това е. — Той набодне парче свинска пържола и го мушна в устата си така гневно, че захапа и вилицата заедно с месото и докато дъвчеше с всичката сила на челюстите си, издишвайки продължително през ноздрите, за да покаже самоконтрола си, осъзна, че не му беше много ясно защо е разгневен.

— Е — отвърна тя кротко, без да вдигне поглед. — Това, разбира се, зависи само от теб.

Бедата бе, че по целия път към дома тази вечер си беше представял как тя казва: „Ами сигурно това е най-хубавият документ за насърчаване на продажбите, който някога са виждали — какво толкова смешно има?“.

А той отговаря: „Не, ти пропускаш смисъла — това само доказва каква шайка идиоти са“.

А тя: „Не мисля, че доказва нещо подобно. Защо винаги се подценяваш? Според мен доказва, че си човек, който може да има върхови постижения във всичко, когато поиска или когато се наложи“.

А той: „Е, не знам, може би. Просто *не искам* да имам върхови постижения в подобни глупости“.

А тя: „Разбира се, че не искаш. Нали затова заминаваме? Но междувременно какво лошо има да приемеш признанието им? Може да не го искаш и да не ти трябва, но това не го прави достойно за презрение, нали? Искам да кажа, че трябва да си доволен, Франк. Наистина“.

Но тя не каза нищо, което дори бегло да напомня за това, дори не изглеждаше така, сякаш са ѝ хрумнали подобни мисли. Седеше тук, режеше и дъвчеше съвършено спокойна и умът ѝ вече бе много далеч, насочен към други неща.

---

[1] Между нас (фр.). — Б.пр. ↑

ПЕТ

— Ще си взема куклената къща — заяви Дженифър в този съботен следобед — и количката за кукли, и мечето, и трите ми великденски зайчета, и жирафа, и куклите, и всички книги и плочи, и барабана.

— Струват ми се доста много неща, нали, миличка? — отвърна Ейприл, мръщейки се над шевната си машина. Тя беше решила да прекара уикенда, преглеждайки зимните дрехи, да изхвърли някои неща, да поправи други, съсредоточавайки се върху разумните дрехи, които щяха да им трябват в Европа. Дженифър седеше в краката ѝ и си играеше разсеяно с разпорени подплати и парченца конец.

— О, и сервиза ми за чай, и колекцията ми от камъни, и игрите ми, и скутера.

— Но, миличка, не мислиш ли, че е твърде много, за да го вземаме? Не смяташ ли да оставиш нещо?

— Не. Може би ще изхвърля жирафа, още не съм решила.

— Жирафа? Не, аз не бих го направила. Ще имаме достатъчно място за всички животни и кукли, и за другите дребни неща. Тревожа се само за някои от големите — куклената къща например и люлеещото се конче на Майкъл. Тези неща се пакетират много трудно, нали разбираш. Но не е необходимо да изхвърляш куклената къща, можеш да я подариш на Маделин.

— Да си е за нея?

— Е, разбира се, че да си е за нея. По-добре е, отколкото да я изхвърлиш, нали?

— Добре — каза Дженифър и после, след минутка: — Знам какво ще направя. Ще дам на Маделин куклената къща и жирафа, и количката, и мечето, и трите ми великденски зайчета, и моя...

— Само големите неща, казах. Не ме ли разбираш? Току-що ти обясних всичко. Защо не ме слушаш? — Гласът на Ейприл се извисяваше и спадаше раздражено, после тя въздъхна: — Виж. Защо не излезеш да си поиграеш с Майкъл?

— Не. Не искам.

— О. Добре, аз пък не искам да обяснявам всичко по петнадесет пъти на някого, който е твърде отегчен или глупав, за да ме слуша. Толкова по въпроса.

Франк се зарадва, когато гласовете им замлъкнаха. Той бе на дивана и се опитваше да прочете въведението на книга по елементарен френски. Беше я купил вместо онази за напреднали и разговорите им го караха да чете отново и отново един и същ абзац.

Но половин час по-късно, когато единственият звук в стаята през цялото това време беше лекото неравномерно бръмчене на шевната машина, той вдигна неспокойно поглед и видя, че Дженифър я нямаше.

— Тя къде отиде? — попита той.

— Навън при Майкъл, предполагам.

— Не, не е. Знам, че не е навън.

Те станаха и отидоха заедно в детската стая — тя бе там, лежеше, втрещена в пространството и смучеше палеца си.

Ейприл седна на ръба на леглото и сложи длан върху слепоочието на Дженифър, а после, след като се увери, че няма температура, започна да гали косата ѝ.

— Какво има, миличка? — Гласът ѝ звучеше много нежно. — Ще кажеш ли на мама какво има?

Франк наблюдаваше от прага и очите му станаха кръгли като на дъщеря му. Той преглътна, както и тя, след като махна палеца от устата си.

— Нищо — отвърна Дженифър.

Ейприл хвана ръката ѝ, за да не мушне палеца си отново в устата, и като отвори малкото юмруче, установи, че дълъг зелен конец бе навит стегнато и много пъти около показалеца ѝ. Започна да го отвива. Беше толкова стегнат, че върхът на пръста бе посинял, а влажната кожа под него бе сбръчкана и бледа.

— Заради заминаването за Франция ли е? — попита Ейприл, продължавайки да размотава конца. — Заради това ли се чувстваш зле?

Дженифър не отговори, докато майка ѝ не махна конца изцяло. После кимна едва забележимо и се завъртя неловко настрани, заравяйки глава в скута на майка си, когато заплака.

— О — рече Ейприл. — Така и предположих. Горката Нифър. — Тя погали рамото ѝ. — Чуй ме, миличка, знаеш ли какво? Няма защо

да се чувстваш зле.

Но веднъж започнала, Дженифър не можеше да спре. Хлипанията ѝ ставаха все по-силни.

— Помниш ли, когато се преместихме тук от града? — попита Ейприл. — Помниш ли колко тъжно изглеждаше да напуснем парка и всичко? И приятелите ти в детската градина? И помниш ли какво стана? Не мина и седмица и майката на Маделин я доведе да се запознаете, а после се запозна с Дорис Доналдсън и с момчетата на Кембълви, и много скоро започна училище и се запозна с останалите си приятели и вече нямаше защо да се чувстваш зле. Точно така ще стане и във Франция. Ще видиш.

Дженифър вдигна свитото си лице и се опита да каже нещо, но заради конвулсивното ѝ дишане изминаха няколко секунди, преди да успее да изрече думите:

— Дълго ли ще живеем там?

— Разбира се. Не се тревожи за това.

— Съвсем завинаги ли?

— Е — отвърна Ейприл, — може би не съвсем завинаги, но със сигурност ще живеем там доста дълго време. Не бива да се тревожиш толкова, сладка. Мисля, че е защото толкова време седиш вътре в такъв хубав ден. Какво ще кажеш? Хайде сега да идем да измием лицето ти, а после ще изтичаш навън да видиш какво прави Майкъл. Става ли?

След като тя излезе, Франк застана отпуснато зад шевната машина на съпругата си.

— Хмм — рече. — Това определено ме разстрои. А теб?

Тя не вдигна поглед.

— Какво имаш предвид?

— Не знам. Просто наистина изглежда доста безчувствена постъпка, като се замислиш, от гледна точка на децата. Искам да кажа, нека погледнем истината в очите: несъмнено ще им бъде много трудно.

— Ще го преодолеят.

— Разбира се, че ще го преодолеят — каза той, като се стараеше фразата да звучи безсърдечно. — Можем да им подложим крак и да им счупим ръцете и те пак ще го преодолеят, не е там въпросът. Въпросът е...

— Виж, Франк. — Тя се бе завъртяла към него с леката си ехидна усмивка и със строгия си поглед: — Да не би да предлагаш да се

откажем от цялата работа?

— Не! — Той се отдалечи и закрачи по килима. — Разбира се, че не. — При цялото си раздражение установи, че му беше приятно да ходи и да говори след дългото мълчание заради безуспешното съсредоточаване върху учебника по френски на дивана. — *Разбира се, че не. Защо започваш...*

— Защото в такъв случай не виждам никакъв смисъл да го обсъждаме. Трябва да решим кой командва и да се придържаме към това. Ако ще командват децата, то очевидно ще трябва да направим онова, което те смятат за най-добро, а именно да останем тук, докато изгнием. От друга страна...

— Не! Чакай малко, не съм казал...

— Ти чакай малко, ако обичаш. От друга страна, ако командваме ние... а аз наистина смятам, че така е редно, не мислиш ли? Дори и само защото сме с около четвърт век по-възрастни от тях. Тогава това означава да заминем. И освен това означава да направим промяната възможно най-лесна за тях.

— Това казвам и аз! — Той размаха ръце. — За какво се палиш толкова? Да направим промяната възможно най-лесна — точно това казвам.

— Добре. Обаче аз мисля, че го правим, и смятам, че ще продължаваме да го правим по най-добрия начин, докато наистина го преодолеят. Междувременно не виждам никакъв смисъл да се вайкаме и да хленчим колко ще бъдат нещастни, нито да говорим за пребиването им или чупенето на ръцете им. Честно казано, мисля, че това са емоционални глупости и ми се ще да ги прекратиш.

Това бе най-близкото до кавга от седмици наред и ги направи напрегнати и ненужно любезни за остатъка от деня, накара ги да странят един от друг вечерта в леглото. А на сутринта се събудиха от шумоленето на дъжда и неприятното съзнание, че беше неделята, в която се бяха уговорили да се запознаят с Джон Гивингс.

Мили Кембъл беше предложила да вземе децата за следобеда, „защото сигурно не искате да бъдат наоколо, докато той е тук, нали? В случай че се окаже истинска откачалка или нещо“. Ейприл ѝ отказа, но тази сутрин, с приближаването на посещениято, размисли.

— Мисля, че все пак ще се възползваме от предложението ти, Мили — каза тя по телефона, — ако все още е в сила. Предполагам, че

беше права — не ми се струва правилно да ги подлагаме на това. — И тя ги откара у Кембъллови час или два по-рано от необходимото.

— Божичко — рече тя, сядайки с Франк в излъсканата кухня, след като се върна. — Това е малко изнервящо, нали? Чудя се какъв ще се окаже? Не мисля, че някога съм срещала умопомрачен човек, а ти? Искам да кажа, наистина освидетелстван.

Той наля две чаши от много сухото шери, което обичаше да пие в неделните следобеди.

— На колко да се обзаложим — отвърна той, — че ще се окаже същият като всички неосвидетелствани умопомрачени хора, които познаваме? Хайде просто да се отпуснем и да го приемем такъв, какъвто е.

— Разбира се. Прав си. — И тя го дари с поглед, който запокити вчерашното неудобство далеч в миналото. — Винаги имаш правилни инстинкти за такива неща. Наистина си много благороден и разбиращ човек, Франк.

Дъждът спря, но денят все още беше влажен, сив и подходящ за стоене у дома. По радиото звучеше Моцарт и в кухнята цареше нежно, ухаещо на шери спокойствие. Винаги си бе мечтал бракът му да бъде точно такъв — без напрежение, изпълнен с приятелство, с взаимна нежност и с малко романтика — и докато седяха там и си говореха тихо, чакайки появата на комбито на семейство Гивингс през мокрите дървета, той потрепна приятно веднъж или два пъти, както би потрепнал някой, излязъл навън преди изгрев, когато почувства първия топъл допир на слънцето по врата си. Изпитваше усещане за покой и когато колата се появи, той бе готов за това.

Първа излезе госпожа Гивингс и отправи неопределена широка усмивка към къщата, преди да се обърне и да се заеме с палтата и пакетите на задната седалка. От мястото на шофьора се появи Хауърд Гивингс, тремаво бършейки замъглените си очила, а зад него изникна висок и слаб червендалест мъж с платнено кепе. Не беше от онези весели кепета, модерни напоследък — беше широко, плоско, старомодно и евтино, а останалата част от скучното му облекло също напомняше за приют или за затвор: безформен панталон и тъмнокафяв пуловер с копчета отпред, който му беше прекалено малък. От петнадесет метра, ако не и от петдесет, си личеше, че е облечен с неща, измъкнати от запасите на държавното заведение.

Той не погледна нито къщата, нито нещо друго. Изоставайки от родителите си, той застана тромаво с широко разкрасени крака на мокрия чакъл и бе изцяло погълнат от задачата да запали цигара — намачка я методично с нокътя на палеца си, огледа я намръщено, внимателно я мушна между устните си, изгърби се и поднесе клечката в шепи към нея, после пое първите дълбоки вдишвания, така съсредоточено, сякаш димът на тази цигара бе единственото сетивно удоволствие, което можеше някога да очаква.

Госпожа Гивингс успя да изрече няколко цели изречения с приветствия и извинения и дори съпругът ѝ каза няколко думи, преди Джон да се приближи от мястото на алеята, където бе запалил цигарата си. Когато го направи, беше много бърз: вървеше пружиниращо върху възглавничките на краката си. Отблизо лицето му се оказа едро и слабо, с малки очи и тънки устни, чиято сгърченост говореше за човек, изтощен от постоянна физическа болка.

— Ейприл... Франк — каза той, когато майка му ги запозна, и направи почти видимо усилие да запомни и двете имена. — Радвам се да се запознаем. Много съм слушал за вас. — След това по лицето му се изписа странна усмивка. Бузите му се извиха назад във вертикални гънки, между побелелите му устни се появиха два свършени реда едри оцветени от тютюна зъби, а очите му сякаш загубиха способността си да виждат. В продължение на няколко секунди изглеждаше, че устата му ще остане завинаги в тази чудовищна пародия на дружелюбна предразполагаща усмивка, но тя изчезна, когато групата се насочи почтително навътре в къщата.

Ейприл обясни (твърде подчертано, помисли си Франк), че децата са на рожден ден, а госпожа Гивингс заразправя колко ужасен е бил трафикът по Шосе 12, но гласът ѝ секна, когато забеляза, че Джон изцяло бе привлякъл вниманието на Уилърови. Той бавно и сковано обикаляше дневната, все още с шапката си, и оглеждаше всичко.

— Не е зле — рече той, кимайки. — Не е зле. Много задоволителна къщичка си имате.

— Защо не седнете всички? — попита Ейприл и възрастните представители на семейство Гивингс се подчиниха. Джон махна кепето си и го остави на една от книжните полици; после разтвори крака и клекна, сядайки на петите си като селски работник, леко пружинирайки, протягайки се надолу между коленете си, за да

изтръска пепелта от цигарата в маншета на панталона си. Когато вдигна поглед към тях, по лицето му нямаше напрежение; то бе добило дяволито изражение в стила на Уил Роджърс^[1], което му придаваше интелигентен и весел вид.

— Старата Хелън ми говори за вас от месеци — съобщи им той. — Приятните млади Уилърови от „Ривълъшънъри Роуд“, приятните млади революционери от Уилър Роуд — през половината време не разбирах какво ми казва. Разбира се, отчасти причината е, че не я слушах. Нали я знаете каква е? Как приказва и приказва, и приказва и никога не казва нищо? Става така, че след известно време спираш да я слушаш. Не, но този път трябва да ѝ го призная, изобщо не си представях това. Приятно е. Нямам предвид „приятно“, както тя разбира „приятното“ — не се тревожете. Имам предвид наистина приятно. Тук ми харесва. Прилича на място, където хората живеят.

— Е — рече Франк. — Благодаря.

— Някой иска ли шери? — попита Ейприл, като изви пръсти на нивото на талията си.

— О не, моля те, не си прави труда, Ейприл — отвърна госпожа Гивингс. — Нямаме нужда от нищо, не се притеснявай. Всъщност можем да останем съвсем...

— Мамо, какво ще кажеш да направиш услуга на всички ни — рече Джон. — Защо не млъкнеш за малко. Да, аз бих искал малко шери, благодаря. Донеси и за тях, а аз ще изпия това на Хелън, ако тя не ме изпревари. Хей, чуй обаче. — Цялата духовитост се изпари от лицето му, когато той се наклони напред, както клечеше, и протегна едната си ръка към Ейприл като бейзболен треньор, който дава инструкции на играчите. — Имаш ли висока чаша? Добре, виж. Вземи една висока чаша, сложи две-три ледчета в нея и налей шери до ръба. Така го харесвам.

Госпожа Гивингс, напрегната като свита на кълбо змия на ръба на дивана, притвори очи и ѝ се прииска да умре. Шери във висока чаша! Кепето му на книжната полица — о, и тези дрехи. Всяка седмица му носеше дрехи — хубави ризи и панталони, хубавото му старо сако от туид с кожени кръпки на лактите, кашмирения му пуловер — а той настояваше да облича тези болнични неща. Правеше го нарочно. И тази ужасна грубост! И защо Хауърд винаги бе напълно безполезен в

подобни моменти? Седеше там, усмихваше се и примигваше в ъгъла като някакъв стар... о, божичко, защо не й *помагаше*?

— О, чудесно, Ейприл, много ти благодаря — рече тя, вдигайки с трепереща ръка чашата с шери от подноса. — О, и виж каква прекрасна *храна*! — Тя се отдръпна с престорена изненада от платото с малки сандвичи без коричка, които Ейприл бе приготвила сутринта. — *Наистина* не трябваше да си правиш целия този труд заради нас.

Джон Гивингс отпи две глътки от напитката си и я остави върху библиотеката до края на посещението им. Но изяде половината плато със сандвичи, докато неспокойно обикаляше стаята, взимаше си по три или четири наведнъж и ги излапваше, дишайки шумно през носа си. Госпожа Гивингс успя да монополизира разговора в продължение на няколко минути, говореше без да спира и правеше такива плавни преходи от едно изречение към следващото, че не оставяше възможност да я прекъснат. Дали Уилърови са чули за последната разпоредба на поземлената комисия? Лично тя я смятала за безобразие, все пак предполагала, че в крайна сметка ще намалят данъците, а това винаги е благословия...

Хауърд Гивингс, дъвчейки сънливо сандвича си, внимателно наблюдаваше всяко действие на сина си по време на този монолог — приличаше на блага възрастна бавачка в парка, която внимава детето да не направи някоя беля.

Джон следеше майка си с наклонена на една страна глава и когато глътна последната хапка, я прекъсна по средата на изречението.

— Ти адвокат ли си, Франк?

— Аз? Адвокат? Не. Защо?

— Надявах се, че си. Това е. Имам нужда от адвокат. Тогава с какво се занимаваш? С реклама или с какво?

— Не. Работя в „Нокс Бизнес Машинс“.

— Какво правиш там? Проектираш машините, произвеждаш ги, продаваш ги, поправяш ги, какво?

— Помагам за продажбата им, предполагам. Всъщност нямам много общо със самите машини, работя в Централата. В действителност работата е малко глупава. Искам да кажа, в нея няма нищо... нали разбираш, интересно или нещо.

— „Интересно“? — Джон Гивингс изглеждаше оскърбен от думата. — Тревожиш се дали работата е „интересна“, или не? Мислех

си, че само жените го правят. Жените и момчетата. Не си ли стигнал до този извод?

— О, *вижте*, слънцето се показва! — извика госпожа Гивингс. Тя подскочи, отиде до панорамния прозорец и надникна през него с напрегнат гръб. — Може да видим дъга. Няма ли да е прекрасно?

Вратът на Франк беше настръхнал от раздразнение.

— Имах предвид само — обясни той, — че не харесвам работата и никога не съм я харесвал.

— Тогава защо я вършиш? О, добре, добре — Джон Гивингс сведе глава и уморено вдигна едната си ръка сякаш в безнадежден опит да предотврати публичното наказание. — Добре, знам, не е моя работа. Старата Хелън го нарича нетактичност, драги. Това ми е бедата, разбирате ли, и винаги е била. Забравете, че го казах. Искаш да си имаш къща, трябва да работиш. Искаш да имаш много *приятна* къща, много *сладка* къща, трябва да си намериш работа, която не харесваш. Чудесно. Така е при деветдесет и осем цяло и девет процента от хората, така че повярвай ми, приятелю, няма за какво да се извиняваш. Някой идва и те пита: „Защо я вършиш?“. Е, можеш да бъдеш сигурен, че е пуснат за четири часа от местната лудница; всички сме съгласни. Всички ли сме съгласни с това, Хелън?

— О, *вижте*, *наистина* има дъга — каза госпожа Гивингс, — ... или не, чакайте, май не е... но е прекрасно на слънце. Защо не отидем да се поразходим?

— Всъщност — рече Франк, — ти си напълно прав, Джон. Съгласен съм с всяка дума, която току-що каза. И двамата сме съгласни. Затова напускам работата си през есента и заминаваме.

Джон Гивингс започна да мести погледа си невярващо от Франк към Ейприл и обратно.

— Така ли? Заминавате къде? О, да, чакайте малко — тя наистина спомена нещо такова. Заминавате за Европа, нали? Да, спомних си. Обаче не ми каза защо, каза само, че е „много странно“. — И изведнъж той разцепи въздуха, разцепи почти къщата с гръмогласен смях. — Хей, какво ще кажеш за това, мамо? Още ли ти се струва „много странно“? А?

— Успокой се сега — каза нежно Хауърд Гивингс от ъгълчето си. — Успокой се, синко.

Но Джон не му обърна внимание.

— Господи! — извика той. — Господи, обзалагам се, че целият този разговор ти се е сторил много, *много* странен, а, майко?

Те така бяха свикнали с веселия чуруликащ глас на госпожа Гивингс този ден, че следващите ѝ думи прозвучаха разтърсващо, насочени към панорамния прозорец и изречени с болезнено напрегнато, влажно скимтене: „О, Джон, моля те, спри“.

Хауърд Гивингс стана и бавно тръгна през стаята към нея. Една от белите му, осеяни с кафяви петна ръце понечи да я докосне, но той изглежда се отказа и ръката отново се отпусна. Стояха близо един до друг, загледани през прозореца; трудно можеше да се каже дали си шепнат, или не. Докато ги гледаше, лицето на Джон все още бе оживено от следите на смеха.

— Вижте — рече Франк неспокойно, — може би *трябва* да се разходим.

— Да, хайде — съгласи се Ейприл.

— Знаете ли какво — предложи Джон Гивингс. — Хайде ние тримата да се разходим, а те да си останат тук и да си чакат дъгата. Да освободят старото напрежение.

Той бързо мина по килима, за да си вземе шапката, и на връщане рязко, с почти спастично движение сви към мястото, където стояха родителите му, а десният му юмрук очерта широка бърза дъга към рамото на майка му. Хауърд Гивингс го видя и очилата му блеснаха уплашено за миг, но нямаше време да предотврати падането на юмука — не беше удар, а сдържано, леко, нежно перване по роклята ѝ.

— До скоро, майко — рече той. — Остани си все така сладка.

Нагоре в гората зад къщата, димяща на слънцето, измитата от дъжда земя излъчваше ободряващо ухание. Уилърови и техният гост, отпуснати в неочаквано дружеско усещане, трябваше да вървят в колона по един по хълма и внимателно да избират пътя си между дърветата — и най-лекото побутване на надвисналите клони предизвикваше порой от дъждовни капки, а блестящата кора на клоните оставяше черни следи по дрехите им. След известно време те излязоха от гората и се заразхождаха бавно из задния двор. Говореха главно мъжете, а Ейприл слушаше, застанала близо до ръката на Франк, и неведнъж, поглеждайки надолу към нея, той забелязваше очите ѝ да блестят възхитено от нещата, които казваше.

Практическата страна на плана за Европа явно не интересуваше Джон Гивингс, но той задаваше настойчиви въпроси относно причините за заминаването им и веднъж, когато Франк каза нещо за „безнадеждната празнота на всичко в тази страна“, той спря на тревата и го погледна потресен.

— Леле — рече. — Ето че го каза. Безнадеждната празнота. По дяволите, много хора са в тази празнота; на Брега, където работех, само за това говорехме. Седяхме и говорехме за празнотата по цяла нощ. Никой обаче не я наричаше „безнадеждна“, това ни плашеше. Защото може би е необходима известна смелост, за да видиш пустотата, но е необходим много по-голям кураж, за да прозреш безнадеждността. И предполагам, че когато видиш безнадеждността, няма какво друго да направиш, освен да заминеш. Ако можеш.

— Може би е така — отвърна Франк. Но той отново започваше да се чувства неловко — време беше да смени темата. — Чух, че си математик.

— Не си чул правилно. Преподавах математика известно време, това е. Така или иначе, всичко е приключило. Знаете ли какво представлява лечението с електрошок? Защото, разбирате ли, през последните няколко месеца имах тридесет и пет такива процедури... или не, чакайте... тридесет и седем... — Той примижа към небето с празен поглед, опитвайки се да си припомни бройката. На светлината Франк за първи път забеляза, че гънките по бузите му всъщност са белези от хирургически ланцет и че другите области на лицето му са подпухнали и покрити с белези. В някой момент от живота му лицето му вероятно е било маса от циреи или кисти. — ... тридесет и седем електрошокови процедури. Идеята е да изхвърлят всички емоционални проблеми от ума ти, нали разбирате, но в моя случай постигнаха друг резултат. Изхвърлиха цялата дяволска математика. Забравил съм *абсолютно* всичко.

— Ужасно — рече Ейприл.

— Ужасно — изимитира мекия ѝ женствен глас Джон Гивингс и после се обърна към нея с предизвикателна усмивка. — Защо? Защото математиката е толкова „интересна“?

— Не — отвърна тя. — Защото шоковете сигурно са ужасни и защото е ужасно човек да забрави нещо, което иска да помни. Всъщност смятам, че математиката е много скучна.

Той я гледа дълго време и кимна одобрително.

— Харесва ми твоето момиче, Уилър — обяви накрая. — Имам чувството, че е жена. Знаеш ли каква е разликата между жена и женска? А? Ще ти подсказам: женската никога не се смее силно и винаги си бръсне подмишниците. Старата Хелън там е женска, няма спор. Срещал съм само около половин дузина жени в живота си и си мисля, че ти си имаш една такава тук. Разбира се, като се замислиш, логично е. Имам чувството, че ти си мъж. Наоколо няма и много мъже.

Госпожа Гивингс, която ги наблюдаваше тайно откъм къщата, не беше много сигурна какво да си мисли. Все още беше разтърсена — началото на следобед бе надминало всичките ѝ страхове — но трябваше да признае, че Джон рядко бе изглеждал по-щастлив и по-отпуснат, отколкото сега, разхождайки се и бърбрейки в задния двор на Уилърви. Уилърви също изглеждаха спокойни, което бе дори още по-изненадващо.

— Изглежда наистина... го харесват, нали? — каза тя на Хауърд, който преглеждаше „Сънди Таймс“.

— М-м — отвърна той. — Не бива да се нервираш толкова заради такива неща, Хелън. Защо просто не се отпуснеш, като се върнат и не ги оставиш те да говорят?

— О, знам — каза тя. — Знам, прав си. Така трябва да направя.

Тя наистина го направи и всичко беше наред. През последния час от посещението, когато всички, освен Джон, изпиха по още една чаша вино, Хелън почти не промълви. С Хауърд седяха кротко, докато младите хора разговаряха — спокоен хор от гласове, в който този на Джон не бе по-шумен от останалите. Припомняха си детските радиопрограми от тридесетте години.

— Боби Бенсън — казваше Франк. — Боби Бенсън от ранчото „Ейч-Бар-Оу“, винаги съм го харесвал. Мисля, че го излъчваха точно преди „Малкото сираче Ани“.

— О, и Джак Армстронг, разбира се — каза Ейприл, — и „Сянката“, и онази другата, мистериозната... нещо за някаква пчела? „Зеленият стършел“.

— Не, но „Зеленият стършел“ беше по-късно — каза Джон. — Още го излъчваха през четиридесетте. Имам предвид наистина старите; тридесет и пета — шеста, по онова време. Помните ли една

програма за военноморски офицер? Как му беше името? Излъчваха я точно по това време? В работни дни?

— О, да — каза Ейприл. — Чакай малко... „Дон Уинслоу“.

— Точно така! „Дон Уинслоу от военноморските сили на Съединените щати“.

Изобщо не беше темата, която госпожа Гивингс мислеше, че ще обсъждат, но изглежда всички се забавляваха; звукът на спокойния им носталгичен смях я изпълваше с удоволствие, както и вкусът на шерито, както и квадратите с цвят на шери, които залезът чертаеше по стената — всеки квадрат оживял от поклащащите се сенки на листата и клоните, раздвижвани от вятъра.

— О, беше толкова забавно — възкликна тя, когато дойде време да тръгват, и за секунда се изплаши, че Джон може да се обърне към нея и да каже нещо ужасно, но това не се случи. Той разговаряше с Франк, стискаше ръката му и компанията се раздели на автомобилната алея с дружни съжаления, пожелания и обещания скоро да се видят отново.

— Ти беше чудесен — каза Ейприл, когато колата изчезна. — Как само се справи с него! Не знам какво щях да правя, ако те нямаше.

Франк се протегна към бутилката с шери, но се отказа и вместо нея взе уискито. Смяташе, че го заслужава.

— Господи, не ставаше въпрос да се „справям“ — рече. — Просто се държах с него като с всички останали, това е.

— Точно това имах предвид... това беше забележителното. Бих се отнасяла с него като с животно в зоопарк или нещо, както прави Хелън. Не беше ли странно колко по-нормален стана, след като го отдалечихме от нея? А и той някак е приятен, нали? И интелигентен. Мисля, че някои от нещата, които каза, бяха доста умни.

— М-м.

— Определено ми се стори, че ни одобри, нали? Това за „мъжа“ и „жената“ беше мило. И знаеш ли какво, Франк? Той е първият човек, който като че ли разбира за какво говорим.

— Така е. — Той отпи голяма глътка, изправен до панорамния прозорец, загледан в последните лъчи на залеза. — Сигурно това означава, че сме луди като него.

Тя застана зад него и обви ръце около гърдите му, отпусвайки глава върху гърба му.

— Не ми пука дали сме луди — рече. — А на теб?

— Не.

Но започваше да се чувства потиснат по начин, който не можеше да припише на обичайната за неделната вечер тъга. Този странен ден бе приключил и сега, в избледняващата светлина, разбираше, че е бил само временен отдих от напрежението, което го тормозеше цяла седмица. Сега усещаше как то се завръща, въпреки успокояващата ѝ прегръдка — страх, смазваща тежест на духа, предчувствие за някаква неизбежна надвиснала загуба.

И постепенно той си даде сметка, че и тя го усещаше: в начина, по който го прегръщаше, имаше известна скованост, намек за усилие да постигне ефекта на спонтанността, сякаш знаеше, че сгушването в гърба му е очаквано, и правеше всичко по силите си, за да отговори на очакванията. Стояха така дълго време.

— Ще ми се утре да не трябваше да ходя на работа — каза той.

— Тогава недей. Остани си у дома.

— Не. Струва ми се, че трябва да отида.

---

[1] Американски хуморист. — Б.пр. ↑

ШЕСТ

— Е, Тед Бенди е свестен човек — каза Барт Полок, докато крачеха забързано към центъра, — и е добър началник-отдел, но ще ти кажа нещо. — Той се усмихна през габардиненото си рамо към учтивото лице на Франк. — Ще ти кажа нещо. Малко съм му ядосан, че те е крил през всичките тези години.

— О, не бих казал подобно нещо, господин... Барт. — Франк усети как чертите му се извиват в срамежлива усмивка. — Но все пак ви благодаря. („Че какво друго да кажа, по дяволите?“) — Налагаше се да подтичва и да ускори стъпка, за да върви в крак с Полок, и смутено съзнаваше, че това забързване наред с начина, по който пръстите му се суетяха, за да не изскочи вратовръзката му от сакото, вероятно го правеха да изглежда незначителен.

— Това място харесва ли ти? — Полок го поведе към лобито и после към ресторанта на голям хотел, изпълнен със сервитьори с тежки дрехи и гумени подметки, и началническият му маниер на говорене се смеси с тракането на ножове и вилици. Когато седнаха, Франк отпи от ледената вода и се огледа, чудейки се дали това не беше същото място, където бе дошъл на обяд — на официален обяд — с баща си и с господин Оут Фийлдс. Не можеше да бъде сигурен — в квартала имаше няколко хотела от този вид и с тези размери, но вероятността бе достатъчно голяма, за да погъделичка чувството за иронично съвпадение. „Не е ли странно, по дяволите? — щеше да попита довечера Ейприл. — Точно същата зала. Същите палми в саксии, същите малки купички със сандвичи със стриди — божичко, беше като в някакъв сън. Седях там и се чувствах десетгодишен.“

Във всеки случай изпита облекчение, че седнаха. Така Полок не изглеждаше толкова висок и Франк можеше да скрие под масата факта, че подръпваше и пипаше кожичката около нокътя на левия си палец, докато Полок говореше. Беше ли женен Франк? Деца? Къде живееха? О, определено бе разумно да живееш извън града, когато имаш деца; но какво мислеше Франк за всекидневното пътуване? Приличаше

досуц на начина, по който Оут Фийлдс се беше поинтересувал какво мисли за училището и за бейзбола.

— Знаеш ли какво ме впечатли най-много в онзи твой материал? — попита Полок, докато отпиваше от мартинито си, а чашката със столче изглеждаше много крехка в ръката му. — Логиката и яснотата. Нацелваш проблема точно и намиращ решението. Сякаш не четях, а някой ми говореше.

Франк сведе глава.

— Ами в действителност така си и беше. Просто говорех пред диктофона, нали разбирате. Всъщност цялата работа до известна степен стана случайно. От нашия отдел не се очаква да се занимава с творческите или производствените въпроси, това е работа на агенцията. От нас се изисква само да контролираме дистрибуцията на стоките на пазара.

Полок кимна, дъвчейки напоената с джин маслинка.

— Нека ти кажа нещо. Ще пийна още едно, ще ми правиш ли компания? Добре. Нека ти кажа нещо, Франк. Аз не се интересувам нито от творческата страна, нито от производствената страна, нито от това кой трябва да контролира дистрибуцията. Интересувам се от едно и само от едно нещо: да продаваме електронния компютър на американския бизнесмен. Франк, днес много хора гледат отвисоко на обикновената старомодна продажба, но искам да ти кажа нещо. Някога, когато правех първите си стъпки в продажбите, един много мъдър и прекрасен възрастен човек ми каза нещо, което никога няма да забравя. Той ми каза: „Барт, всичко е продажба“. Той каза: „Нищо не се случва в този свят, нищо не идва на този свят, докато някой не осъществи сделка“. Каза ми: „Не ми ли вярваш? Добре, погледни го по следния начин“. Каза: „Барт, къде, по дяволите, си мислиш, че щеше да бъдеш, ако баща ти не беше продал на майка ти стока?“.

„А аз седях там и се напивах, мислейки си: Какво по дяволите иска този човек от мен? — щеше да каже довечера на Ейприл. — Разбира се, мислех си, че никое от тези неща няма значение, но все пак наистина ме накара да се замисля. И е вярно за онези едри безцеремонни нешлифовани типове, знаеш ли? Наистина притежават известен личен магнетизъм. Поне той.“

— Днес, разбира се, добрата търговия се състои от много неща, от комбинацията на множество сили и, както знаеш, това е особено

вярно, когато искаш да продадеш идея, а не само продукт. Вземи работа като нашата, представянето на цяла нова концепция за контрола на бизнеса, и — по дяволите — става така, че не можеш да видиш цялостната картина заради дреболиите. Имаш си специалисти по маркетинга, по рекламата и как им викаха... специалисти по връзките с обществеността; трябва да координираш всички тези сили в едно цялостно търговско усилие. Обичам да си го представям като строенето на мост. — Той го погледна косо и с показалеца си бавно описа дъга между пепелника и салатата от целина и маслини. — Мост на разбирането, мост на комуникацията между науката за електро... — той изхълца. — Извини ме. Науката за електрониката и практичният всекидневен свят на търговския мениджмънт. Вземи например компания като „Нокс“. — Той погледна със съжаление празната чаша от второто си или може би третото си мартини. — Много стара, много бавна, много консервативна — по дяволите, знаеш го не по-зле от мен: цялата ни работа е насочена към продажбата на пишещи машини, картотечни шкафове и онези раздрънкани машини за перфокарти, а половината от старите тъпаци във ведомостта си мислят, че Маккинли е в Белия дом. От друга страна... сега ли искаш да поръчаме или ще изчакаме малко? Добре, сър, хайде да хвърлим поглед. Рагуто е много вкусно тук, както и пушената съомга, както и омлетът с гъби и морският език с лимон. Хубаво, нека бъдат две. Две и от тези, като сме започнали. Добре. И така, бихме могли да кажем, че тази компания е като много стар и уморен човек. От друга страна... — Той протегна ръце, облегна се тежко на масата и ококори очи. Край големите кафяви лунички по лицето му започнаха да се появяват капчици пот. — От друга страна, ето ти я и цялата революционна концепция за електронната обработка на данни и, Франк, нека си кажем истината: тя е новородено. — Той взе въображаемо бебе в ръцете си и после ги разтръска, сякаш да почисти пръстите си от лепкава течност. — Имам предвид, че още е *мокро*! Искам да кажа, току-що го извадиха, обърнаха, плеснаха го по дупето, а пъпчето му все още виси възпалено като пришка! Следваш ли мисълта ми? Добре; значи взимаш това мъничко новородено бебе и го даваш на онзи стар, стар човек или на онази стара жена, да речем, на онази стара брачна двойка и какво мислиш, че ще се случи? О, те ще го оставят да изсъхне и да умре, това е. Ще го вземат и ще го оставят някъде навън в чекмедже, ще му дават

вкиснато старо мляко, няма да му сменят пелените и да не мислиш, че това бебе ще успее да израсне здраво и силно? О, по дяволите, това бебе няма особен шанс. Нека ти дам пример.

И той започна да дава пример след пример, а Франк правеше всичко по силите си да следва мисълта му. След известно време Барт спря, за да изтрие глава с кърпичката си. Изглеждаше малко объркан.

— И това е проблемът — рече. — До голяма степен с това се сблъскваме. — Въздъхна мрачно и предпазливо над остатъка от питието си, допи го на един дъх и се захвана с изстиващата си храна, която изглежда го отрезви. Продължи да говори, докато се хранеше, но сега бе по-тих и по-важен, използваше думи и фрази като „очевидно“ и „нещо повече“ вместо „тъпак“ и „пъпче“. Очите му вече не бяха ококорени, бе престанал да се държи като недооценен магнат и се връщаше към обичайната си роля на уравновесен и умерен ръководител. Дали Франк е мислил за огромното въздействие на компютъра върху бизнеса в бъдеще? Барт Полок можеше да го увери, че си струваше да помисли върху това. И той продължаваше и продължаваше, скромно признавайки невежеството си в техническите области, омаловажавайки правото си да говори като пророк, напълно изгубвайки се в лабиринта на изреченията си.

Докато го наблюдаваше и се опитваше да го слуша, Франк установи, че собствените му три мартинита (или бяха четири?) бяха превърнали звуците в ресторанта в шумно море, което задръстваше тъпанчетата му, и бяха пуснали тъмна пелена от всичките четири страни, така че можеше да види само нещата право пред себе си и то с ужасна яснота: храната, мехурчетата в чашата вода с лед, уморително движещата се уста на Барт Полок. Той употреби цялата сила на изостреното си зрение, за да следи маниерите на Барт Полок на масата, да види дали щеше да остави бели следи по ръба на чашата си, дали щеше да топне хляба си в купичката със сос и изпита огромна пиянска благодарност, установявайки, че Барт Полок не направи никое от тези неща. Не след дълго Полок премина, с видимо облекчение, към разговори, свързани не толкова с абстракции, колкото с хора от компанията, и тогава Франк сметна за безопасно да повдигне въпроса, който му бе присърце.

— Барт — рече той. — Случайно да си спомняш един човек тук в Централата на име Отис Фийлдс?

Полок издиша дълга струйка цигарен дим и го погледа как се разсейва.

— Не, не мисля, че... — започна той, но после примигна щастливо. — О, Оут Фийлдс. Ами да, преди много години. Оут Фийлдс беше един от генералните ни търговски директори през... господи, това беше преди доста... хей, ама я чакай. Ти не може да си работил при нас тогава.

И Франк, изненадан от лекотата в собствения си глас, бързо разказа за последния път, когато бе седял на официален обяд, много приличащ на този.

— Ърл Уилър — каза Полок и се облегна назад, смръщвайки се в усилие да си спомни. — Ърл Уилър. Нюарк ли каза? Чакай малко. Спомням си един Уилър и ми се струва, че името му беше Ърл... не, но това беше в Харисбърг или Уилмингтън, а и бе доста по-стар.

— Харисбърг, точно така. Това обаче беше по-късно. Харисбърг беше последното място, на което работи. Нюарк беше по-рано, около тридесет и пета — шеста. После работи и във Филадельфия за малко, както и в Провидънс — почти из целия Източен регион. Затова детството ми мина на четиринадесет различни места, нали разбирате. — И той с изненада усети нотка на самосъжаление да се прокрадва в гласа му: — Така и никога не успях да се почувствам у дома си някъде.

— Ърл Уилър — казваше Полок. — Ами да, разбира се, че го помня. И виждаш защо не го свързах с Нюарк — защото това е било преди *мое* време. Но много ясно си спомням Ърл Уилър в Харисбърг; само че бях останал с впечатлението, че беше възрастен мъж. Вероятно...

— Прав сте. Беше. Вече е имал две големи деца, когато аз съм се родил, нали разбирате... — и едва не добави: „Бил съм случайност, нали разбирате; не са ме искали“. Часове по-късно, изтрезнял и опитващ се да си припомни тази част от разговора, той не беше сигурен, че *не го* е казал; не беше сигурен дори, че не е избухнал в гръмогласен смях, заявявайки: „Нали разбирате? Нали разбирате, Барт? Оставили са ме в чекмедже и са ми давали вкиснато мляко...“ и че с Барт не бяха станали да ударят ръце заради чудесната шега и не се бяха превивали от смях до сълзи, и докато не се бяха стоварили върху чашите с кафе.

Но това не се случи. Всъщност Барт Полок поклати глава учудено и рече:

— Ама че работа. И как само си спомняш този ресторант толкова много години, дори помниш името на стария Оут Фийлдс.

— Е, няма нищо учудващо. Първо, това беше единственият случай, когато баща ми ме доведе в Ню Йорк, и освен това много неща зависеха от онзи ден. Той наистина смяташе, че Фийлдс ще го назначи в Централата. С майка ми бяха планирали всичко, къщата в Уестчестър и останалото. Не мисля, че някога го превъзмогна.

Полок сведе очи с уважение.

— Е, разбира се, това е... това е шансът в този бизнес. — И после побърза да премине към по-ведрите аспекти на историята. — Не, но това наистина е интересно, Франк. Нямах представа, че си син на човек, работил в „Нокс“. Странно, че Тед не го спомена.

— Не мисля, че Тед знае. Не го изтъкнах, когато постъпвах на работа.

А сега Барт Полок се мръщеше и усмихваше едновременно.

— Я чакай малко. Искаш да кажеш, че баща ти ни е посветил целия си живот и ти никога не си го казвал?

— Ами да, всъщност е така. Не съм. Тогава той се беше пенсионира и аз просто... не знам; както и да е, не съм. По онова време ми се струваше важно да не го правя.

— Ще ти кажа нещо, Франк. Възхищавам ти се. Не си искал никой да те третира по специален начин тук или там; искал си да пробиеш сам. Нали?

Франк се раздвижи неловко в стола си.

— Не, не беше точно това. Не знам. Беше доста сложно.

— Такова нещо е сложно — рече Барт Полок тържествено. — Много хора не биха разбрали подобно нещо, Франк, но ще ти кажа, че ти се възхищавам. Обзалагам се, че и баща ти също. Така ли беше? Или не, чакай малко. — Той се облегна назад, усмихнат и с лукаво присвити очи. — Чакай малко. Да видим колко ме бива да преценявам хората. Обзалагам се, че знам какво се е случило. Това е само предположение. — Той смигна. — Теоретично предположение. Обзалагам се, че си накарал баща ти да смята, че неговото име ти е помогнало да получиш работата, просто за да го зарадваш. Прав ли съм?

Прав беше и тъкмо това смути Франк. В един есенен ден онази година, скован и официален в новия си шевиотен костюм, той бе завел съпругата си на гости на родителите си; и през целия път до Харисбърг бе планирал да бъде изискано непосредствен при съобщаването на двойната новина — за бебето и за работата. „О, и между другото, сега имам и по-стабилна работа — планираше да каже, — малко глупава, нищо, което да ме интересува, но парите са добри.“ И после щеше да каже на стареца.

Но когато моментът дойде, в претъпканата дневна в Харисбърг, с миризмата на слабост, лекарства и приближаваща смърт, където баща му полагаше максимални усилия да бъде любезен, майка му — да изрази през сълзи радостта си за бебето, а Ейприл — да бъде мила и свенливо горда — когато цялата престорена нежност на онзи момент настъпи, той загуби смелост и изплю камъчето — работа в Централата! — като малко момченце, което се е прибрало у дома с хубави оценки за годината.

— С кого се срещна там? — попита Ърл Уилър и изглеждаше с десет години по-млад, отколкото преди десет минути. — Тед чий? Бенди? Не мисля, че го познавам; разбира се, забравил съм много имена. Той обаче ме познава, предполагам, нали?

И Франк се чу да казва „О, да“ през нелепо набъбналото си гърло, „да, естествено. Изказа се много добре за теб, татко“.

Едва когато отново бяха във влака на път за Ню Йорк той възстанови спокойствието си в достатъчна степен, за да удари с юмрук по коляното си и да каже: „Той ме победи! Не е ли ужасно? Старото копеле пак ме победи“.

— Знаех си — рече Барт Полок, а очите му заблестяха и се изпълниха с топлина. — Ще ти кажа нещо, Франк: рядко греша в инстинктите си за хората. Искаш ли нещо ободряващо или едно малко питие с десерта?

„Да не искаш да кажеш, че си седял по време на целия обяд — спокойно би могла да попита Ейприл довчера, — и си му разправил целия си живот, но така и не си намерил начин да му кажеш, че напускаш компанията през есента? Какъв е смисълът?“

Но Полок просто правеше невъзможно да каже и дума за това. Най-после заговори за работа. Кой щеше да се грижи за онова бебе? Кой щеше да построи онзи мост?

— ... Специалистът по връзки с обществеността? Електронният инженер? Консултантът по мениджмънт? Е, разбира се, всички те ще играят важна роля в цялостната картина, всеки от тях ще предложи ценните си специализирани познания в съответните области. Но ето какъв е проблемът. Никой от тях не притежава необходимия опит или необходимата квалификация за работата. Франк, разговарях с някои от висшите ръководители в рекламата и насърчаването на продажбите. Говорих с някои от висшите технически ръководители в компютърната област, говорих и с някои от най-добрите специалисти по бизнесадминистрация в страната и всички ние стигнахме до следния извод: това е напълно нова работа и ще трябва да развием напълно нов талант, който да я върши. И така, през последните шест месеца се оглеждам и проучвам хора, вътре в компанията и извън нея също. Дотук съм се спрял на половин дузина млади мъже с различен опит и се надявам да открия още около половин дузина. Нали разбираш какво правя? Набирам си екип. Сега нека... — той вдигна дебелия си длан, за да предотврати всякакво прекъсване — ... нека бъда по-конкретен. Тези малки материали, които правиш за нас в момента, са само началото. Искам да довършиш тази поредица, както се разбрахме онзи ден в офиса на Тед; така е добре; но онова, което целя сега, е доста по-мощно. Както казах, целият този проект едва се оформя, все още нищо определено, но ще ти покаже посоката на мисълта ми. Имам усещането, че ти си човекът, когото бих могъл да пращам при групи хора от цялата страна — граждански групи, бизнес семинари, групи от собствените ни търговски представители, както и клиенти и евентуални клиенти, а ти просто ще трябва да застанеш пред тях и да говориш. Ще говориш за компютри, съвсем конкретно; ще отговаряш на въпроси; ще разказваш за електронната обработка на данни по начин, който бизнесмените могат да разберат. Франк, може би в мен говори старомодният търговец, но винаги съм бил убеден в едно и то е: когато се опитваш да продадеш идея, независимо колко сложна е и така нататък, няма да откриеш по-ефикасен инструмент от живия човешки глас.

— Ами, Барт, преди да продължите, има нещо, което аз... — Той усети стягане в гърдите и недостиг на въздух. — Всъщност нямаше как да го кажа в кабинета на Тед онзи ден, защото още не съм го уведомил за това, но работата е там, че възнамерявам да напусна

компанията през есента. Предполагам, че трябваше да го кажа по-рано; сега се чувствам малко... наистина съжалявам, ако това е в разрез с вашите...

„Искаш да кажеш, че си му се извинил? — би могла да попита Ейприл. — Сякаш имаш нужда от позволението му, за да напуснеш или нещо такова?“

„Не! — щеше да настоява той. — Разбира се, че не съм му се извинил. Ще ми дадеш ли възможност да продължа? Съобщих му, това е. Естествено, беше малко неловко; нямаше как да не бъде след начина, по който беше говорил; нима не разбираш?“

— Е, сега вече съм ядосан на Бенди — казваше Полок. — Да позволи човек с твоя калибър да се пропилява цели седем години и после да те пусне да отидеш в друга компания. — Той поклати глава.

— О, не е друга компания... нали *разбирате*, не е нещо друго в областта на бизнес машините.

— Е, поне от това съм доволен. Франк, ти беше откровен с мен и съм ти благодарен; сега аз ще бъда откровен с теб. Не искам да любопитствам за неща, които не са моя работа, но ще ми кажеш ли следното? Ще ми кажеш ли доколко категорично си се ангажирал с това друго нещо?

— Ами... боя се, че е доста категорично, Барт. Малко ми е трудно да... ами, да, доста категорично.

— Защото ето какво ще ти кажа. Ако става въпрос за пари, определено няма причина да не стигнем до задоволително...

— Не. Имам предвид, оценявам, че го казвате, но всъщност изобщо не става въпрос за пари. По-скоро е нещо лично.

И това изглежда реши въпроса. Полок започна да кима бавно и ритмично, за да покаже пълното си разбиране на личните неща.

— Искам да кажа, няма да се отрази върху поредицата, върху която работя в момента — увери го Франк. — Имам достатъчно време да я довърша, просто всичко извън това... *разбирате*, е невъзможно.

Полок продължи да кима известно време. После рече:

— Франк, нека се изразя по следния начин. Нищо никога не е толкова категорично, че човек да не може да размисли. Просто те моля да помислиш малко върху нашия разговор днес. Не бързай с решението си, обсъди го с жена си — това винаги е важно, нали? Да го обсъдиш с жена си. Къде, по дяволите, щяхме да сме всички ние без

тях? И искам да се чувстваш свободен да дойдеш при мен по всяко време и да кажеш: „Барт, хайде пак да поговорим“. Ще го направиш ли? Можем ли да оставим нещата така? Добре. И помни, това нещо, за което говорим, ще означава напълно нова работа за теб. Нещо, което би могло да се окаже изключително стимулираща, изключително удовлетворяваща кариера за всеки мъж. Сигурен съм, че сега онова друго нещо ти се струва много привлекателно — той намигна, — никога няма да ме хванеш да саботирам конкурент; и решението, разбира се, е изцяло твое. Но, Франк, искрено ти казвам, ако избереш „Нокс“, мисля, че никога няма да съжالياваш. Мисля си и още нещо. Мисля... — Той снижи глас. — Мисля, че ще бъде чудесен израз на почит към баща ти.

Как изобщо би могъл да каже на Ейприл, че тези безкрайно сантиментални думи моментално изстреляха приливна вълна от кръв към стените на гърлото му? Как би могъл да ѝ обясни, без да провокира вечното ѝ презрение, че за миг изпита страх да не заплаче над топящия се шоколадов сладолед?

За щастие нямаше начин да ѝ каже каквото и да било същата вечер. Тя бе прекарала целия си ден в занимание с нещо, което ненавиждаше и напоследък си позволяваше да пренебрегва: почистването на онези части от къщата, които не се виждаха. Дишайки прах и плюейки паяжини, тя бе влачила виещата прахосмукачка из всички ъгълчета на всички стаи, беше лазила с нея под всички легла; беше почистила всяка плочка и аксесоар в банята с препарат, от чиято миризма я болеше главата, и бе влизала до раменете във фурната, за да измие с амоняк черния нагар. Бе дръпнала скъсаното парче линолеум до печката, за да види нещо, което приличаше на дълго кафяво петно, докато не бе оживяло — рояк мравки, които сякаш продължаваха да лазят под дрехите ѝ часове след това — и дори се бе опитала да вкара в ред хаоса в мазето, където мокър кашон с боклуци се бе разпаднал в ръцете ѝ, когато го вдигнала от локвата, и цялото му плесенясало съдържание се изсипало с плясък, а оттам излязъл гущер на оранжеви петна и се стрелнал през обувката ѝ. Когато Франк се прибра у дома, тя вече бе твърде уморена, за да ѝ се говори.

На следващата вечер пак не ѝ се говореше. Вместо това гледаха по телевизията драма, която той хареса, а тя обяви за боклук.

И може би беше следващата вечер или по-следващата — покъсно той така и не успяваше да си спомни точно — когато я завари да крачи из кухнята по същия напрегнат начин, със свити рамене, както бе крачила по сцената във второто действие на „Вкаменената гора“. От дневната се чуваха приглушените звуци на рог и ксилофон, прекъсвани от детски викове — децата гледаха анимационно филмче по телевизията.

— Какво има?

— Нищо.

— Не ти вярвам. Случило ли се е нещо днес или какво?

— Не. — Тогава свършената ѝ театрална усмивка започна да се разтапя и премина в сбръчкана гримаса на отчаяние, а дишането ѝ стана шумно като врящите на котлона зеленчуци. — Днес не се е случило нищо, за което да не знам от дни... и, о, моля те, Франк, не се прави на изненадан. Наистина ли искаш да кажеш, че не си го знаел, не си се сетил и така нататък? Бременна съм, това е.

— Господи. — Лицето му послушно пребледня и придоби изуменото изражение на човек, стреснат от неприятна новина, но знаеше, че няма да успее да го задържи дълго време: радостната усмивка вече се бореше да се освободи от гърдите му; трябваше да хване устата си, за да я спре. — А-а! — рече тихо през пръстите си. — Сигурна ли си?

— Да. — И тя падна тежко в прегръдките му, сякаш съобщаването на новината бе изцедило всичките ѝ сили. — Франк, не исках да те торозя с това, преди да си си налял питие и така нататък; смятах да изчакам до след вечеря, но просто... работата е там, че съм напълно сигурна от една седмица, днес най-после отидох на лекар и сега дори не мога да се *преструвам*, че не е вярно.

— О! — Той вече не се опитваше да контролира лицето си и то висеше радостно над рамото ѝ, докато той я притискаше и галеше с двете си ръце, мърморейки безсмислени думи в косата ѝ. — О, чуй ме, това не означава, че не можем да заминем; чуй, означава просто, че ще трябва да измислим някакъв друг *начин* да заминем, това е.

Напрежението бе изчезнало, животът някак милостиво се беше върнал към нормалното.

— Няма никакъв друг начин — отвърна тя. — Смяташ ли, че съм мислила за нещо друго цяла седмица? *Няма* никакъв друг начин. Целият *смисъл* на заминаването беше да ти дам възможност да откриеш себе си, а сега всичко се провали. И вината е моя! Собствената ми тъпа, нехайна...

— Не, слушай, нищо не се е провалило. Просто си разстроена. В най-лошия случай означава просто да изчакаме малко, докато измислим...

— *Малко!* Две години? Три години? Четири? Колко мислиш, че ще *минат*, преди да мога да работя на пълен работен ден? Скъпи, *помисли*. Безнадеждно е.

— Не, не е. Чуй ме.

— Не сега, хайде да не се опитваме да говорим за това сега, става ли? Нека поне изчакаме децата да заспят. — И тя се обърна с гръб към печката, изтривайки с опакото на ръката си сълзите в едното си око с детски срам, че се е разплакала.

— Добре.

В дневната, прегърнали коленете си, децата гледаха безизразно анимационен булдог, който размахваше заострена пръчка, преследвайки анимационна котка из останките на анимационна къща.

— Здравейте — рече Франк и мина покрай тях към банята, за да се измие за вечеря, изпълвайки ума си с ритъма и песента на всички неща, които щеше да каже, щом с Ейприл останеха сами. „Слушай — щеше да започне. — Да предположим, че наистина отнеме време. Погледни го от следната страна...“ И щеше да нарисува картината на новия живот. Ако наистина се наложеше да чакат две или три години, нямаше ли те да бъдат по-поносими с парите от работата при Полок? „О, разбира се, че ще бъде скапана работа, но парите! Помисли за парите!“ Можеха да си купят по-хубава къща или — още по-добре — ако предградията продължаваха да им се струват непоносими, можеха да се върнат обратно в града. О, не в мрачния, пълен с хлебарки, трясещ се от метрото град от миналото, а в оживения стимулиращ нов Ню Йорк, който само парите можеха да отворят за тях. Кой знае колко по-пълноценен и интересен би могъл да стане животът им? И освен това... освен това...

Той миеше ръцете си и вдишваше приятната миризма на сапуна и ароматните пари от почистващия препарат на Ейприл, забелязвайки в

огледалото, че лицето му изглежда по-румено и хубаво от месеци насам — занимаваше се с това, когато проумя пълния смисъл, цялото значение на своето „освен това“. Освен това: защо трябваше да *смята* парите на Полок за компромисно решение, принудителен оптимален избор до възстановяването на способността ѝ да го издържа в Париж? Нима проектът не бе важен и значим сам по себе си? Би могъл да им донесе почти всичко — нови хора, нови места, а защо не и Европа, когато му дойдеше времето. Нима нямаше голяма вероятност „Нокс“, та макар и „Нокс Интърнешънъл“, скоро да реши да разшири продажбите на компютри и зад граница? („Вие с госпожа Уилър сте толкова различни от представата за американските делови хора“ — би могла да каже някоя венецианска графиня като описваните от Хенри Джеймс, докато се облягат на балюстрада над Гранд Канал, отпивайки сладък вермут...)

„Ами ти? — щеше да каже Ейприл. — Как *изобщо* ще намериш себе си сега?“ Но докато затваряше плътно кранчето за топлата вода, той знаеше, че ще има отговор за нея: „Хайде да оставим тази работа на мен“.

И в благого, решително лице, което му кимна от огледалото, имаше нова зрялост и мъжественост.

Когато се протегна за кърпата, установи, че тя беше забравила да сложи, а когато отиде до шкафа за бельо, върху най-горния рафт видя малък квадратен пакет в нова опаковка от аптеката. Новият му вид и неуместността му сред сгънатите чаршафи и кърпи му придаваше властната потайност на скрит коледен подарък и тъкмо това, както и необяснимо надигащият се страх, го накараха да го вземе и да го отвори. В опаковката имаше синя картонена кутия, а в нея видя тъмнорозовата круша на дамски тоалетен душ.

Без изобщо да помисли, без дори да се поколебае дали не е по-добре да го остави за след вечеря, той отнесе пакета в дневната, бързо мина покрай гледащите анимационния филм деца (сега котката се беше обърнала и преследваше кучето по нарисувано открито поле) и влезе в кухнята. Начинът, по който изненаданото ѝ лице се втвърди, когато погледна пакета и после се взря в очите му, не остави никакво съмнение относно намеренията ѝ.

— Слушай — каза той. — Какво точно, по дяволите, си мислиш, че ще правиш с това?

Тя се отдръпна назад в парата на зеленчуците — не в отстъпление, а в непокорна готовност, като ръцете ѝ се плъзгаха напрегнато нагоре и надолу по хълбоците ѝ.

— А *ти* какво си мислиш, че ще направиш? — попита тя. — Да не мислиш, че ще ме спреш?

ЧАСТ ТРЕТА

ЕДНО

Способността да измерваме и разпределяме времето ни осигурява почти неизчерпаем източник на утеха.

— Синхронизираме часовниците на шестнадесет-нула-нула — казва капитанът от пехотата и всеки от струпалите се край него лейтенанти се отърсва от страха, премествайки двете миниатюрни стрелки върху точиците, докато над главата му треперейки прелитат тонове бойни оръжия: прозаичният, цивилен на вид циферблат е възстановил, макар и за кратко, илюзията за личен контрол. Добре, казва циферблатът, поглеждайки педантично нагоре измежду космите и вените на всяка ужасно уязвима китка; чудесно: дотук всичко върви по план.

— Боя се, че съм плътно ангажиран до края на месеца — казва висшият ръководител, сладостно намествайки телефона до бузата си, докато прелиства календара с ангажиментите си, и в този момент устата и очите му излъчват усещане за дълбока сигурност. Лъскавите, просторни, разделени на дни страници пред него доказват, че нищо непредвидено, никаква злощастна случайност не може да го застигне отсега до края на месеца. Гибелта и болестите са притиснати до стената и дори смъртта ще трябва да почака; той е плътно ангажиран.

— О, да видим — казва възрастният мъж, накланя старата си глава и примигва към слънцето в объркани спомени, — първата ми съпруга почина през пролетта на... — и за миг го обзема ужас. Пролетта на какво? Миналото? Бъдещето? Какво е всяка пролет, ако не безсмислено пренареждане на клетки в кората на въртящата се земя, която плува в безкрайна обиколка около слънцето? Какво е самото слънце, ако не една от милиардите равнодушни звезди, вечно носещи се из пустотата? Безкрайност! Но скоро милосърдните клапи и ключове в мозъка му започват да вършат тежко работата си и той е в състояние да каже: — Пролетта на хиляда деветстотин и шеста. Или не, чакай... — и кръвта му отново замръзва, докато галактиките летят. — Чакай! Хиляда деветстотин и четвърта. — Сега е сигурен и ободряващият прилив на благополучие вдига неволно ръката му, за да

плесне доволно бедрото. Може да е забравил усмивката на първата си съпруга и звука на гласа ѝ през сълзи, но прикривайки смъртта ѝ с поредица от цифри, той е внесъл последователност в собствения си живот и в живота изобщо. Сега всички останали години могат послушно да си дойдат на мястото, всяка с методичния си принос за цялото. Хиляда деветстотин и десета, хиляда деветстотин двадесет и... О, разбира се, че си спомня!... Хиляда деветстотин и тридесета, хиляда деветстотин и четиридесета, чак до напълно заслуженото му място в настоящето и нататък към нежното обещание на бъдещето. Земята може спокойно да възстанови великодушната си неподвижност — Помириши тази нова трева! — и ето го все същото огромно старо слънце, което виси горе и му се усмихва през всичките тези години. — Да, сър — може да каже с достойнство сега, — хиляда деветстотин и четвърта — и тази вечер звездите ще го радват като знак за окончателната му небесна почивка. Той е внесъл ред в хаоса.

* * *

Началото на лятото на 1955 съвсем спокойно можеше да се окаже непоносимо и за двамата Уилърови и би могло да завърши съвсем различно, ако не беше календарът, който висеше на стената в кухнята им. Новогодишен подарък от „Ей Джей Столпър енд Санс, Хардуер енд Хоум Фърнишинг“, илюстриран с провинциални сцени от Ню Ингленд, това бе календар, в който на страницата за всеки месец имаше и два по-малки правоъгълника — за предишния и за следващия месец, така че четвърт от годината можеше да бъде обхваната само с един търсец поглед.

Уилърови можеха да отнесат датата на зачеването към края на първата седмица на май — седмицата след рождения му ден. И двамата си спомняха как той прошепна: „Струва ми се малко хлабаво“, а тя му отвърна: „О, не, сигурна съм, че е наред, не спирай...“ (следващата седмица тя си купи нова диафрагма, за да бъде сигурна) и това превръщаше първата седмица на август, отдалечена с четири седмици и разположена начисто върху следващата страница, в тайнствения момент „точно в края на третия месец“, когато, според

думите на една приятелка от школата, отпреди много време, е безопасно да се използва тоалетният душ.

Паниката я изстреля право в аптеката в мига, в който излезе от лекарския кабинет същия следобед; паниката го тласна надолу по коридора, за да се изправи пред нея с това нещо в ръце, в мига, в който го намери в шкафа същата вечер, и пак паниката ги караше да се взират един в друг сред зеленчуковата пара, ожесточено мълчаливи, докато от съседната стая нахлуваше музиката от анимационния филм. Но много по-късно същата нощ, след като тайно и поединично изследваха календара, паниката им потъна в откритието, че цяла поредица от логични и подредени дни очакваха разумната си употреба между настоящия момент и крайния срок. Имаше достатъчно време да стигнат до правилното решение по този въпрос, да намерят изход.

— Скъпи, не смятах да постъпя така ужасно; нямаше да го направя, ако ти не ме беше притиснал по този начин, преди да сме имали възможността да го обсъдим разумно.

— Знам, знам. — И той я потупа нежно по разтърсващото се от плач рамо. Сълзите ѝ не означаваха капитулация, той го осъзнаваше. В най-добрия случай показваха, както се надяваше от самото начало, че донякъде ѝ се искаше да бъде разубедена, а в най-лошия — че не желаше да му се противопоставя, че бе намерила опора в календара и бе видяла в оставащите четири седмици щедра възможност постепенно да го спечели на своя страна. Но и в двата случая — и точно това го изпълваше с благодарност, докато я прегръщаше и галеше — и в двата случая означаваше, че тя мисли за него, че ѝ пука за него. За момента само това имаше значение.

— Защото трябва да бъдем заедно в това, нали? — попита тя и леко се отдръпна от прегръдката му. — Иначе нищо няма да има смисъл. Не е ли така?

— Разбира се, че е така. Сега може ли да поговорим малко? Защото имам да кажа някои неща.

— Да. И аз искам да поговорим. Само че хайде и двамата да си обещаем да не се караме, става ли? Просто не е нещо, за което можем да си позволим да се караме.

— Знам. Слушай...

И така се отвори пътят за спокойния, контролиран, смъртно сериозен дебат, с който започнаха да изпълват дните от календара,

дебат, който ги държеше постоянно нащрек, и това изобщо не беше неприятно. Приличаше на ухажване.

И също като ухажването, се осъществяваше в умело аранжирано разнообразие от обстановки — Франк се грижеше за това. Безбройните им стотици хиляди думи биваха изричани на закрито и на открито, по време на дълги разходки с колата из хълмовете нощем, в скъпи ресторанти сред природата и в Ню Йорк. За две седмици прекараха толкова много вечери навън, колкото за цялата изминала година, и едно от нещата, които му подсказваха, че може би печели — в началото на втората седмица — бе, че тя не възразяваше срещу харченето на толкова много пари. Почти със сигурност би го направила, ако все още твърдо държеше да заминат за Европа през есента.

Но по това време той вече не се нуждаеше от подобни дребни знаци. Почти от самото начало бе поел инициативата и до голяма степен вярваше в победата. В крайна сметка идеята, която трябваше да продаде, несъмнено бе благородна. Беше лишена от егоизъм, зряла и (макар да се опитваше да избягва морализаторството) морално непоклатима. Другата идея, колкото и тя да се старееше да обгради смелостта ѝ с романтика, бе отблъскваща.

— Но, Франк, не разбираш ли, че искам да го *направя* само заради теб? Повярвай ми, моля те, или се опитай да ми повярваш!

А той ѝ се усмихваше тъжно от крепостта на убедеността си.

— Как би могло да е заради мен — питаше, — след като при самата мисъл ми се обръща стомахът? Само помисли, Ейприл. Моля те.

Основният му тактически проблем в тази първоначална фаза на кампанията бе да намери думите, с които да направи позицията си привлекателна и също толкова препоръчителна. Посещенията на ресторанти в града и околностите му помагаше в това отношение; тя просто трябваше да се огледа, за да открие свят, изпълнен с хубави, изискани, несъмнено стойностни мъже и жени, които някак си бяха успели да надскочат средата си — хора, които бяха превърнали скучната си работа в преимущество, бяха използвали системата, без да ѝ се подчинят, и които определено щяха да се съгласят с него, ако познаваха фактите по случая на Уилърови.

— Добре — казваше тя, след като го изслушваше. — Да предположим, че всичко това наистина ще се случи. Да предположим,

че след две години и двамата ще бъдем ужасно изискани, стимулирани и така нататък и че ще имаме множество очарователни приятели и дълги ваканции в Европа всяко лято. Наистина ли мислиш, че ще бъдеш по-щастлив? Няма ли все пак да похабяваш най-хубавите си години в напълно празна, безсмислена...

И така попадеше право в лапите му:

— Да предположим, че оставим тази работа на мен. — Колко, питаше я той, щяха да струват най-хубавите му години, ако ѝ позволеше да се осакати? — Защото това ще направиш, Ейприл, няма какво да се лъжем. Ще извършиш престъпление срещу собствената си същност. И срещу моята.

Понякога, предпазливо, тя го обвиняваше, че прекалено драматизира цялата работа. Жените го правят всеки ден без всякаква опасност; момичето от школата го беше направило най-малко два пъти. О, след третия месец наистина би било различно, със сигурност.

— Искам да кажа, че определено би *имало* за какво да се тревожим, ако случаят беше такъв. Но сега, ако се направи навреме и всичко, е най-безопасното нещо на света.

Но при всяко споменаване за безопасността на начинанието той издуваше бузи и въздишаше, мръщеше се и клатеше глава, сякаш го караха да се съгласи, че геноцидът може да бъде оправдан. Не. Нямахше как да го приеме.

Скоро в гласа ѝ започна да се прокрадва леко смутено колебание и тя извърташе поглед, щом заговореше за аборта като „да направи онова нещо“, въпреки прочувствените си излияния за това колко важно беше да го извърши — сякаш присъствието на любящото му, загрижено лице поставяше темата извън границите на благоприличния разговор. Пак скоро — и вероятно това беше най-окуражаващият знак от всички — той започна да забелязва, в различни моменти, как тя го гледа прикрито през мъглата на романтичното възхищение.

Тези моменти невинаги бяха случайни; понякога идваха в резултат на преднамерена суета от негова страна — вид мъжко флиртуване, така умело като женското. Например, когато вървеше или се отдалечаваше от нея в ресторанта, той внимаваше винаги да го прави по стария „невероятно сексапилен“ начин, а когато се разхождаха заедно, се връщаше към стария си навик да държи главата си неестествено изправена и да повдига с няколко сантиметра рамото

си от страната, където тя се притискаше до ръката му, за да си придаде малко по-голяма височина. Когато палеше цигара в тъмното, внимаваше да бъде мъжествено смръщен, преди да драсне клечката и да скрие пламъка в шепи (знаеше, понеже го беше упражнявал пред огледалото на една тъмна баня преди години, че това създава мимолетна, изключително драматична картина) и обръщаше огромно внимание на безброй детайли: гласът му да бъде тих и плътен, косата му да е сресана и да не излага на показ изгризаните си нокти; винаги пръв да скача от леглото сутрин, така че тя никога да не вижда подпухналото му и безпомощно спящо лице.

Случваше се след някое такова прекалено обмислено представление, както когато установи, че всичките кътници го болят, тъй като ги беше стискал твърде дълго, за да разиграва мрачна решимост под светлината на свещите, той изпитваше известно отвращение от себе си, задето се налагаше да прибегва до подобни методи, а — съвсем смътно — и от нея също, задето така лесно им се поддаваше. Що за детинщини бяха това? Но той бързо се справяше с тези атаки на съвестта: в любовта и войната всички средства са позволени, а и освен това нима тя не бе напълно способна да играе същата игра? Нима миналия месец не беше извадила всичко от торбата с хитрините, за да го подмами да приеме плана за Европа? Е, добре тогава. Може би беше малко абсурдно, може би не беше най-здравословното поведение за зрели хора, но на този въпрос можеха да се спрат по-нататък. Залогът бе твърде голям, за да се тревожи за подобни неща сега.

Затова той си даде свободата да се съсредоточи върху усъвършенстването на ролята си. Много внимаваше изобщо да не споменава за работата си, нито че се уморяваше от пътуването с влака; възприе спокоен, почти европейски маниер в общуването със сервитьорите и служителите по бензиностанциите; изпъстряше коментарите си след посещението на театър с неясни литературни отпратки — и всичко това, за да покаже, че мъж, работещ в „Нокс“, все пак може да бъде интересен („Ти си най-интересният човек, когото познавам“); ентузиазирано лудуваше с децата, надменно косеше ливадата за рекордно време и веднъж по време на цялата им среднощна разходка с колата имитираше как Еди Кентър пее „That’s the Kind of Baby for Me“, защото това я разсмиваше — и всичко това,

за да покаже, че мъж, изправен пред такъв мрачен и напълно неестествен брачен проблем — съпруга, нежелаеща да роди детето му, все пак може да бъде мил („Обичам те, когато си мил“).

Лесно и бързо щеше да спечели кампанията, ако можеше да направи така, че всички часове от четирите седмици да бъдат наситени със същата интензивност; бедата бе, че обикновеният живот трябваше да продължи.

Налагаше се да убива по-голямата част от всеки един ден в офиса, където Джек Ордуей не спираше да го поздравява за елегантното му измъкване от клетката, а тя пък трябваше да остава впримчена в реалността на дома им.

Налагаше се също да се справят с госпожа Гивингс, която напоследък си намираще причина след причина да се отбива и да наминава. Привидният повод бе работата, която сама по себе си бе много уморителна — трябваше да обсъждат множество подробности относно обявяването на къщата за продан и на Уилърови им се налагаше да ги изслушват с безизразни лица — но в разговорите тя постоянно се връщаше към Джон и към това, „колко прекрасно си прекарахме всички в онзи ден“. Почти без да се усетят, вече се бяха съгласили с колеблива програма за бъдещи неделни следобеди, „както на вас ви е удобно, в неделите, когато не сте много заети, отсега до момента на заминаването ви“.

Налагаше се да се справят и с Кембъллови. Една цяла събота мина по следния начин — пикник и разходка на плажа, по настояване на Кембъллови, ден на хотдог и детски сълзи, на пясък и пот и невероятна обърканост — и ги докара до ръба на истерията същата вечер. Тъкмо в същата вечер ухажването или търговската кампания, или каквото там беше, рязко премина към своята втора неромантична фаза.

— *Господи*, ама че ден — каза Ейприл веднага след като затвори вратата на децата и после започна да се движи бързо из дневната по начин, който неизменно вещаеше неприятности. Още в началото на ухажването, или кампанията, той бе разбрал, че тази стая беше възможно най-неподходящото място за излагане на аргументите му. Под безмилостния блясък на стоватовите крушки всички предмети като че ли подкрепяха нейната теза и неведнъж в горещи нощи като тази кумулативният им ефект бе заплашвал да срине цялата сложна структура на напредъка му: мебелите, които така и не си намериха

място и никога нямаше да го намерят, рафт след рафт непрочетените, прочетените наполовина или прочетените и забравени книги, от които винаги се бе очаквало да променят нещо, но това така и не се беше случило; омразната злорада бездна на телевизора; безнадеждната купчинка захабени играчки, които сякаш бяха просмукани от амоняк — така бързо атакуваха очите и гърлото с парливата болка на вината и самообвиненията („Но аз не мисля, че изобщо *трябваше* да ставаме родители. Ние дори не сме *адекватни* родители...“).

Тази вечер челото, скулите и носът ѝ бяха изгорели от слънцето и фактът, че цял ден бе носила слънчеви очила, придаваше на очите ѝ бял изумен вид. Косата ѝ висеше в безпорядък — постоянно ѝ се налагаше да издава долната си устна, за да я издухва от очите си, тялото ѝ също изглеждаше неспокойно. Беше облечена с влажна блуза и намачкани сини шорти, които започваха леко да ѝ отесняват в талията. По принцип тя мразеше да носи шорти, тъй като подчертаваха колко тежки, меки и изпъстрени с вени бяха станали бедрата ѝ през последните няколко години, въпреки че Франк неведнъж ѝ беше казвал да не става глупава („Прекрасни са, така ми харесват дори още повече, женствени са“), а сега като че ли почти парадираше с тях, някак напук. Е, добре, виж ги, сякаш му казваше. Достатъчно „женствени“ ли са за теб? Това ли искаш?

Той по никакъв начин не можеше да откъсне поглед от тях, докато се повдигаха и спускаха тежко при ходенето ѝ из стаята. Направи си силно питие, за да се освежи, и застана, отпивайки от него, близо до вратата на кухнята.

След известно време тя седна тежко на дивана и се зае с летаргично разглеждане на стари списания. После ги пусна и се излегна назад, слагайки обутите си в маратонки крака върху масичката за кафе.

— Ти наистина си много по-морален човек от мен, Франк — рече. — Предполагам, че заради това ти се възхищавам. — Но нито видът, нито гласът ѝ показваха възхищение.

Той се опита да отмине думите ѝ с предпазливо свиване на рамене, докато се настаняваше срещу нея.

— Не знам. Не виждам какво общо има това с морала. Нали разбираш, не и в смисъла на конвенционалния морал.

Тя изглежда дълго обмисля думите му, докато лежеше и люлееше едното си коляно настрани, завъртайки го от глезена. После попита:

— Има ли друг вид? Всъщност „морал“ и „конвенционално“ не означават ли едно и също?

Можеше да я удари през лицето. От всички обидни, коварни, дребнави... Господи! През всеки друг месец от брачния им живот той би скочил и би извикал: *Господи*, кога най-после ще надраснеш този характерен за Ноел Кауърд и за двадесетте години навик да очерняш всяка почтена човешка ценност с някаква хитра снобска забележка? Слушай! — би й изкрещял. — Слушай! Може би така са живели *твоите* родители; може би с подобни модни вълнуващи глупости са те възпитали, но е крайно време да разбереш, че това няма нищо общо с реалния живот, по дяволите. Именно съзнанието за календара затвори устата му. Оставаха още дванадесет дни. Не можеше да си позволи да поеме риск точно сега и затова вместо да изкрещи тези неща, стисна челюсти и се втрени в чашата си, която бе стиснал така, че тя едва не се разля от треперенето. Без изобщо да се старае, бе изиграл най-паметната си пантомима до момента. Щом спазмите стихнаха, той каза много тихо:

— Миличка, знам, че си уморена. Не бива да говорим за това сега. Знам, че не го мислиш. Хайде да го оставим.

— Да оставим какво? Знаеш, че не мисля какво?

— Знаеш. Това за „морала“ и „конвенционалното“.

— Но аз *не знам* каква е разликата. — Тя се беше наклонила напред на дивана, бе спуснала маратонките си долу и се беше извила към него, поставяйки напрегнатите си ръце върху коленете. Лицето ѝ изобразяваше такова невинно объркване, че не можеше да го погледне. — Не разбираш ли, Франк? Аз наистина *не знам* каква е разликата. Другите хора явно знаят; ти също; аз просто не знам, това е, и не мисля, че някога наистина съм знаела.

— Виж — отвърна той. — Първо, ти използва думата „морал“, не аз. Не мисля, че някога съм обсъждал този въпрос от морална гледна точка, от конвенционална и така нататък. Просто казах, че при дадените обстоятелства единственото зряло решение е да...

— Обаче пак стигаме дотам — отвърна тя. — Разбираш ли? Аз не знам и какво означава „зряло“. Можеш да приказваш цяла нощ и пак няма да разбере. За мен това са само *думи*, Франк. Гледам те как

говориш и си мисля: не е ли изумително? Той наистина го мисли, тези думи наистина *означават* нещо за него. Понякога ми се струва, че съм наблюдавала хората и съм си мислила това през целия си живот. — Гласът ѝ започваше да трепери. — Може би това означава, че нещо никак не ми е наред, но е вярно. О, не, стой си там. Моля те, недей да идваш и да ме целуваш или каквото и да било, иначе просто ще свършим в голяма потна купчина и няма да стигнем доникъде. Моля те, остана си там и нека просто се опитаме да поговорим. Става ли?

— Добре. — И той остана на мястото си. Но да се опитат да поговорят беше нещо различно; можеха единствено да се гледат, натежали, слаби и с искрящи очи в жегата.

— Знам само — рече тя накрая — какво чувствам, а знам и какво чувствам, че трябва да направя.

Той стана и угаси всички лампи, мърморейки: „Да поохладим обстановката“, но тъмнината не помогна. Положението беше безизходно. Щом като всичко, което ѝ казваше, бяха „просто думи“, какъв смисъл имаше да говори? Как речта би могла да надделее над упоритост, огромна като тази?

Но не след дълго гласът му отново заработи, почти независимо от волята му, прибъгвайки до последната му тактика — опасната отчаяна маневра, която се надяваше да държи в резерв, за да я използва при заплаха от поражение. Беше безразсъдно — оставаха още дванадесет дни — но веднъж започнал, не можеше да спре.

— Виж — каза той, — може да ти прозвучи така, сякаш си мисля, че *наистина* нещо никак не ти е наред; истината е, че не си го мисля. Мисля обаче, че има един или два аспекта, които все още не сме обсъдили, а според мен трябва. Например, чудя се дали истинските ти мотиви са толкова прости, колкото си мислиш. Искам да кажа, не е ли възможно да действат сили, за които не си даваш ясна сметка? Които не виждаш?

Тя не отговори и в мрака той само можеше да гадае дали го слуша, или не. Той си пое въздух дълбоко.

— Имам предвид неща, които нямат нищо общо с Европа — рече, — или с мен. Имам предвид неща вътре в самата теб, неща, идващи от собственото ти детство — собственото ти израстване и така нататък. Емоционални неща.

Последва дълго мълчание, преди тя да каже с подчертано неутрален тон:

— Имаш предвид, че съм емоционално неуравновесена.

— Не съм казал това! — Но през следващия час, докато гласът му не спираше и не спираше, успя да го каже няколко пъти по няколко различни начина. В крайна сметка, нима не беше възможно момиче, което от момента на раждането си не бе видяло нищо друго, освен родителско отхвърляне, да е развило силно нежелание да ражда деца?

— Искам да кажа, винаги съм се чудил как си *оцеляла* при подобно детство — каза той в един момент, — още повече без никакви увреждания — нали разбираш, егото ти и така нататък.

Самата тя, напомни ѝ той, беше споменала за наличието на нещо „невротично“ в желанието ѝ да направи аборт при първата бременност на улица „Бетън“ — и добре, добре, *разбира се*, че обстоятелствата този път бяха различни. Но не беше ли възможно нещо от същата обърканост да е налице в нагласата ѝ? О, той не твърдеше, че това е обяснението — „Не съм *квалифициран*, за да го твърдя“ — но все пак смяташе, че тази логика заслужаваше да бъде внимателно обмислена.

— Но аз *родих* две деца — отвърна тя. — Това не се ли брои в моя полза?

Той остави тези думи да отекват в мрака известно време.

— Самият факт, че го формулира така, е показателен — рече тихо, — не мислиш ли? Сякаш раждането на деца е нещо като наказание? Сякаш раждането на две деца би могло да се „брои в твоя полза“ и да те освободи от задължението да родиш още едно? А и начинът, по който го каза — така отбранителен, така готов за борба. Господи, Ейприл, ако желаеш да говорим така, мога да ти посоча друга статистика: имала си три бременности и си искала да прекъснеш две от тях. Що за рекорд е това? О, чуй. — Заговори с много нежен глас, сякаш се обръщаше към Дженифър. — Виж, миличка. Просто искам да кажа, че изглежда не подхождаш напълно разумно към този въпрос. Просто ми се иска да помислиш малко, това е.

— Добре — отвърна гласът ѝ мрачно. — Добре, да приемем, че всичко това е вярно. Да приемем, че поведението ми е импулсивно или както там го наричат. И какво от това? Пак не мога да променя чувствата си, нали? Искам да кажа, какво се очаква да *направим* по въпроса? Как се очаква да го превъзмогна? Дали трябва просто да се

изправя пред проблемите си и да се превърна в различен човек утре сутринта или какво?

— О, мила — рече той. — Толкова е просто. Искам да кажа, ако приемем, че имаш някакво емоционално разстройство, ако приемем, че има някакъв такъв проблем, не мислиш ли, че *можем* да направим нещо по въпроса? Нещо много логично и разумно, което трябва да предприемем? — Беше уморен от звука на собствения си глас; имаше чувството, че говори от години. Облиза устни — вкусът им бе чужд като пръста на зъболекаря в устата му („Хайде, отвори широко!“) и после го изрече: — Трябва да те заведем на психоаналитик.

Не можеше да я види, но предположи, че е издала устни напред и леко на една страна — коравото ѝ изражение.

— А дали работата при Барт Полок ще донесе пари и за това? — попита тя.

Той въздъхна.

— Нали разбираш какво правиш, когато казваш подобни неща? Бориш се с мен.

— Не, не е така.

— Да, така е. И по-лошото е, че се бориш и със себе си. Точно това и двамата правим от години и е крайно време да пораснем достатъчно, за да го прекратим. Не *знам* дали работата при Полок ще донесе пари за това; честно казано, не ме интересува коя работа за какво ще носи пари. Предполага се, че сме зрели хора и ако някой от нас има нужда от подобна помощ, би трябвало да сме в състояние да го обсъдим по зрял начин. Въпросът, как ще бъде „платено“, е най-маловажната част. Ако е необходимо, ще бъде платено. Обещавам ти.

— Колко мило. — Само по неясното помръдване на сенките и шумоленето на тапицерията разбра, че тя се е изправила. — Бихме ли могли да престанем да говорим за това сега? Смъртно съм уморена.

Докато слушаше заглъхващите ѝ стъпки надолу по коридора и после звуците от бързите ѝ приготовления за лягане, а после тишината, той допи питието си, предчувствайки поражението. Усещаше, че е изиграл последния си коз и почти със сигурност бе загубил.

Но следващият ден донесе нови силови резерви за позицията му — от неочакван източник: беше неделята, в която Джон Гивингс ги

посети за втори път.

— Здравсти! — извика той, на излизане от колата, и от мига, в който се насочи патраво по алеята, а родителите му, потръпвайки, се извиняваха край него, стана ясно, че този следобед щеше да бъде различен и по-труден от предишния. Днес нямаше да има дружески разходки, нито мило припомняне на радиопрограмите; той бе в силно превъзбудено състояние. Видът и гласът му бяха така изнервящи, че мина известно време, преди Франк да си даде сметка, че посещението би могло да има благотворно предупредително въздействие. В крайна сметка това беше категоричен случай на душевно разстройство и Ейприл можеше да го наблюдава и да размисли. Нима после пак щеше да е в състояние да каже, че не я интересува дали и тя е луда?

— След колко време заминавате? — попита той, прекъсвайки майка си по средата на едно възторжено изречение за великолепия ден. Те седяха на задната морава, където Ейприл бе сервирала студен чай — или по-скоро всички, освен Джон, седяха. Той бе прав и се разхождаше наоколо, като от време на време спираше, за да погледне с присвити очи някоя точка далеч в гората или покрай къщата, или надолу към пътя; изглеждаше така, сякаш премисляше мрачни и тайни въпроси. — Септември ли казахте? Не помня.

— Всъщност още не е окончателно решено — отвърна Франк.

— Но ще сте тук поне още месец, нали? Защото работата е там, че трябва да помоля някого за... — Той спря по средата на изречението и огледа моравата озадачено. — Хей, между другото, къде си криете децата? Старата Хелън постоянно ми разправя за децата ви, а аз не ги виждам. Всяка неделя ли ходят на рождени дни или какво?

— Този следобед са на гости при едни приятели — каза Ейприл.

Джон Гивингс изгледа продължително и втренчено първо нея, после Франк; след това сведе поглед, клекна и започна да скубе трева от моравата.

— Е, разбираемо е — рече той. — Предвид параноидното ми шизофренично завръщане у дома, сигурно и аз бих отпратил децата си. Ако имах деца, разбира се. Ако имах и къща.

— О, това е най-прекрасната яйчна *салата*, Ейприл — възкликна госпожа Гивингс. — Трябва да ми кажеш как я правиш.

— Млъкни, мамо, става ли? Тя може да ти каже по-късно. Обаче слушай, Уилър. Това е важно. Работата е там, че трябва да помоля

някого за услуга и тъй като ще сте тук още около месец, предпочитам да помоля теб. Едва ли ще ти отнеме много време, нито са необходими пари. Чудя се дали можеш да ми намериш адвокат?

Хауърд Гивингс прочисти гърло.

— Джон, хайде да не започваме пак за адвоката. Успокой се, моля те.

Сега изражението на Джон изразяваше търпение, доведено до ръба.

— Татко — рече той, — не можеш ли просто да си седиш там, да си ядеш прекрасната яйчна салата и да не се месиш? Изключи си слуховия апарат. Хайде — обърна се той към Франк, — предполагам, че е по-добре да поговорим насаме. О, вземи и съпругата си. — И със съзаклятнически вид той ги отведе в далечния край на моравата. — Няма причини те да не го чуят — обясни, — само че постоянно ме прекъсват. Тук е идеално. Искам да разбера дали обитателите на психиатричните клиники имат законови права. Мислиш ли, че можеш да го проучиш?

— Ами — отвърна Франк, — на прима виста, боя се, че не знам как...

— Добре, добре, забрави за тази част. За да проучиш това, вероятно ще трябва да похарчиш пари. Моля те само да отделиш от времето си. Намери ми името и адреса на някой добър адвокат и оттам ще поема аз. Разбирате ли, искам да задам доста въпроси и съм готов да платя за отговорите. Смятам, че имам голям шанс, ако преодолеем тази работа със законовите права...

Може би причината бе само, че погледът му постоянно се местеше от едното лице към другото и от време на време той поглеждал над раменете им, за да провери какво правят родителите му в другия край на моравата — може би причината бе само тази комбинация с бледността и сухотата на устните му и фактът, че косата му стърчеше от скалпа като четина (днес не носеше шапката си), но докато произнасяше този монолог под слънцето, той все повече и повече заприличваше на изтерзан, диво гледащ луд.

— ... Е, няма нужда да ми се казва, че човек, който замеря майка си с масичката за кафе, е в слаба позиция от законова гледна точка; това е очевидно. Ако я удари с нея и я убие, имаме тежко престъпление. Ако само счупи масичката и създаде на майка си

неприятности, а тя реши да го съди, ще заведе гражданско дело. Добре. И в двата случая мъжът е в слаба позиция, но ето какво си мисля: в никой от случаите не става въпрос собствените му законови права да са застрашени. И така, да предположим, че се осъществява втората от тези възможности. Човекът не я удря, чупи масичката, създава ѝ неприятности — но жената, майката, не се възползва от правото си да заведе дело. Да предположим, че вместо това вика щатската полиция. Да предположим, че когато щатската полиция идва, тя... *Татко!*

При този очевидно безсмислен вик, той започна да отстъпва от тях като приклещен беглец, а лицето му се изкриви в смесица от заплаха и страх. Когато се обърна, Франк видя, че причината за избухването бе бавното приближаване на Хауърд Гивингс през тревата.

— *Татко! Казах ти да не ме прекъсваш, нали? Нали? Наистина го мисля, татко. Не ме прекъсвай, когато говоря.*

— Успокой се, момче — рече Хауърд Гивингс. — Хайде да се успокоиш. Време е да си вървим.

— *Сериозно говоря, татко...* — Беше стигнал заднешком до каменната стена; оглеждаше се отчаяно, сякаш търсеше оръжие, и за секунда Франк се уплаши, че може да вдигне камък от стената и да го хвърли; но Хауърд Гивингс продължи да го приближава методично и спокойно. Трябваше просто да докосне сина си леко по лакътя, за да възстанови реда: Джон продължи да вика, но сега повече приличаше на избухнало дете, отколкото на маниак. — Не ме *прекъсвай*, това е. Ако искаш да кажеш нещо, може да *изчакаш*, докато *довърша*.

— Добре, Джон — измърмори Хауърд Гивингс, обърна се и го поведе на успокояваща разходка по края на моравата. — Добре, момче.

— О, божичко — каза госпожа Гивингс. — Много съжалявам за това. Заради нервите му е, нали разбирате. — Тя гледаше нагоре към Уилърови, агонизирайки от смущение, неспособна да реши какво да прави със сандвича с яйчна салата в ръката си. — Боя се, че ще трябва да... ни извините. Не биваше да идваме днес.

— Господи — каза Ейприл, докато миеше чашите от студения чай, след като гостите си тръгнаха. — Чудя се какво ли е било *неговото* детство.

— Едва ли е било много хубаво, предполагам, с подобни родители.

Тя не каза нищо, докато не приключи с миенето и не закачи кърпата.

— Но поне е имал родители — каза после, — така че най-малкото се е радвал на по-голяма емоционална сигурност от мен. Това ли искаш да кажеш?

— Какво аз искам да кажа? Господи, по-спокойно, моля ти се.

Но тя вече беше излязла, трясвайки стъклената врата зад гърба си, за да вземе децата от дома на Кембълви. Държа се спокойно и сдържано през останалата част от вечерта, изпълняваше пъргаво задачите си покрай вечерята и лягането на децата, а Франк внимаваше да не ѝ се изпречва на пътя. Изглежда това щеше да бъде една от мълчаливите им вечери, в които четяха вестници в различни части на стаята като дискретни възпитани непознати в хотелско лоби; но в десет часа тя прекрати временното примирие.

— Нещо като отричане на женствеността — каза. — Така ли би го определил?

— Дали така бих го определил? За какво говориш?

Тя изглеждаше леко раздразнена, сякаш му бе ядосана, че не е следил нишката на текущата дискусия.

— Знаеш. Психологическият проблем в основата на тази работа с аборта. Това ли се предполага, че изразяват жените, когато не искат да имат деца? Че всъщност не са жени или не искат да бъдат жени, или нещо?

— Мила, не знам — отвърна нежно той, а сърцето му се изпълни с благодарност. — Повярвай ми, и аз като теб мога само да гадая, що се отнася до това. Но наистина звучи логично, нали? Помня, че четох някъде — о, при Фройд или Крафт-Ебинг или някой от тях; беше в колежа — помня, че четох за жена с нещо като детска завист за пениса, която се пренесла в зрелия ѝ живот; предполагам, че това би трябвало да е доста разпространено при жените; не знам. Както и да е, тя все се опитвала да се отърве от бременностите си и онзи автор смяташе, че всъщност е искала да се отвори, така че — нали разбираш — така че пенисът да може да излезе и да увисне надолу, където му е мястото. Не съм сигурен дали съм го запомнил правилно; четох го преди много време, но това беше принципната идея. — В действителност не

можеше да каже дали изобщо го беше чел (но пък откъде другаде би могъл да го знае?) и никак не беше сигурен дали беше разумно да го разказва точно в този момент.

Но тя явно прие информацията без особена изненада. Гледаше в пространството, опряла брадичка на двете си длани с лакти върху коленете. Изглеждаше объркана: и толкова.

— Във всеки случай — продължи той, — сигурен съм, че е грешка да се опитваш сам да си правиш изводи от прочетеното в книгите. Кой знае? — Реши, че трябва да спре дотук и да я остави да говори, но тя не каза нищо и тишината просто изискваше да бъде запълнена.

— Все пак *можем* да приемем — рече той, — просто въз основа на здравия разум, че ако повечето момичета наистина искат да бъдат момчета, вероятно го преодоляват с времето, като наблюдават майките си, възхищават им се и искат да им подражават — нали *разбираш*, да привлекат мъж, да създадат дом, да имат деца и така нататък. А в твоя случай, виждаш ли, тази страна на живота, целият този опит ти е бил отказан от самото начало. Не знам; всички тези неща са много неясни и трудни за... трудни за разбиране, предполагам.

Тя се изправи, отиде до библиотеката и застана с гръб към него, а той си спомни как за първи път я беше видял, преди много време, в другия край на стая с вече забравени хора в Монингсайд Хайтс — високо, гордо, изключително първокласно момиче.

— Как смяташ да процедираме, за да намерим? — попита тя. — Психиатър, имам предвид. Повечето от тях не са ли шарлатани? И все пак това едва ли е особен проблем, нали?

Той притаи дъх.

— Добре — каза тя. В очите ѝ светеха сълзи, когато се обърна. — Предполагам, че си прав. Вероятно няма какво повече да се каже, нали?

По-късно през нощта, лежейки буден до нея между пресекулките на съня, той знаеше, че кампанията в никакъв случай не беше приключила. Оставаха още единадесет дни до крайния срок и във всеки един от тях тя можеше рязко да промени мнението си. Още единадесет дни в нейно присъствие щеше да му се налага да поддържа цялата сила на аргументите си в пълна бойна готовност за мигновена и умела употреба.

Сега задачата му беше да затвърди тази деликатна победа по възможно най-много начини, за да удържи фронта. Реши, че ще е най-добре да не губи време и да уведоми всички за промяната в плановете им — Кембълви, всички — така че цялата история със заминаването на Уилърови за Европа бързо да започне да се разказва в минало време; а междуременно не биваше да позволява и намек за самодоволство да подкопае позицията му. Трябваше да бъде постоянно налице, за да предлага подкрепа, докато опасният период отmine. Реши като начало днес да не ходи на работа.

ДВЕ

— Няма ли? — попита Дженифър същия следобед. С Майкъл стояха на килима в дневната по бански и с хавлиени кърпи, преметнати през раменете им като плащове. Бяха играли под пръскачката на моравата и майка им ги беше извикала вътре уж „да поизсършат и да хапнат сладки и мляко“, но също така, както се оказа, да чуят официалното съобщение на родителите си, че в крайна сметка няма да заминават за Европа. — Няма ли? Как така?

— Защото мама и татко решиха, че ще е по-добре засега да не го правим — отвърна Ейприл. Бяха се спрели на този отговор преди няколко минути (засега нямаше смисъл да им казват за бебето) и думите звучаха неестествено и сковано и тя се опита да противодейства, добавяйки много нежно: — Ето така.

— О. — Напълно неутралните изражения по лицата и на двете деца се подчертаваха от факта, че очите им все още бяха заслепени от слънцето, а устните им, под усмихнатите следи от мляко, бяха посинели от продължителното стоене под водата. Дженифър вдигна едното си босо стъпало и почеса с него ухапаното от комар място върху глезена на другия си крак.

— Само това ли ще кажете? — попита Франк малко по-сърдечно, отколкото беше планирал. — Нито „ура“, нито нищо? Мислехме, че ще се радвате.

Децата си размениха бързи погледи и се усмигнаха свенливо. Напоследък и за двамата беше трудно да разберат какво се очакваше от тях. Дженифър избърса мустаците от млякото.

— Тогава по-нататък ли ще заминем за Франция или какво?

— Ами — отвърна майка ѝ, — може би. Ще видим. Но определено няма да бъде скоро, така че няма смисъл да мислиш за това.

— Значи ще останем тук — каза Дженифър услужливо, — но не съвсем завинаги.

— Нещо такова, Нифър. Хайде, дай на мама целувка и после какво ще кажете и двамата да излезете и да се понапечете на слънце? И

да се постараете да стоите далеч от водата за известно време, става ли? Устните ви са посинели. Можете да си вземете по още няколко сладки, ако искате.

— Знаеш ли какво можем да направим, Нифър? — каза Майкъл веднага щом отново излязоха навън. — Знаеш ли онова място навътре в гората, където голямото дърво е паднало и има един малък клон, на който можеш да седнеш и да си направиш ужкимски щанд за сода? Можем да занесем сладките си там, ти ще си жената, която идва до щанда за сода, а аз ще съм продавачът.

— Не искам.

— Хайде де. И аз ще те попитам: „Какво ще обичате днес?“. А ти ще отвърнеш: „Една сладка, моля“, а аз ще кажа...

— Не искам, казах. Много е горещо. — И тя седна доста надалеч от него върху парещата трева. Защо „ще е по-добре засега да не го правим“? И защо майка ѝ изглеждаше толкова странна и тъжна, когато каза: „Ето така“? И защо баща ѝ си беше останал у дома, като дори не беше болен?

Щом се нахрани, Майкъл затича лудо по ръба на склона в предния двор, размахвайки ръце.

— Виж ме, Нифър, виж ме, виж ме — ще падна мъртъв. — Той се люшна и падна, претърколи се няколко пъти и остана да лежи неподвижен на тревата, вътрешно хихикайки, като си представяше колко смешно е било. Но тя не го гледаше. Тя се беше приближила до панорамния прозорец и надничаше вътре.

Те все още седяха на дивана, леко наклонени един към друг, майка ѝ кимаше, а баща ѝ говореше. Беше странно да наблюдава как ръцете му жестикулираха във въздуха, а устата му се движеше и движеше, без да издаде звук. След известно време майка ѝ отиде в кухнята, а баща ѝ остана да седи там сам. После той стана, слезе в мазето и излезе навън с лопатата, за да работи върху каменната пътека.

— О, не знам дали да се натъжа, или да се зарадвам — рече Мили Кембъл след няколко вечери, потъвайки във възглавничките на дивана. — Искам да кажа, че е много жалко и така нататък за вас, сигурно сте ужасно разочаровани, но пък аз лично съм много доволна. А ти, скъпи?

Шеп, след трепетна глътка джин с тоник, която болезнено удари кубчетата лед в предните му зъби, отвърна, че и той, разбира се, е доволен.

Но в действителност не беше сигурен в нищо. Вече седмици наред, в опит да изхвърли Ейприл Уилър от ума си, той намираще утеха в една фантазия за след десет години: Уилърови се завръщаха от Европа, Кембълви посрещаха кораба и в момента, в който Ейприл слизаше по подвижното мостче, той виждаше, че е станала едра и набита от десетилетието изкарване на прехраната. Бузите ѝ висяха, тя стоеше и се движеше като мъж и говореше саркастично и презрително с висяща от устата ѝ цигара. Когато тази фантазия не действаше, той се задоволяваше с целенасочено изброяване на настоящите ѝ несъвършенства (Тя беше твърде едра в таза; гласът ѝ *ставаше* прекалено писклив, когато бе напрегната; в усмивката ѝ *имаше* нещо невротично и изкуствено) и всеки път, когато видеше някое хубаво момиче, на плажа или на светофара по време на всекидневното пътуване до Стамфорд и обратно, той го използваше, за да укрепи увереността си, че светът е пълен с далеч по-хубави, по-интелигентни, по-фини и по-желани жени от Ейприл Уилър. Пак в този период той се учеше да бъде повече от мил с Мили. Обръщаше ѝ внимание по всевъзможни начини; веднъж купи скъпа блуза от най-хубавия магазин в Стамфорд и ѝ я занесе у дома („Как така защо? Понеже си моето момиче, затова...“) и се наслаждаваше на усещането, че тя разцъфтява под допира му.

А сега всичко отиваше по дяволите. Уилърови нямаше да заминават никъде. Мили седеше и бърбеше за бременности и бебета, новата ѝ блуза вече сивееше под мишниците и едно копче липсваше; Ейприл Уилър бе страхотна и красива, както винаги. Той прочисти гърло:

— Значи възнамерявате да останете тук до безкрай? — попита.
— Или ще си търсите нова къща?

— А — рече Джак Ордуей. — Така. Победен от дефектна контрацепция. Е, Франклин, не мога да кажа, че съжалявам. Щеше много да ми липсваш в тази кутийка, можеш да бъдеш сигурен. Освен това — той се облегна елегантно назад в скърцащия си въртящ се стол

и прехвърли единия си глезен над коляното, — освен това, ако ми простиш, цялата тази история за Европа наистина звучеше малко... мъничко нереалистично, така да се каже. Не че е моя работа.

— Вземи си стол, Франк — рече Барт Полок. — Какво си намислил?

Беше най-горещият ден в годината — от дните, в които всички на Петнадесетия етаж обсъждаха колко скандално бе, че компания като „Нокс“ нямаше климатична инсталация, но Франк очакваше, че личният кабинет на Полок, тук, на Двадесетия етаж, някак си ще е по-хладен. Също така си представяше, че Полок ще стане да го посрещне, може би ще мине по килима с протегнатата ръка и че веднага щом приключат с формалностите („Франк, изключително много се радвам...“) може да преминат към деловата част на по един-два коктейла в някой климатизиран хотелски бар. Вместо това седяха сковани и потни под дразнещото жужене на електрически вентилатор. Стаята беше по-малка, отколкото изглеждаше отвън, а Полок, облечен в учудващо евтина лятна риза, под която ясно се виждаха очертанията на подгизналия потник, приличаше повече на изтощен търговец, отколкото на висш ръководител. Бюрото му, макар и подходящо широко и покрито със стъкло, бе затрупано със също толкова разхвърляни купчини с документи като това на Франк. Единствената украса, подсказваща високия му ранг, беше подносът от корк и сребро с термокана за вода и чаша, а внимателният оглед на всичко това разкриваше, че елементите до един са покрити с фин слой прах.

— М-м — рече той, когато Франк приключи. — Ами чудесно. Аз лично много се радвам, че си стигнал до това решение. Сега, разбира се, както ти казах... — Той затвори кръглите си очи и нежно потърка клепачите. Това не означаваше, че е забравил нещо; Франк го виждаше. Всичко беше наред. Просто никой не можеше да бъде бодър в стая като тази и в ден като този; а освен това в крайна сметка говореха за бизнес. — Както ти споменах онзи ден на обяда, целият проект е още във фаза на развитие. От време на време ще те викам да се съветваме, докато нещата се изяснят. Междувременно ти предлагам да продължиш с онези... как им викаха... с рекламните материали. Ще

звънна на Тед да му кажа, че работиш върху нещо заедно с мен. Засега няма нужда да знае повече. Става ли?

— Променили сте какво? — попита госпожа Гивингс и се намръщи стреснато срещу черните дупчици в телефонната слушалка. Бе прекарала мрачен и много тежък ден: по-голямата част от следобеда в Грийнейкърс — първо седя непоносимо дълго на различни пейки в излъскания и дезинфектиран коридор, чакайки за среща с лекаря на Джон, после седя с измъчена любезност до бюрото на доктора, докато той ѝ казваше, че поведението на Джон през последните няколко седмици не било много обещаващо и че според него било най-добре за известно време тези негови излизания да се прекратят, да речем за пет-шест седмици.

— Но той се държа съвсем добре с нас — беше излъгала тя. — Това възнамерявах да ви кажа. О, нещата наистина леко излязоха извън контрол последния път, както споменах, но като цяло изглеждаше *много* спокоен. *Много* бодър.

— Да. За съжаление можем да процедираме единствено на базата на собствените си... въъ... наблюдения тук в отделението. Кажете ми как приемаше края на посещенията? Какво изпитваше по отношение на завръщането си в болницата всеки път?

— Едва ли би могъл да бъде *по-мил*. Наистина, докторе, той е кротък като агънце и не създава проблеми.

— Да. — И докторът попипа омразната игла за вратовръзка. — Ами, нали разбирате, всъщност щеше да е по-добър знак, ако проявяваше известна неохота. Да речем — той се намръщи към календара, — да речем поне до първата неделя на септември. Тогава може отново да опита.

Със същия успех би могъл да каже никога. Но в първата неделя на септември по всяка вероятност Уилърови щяха да са на път към другия край на света. Сега, безкрайно уморена, тя се беше обадила на Уилърови, за да отмени следващата среща, за която се бяха уговорили — щеше да се наложи да намира други извинения за останалите недели отгук нататък — и Ейприл Уилър, с глух и безкрайно далечен глас, се опитваше да ѝ каже, че нещо се беше променило. Защо бяха тези промени, когато всичко, което човек искаше, за което смирено

молеше Бога, какъвто и да бе този Бог, бе някои неща да си останат същите.

— Променили сте какво?... — После изведнъж госпожа Гивингс усети кръвта във вените си. — ... О, променили сте *плановете* си. О, значи *не сте* готови да продадете... — И моливът ѝ започна да рисува поредица от черни петолъчки върху тефтерчето — да ги рисува с такъв огромен натиск, че радостните им форми се отпечатаха върху всички страници отдолу. — О, *толкова* се радвам да го чуя, Ейприл. Наистина, това е най-добрата новина от не знам колко време насам. Значи тогава оставате тук с нас... — Уплаши се, че може да заплаче; но за щастие Ейприл се извиняваше за „целия труд, свързан с обявяването на къщата за продан“ и това ѝ позволи да се оттегли в безопасността на хладнокръвния толерантен делови смях. — О, не, моля те, изобщо не го споменавай. Наистина, не съм направила кой знае какво... Добре тогава... Чудесно, Ейприл... Хубаво. Ще се чуем пак.

Остави слушалката така, сякаш връщаше рядко и изящно бижу в кадифената му кутия.

Лош сън или писък на птица, или и двете, го събудиха твърде рано сутринта и го изпълниха с ужас — с усещането, че при следващото вдишване и примигване ще си спомни за някаква мъка, за обременяваща лоша новина от вчера, която сънят само временно е притъпил. Мина поне минута, докато си спомни, че новината беше хубава: вчерашният ден бе последният от първата седмица на август. Крайният срок дойде и отмина. Дебатът приключи, той беше спечелил.

Опря се на лакът, за да я погледне в синята светлина — тя спеше с гръб към него и лицето ѝ бе скрито под разпиляната коса — и се сгуши близо до нея, прегръщайки я. Извика на лицето си доволна усмивка и отпусна крайници в пълно спокойствие, но това не подейства. Половин час по-късно продължаваше да лежи буден, пушеше му се и гледаше как небето изсветлява.

Странно, но през последната седмица не бяха говорили по този въпрос. Всеки следобед той се връщаше у дома, готов да обори възникналите в последната минута аргументи — дори бе намалил пиенето, така че умът му да е ясен за дискусии — ала всяка вечер или говореха за други неща, или изобщо не разговаряха. Миналата вечер тя

сложи дъската за гладене пред телевизора и се зае с прането, като на всеки няколко секунди вдигаше намръщен поглед от съскащата ютия към пъстрите образи, подскачащи по екрана.

Какъв е смисълът да говорим? — сякаш му казваше профилът ѝ в отговор на неспокойния му поглед през стаята. За какво има да се говори? Не говорихме ли достатъчно?

Когато тя най-после изключи телевизора и сгъна дъската за гладене, той отиде до нея и докосна ръката ѝ.

— Знаеш ли какво е това?

— Кое? Какво искаш да кажеш?

— Днес. Последният ден от... знаеш. Ако беше решила да го направиш, днес щеше да е последната ти възможност.

— О. Да, предполагам, че е така.

Той потупа рамото ѝ някак неловко.

— И не съжаляваш?

— Ами — отвърна тя, — предполагам, че няма смисъл, нали? Би било малко късно за това, не е ли така? — Тя сковано понесе дъската за гладене, едното от крачетата на която висеше, и вече беше стигнала до вратата на кухнята, когато той се сети да ѝ помогне. Скочи до нея.

— Чакай, дай да я взема.

— О, благодаря.

А в леглото, без нито дума, правиха разумна, сдържана, зряла любов. Последното нещо, което ѝ каза, преди да заспи, беше: „Слушай. Всичко ще бъде наред“.

— Надявам се — прошепна тя. — Надявам се, много се надявам.

После той заспа, а сега беше буден.

Стана и тръгна леко из тихата къща. Кухнята грееше във всички цветове на изгрева — беше красива сутрин, — а календарът бе изгубил силата си. Висеше там, подарък от „Ей Джей Столпър енд Санс“ — документ, полезен само за плащането на сметките и запазването на часове при зъболекаря. Сега можеха да минат дни и седмици, без никой да го погледне; можеше да мине цял месец, преди някой да се сети да откъсне страницата.

Франклин Х. Уилър си наля чаша леденостуден портокалов сок, с цвета на слънцето, и започна да отпива бавно до кухненската маса — боеше се, че ще му прилошее, ако го глътне наведнъж. Беше спечелил, но не се чувстваше победител. Успешно бе оправил хода на живота си,

но повече от всякога се чувстваше жертва на безразличието на света. Не изглеждаше справедливо.

Много бавно — там, на масата — успя да проумее и идентифицира какво го беше потискало при събуждането, после едва не го задави с портокаловия сок и му пречеше да се наслади на ярката трева, на дърветата и на небето зад прозореца.

Щеше да има още едно дете, а никак не беше сигурен, че го иска.

— Да знаеш какво имаш, запетая — казваше живият човешки глас от диктофона, — да знаеш от какво имаш нужда, запетая, да знаеш без какво можеш да минеш, тире. Това е контрол на инвентара. Нов ред...

Изведнъж вече бе средата на август, от последния му разговор с Полок бяха минали две седмици или може би три; времето сега, когато бе превъзмогнал необходимостта да го измерва и разпределя, отново бе започнало да му се изплъзва.

— Искаш да кажеш, че вече е петък? — бе готов да попита, мислейки си, че е вторник или сряда, и едва по обяд същия ден, когато мина покрай витрина, аранжирана с есенни листа и с думите „ОТНОВО НА УЧИЛИЩЕ“, осъзна, че лятото бе свършило. Много скоро щеше да дойде време за връхните дрехи и после Коледа.

— Главното нещо, което трябва да направя сега — бе обяснил неотдавна на Ейприл, — е да довърша онази поредица. Искам да кажа, че не мога да очаквам да говоря за пари с него, преди да съм го направил, нали така?

— Предполагам. Ти знаеш най-добре.

— Е, не мога. Имам предвид, не можем да очакваме никакви чудотворни промени за една нощ в нещо подобно; то е от нещата, които не можеш да пришпорваш.

— Да не би да ти се струва, че те пришпорвам? Наистина, Франк, по колко начина да го кажа? Всичко зависи от теб.

— Знам — отвърна той. — Знам, разбира се, че знам. Така или иначе, наистина искам да приключа с проклетата поредица възможно най-бързо. Може би ще оставам до по-късно няколко дни тази седмица, за да работя върху нея.

И след този разговор започна да стои до късно почти всяка вечер. Доста му харесваше да вечеря сам в града и да се разхожда вечер, преди да хване късния влак. Това му създаваше приятно усещане за независимост, за свобода от цикъла на пътуващите до и от работа; и освен това изглеждаше подходяща практика за новия, зрял, несантиментален брак, който очевидно щяха да имат оттук нататък.

Единственият проблем беше, че този втори материал се оказа доста по-труден от първия. Вече два пъти го приключваше и всеки път откриваше крещящи грешки в логиката или в акцента, които изискваха основно преработване.

Часовникът в офиса показваше пет и четиридесет и пет, докато прослушваше записа на третия и последен вариант, а тишината извън кутийката му показваше, че дори последните и най-добросъвестни служители на Петнадесетия етаж си бяха отишли у дома. Скоро щяха да пристигнат отрядите чистачки с парцали и кофи. Когато записът свърши, той изпита радостна възбуда. Не беше много добър, но щеше да свърши работа. Сега можеше да отиде в центъра и да пийне едно-две питиета преди вечеря.

Тъкмо се наклони да изключи машинката, когато по пътеката отвън се чу потрепването на приближаващи женски токчета. Веднага разбра, че беше Морийн Граб, че нарочно беше останала до късно, за да е насаме с него, и че тази вечер щеше да излезе с нея. Стори му се важно да не гледа открито към пътеката, докато тя минаваше; вместо това остана сведен над диктофона и надничаше към вратата под прикритие. Да, беше Морийн; бързият поглед бе достатъчен, за да го потвърди. Той бе достатъчен и за да му покаже, че няколко сантиметра от фустата ѝ надничат съблазнително през отвора в края на полата ѝ при всяка нейна стъпка, а лицето ѝ, също така леко извърнато настрани като неговото, не посмя да погледне към него.

Стъпките ѝ заглъхнаха и, докато чакаше уверено завръщането им, той отново натисна бутона „старт“ на диктофона и се облегна назад да слуша. Така можеше да гледа откровено към пътеката, ала привидно да е зает с работа, когато тя отново минеше покрай него.

— Копие до отдела за размножаване — каза диктофонът. — Заглавие: Да поговорим за инвентаризационния контрол, кръгли скоби, вариант три. Нов ред. Да знаеш какво имаш, запетая, да знаеш от какво

имаш нужда, запетая, да знаеш без какво можеш да минеш, тире. Това е...

— О. — Тя бе спряла точно пред него и грижливо изиграната изненада донякъде се развали от силната руменина, която плъзна по лицето и врата ѝ. — Здравей, Франк. Работиш до късно?

Той изключи машинката, изправи се бавно и тръгна към нея със спокойната, почти сънлива походка на мъж, който знае точно какво прави.

— Здравсти — рече.

ТРИ

Всеки петък и събота вечер, „За вашето удоволствие от танците“, Квартетът на Стив Ковик свиреше във „Витос Лог Кебин“ на Шосе 12 и в тези две вечери (както самият Стив обичаше да казва, намигайки над ръба на питието си с ръж и джинджирил) заведението наистина беше претъпкано.

Квартетът включваше пиано, бас — китара, саксофон и барабани и се гордееше с разнообразната си музика. Свиреха всичко, във всеки стил, за който човек можеше да се сети, и ако се съдеше по насладата в очите им, те нямаха никаква представа колко лоши изпълнители бяха всъщност. При тримата поддържащи музиканти от квартета това би могло да бъде извинено с липсата на опит или с аматьорството им, или и с двете, но за водача им, който свиреше на барабаните, не бе толкова лесно простимо. Едър, безцеремонен мъж с обръснати до синьо челюсти, вече към четиридесетте, той свиреше професионално от двадесет години, но така и не бе овладял занаята. Артистично пробуден и подхранван от първите записи и филми на Джийн Крупа, той бе прекарал единствените щастливи часове от младостта си в транса от имитирането на будещия възхищението му герой — първо удряйки по телефонни указатели и преобърнати тенджери, а по-късно използвайки истински комплект барабани в миришещия на пот и масажни масла физкултурен салон в гимназията — докато една юнска вечер през последната му година в училището, когато останалите участници в бенда спряха да свирят, стотиците двойки стояха неподвижно и Стив Ковик усети цялата тежест на техния възторг върху своята поклащаща се, дъвчеца глава, докато удряше барабаните в продължение на цели три минути. Но възхитителният трясък на чинелите, с който завърши представлението си, беляза връхната точка и упадъка на таланта му. Никога повече нямаше да удря по барабаните така добре, никога вече нямаше да предизвика такова възхищение, нито щеше да изгуби френетичното си убеждение, че е велик и става все по-добър с времето. Дори сега, в порутена пицария като „Витос Лог Кебин“, имаше някакво небрежно величие в начина, по който

излизаше на сцената, поглеждаше намръщено палките, чинелите и барабаните и после примижаваше навъсено и питаше дали не могат малко да изместят прожектора, преди да започне; имаше някакво изискано снизхождание и в начина, по който думкаше по барабаните при встъпителните фокстроти или се справяше с инструментите си при латиноамериканските интерлюдии; всеки можеше да разбере, че просто убива времето, чакайки момента, в който можеше да каже на момчетата да се развихрят в някое от старите парчета на Бени Гудман.

Само тогава, един или два пъти на час, той се отдаваше изцяло на работата си. Удряше по бас — барабана сякаш за да проглуши ушите на посетителите в заведението, правеше всичко по силите си да бие ритмично и гръмко, понасяше се в триумфа на криворазбраната виртуозност и това продължаваше безмилостно, докато напоеше косата му с пот и го направеше слаб и щастлив като дете.

Редовните посетители в „Лог Кебин“ в тези вечери бяха предимно ученици от горните класове (това беше най-ужасният бенд в света, но единствената жива музика в околността; освен това, нямаше никакъв надзор и ти сервираха, без да доказваш възрастта си, а и големият паркинг беше хубав и тъмен) и смесица от магазинери и работници, които постоянно се смееха, прегърнали съпругите си, и отбелязваха колко млади се чувстват, гледайки хлапетата да се веселят. От време на време имаше и някои по-твърди елементи — младежи с черни кожени якета и ботуши — които висяха в миришеция на урина ъгъл до мъжката тоалетна с палци в джинсите, наблюдавайки момичетата със заплашително присвити очи и постоянно влизащи в тоалетната, за да сресват отново и отново косите си; имаше и други редовни клиенти — самотни, на средна възраст и очевидно бездомни, неженените или нещастно женени хора, които идваха в „Лог Кебин“ всяка вечер, с музика или не, за да пият и да изпаднат в сантименталност под оплютото от мухи криво огледало на грубо издялания бар.

Не много рядко през последните две години тълпата във вечерите за танци включваше четирима изключително весели млади хора, които не принадлежаха към никоя определена група: Кембълви и Уилърови. Франк бе открил мястото скоро след преместването им извън града — беше попаднал на него, докато една вечер търсеше къде да се напие

след кавга със съпругата си, и бе побързал да я заведе там на танци веднага щом оправиха отношенията си.

„Хора, вие ходили ли сте в «Лог Кебин»?“ — беше попитал Кембълви скоро след като се запознаха, а Ейприл бе добавила: „О, не, скъпи, няма да им хареса. Ужасно е“. Кембълви бяха местили погледи от единия към другия с неуверени усмивки, готови да не го харесат или да го харесат, или да изразят всяко мнение, което най-много би зарадвало Уилърови.

„Не, не мисля, че няма да го харесат — бе настоял Франк. — Обзалагам се, че ще го харесат. Просто е необходим специален вкус, това е. Имам предвид, че в «Лог Кебин» — обясни им накрая, — е толкова ужасно, че е чак приятно.“

Първоначално, през пролетта и лятото на 1953, четиримата идваха тук само от време на време, като един вид ироничен отдих от по-амбициозните форми на забавление; но до следващото лято това се бе превърнало в нещо като евтин лош навик и тъкмо съзнанието за този упадък, както и за други, бе направило идеята за „Лоръл Плейърс“ невероятно привлекателна миналата зима. Когато започнаха репетициите на „Вкаменената гора“, посещенията им в „Лог Кебин“ рязко намаляха (имаше други, по-тихи места, където да спрат за по пиетие на път към дома от училището), а през продължителния неловък период след провала на пиесата изобщо не бяха идвали тук — почти сякаш това би означавало да признаят моралното си поражение.

Но „Какво по дяволите — беше казал Франк тази вечер, след като всички опити за разговор в дневната на Кембълви бяха забуксували и замрели, — защо не вземем всички да се вдигнем и да отидем в «Лог Кебин»?“

И ето че бяха тук, тиха четворка, която поръчваше питиета след питиета, ставаше и танцуваше по двойки, връщаше се и седеше мълчаливо под поривите на бързите парчета. Въпреки цялата неловкост обаче се усещаше странна липса на напрежение или поне така му се струваше на Франк. Ейприл бе сдържана и загадъчна, дистанцирана от останалите като в най-лошите моменти от миналото, но разликата бе, че сега той отказваше да се тревожи за това. В миналото бе склонен да говори и да се смее до припадък в опит да си спечели мила усмивка от нея или пък се опитваше с оживлението си да компенсира Кембълви за грубостта ѝ (защото точно за това ставаше

дума, като седеше там като някоя надменна скована кралица сред простолюдието — обикновена проклета грубост); вместо това се беше отпуснал в стола си, едната му ръка барабанеше по масата в такт със Стив Ковик и поддържаше минималния разговор, зает със собствените си мисли.

Нещастна ли беше съпругата му? Много неприятно, но в крайна сметка това си беше неин проблем. Той също си имаше проблеми. Този ясен начин на мислене, необременен от чувство за вина или обърканост, беше нов и удобен като лекия му есенен костюм (вълнен габардин в приятно тъмнокафяво, по-младежки и по-изискан вариант на костюма, който Барт Полок носеше). Възстановяването на отношенията с Морийн му беше помогнало да укрепи самочувствието си, така че лицето, което напоследък виждаше, минавайки покрай огледала, му отвърщаше със спокоен и невъзмутим поглед. Едва ли бе лице на герой, но не беше и на самосъжаляващ се хлапак или на смазан от притеснение съпруг; беше стабилното, контролирано лице на мъж, зает с мислите си, и доста му харесваше. Връзката с Морийн трябваше скоро да бъде прекратена по изискан начин — беше изпълнила предназначението си — но междуременно Франк смяташе, че има право да ѝ се наслади. Всъщност точно това правеше в момента, като позволяваше на еротичното думкане по барабаните да му напомни за бедрата ѝ, загледан във водовъртежа от танцуващи, докато се отдаваше на чувствени спомени.

Последните три пъти във вечерите, когато не можеха да използват апартамента ѝ, тъй като съквартирантката ѝ си беше у дома, тя се беше съгласила изумително бързо да му позволи да я заведе в хотел. Анонимни и сигурни зад заключената два пъти врата в климатизираната кула, те бяха вечеряли от румсървиса агнешки котлети с вино, докато звукът от трафика в центъра долиташе до тях от двадесет етажа по-долу; бяха потънали в дълбините на дългото и широко легло и се бяха изкъпали в изпълнената с пара, подобна на палат баня, заредена с купища кърпи; и всеки път, когато най-последно я качваше на такси и поемаше сам към „Гранд Централ“, му се искаше да се изсмее на глас, задето така съвършено бе осъществил стандартната мечта на женения мъж. Без суетня, без усложнения, всичко оставаше зад гърба му в разхвърляната стая, наета под чуждо име, и всичко свършваше навреме, за да хване влака в десет и

седемнадесет. Беше твърде хубаво, за да бъде вярно, като невероятните истории, които по-възрастните и по-опитни войници някога му разказваха за тридневните отпуски с момичетата от Червения кръст. Разбира се, не можеше да продължава още дълго и нямаше. Междувременно...

Междувременно на следващата бавна мелодия и на последващата той любезно танцува с Мили Кембъл. Тя бе като влажен размъкнат пакет в ръцете му и бърбореше глупости („Божичко, знаеш ли, Франк? Мисля, че не съм пила толкова от много, много, много години...“), но той се страхуваше, че ако сега танцува с Ейприл, тя просто щеше да каже: „Ужасно е, моля те, хайде да си вървим у дома“, а на него не му се прибираще. Нямаше нищо против да се върне у дома сам, ако това беше възможно (имаше приятно видение как се подготвя спретнато за сън с книга и питие — като ерген); в противен случай се чувстваше достатъчно щастлив да бъде на това долнопробно оживено място, където пириетата бяха евтини, а оркестърът — шумен, а той изпитваше вътрешния мир, който идва от съзнанието, че всичките ти дрехи са нови и напълно по мярка.

— Божичко. Хмм, Франк, боя се, че не съм много... извини ме за миг. — Мили пое патетично към дамската тоалетна и това му даде възможност да пийне сам на бара. Когато тя излезе, след доста време, изглеждаше изтощена и сива под сините светлини.

— Божичко. — Тя се опита да се усмихне, излъчвайки лека миризма на повръщано. — Май с Шеп е по-добре да се прибираме, Франк. Мисля, че ми е лошо. Май съм ужасна компания, сигурно си мислиш, че...

— Не ставай глупава. Стой тук, а аз ще доведа Шеп. — Той огледа замаяно претъпкания дансинг, докато забеляза големия червен врат на Кембъл и малката глава на Ейприл да се движат край отсрещната стена; махна им настойчиво и скоро и четиримата вървяха по чакъла отвън, изгубени в тъмното море от автомобили.

— Накъде...?

— Натам... Ето тук...

— Добре ли си, скъпа?

— Толкова е *тъмно*...

Гладките, високи до брадичките им покриви на колите образуваха вълнообразна повърхност, която продължаваше във всички

посоки в мрака; долу имаше безкрайни сенчести редици от калници, решетки и изпъкнали брони, изпъстрени с безброй отражения от неоновите светлини. Веднъж, когато Франк се наведе, за да запали клечка кибрит за ориентация, пламъчето предизвика рязко отдръпване на човешка плът на сантиметри от лицето му — беше стреснал двама влюбени в една от колите — и той побърза в тъмнината към следващата пътека, казвайки: „Къде, по дяволите, сме оставили проклетите коли? Някой помни ли?“.

— Тук — викна Шеп. — Ето тук в последната редица. О, божичко, вижте. Моята е блокирана. — Преди часове беше паркирал големия си понтиак пред едно дърво. Сега две други коли стояха точно пред него и нямаше място за маневриране в нито една посока.

— Ама че каша...

— Ама че несъобразителни...

— Проклето дърво...

— Е, все пак чуйте — рече Франк. — Едната кола е свободна; можем да закараме Мили и да върнем Шеп и може би дотогава колата ще е...

— Но може да отнеме часове — каза тихо Мили, — а междуременно бавачката ще ви коства цяло състояние. О, божичко.

— Не, чакайте — каза Шеп. — Можем всички да се приберем с вашата кола; после аз ще взема колата ви, ще се върна и... о, не, чакайте...

— О, вижте. — Гласът на Ейприл прекрати объркването с такъв трезв авторитет, че всички млъкнаха. — Много е просто. Ти, Франк, откарай Мили у тях и после се прибери — така ще можете да освободите и двете бавачки, а ние с Шеп ще изчакаме, докато другата кола се освободи. Това е единственият логичен изход.

— Добре — съгласи се Франк и тръгна, изваждайки ключовете за колата. — Всички съгласни ли са?

В следващия момент Шеп Кембъл видя как задните светлини на автомобила на Уилърови примигнаха, отдалечавайки се по Шосе 12, а той вървеше обратно към „Лог Кебин“ (барът сега пулсираше под звуците на бавен сантиментален валс), хванал деликатния лакът на Ейприл. Във всичките си виновни фантазии никога не би могъл да измисли по-добър начин да остане насаме с нея, а най-странното бе, че дори не му се наложи да го урежда: случи се, тъй като бе най-

логичното... или не, чакай малко. Пияният му мозък се напрегна да осмисли нещата, докато се качваха по стъпалата под червените и сини светлини. Чакай малко... защо тя не закара Мили у дома и не остави Франк с него? Нима това не би било логично?

Когато стигна до този извод, вече бяха приближили до дансинга; тя се завъртя замислено към него с очи, фиксирани върху десния му ревер, и единственото, което можеше да направи, бе да я подхване леко през талията, за да танцуват. Нямахме как да попита дали го беше планирала по този начин, без да заприлича на глупак, нямаше и как да приеме, че бе прав, без да стане още по-голям глупак. Позволявайки на пръстите си да се разперят срамежливо върху кръста ѝ и на горещата си буза да се опре в косата ѝ, той се движеше под звуците на музиката и изпитваше смирена благодарност, че това се беше случило; нямаше значение как.

Приличаше на онзи път тук миналото лято, но беше много, много по-хубаво. Първо, онзи път тя беше пияна и той знаеше, докато нещастно я притискаше и мачкаше, че сделката бе напълно едностранна: тя бе отишла твърде далеч, за да знае какво му позволява, и го доказваше начинът, по който постоянно извиваше врат назад, за да говори и бърби в лицето му, сякаш седяха на маса, а не бяха притиснати като любовници от ключиците надолу. Този път тя беше по-трезва, почти не говореше и изглеждаше също толкова чувствителна като него към всяка сетивна подробност, към всяко предпазливо търсене и позволяване, срамежливо отдръпване и пак търсене; плахото му сърце едва успяваше да го понесе.

— Искаш ли още едно питие?

— Добре.

Но докато стояха до бара, смутено отпивайки и пушейки цигари редом с редовните клиенти, той не можеше да измисли какво да каже. Чувстваше се като момче на първа среща, парализирано от тайното невежо желание на девствеността; потеше се.

— Знаеш ли какво — рече накрая, почти грубо. — Ще ида да проверя колата. — И той си обеща, че ако тя му дадеше и най-лекия знак, ако се усмихнеше и кажеше: „Защо си се разбързал, Шеп?“ или нещо от този род, той щеше да забрави всичко — жена си, страха си, всичко — и да направи чудеса за нея.

Нищо в сивите ѝ очи не намекна за съучастничество: това бяха очите на приятна, уморена млада съпруга от предградията, принудена да стои будна след обичайното си време за лягане. Толкова.

— Да, добре — отвърна тя. — Иди.

Препъвайки се надолу по дървените стъпала и навън в мрака, мачкайки свирепо камъчетата под подметките си, той усети как всички сили на благоприличието, предсказуемостта и обикновеността го обгръщат като въжета. Нищо нямаше да се случи; и много ѝ здраве. Защо не си беше вкъщи, където ѝ беше мястото? Защо не можеше да замине за Европа или да изчезне, или да умре? По дяволите цялата тази болезнена, мъчителна, незряла, глупава самозаблуда, че е „влюбен“ в нея. По дяволите „любовта“ и всички други измислени, губещи времето, тъпи емоции в света. Но когато стигна до последната редица, коленете му омекнаха като памук и затрепериха в мълчалива молитва: „О, господи, нека колата да не бъде отблокирана“.

И тя не беше. Другите коли все още я държаха притисната до дървото. Когато се завъртя към сградата, светлините ѝ се залюляха пред очите му и той едва не падна. Беше препил. Последното питие явно наистина... О! Задиша много плитко и разбра, че ако не направи нещо веднага, за да попречи на светлините да се въртят, ще му призлее. Започна да тича на място, да свива и отпуска юмруци, да вдига колене нависоко, така че обувките му предизвикваха бързи, атлетични звуци в чакъла. Продължи, докато преброи до сто, дишайки дълбоко, и когато приключи, светлините останаха неподвижни. Чувстваше се пречистен и изпълнен със сила, докато се връщаше в „Лог Кебин“, където квартетът бе подхванал своята груба версия на едно от старите бигбанд парчета „One O’Clock Jump“ или „String of Pearls“, или нещо друго — онази музика, която винаги го връщаше обратно към основното училище.

Тя се беше преместила от бара в едно тъмно кожено сепаре; седеше с изправен гръб в дълбоката седалка, полуобърнатата, за да гледа за него през дима. Посрещна го със срамежлива приветстваща усмивка.

— Боя се, че още е блокирана — рече той.

— О, добре. Ела и поседни. Всъщност аз нямам нищо против, а ти?

Искаше му се да пропълзи по кожената седалка и да зарови глава в скута ѝ. Вместо това се плъзна толкова близо до нея, колкото посмя, и започна да къса клечка кибрит в пепелника, разцепвайки я в основата с нокътя на палеца си и внимателно белейки я на ленти, съсредоточено намръщен като часовникар.

Тя гледаше отнесено към дансинга и много леко поклащаше наклонената си глава в ритъма на музиката.

— Тази музика би трябвало да предизвиква силна носталгия у всички на нашата възраст — отбеляза тя. — На теб така ли ти действа?

— Не знам. Предполагам, че не.

— И на мен. Бих искала, но не. Би трябвало да ти напомня за всичките ти безгрижни тийнейджърски възторзи, но бедата е, че аз не съм имала такива. Дори не съм имала истинска среща до след войната, ала тогава вече никой не свиреше подобна музика, а ако го правеха, аз бях твърде заета да се преструвам на преситена, за да я забелязвам. Всъщност, аз май пропуснах целия период на бигбендовете и суинга. Джитербъг, тракин-он-даун, всичките тези танци с тръскане и друсане. А-а-а, не — това беше по-рано, нали? Струва ми се, че хората говореха за тракин-он-даун, когато бях може би в шести клас, в „Рай Каунти Дей“. Поне си спомням как пишех имената на Арти Шоу и Бени Гудман по кориците на учебниците си без изобщо да съм сигурна кои са, но тъй като някои от по-големите момичета ги имаха изписани, това ми се струваше страшно изискано нещо, като да си мацнеш лак за нокти на глезените, за да не ти се свличат късите чорапки. Божичко, колко исках да съм на седемнадесет, когато бях на дванадесет. Гледах как седемнадесетгодишните се качват в коли и поемат нанякъде с момчетата след училище и бях абсолютно сигурна, че знаят всички отговори.

Шеп следеше лицето ѝ толкова внимателно, че всичко друго се изпари от съзнанието му. Дори нямаше значение какво казваше, нито го интересуваше, че тя говореше по-скоро на себе си, отколкото на него.

— А после, когато аз станах на седемнадесет, бях затворена в онзи мрачен пансион и ми се случваше да танцувам само с едно друго момиче в съблекалнята. Пускахме си плочите на Глен Милър на старата ѝ портативна „Виктрола“ и се упражнявахме ли, упражнявахме. Та само за това може да ми напомни този вид музика —

как подскачам в ужасния си спортен екип в онази потна съблекалня с убеждението, че животът ме подминава.

— Трудно е за вярване.

— Кое?

— Че не си ходила постоянно на срещи и такива неща.

— Защо?

Искаше му се да възкликне: „О, божичко, Ейприл, знаеш защо. Защото си прекрасна; защото сигурно всички са били влюбени в теб, винаги“, но му липсваше смелост. Вместо това каза:

— Ами, по дяволите, имам предвид... никога ли не си се забавлявала през ваканциите?

— Да съм се забавлявала през ваканциите — повтори тя глухо.
— Не. Никога. Знаеш ли, Шеп, ти уцели. Не бих могла да обвиня пансиона за това, нали? Не, през ваканциите само четях, ходех на кино сама и се карах с лелята, братовчедката или приятелката на майка ми, при която трябваше да прекарам онова лято или онази Коледа. Звучи доста неадаптивно, нали? Така че си съвсем прав. Вината не беше на пансиона или на някой друг, беше си собственият ми емоционален проблем. Ето ти едно правило, Шеп: вземи човек, който се притеснява, че животът минава покрай него, и вероятността е сто и осем към едно, че това си е негов емоционален проблем.

— Нямах предвид нищо такова — отвърна Шеп смутено. Не му харесваха язвителните линейки, които се появиха край ъгълчетата на устата ѝ, нито монотонността, която гласът ѝ бе придобил, нито пък начинът, по който измъкна цигара от пакета и я мушна в устата си — тези неща доста приличаха на жестокия образ, в който си я беше представял след десет години. — Просто никога не бих си помислил, че си била толкова самотна.

— Хубаво — отвърна тя. — Бог да те благослови, Шеп. Винаги съм се надявала хората да не си представят, че съм била толкова самотна. Това наистина беше най-хубавото нещо в Ню Йорк след войната. Хората не си ме представяха така.

Сега, когато тя спомена за живота си в Ню Йорк, той копнееше да зададе въпроса, който го преследваше болезнено още откакто се запозна с нея: дали е била девствена, когато са се запознали с Франк? Ако не е била, това някак щеше да намали завистта му; но ако е била, ако трябваше да мисли за Франк Уилър като за първия ѝ любовник,

освен съпруг, това би направило завистта му твърде силна, за да я понесе. За първи път му се удаваше възможност да разбере, но дори да имаше думи, които биха могли да направят въпроса възможен, те му убягваха. Никога нямаше да научи.

— ... О, беше забавно, предполагам, през онези години — казваше тя. — Винаги си спомням за това време като за щастливо и стимулиращо и струва ми се, че наистина беше такова, но все пак. — Гласът ѝ вече не звучеше монотонно. — Пак усещах... не знам.

— Пак си усещала, че животът минава покрай теб?

— Нещо такова. Продължавах да си представям, че някъде има цял свят с прекрасни златни хора, така далечни от мен като учениците от последните класове в „Рай“, когато бях в шести клас; хора, които разбираха всичко инстинктивно, които постигаха желаниа живот, без дори да се стараят, на които не им се налагаше да извличат най-хубавото от някоя скапана работа, защото никога не им хрумваше да правят нещо, което да не е свършено още от първия път. Нещо като героични свръхчовеци, до един красиви, остроумни, спокойни и мили, и аз си представях, че когато ги откроя, мигновено ще разбере, че мястото ми е при тях, че съм една от тях, че през цялото време е трябвало да бъда една от тях и че всичко до този момент е било грешка; и че те също ще го разберат. Щях да бъда като грозното пате сред лебедите.

Шеп гледаше неотклонно профила ѝ с надеждата, че мълчаливата сила на любовта му ще я накара да се обърне към него.

— Мисля, че познавам това чувство — рече.

— Съмнявам се. — Тя не го погледна и малките линийки отново се появиха край устата ѝ. — Поне се надявам да не го познаваш, за твое добро. Не бих го пожелала на никого. Това е най-глупавата, най-унищожителна самоизмама, която може да съществува, и носи само неприятности.

Той издиша всичкия въздух от дробовете си и се отпусна назад. Всъщност тя не искаше да говори; поне не и с него. Просто желаше да изпусне парата, да се почувства по-добре, заигравайки се с тъгата и измъчеността, и го бе избрала за своя публика. От него не се очакваше да участва в разговора, нито да дава идеи; ролята му бе да бъде големият, безмълвен, стабилен стар Шеп, докато колата се освободеше или докато тя получи цялото възможно удовлетворение от звука на

собствения си глас. После щеше да я откара до дома ѝ и тя щеше да изрече още няколко светски реплики по пътя; можеше дори да се наклони и да го дари със сестринска целувка по бузата, преди да се изплъзне от колата, да затръшне вратата и да влезе вътре, за да си легне при Франк Уилър. И какво друго, по дяволите, очакваше той? Кога, по дяволите, щеше най-после да порасне?

— Шеп? — Двете ѝ тънки хладни длани се бяха протегнали и бяха хванали неговата върху масата, а по лицето ѝ, притиснато към него, се бе изписала палава усмивка. — О, Шеп... хайде да го направим.

Помисли си, че ще припадне.

— Какво да направим?

— Да потанцуваме под звуците на джаза. Хайде.

Стив Ковик приближаваше кулминацията си за вечерта. Беше почти време за затваряне; повечето хора се бяха прибрали по домовете си, управителят броеше парите си, а Стив, напомнящ героите на всички холивудски филми, правени за джаза, знаеше, че приближава най-хубавият момент.

Шеп никога не се беше учил да танцува, още по-малко пък да се отдава на подобен вид танци, но никоя сила на света не би могла да го спре сега. Въртеше се, подскачаше тромаво и се поклащаше в омагьосания център на шеметната зала и позволяваше на шума, дима и светлините да препускат край него, защото бе напълно сигурен в нея сега. До края на живота си нямаше да види нещо по-красиво от начина, по който тя се оттласкваше, докъдето хванатите им ръце позволяваха, и бързо завърташе таза си, преди да се върне, въртейки се обратно. О, виж я! — пееше сърцето му. — Виж я! Виж я! Знаеше, че когато музиката спре, тя ще падне със смях в ръцете му, и тя го направи. Знаеше, докато я водеше нежно към бара, че ще позволи на ръката му да остане обвита около тялото ѝ, докато пият по още едно питие, и тя направи и това. Докато разговаряха там с неприлично тихи гласове, вече не го интересуваше какво казва — какво значение имаше? Какво изобщо значеха думите? — защото бе изпълнен с откачени планове. В ума му изникна мотел: той се видя как попълва регистрационната карта в светлината на дървения офис („Благодаря ви, сър. Дължите шест долара и петдесет, номер дванадесет...“), докато тя чакаше в колата отвън; представи си внезапното, шокиращо пълно уединение в

бунгалото със стола от явор и бюрото, и втрещеното двойно легло и тук за миг се разтревожи: дали човек наистина можеше да отведе момиче като Ейприл Уилър в мотел? Но защо не? А и освен това мотелът не беше единствената възможност. Във всички посоки се простираха километри пустош; нощта бе топла, а той имаше в колата си старо армейско наметало; можеха да отидат в някое приятно пасбище далеч от погледите и звуците и да си направят легло под звездите.

Започна се на паркинга, в тъмнината, на по-малко от десет метра от осветените в червено и синьо стъпала. Той спря и я остави да се обърне към него и да падне в обятията му, а после извитите ѝ устни се отваряха под неговите, а ръцете ѝ се плъзнаха нагоре и около врата му, когато притисна гърба ѝ в калника на паркирана кола. Отделиха се и после отново се притиснаха един към друг; после той я поведе, полюшваща се и препъваща се, през паркинга — сега почти празен — към мястото, където хромираните части на понтиака му, останал съвсем сам, улавяха леките отблясъци на звездната светлина под шепнещите черни дървета. Той отвори дясната врата и ѝ помогна да влезе вътре; после заобиколи бавно предния капак и се настани на шофьорското място. Вратата се затръшна след него и той отново усети ръцете ѝ и устата ѝ, усети допира и вкуса ѝ, а пръстите му откриха чудотворни начини да махнат дрехите ѝ и нейната надигаща се гърда се озова под дланта му.

— О, Ейприл. О, господи, аз... О, Ейприл...

Дишането им ги бе направило глухи за всички останали звуци: шумните насекоми, които пееха край колата, бръмченето на трафика по Шосе 12 и по-слабите звуци от „Лог Кебин“ — пискливия женски смях, който се разтваряше в музиката на саксофона, пианото и барабаните.

— Мила, чакай. Нека те заведа някъде... трябва да се махнем от...

— Не. Моля те — прошепна тя. — Тук. Сега. На задната седалка.

И точно на задната седалка се случи. Притиснати и извиващи се в тъмнината, потънали в смесената миризма на бензин, детски галоши и тапицерия, докато лекият бриз носеше на вълни последното соло на Стив Ковик за вечерта, Шеп Кембъл най-после намери удовлетворение за любовта си.

— О, Ейприл — каза той, когато свърши, когато нежно се откъсна от нея и я премести, когато ѝ помогна да легне, малка и сама, на седалката, подлагайки сгънатото си сако вместо възглавница, и се сви неудобно на пода, държейки двете ѝ ръце. — О, Ейприл, това не стана случайно. Чуй ме. Това е нещо, което винаги... Обичам те.

— Не. Не го казвай.

— Обаче е вярно. Винаги съм те обичал. Не само съм... слушай.

— Моля те, Шеп. Хайде просто да помълчим малко и после можеш да ме закараш у дома.

С известно смущение той си помисли за онова, което упорито гонеше от ума си цяла вечер, което му беше хрумнало за миг, но изобщо не беше спряло пламенното му желание, а сега за първи път започваше да добива потискаща морална тежест: тя беше бременна.

— Добре — отвърна. — Не съм забравил нищо. — Той освободи една от ръцете си и потърка енергично очите и устата си, а после въздъхна. — Сигурно си мислиш, че съм идиот или нещо такова.

— Не е това, Шеп.

Светлината му позволяваше само да види къде е лицето ѝ, но не и да забележи изражението му или дори да каже дали изобщо имаше някакво изражение.

— Не е това. Честно. Просто не знам кой си.

Последва мълчание.

— Недей да говориш с гатанки — прошепна той.

— Не. Наистина не знам кой си.

Не можеше да види лицето ѝ, но можеше поне да го докосне. Направи го с деликатността на сляп човек, прокарвайки върховете на пръстите си от слепоочието ѝ надолу по извивката на бузата ѝ.

— А дори да знаех — рече тя, — едва ли щеше да помогне, понеже не знам аз коя съм, разбираш ли.

ЧЕТИРИ

Три или четири дни по-късно, оставил зад гърба си свистенето и воя на Шесто авеню, Франк Уилър вървеше с жизнерадостна решителност към улицата на Морийн Граб. Не му се искаше особено да я среща тази вечер и знаеше, че така и трябваше да бъде. Целта на посещенията му бе да сложи край на връзката им и всяко импулсивно желание да я види би било препятствие. Винаги се изненадваше и се радваше, когато настроението му съвпаднаше с природата на онова, което възнамеряваше да направи, и напоследък това иначе рядко състояние се бе превърнало в нещо обичайно. Успя, например, да изготви останалата част от поредицата материали, посвещавайки на всеки от тях малко повече от един ден. „Да поговорим за анализа на продажбите“, „Да поговорим за ценообразуването“ и „Да поговорим за ведомостта“ — всички сега лежаха готови (наред с „Да поговорим за производствения контрол“ и „Да поговорим за инвентаризационния контрол“) в красива папка на бюрото на Барт Полок.

— Е, Франк, чудесно — беше казал Полок вчера, прелиствайки папката с палец. — И за щастие тази сутрин имам хубава новина за теб. — Хубавата новина, която Франк успя да приеме със съвършено спокойствие, бе, че сега плановете за проекта на Полок, били „финализирани“. Следващия понеделник щяло да има „неформално начално съвещание“, на което Франк щял да се присъедини към новите си колеги, за да помогне за „набелязването на няколко цели“, след което вече можел да не се смята за част от персонала на Бенди. Междувременно, сега било време двамата да разгледат въпроса със заплащането. Докато обсъждаха този въпрос, под ризата на Франк не изби нервна пот, нито се появи нелепата сянка на Ърл Уилър. Очите му нито за миг не се отклониха, за да изследват тъжно предметите в офиса на Полок, не изникнаха и тревожни мисли, свързани с евентуалната реакция на Ейприл. Разговаряха напълно делово. Когато стисна ръката на Полок същата сутрин, годишното му възнаграждение бе нараснало с три хиляди долара на година — стабилна, удовлетворяваща сума, която

щеше да осигури, наред с другите неща, достатъчно средства за гинеколог и психоаналитик.

— Хубаво — каза Ейприл като чу сумата. — Горедолу това очакваше, нали?

— Приблизително, да. Така или иначе, хубаво е, че уредихме този въпрос.

— Да, предполагам.

И сега, след като така компетентно се беше справил с деловите въпроси, можеше да насочи цялото си внимание към личните си дела, които в момента имаха голяма нужда от това. През последните две или три нощи бракът му се бе променил към по-лошо — по начин, който по-рано би го изпълнил с мъка: Ейприл отново започна да спи в дневната. Този път не се случи в резултат на кавга и тя не проявяваше видима неприязън към него.

— Напоследък изобщо не спя добре — бе обявила първата вечер, — и мисля, че ще ми е по-спокойно, ако съм сама.

— Добре. — Той обаче си беше помислил, че става дума само за една нощ и на следващата вечер настръхна, когато тя отново грабна наръч завивки от шкафа и започна да оправя дивана за спане.

— Какво има? — попита меко той, облягайки се на касата на кухненската врата с питие в ръка, докато тя разгъваше и изпъваше чаршафите. Ядосана ли си ми или какво?

— Не. Разбира се, че не съм ти „ядосана“.

— Вечно ли смяташ да го правиш или какво?

— Не знам. Съжалявам, ако те разстройва.

Той не побърза да отговори. Първо мързеливо разбърка с показалец кубчетата лед в чашата си, след това облиза пръста си, а после се отдалечи от вратата с лениво повдигане на раменете.

— Не — рече. — Не ме разстройва. Съжалявам, че не спиш добре.

И това, разбира се, беше другата, наистина важна разлика: *не го разстройваше*. Леко го дразнеше, но не го разстройваше. А и защо да го разстройва? Проблемът си беше неин. Какви безкрайни богатства на добро здраве, какъв невероятен покой имаше в новооткритата му способност да сортира и идентифицира фактите на отделните им индивидуалности — това е мой проблем, онова е твой проблем. В резултат от напреженията през последните няколко месеца всеки от

тях бе преминал през някаква криза; сега го разбираше. В момента бяха в период на възстановяване и известното дистанциране от грижите на другия определено бе напълно естествено и вероятно — добър знак. Даваше си сметка, със съчувствие, че в нейния случай приспособяването навярно бе особено трудно; ако ѝ носеше потиснатост и безсъние, това бе напълно разбираемо. Във всеки случай сега бе моментът, когато той можеше — в единствения зрял смисъл — да ѝ бъде от полза. Следващата седмица или възможно най-скоро щеше да предприеме необходимите стъпки, за да ѝ намери добър психоаналитик и вече виждаше предварителните си разговори с човека, когото си представяше като късоглед, с бавен говор, може би виенчанин („Смятам, че преценката ви за проблема по същество е правилна, господин Уилър. Засега не можем да предвидим доколко интензивен курс на терапия ще бъде необходим, но мога да ви уверя в следното: с вашата постоянна подкрепа и разбиране имаме всички причини да се надяваме на бързо...“).

Междувременно основната му задача беше да сложи край на отношенията с Морийн. Предпочиташе да го направи в бар или в кафене в центъра; точно такава намерение имаше същата сутрин, когато я хвана в една ниша в централния архив, за да уговори срещата, но тя бе прошепнала: „Не, ела у дома“ над отворената папка, която използваша за прикритие, „Норма ще излиза рано и аз ще приготвя вечеря“.

— О, не — отвърна той. — Предпочитам да не идвам. Работата е там... — Щеше да каже: „Работата е там, че искам да говоря с теб“, но очите ѝ го уплашиха. Ами ако започнеш да вика или нещо, и то тук, в офиса? Вместо това додаде: — Не искам да си правиш труда. — Кое то също беше вярно; но накрая се беше съгласил.

Вероятно обстановката на разговора нямаше значение; важен беше самият разговор и единственото наистина съществено нещо бе да е категоричен и окончателен. Нямаше, увери се той за стотен път, за какво да се извинява. Потискаше се, като си мислеше колко енергия бе изхабил през годините в саморазрушителни извинения. Отсега нататък, каквото и друго да имаше в живота му, нямаше повече да се извинява.

— Простете — извика женски глас от бордюра. — Вие сте господин Франк Уилър, нали? — Тя вървеше към него през тротоара с

малък куфар в ръка и по хищническата ѝ усмивка той веднага разбра коя е. Беше го хванала, сложил единия си крак върху първото каменно розово стъпало в сградата на Морийн.

— Аз съм Норма Таунзънд, съквартирантката на Морийн. Чудя се дали може да поговорим.

— Разбира се. — Той не трепна. — С какво мога да ви бъда полезен?

— Моля ви. — Тя леко наклони глава на една страна, сякаш да смъмри нацупено дете. — Не тук. — И тя тръгна покрай него към хубаво малко кафене през два входа от тях. Нямаше какво друго да направи, освен да я последва, но компенсира покорството си, като се втренчи критично в напрегнатите ѝ полюшващи се задни части. Тя беше едра и кривокрака, облечена в модерна, тясна като калъф рокля, която подчертаваше ширината и мускулатурата ѝ. Зад нея оставаше дирята на парфюм, вероятно описан като „тъмен“ и „вълнуващ“ върху рекламното табло в „Лорд енд Тейлър“.

— Няма да ви задържам много — рече тя, когато го приклеци на малка масичка с мраморен плот, остави куфара до краката си, поръча си сладък вермут и приключи с поредицата от щракане, отваряне и търсене, необходима, за да извади цигарите от разбърканата си дамска чанта. — Имам време само за аперитив и трябва да тичам. Поела съм към Кейп — за две седмици. Морийн щеше да идва с мен, но промени плановете си. Сега възнамерява да прекара цялата си отпуска тук, както предполагам, ви е известно. Аз не знаех до снощи и се боя, че това ме поставя в доста неудобно положение пред приятелите, на които трябваше да гостуваме. Сигурен ли сте, че няма да пийнете нещо?

— Не, благодаря. — Трябваше да признае, докато я наблюдаваше, че не беше непривлекателна. Ако пуснеше косата си, вместо да я опъва назад, ако поотслабнеше малко в бузите... но после реши, че щеше да ѝ е необходимо повече от това. Трябваше да се научи да не мърда веждите си толкова, докато говори, и определено да се отучи да казва неща като „Имам време само за аперитив“ и „Поела съм към Кейп“.

— В момента съм много ядосана на Морийн — казваше тя. — Тази бъркотия с ваканцията е само последното нещо от дълга поредица глупости, но това няма връзка. Главното... — и тук тя го погледна

остро, — важното е, че съм и доста притеснена за нея. Познавам я от много по-дълго и, смятам, по-добре от вас, господин Уилър. Тя е много млада, много неуверена, много сладка и е преживяла истински ад през последните няколко години. Точно в момента има нужда от насока и от приятелство. Преди всичко... и се надявам да ми простите откровеността... преди всичко нещото, от което определено няма нужда, е да се забърква в безсмислена връзка с женен мъж. Имайте предвид, че нямам намерение — моля не ме прекъсвайте — нямам намерение да морализаторствам. Смятам, че двамата с вас можем да обсъдим този въпрос като цивилизовани хора. Но се боя, че трябва да започна с неудобен въпрос. Изглежда Морийн е с впечатлението, че сте влюбен в нея. Това вярно ли е?

Отговорът бе така класически прост, че формулирането му го изпълни с удоволствие.

— Боя се, че това не е ваша работа.

Тя се облегна назад и му се усмихна предпазливо и замислено, остави малки струйки дим да излязат от ноздрите ѝ и махна парченце хартия от цигарата от устните си с лакираните нокти на кутрето и палеца си. Той си спомни как Бар Полок му беше казал по време на обяда: „Да видим колко ме бива да преценявам хората“, и му се прииска да се протегне през масата и да я удуши.

— Мисля, че ми харесвате, Франк — каза тя накрая. — Мога ли да ви наричам така? Мисля даже, че ми харесвате разгневен; показва почтеност. — Тя отново се наклони напред, отпи кокетно от напитката си и облегна единия си лакът на масата. — О, вижте, Франк — рече. — Хайде да се опитаме да се разберем. Мисля, че вероятно сте много добър и сериозен мъж, с приятна съпруга и две мили деца там, в Кънектикът, и предполагам, че всичко това, което се случва тук, е, че се оказвате забъркан в напълно човешка, напълно разбираема ситуация. Не е ли така?

— Не — отвърна той. — Даже не е и близо до истината. Нека сега опитам аз, става ли?

— Става.

— Добре. Мисля, че вероятно сте досадна жена, която се бърка в чуждите работи, може би латентна лесбийка, и определено — той сложи еднодоларова банкнота на масата — съвсем определено сте истинска напаст. Приятна ваканция.

И с четири уверени крачки, една от които едва не прекатури женствения сервитър, носещ върху подноса чаши с кафе, той излезе от заведението. Докато изкачваше розовите каменни стъпала, усещаше, че не може да сдържи надигащия се в гърдите му хохот — изражението на лицето ѝ! — но във вестибюла, където се облегна на редицата лъскави месингови пощенски кутии, за да му позволи да излезе от него, установи, че вместо да се изсмее гръмко, успя само да се изкиска сподавено в неконтролируеми спазми, които обхващаха само горната част на дробовете му и предизвикваха болка в диафрагмата. Не можеше да диша.

Когато това приключи или почти приключи, той се прокрадна до входната врата, отметна настрани прашната завеса, която покриваше стъклото, и надникна долу точно навреме, за да види гърба на Норма на бордюра — тя размахваше дамската си чанта, за да спре такси. Гърбът ѝ бе скован от гняв и имаше нещо изключително патетично в куфара ѝ, който изглеждаше скъп и чисто нов. Вероятно дни наред го беше избирала и седмици бе купувала нещата, които днес щяха да пътуват в копринените му дълбини — нови бански, спортни панталони, слънцезащитен лосион, нов фотоапарат — всички грижливо подбрани дреболии, които момичетата свързват с добре прекарано време. Докато странните сподавени звуци продължаваха да клокочат в гърдния му кош, той усети неуместна вълна на нежност, насочена към нея, докато се качваше в таксито и потегляше.

Съжаляваше. Но сега трябваше да се стегне; беше време да се справи с Морийн. Няколко пъти си пое дълбоко дъх и натисна звънеца, а когато автоматът го пусна да влезе в коридора, внимаваше да не изкачва стълбите твърде бързо. Не искаше да е задъхан, когато стигне там; всичко зависеше от спокойствието му.

Вратата не беше заключена. Той почука един-два пъти и после чу гласа ѝ, очевидно идващ от спалнята.

— Франк? Ти ли си? Влизай. Веднага идвам.

Апартаментът бе безупречно чист, сякаш подготвен за парти, и от кухнята се носеше лекият аромат на къкрещо месо. Едва сега, крачейки по килима, забеляза, че от грамофона звучеше музиката, която смътно бе чул, докато се качваше по стълбите — приятен виенски валс с много цигулки, от нещата, известни като музика за коктейли.

— На масичката за кафе има напитки и други неща — призова гласът на Морийн. — Нaley си.

Той го направи, с благодарност забърквайки си едно силно питие и се опита да се отпусне, като се облегна назад в мекия диван.

— Затвори ли вратата? — извика тя. — Заключи ли?

— Мисля, че да. За какво е цялата...

— И сигурен ли си, че си сам?

— Естествено, че съм сигурен. Каква е тази тайнственост?

Тя рязко отвори вратата на спалнята и заста на пръсти усмихната и гола. След това започна да танцува из стаята в ритъма на валса, размахвайки и извивайки ръце като начинаеща балерина, изчервена и полагаща огромно усилие да не се размее, когато се втурна стремглаво към него. Той едва успя да остави питието си на масата, разливайки част от него, преди тя да падне тежко в ръцете му и да му изкара въздуха. Бе напоена със същия парфюм като този на Норма и, когато обгърна главата му за приветствена целувка, той видя — от стряскащо близо — че бе сложила дори още повече грим от обикновено. Миглите ѝ бяха дебели и назъбени като крачета на паяк. Най-после освободен от устните ѝ, той се опита да седне поизправено, да измести тежестта ѝ от корема си, но не беше лесно, тъй като ръцете ѝ оставаха сключени около врата му, а от усилието сакото и ризата му бяха болезнено обтегнати върху гърба и гърдите. Накрая успя да освободи едната си ръка, за да разхлаби задушавачата го яка, и се опита да се усмихне.

— Здравсти — измърмори дрезгаво тя и отново го целуна, изпълвайки устата му с езика си.

Този път в борбата му да се измъкне се усещаше отчаянието на удавник. Когато успя, тя се отдръпна назад и го погледна тревожно, а гърдите ѝ се поклащаха като малки стреснати лица. Около минута той не можеше да говори, докато не възстанови дишането си; после, вместо да я погледне, се втренчи в собствените си длани, обгърнали тежките ѝ бедра, отпуснати в скута му. Освободи хватката, разпери пръсти и леко потупа горната част на бедрата ѝ сякаш бяха ръба на конферентна маса.

— Виж, Морийн — каза той. — Мисля, че трябва да поговорим.

Случилото се след това, дори още докато се случваше, приличаше повече на сън, отколкото на реалност. Участваше само част

от съзнанието му, а той наблюдаваше безстрастно сцената, смутен и безпомощен, но относително уверен, че скоро ще се събуди. Как помръкна лицето ѝ, когато той заговори, как скокна от скута му и се втурна да облече робата си и я стисна около гърлото си така стегнато като дъждобран по време на порой, докато крачеше по килима. „Е, в такъв случай няма какво повече да се каже, нали? Наистина нямаше смисъл да идваш тук днес, нали?“ — тези реплики сякаш съществуваха като мъчителни спомени, още преди да бъдат изречени: също като начина, по който вървеше след нея из стаята, кършейки унизително ръце, докато се извиняваше и извиняваше.

— Морийн, виж, опитай се да бъдеш разумна. Ако някога съм ти дал повод да мислиш, че аз... че ние... че не съм щастливо женен или нещо, ами, съжалявам. Съжалявам.

— Ами аз? Как трябва да се чувствам? Мислил ли си в какво положение ме поставяш?

— Съжалявам, аз...

И това беше последният образ: Морийн, изгърбена в задушливия черен дим в кухнята, докато телешкото ставаше на въглен.

— Не е толкова лошо, Морийн. Искам да кажа, пак можем да го изядем, ако искаш.

— Не. Съсипано е. Всичко е съсипано. По-добре си върви.

— О, виж. Няма причина да бъдем...

— Казах: моля те, *върви си*.

Никакво количество алкохол в баровете на „Гранд Сентрал“ не успя да притъпи тези образи и през целия път до дома, гладен и изтощен във влака, той седя с широко отворени молеци очи и движещи се устни, все още опитвайки се да я убеди.

Ужасът му от срещата с нея в офиса на следващия ден беше толкова силен, че чак когато излезе от асансьора си спомни, че тя нямаше да бъде там. Беше в отпуска. Дали щеше да последва Норма в Кейп? Не, най-вероятно щеше да използва двете седмици, за да си потърси друга работа; и в двата случая можеше да бъде сигурен, че нямаше да я види повече. Облекчението от осъзнаването на този факт скоро необяснимо премина в тревожен смут. Ако никога повече не я видеше, как щеше да има шанса да... ами да ѝ обясни нещата? Да ѝ каже със спокоен, неизвиняващ се глас всички спокойни неща, които искаше да ѝ каже?

Тревожните мисли за Морийн (Трябваше ли да ѝ се обади? Да ѝ напише писмо?) продължиха да го занимават и в събота, докато работеше върху каменната пътека в омаломощаващата жега и докато си измисляше дребни задачи, които да го отдалечат от дома, позволявайки му да обикаля безцелно из черните пътища с комбито си и да си мърмори сам. Едва рано в неделя следобед, когато отиде с комбито да вземе вестниците и в крайна сметка пропътува километри, думата „Забрави“ изникна на устните му.

Беше красив ден. Той минаваше по хребета на дълъг хълм, покрай горичка от брястове, чиито листа започваха леко да пожълтяват, когато изведнъж започна да се смее и да удря с юмрук по старата напукана пластмаса на волана. Забрави! Какъв смисъл имаше да мисли за това? Целият епизод сега можеше да бъде отхвърлен като нещо отделно и различно от основния поток на живота му — нещо мимолетно, маловажно и по същество комично. Прегърбената Норма на бордюра с куфара си, голата Морийн, скочила в скута му, самият той, крачещ след нея в пушека на загарящото месо, кършейки ръце — всичко това сега му се струваше глупаво като изкривените фигури в анимационен филм в момента, когато пулсиращата дрънчаща музика се усилва, а големият кръг започва да се свива от всички страни, бързо затваряйки действието във все по-малък и по-малък кръг, поглъщащ всичко, докато остане само мигаща светлина и върху екрана щастливо изскочи надписът „Това е всичко, приятели!“.

Той спря колата встрани от пътя, докато смехът му стихна; после, чувствайки се много по-добре, направи обратен завой и пое към дома. Забрави! По обратния път към „Ривълушънъри Роуд“ позволи на ума си да мисли само за хубави неща: красотата на деня, завършената работа върху бюрото на Полок, трите хиляди долара годишно, дори „съвещанието“, насрочено за утре сутринта. В крайна сметка лятото не беше толкова лошо. Сега, пътувайки към къщи, можеше да очаква с нетърпение ободряващия душ и преобличането с чисти дрехи; после щеше да пийне шери (устните му се свиха приятно при мисълта за това) и да дреме над „Таймс“ през останалата част от следобеда. А довечера, ако всичко вървеше добре, моментът щеше да е идеален за разумен здравомислещ разговор с Ейприл за дразнещия въпрос с дивана. Каквото и да я тревожеше, можеше да бъде оправено, вероятно

още преди дни, ако си беше направил труда да седне с нея и да го обсъдят.

— Виж — щеше да започне той. — Това лято беше доста откачено и знам, че и двамата бяхме под напрежение. Знам, че в момента се чувстваш самотна и объркана; знам, че нещата ти се струват доста мрачни, но повярвай ми, аз...

Къщата изглеждаше много спретната и бяла, когато се появи през зелените и жълти листа; в крайна сметка не беше толкова лоша. Приличаше, както веднъж беше казал Джон Гивингс, на място, в което хората живеят — място, където трудният, сложен процес на живота понякога пораждаше невероятно щастие, а друг път почти трагичен хаос, както и нелепи дребни интерлюдии („Това е всичко, приятели!“); място, където бе възможно цели лета да бъдат някак откачени, където човек можеше да се чувства самотен и объркан по много начини, а нещата да изглеждат много мрачни от време на време, но където всичко, в крайна сметка, щеше да бъде наред.

Ейприл работеше в кухнята, а радиото гърмеше.

— О! — каза той, оставяйки тежките неделни вестници върху масата. — Какъв прекрасен ден.

— Да, чудесен.

Той си взе продължителен, чувствено топъл душ и прекара дълго време да реши косата си. В банята огледа три ризи, преди да реши коя да сложи с чистия си тесен панталон в цвят каки — от скъп памучен плат на тъмнозелени и черни квадратчета — и изпробва няколко начина, по които да я носи, преди да реши да навие маншетите два пъти, да вдигне яката нагоре отзад и да я остави наполовина незакопчана върху гърдите. Привеждайки се към огледалото на тоалетката на Ейприл, той използва ръчното ѝ огледалце, за да провери как стои яката, погледната отстрани, и да види ефекта, в профил, от стягането на мускула на челюстта си.

Когато се върна в кухнята и започна да преглежда вестниците, потропвайки леко с пръсти в такт с джаза по радиото, трябваше два пъти да погледне Ейприл, докато осъзнае какво беше различно в нея: носеше една от старите си рокли за бременни.

— Добре изглеждаш — каза.

— Благодаря.

— Има ли шери?

— Не, не мисля. Струва ми се, че го изпихме.

— По дяволите. Предполагам, че няма и бира. — Помисли дали вместо това да не си налее уиски, но все още беше твърде рано.

— Направих студен чай, ако искаш. В хладилника е.

— Добре. — И той си наля чаша, без всъщност да му се пие. —
Къде са децата?

— При Кембълви.

— О, жалко. Мислех да им прочета смешките.

Той продължи да прелиства вестниците няколко минути, докато тя стоеше до мивката. После, тъй като нямаше какво друго да прави, се приближи към гърба ѝ и хвана ръката ѝ, което я накара да замръзне.

— Виж — започна той. — Лятото беше доста откачено и знам, че ти... знам, че и двамата бяхме под напрежение. Искам да кажа, знам, че ти...

— Знаеш, че не спя с теб и искаш да ти кажа защо — рече тя, отдръпвайки се от ръката му. — Е, съжалявам, Франк, не ми се говори за това.

Той се поколеба и после, за да създаде по-добра атмосфера за разговор, почтително целуна тила ѝ.

— Добре — отвърна. — За какво ти се говори?

Тя беше приключила със съдовете и източи водата от мивката; сега плакнеше кърпата и не проговори, докато не я изцеди, закачи я на мястото ѝ и се отдалечи от мивката, за да се обърне и да го погледне — за първи път. Изглеждаше уплашена.

— Имаш ли нещо против да не говорим за нищо? — попита. — Не може ли просто да се отпуснем, да правим най-доброто по силите си, без да се чувстваме длъжни постоянно да обсъждаме всичко?

Той ѝ се усмихна като търпелив психиатър.

— Струва ми се, че не съм предлагал „постоянно да обсъждаме всичко“ — рече. — Определено не съм имал такова намерение. Само исках да...

— Добре — отвърна тя и отстъпи още крачка назад. — Причината е, че не те обичам. Как ти се струва това?

За щастие, любезната усмивка на психиатъра още беше на лицето му; тя му помогна да не приема думите ѝ сериозно.

— Това не е особен отговор — каза мило. — Чудя се какво чувстваш в действителност. Чудя се дали всъщност не се опитваш да

избягаш от всичко, докато... докато започне психоанализата. Нещо като опит да избягаш от лична отговорност между сегашния момент и момента, когато започнеш лечението. Мислиш ли, че е възможно да е така?

— Не. — Тя му бе обърнала гръб. — О, не знам; да. Както предпочиташ. Формулирай го така, както ще ти бъде най-удобно.

— Ами — рече той, — едва ли опира до това аз да се чувствам най-удобно. Просто казвам, че животът наистина трябва да продължи, с психоанализата или не. Божичко, *знам*, че в момента ти е трудно; *наистина* беше тежко лято. Работата е там, че и двамата бяхме под напрежение и трябва да се опитваме да си помагаме, доколкото ни е възможно. Знам, че собственото ми поведение напоследък беше доста странно; между другото, дори си мислех, че няма да е лошо и аз да ходя на психоаналитик. Всъщност... — Той се обърна и погледна през прозореца, стискайки челюсти. — Всъщност една от причините, поради които се надявах да се съберем отново, е, че исках да ти разкажа за нещо: нещо малко... ами малко невротично и ирационално, което ми се случи преди няколко седмици.

И почти, ако не напълно, без да разбере какво казва гласът му, той й разправяше за Морийн Граб. Правеше го с автоматична умелост, идентифицирайки я единствено като „едно момиче в Ню Йорк, момиче, което почти не познавах“, а не като машинописка в службата. Внимаваше да подчертае, че от негова страна не бе имало емоционална привързаност, но успя да подсказе, че нейната нужда от него е била дълбока и неуправляема. Гласът му, мек и силен, на моменти дрезгав или колеблив, което само засилваше ритмичността му, съчетаваше силата на изповедта с повествователното изящество на романтичен разказвач.

— И според мен, основаната причина беше усещането, че моята... ами че моята мъжественост бе някак застрашена от цялата тази история с аборта; исках да докажа нещо; не знам. Както и да е, прекратих го миналата седмица; цялата глупава история. Сега приключи, наистина приключи. Ако не бях сигурен в това, мисля, че нямаше да мога да ти разкажа.

Около половин минута единственият звук в стаята бе музиката по радиото.

— Защо го направи? — попита тя.

Той поклати глава, продължавайки да гледа през прозореца.

— Миличка, не знам. Опитах се да ти обясня; все още се опитвам сам да си го обясня. Това имах предвид, като казах, че е нещо невротично и ирационално. Аз...

— Не — каза тя. — Нямам предвид защо си бил с момичето; питам защо ми каза за това? Какъв е смисълът? Ревност ли трябва да предизвика или какво? Очаква се да ме накара да се влюбя в теб, да се върна в леглото ти, какво? Какво се очаква да кажа?

Той я погледна и усети как лицето му се изчервява и се изкривява в смутена престорена усмивка, която се опита — неуспешно — да промени в усмивката на психиатъра.

— Защо не кажеш какво чувстваш?

Тя като че ли обмисляше думите му в продължение на няколко секунди и после вдигна рамене.

— Не чувствам нищо.

— С други думи — не те интересува какво правя, с кого си лягам и прочее. Така ли?

— Да, предполагам, че е така; не ме интересува.

— Но аз *искам* да те интересува!

— Знам, че искаш. И предполагам, че щеше да ме интересува, ако те обичах, но нали разбираш, аз не те обичам. Не те обичам и всъщност никога не съм те обичала истински, но не си бях давала сметка за това до тази седмица, затова предпочитам да не разговарям в момента. Разбираш ли? — Тя взе една кърпа за прах и отиде в дневната — уморена, компетентна домакиня със задачи за вършене.

„Чуйте това — каза настойчив глас по радиото. — Сега, по време на голямото есенно намаление, всички мъжки шорти и спортни панталони на Робърт Хол ще се продават на драстично по-ниски цени!“

Застанал сковано и втрепен в недокоснатата си чаша студен чай на масата, той усети как главата му се изпълва с такова невероятно объркване, че се появи само една разумна мисъл: внезапно си спомни каква беше тази неделя и си обясни защо децата бяха при Кембълви, а също, че нямаше много време за разговори.

— О, чуй ме сега — каза той, отивайки след нея в дневната с решителни, стремителни крачки. — Просто остави този проклет

парцал за една минута и слушай. *Слушай* ме. Първо, знаеш дяволски добре, че ме обичаш.

ПЕТ

— О, такъв невероятен лукс е просто да се возиш, вместо да шофираш — каза госпожа Гивингс, здраво хванала дръжката на вратата си. Винаги съпругът ѝ караше при тези пътувания до болницата и тя никога не пропускаше да отбележи колко облекчаващо бе това за нея. Когато на човек му се налагаше да шофира по цял ден и всеки ден, нямаше как да не изтъкне, че на света не съществуваше по-невероятна почивка от това, да се отпуснеш назад и да оставиш някой друг да поеме нещата. Но силата на навика бе голяма: тя продължаваше да следи пътя така внимателно, сякаш тя държеше волана, а десният ѝ крак се протягаше и натискаше гумената стелка при приближаването на завой или сигнал за спиране. Понякога, когато се улавяше да го прави, тя насилваше очите си да гледат природата край пътя и принуждаваше сухожилията на гърба си да се отпуснат и да потънат в тапицерията. Като последна демонстрация на самоконтрола си дори махаше ръката си от дръжката на вратата и я слагаше в скута си.

— Божичко, нима денят не е прекрасен? — попита тя. — О, виж колко са красиви листата, тъкмо започват да пожълтяват. Има ли нещо по-хубаво от началото на есента? Всичките прекрасни цветове и свежестта на въздуха; винаги ме връща към... скъпи, ВНИМАВАЙ!

Обувката ѝ рязко натисна пода, а тялото ѝ се изви в безумна поза, стягайки се, за да посрещне сблъсъка: един червен камион излизаше от страничен път право пред тях.

— Виждам го, скъпа — отвърна Хауърд Гивингс, плавно натискайки спирачката, за да даде на камиона достатъчно време да мине, а после, отново натискайки газта, рече: — Ти сега просто се отпусни и ме остави аз да се занимавам с шофирането.

— О, прав си, добре. Съжалявам. Знам, че се държа глупаво. — Тя няколко пъти пое дълбоко въздух, сви ръце върху бедрото си и те останаха там, неуверени като уплашени птици. — Просто винаги така ми се свива стомахът в дните за свиждане, особено когато е минало толкова време.

— Името на пациента? — попита болезнено слабото момиче на бюрото за посетителите.

— Джон Гивингс — отвърна госпожа Гивингс с любезно кимване и гледаше как надъвканият молив на момичето мина по отпечатания на циклостил списък с имена, докато спря на Гивингс, Джон.

— Връзка?

— Родители.

— Подпишете се тук, моля, и вземете тази бележка. Отделение 2А, на горния етаж вдясно. Върнете пациента до пет следобед.

Във външната чакалня на отделение 2А, след като натиснаха звънеца, обозначен като „Позвънете за служител“, господин и госпожа Гивингс срамежливо се присъединиха към останалите посетители, които разглеждаха изложба от творби на пациентите. Сред рисунките имаше една, с пастели, която силно напомняше на Патока Доналд, и друга — сложна сцена на Разпятието в кафяво и пурпурно, в която слънцето или луната беше в същия цвят като кървавочервените капки кръв, които падаха на прецизно измерени интервали от раната в ребрата на Спасителя.

След минутка чуха глухия звук на гумени подметки и дрънченето на ключове зад вратата. Тя се отвори пред едър очилат млад мъж в бяло, който каза: „Може ли да видя бележките ви, ако обичате?“, и ги пусна да влязат, двама по двама, във вътрешната чакалня. Това беше голяма слабо осветена стая, пълна с маси с ярки пластмасови плотове и столове за посетителите на онези пациенти, които не бяха в списъка на привилегированите. Повечето от масите бяха заети, но разговори почти не се чуваха. На най-близката до вратата маса седеше млада чернокожа двойка. Те се държаха за ръце и човек едва ли би разбрал, че мъжът е пациент, ако не забележеше, че другата му ръка стискаше направения от хром крак на масата в здравата хватка на депресията, сякаш бе парапет на люшкац се кораб. По-нататък стара жена решише сплъстената коса на сина си, чиято възраст би могла да е между двадесет и пет и четиридесет години; главата му се поклащаше покорно под гребена, докато той ядеше обелен банан.

Служителят окачи връзката ключове на халката до страничния си джоб на панталона и тръгна надолу по коридора на отделението, звучно изричайки имената от бележките, които беше събрал.

Поглеждайки след него по коридора, изпълнен със звуците на множество радиоапарати, настроени на различни станции, човек виждаше само дълъг лъскав линолеум и ъглите на няколко метални болнични легла.

След известно време служителят — спретнат и бял — се върна, предвождайки малка дрипава процесия. Джон Гивингс вървеше най-отзад, висок и недодялан, с едната ръка закопчаваше пуловера си, а в другата носеше работнически каскет.

— Е — рече той, поздравявайки родителите си. — Значи днес пускат затворниците във на слънце? Голяма работа. — Той внимателно постави шапката точно в центъра на главата си, завършвайки образа на човек, издържан от държавата.

В колата никой не проговори, докато минаваха покрай редиците дълги тухлени болнични сгради, покрай администрацията и ромбоидното игрище за софтбоул и навън край добре поддържания кръг трева, в който се издигаха двата пилона на щатското и на американското знаме и нагоре по дългия асфалтов път, водещ към магистралата. Госпожа Гивингс, седнала на задната седалка (обикновено се чувстваше по-удобно там, когато Джон седеше отпред), се опита да отгатне настроението му, взирайки се в тила му. После каза:

— Джон?

— М-м?

— Имаме добра новина. Нали се сещаш за Уилърови, онези, които толкова харесваш? Между другото, те любезно ни поканиха пак да се отбием днес, ако искаш; това е първото; но истински хубавата новина е, че решиха да останат. В крайна сметка няма да заминават за Европа. Не е ли прекрасно? — И с тревожна усмивка тя видя как той бавно се завъртя да я погледне над седалката.

— Какво е станало? — попита той.

— Е, сигурна съм, че... какво искаш да кажеш с това „Какво е станало“, скъпи? Не мисля, че задължително нещо „е станало“; предполагам, че просто са го обсъдили и са променили решението си.

— Искаш да кажеш, че дори не си ги попитала? Хората са се накарвали да направят нещо толкова важно като това, после се отказват от цялата идея и ти дори не питаш за причината? Защо?

— Е, Джон, предполагам, че защото не смятах, че е моя *работа* да питам. Човек не *любопитства* за тези неща, скъпи, освен ако другият не реши сам да даде *информация*. — В опит да успокои надигащата се предупредителна нотка в гласа си, която почти със сигурност щеше да го ядоса, тя насили кожата на челото и устата си във весела усмивка. — Не може ли просто да се зарадваме, че остават, без да любопитстваме за причината? О, виж какъв прекрасен стар червен силоз. Досега не го бях забелязала, а ти? Сигурно е най-високият силоз на километри.

— Прекрасен стар силоз, мамо — отвърна Джон. — И новината за Уилърови е прекрасна, и ти си прекрасен човек. Нали така, татко? Не е ли прекрасен човек?

— Добре, Джон — рече Хауърд Гивингс. — Хайде сега да се успокоиш.

Госпожа Гивингс, чиито пръсти мачкаха и късаха кутийка кибрит, превръщайки я във влажни ивици, затвори очи и се опита да се подготви за най-вероятно мъчителния следобед.

Тревожността ѝ нарасна пред кухненската врата на Уилърови. Те си бяха у дома — и двете коли стояха отвън — но къщата имаше странно недружелюбен вид, сякаш не очакваха гости. Нямаше отговор на лекото ѝ потропване по стъклото на вратата, което живо отразяваше небето и дърветата, собственото ѝ напрегнато лице и лицата на Хауърд и Джон зад нея. Потропа отново и този път засенчи очи с едната си ръка и се притисна към стъклото, за да надникне вътре. Кухнята беше празна (виждаше нещо като чаша студен чай на масата), но точно в този момент Франк влетя откъм дневната с ужасен вид — изглеждаше така, сякаш щеше да се разкрещи, да заплаче или да извърши насилие. Тя веднага разбра, че не беше чул потропването ѝ и не знаеше, че е там: не беше дошъл, за да отвори вратата — бягаше отчаяно от дневната, може би дори от къщата. Тя нямаше време да се отдръпне и той я видя — хвана я свита и надничаща право в очите му. Това го стресна, спря и изви чертите му в усмивка, досущ като нейната.

— Е — рече той, отваряйки вратата. Здравейте. Влизайте.

Те дружно влязоха в дневната, където беше Ейприл, а тя също изглеждаше ужасно: бледа и изпита, кършеща пръсти пред гърдите си.

— Приятно ми е да ви видя всички — каза тя със слаб глас. — Защо не седнете? Боя се, че къщата е истински хаос.

— Много ли подранихме? — попита госпожа Гивингс.

— Да сте подранили? Не, не; ние просто... някой иска ли питие? Или студен чай, или нещо?

— О, нищо, благодаря. Всъщност можем да останем само минутка, просто се отбихме да ви поздравим.

Компанията се групира по странен, неловък начин: тримата Гивингсови застанаха в редица, двамата Уилърови стояха с гръб към библиотеката, неспокойно приближавайки се и после отдалечавайки се един от друг, докато поддържаха разговора. Едва сега, наблюдавайки ги, госпожа Гивингс успя да направи предположение относно причината за притеснението им: вероятно се бяха карали.

— Слушайте — каза Джон и всички останали млъкнаха. — Каква е причината? Искам да кажа, чух, че сте си променили решението си. Как така?

— Е — отвърна Франк и се засмя смутено. — Не точно. Бихме могли да кажем, че решението ни бе променено... малко насила.

— Как така?

Франк направи малка стъпка встрани, за да се приближи до съпругата си, да застане до нея.

— Ами — рече той, — мислех си, че вече е достатъчно очевидно. — И очите на госпожа Гивингс, за първи път забелязаха с какво беше облечена Ейприл. Рокля за бременни!

— О, *Ейприл!* — извика тя. — Това е толкова прекрасно! — Тя се зачуди какво е редно да се направи в подобни случаи: дали трябваше да стане и... ами да я целуне или нещо? Но Ейприл нямаше вид на жена, която искаше да я целуват. — О, мисля, че е ужасно вълнуващо — продължи госпожа Гивингс, — не мога да ви опиша колко съм щастлива! — А после: — О, но вероятно сега ще имате нужда от по-голяма къща, нали? — И през цялото това време се надяваше, макар да нямаше надежда, Джон да запази мълчание. Но:

— Чакай малко, мамо — рече той, изправяйки се. — Чакай малко. Аз не схващам. — И той се втренчи във Франк с погледа на прокурор. — Какво му е очевидното? Искам да кажа, добре, тя е бременна, е, и? Хората в Европа не раждат ли бебета?

— О, Джон, стига — каза госпожа Гивингс. — Не мисля, че трябва да...

— Мамо, ще спреш ли да се бъркаш? Задавам на човека въпрос. Ако той не иска да ми отговори, предполагам, че ще ми го каже.

— Разбира се — отвърна Франк, усмихвайки се на обувките си. — Да речем, че за хората навсякъде по света не е особено разумно да имат бебета, ако не могат да си го позволят. Случайно можем да си позволим това бебе само като останем тук. Работата опира до пари, нали разбираш.

— Добре. — Джон кимна, очевидно удовлетворен, местейки поглед от единия представител на Уилърови към другия. — Добре, това е основателна причина. — И двамата изглеждаха облекчени, но госпожа Гивингс цялата се напрегна, тъй като знаеше — поради дългия си опит, че ще последва нещо наистина ужасно.

— Парите винаги са основателна причина — рече Джон. Той започна да върви в кръг по килима с ръце в джобовете. — Но почти никога не са истинската причина. Каква е истинската причина? Жена ти ли те отказа или какво? — И той насочи ослепителна усмивка към Ейприл, която беше минала през стаята, за да забие цигарата си в пепелника. Очите ѝ се вдигнаха за миг към него и отново се сведоха.

— А? — настоя той. — Малката женичка решава, че не е напълно готова да спре да си играе на дом? Не, не, не е това. Виждам го. Изглежда ми доста жилава. Дяволски жилава и женствена, и адекватна. Добре тогава, сигурно си ти. — И той се завъртя към Франк. — Какво се случи?

— Джон, моля те — каза госпожа Гивингс. — Държиш се... — Но сега нищо не можеше да го спре.

— Какво се случи? Уплаши ли се или какво? Реши, че в крайна сметка тук ти харесва? Прецени, че в крайна сметка е по-удобно тук в старата безнадеждна празнота или... Леле, това е! Вижте му лицето! Какво има, Уилър? Надушвам ли?

— Джон, държиш се изключително грубо. Хауърд, моля те...

— Добре, синко — рече Хауърд Гивингс и се изправи. — Мисля, че е по-добре да...

— Божичко! — Джон избухна в своя остър смях. — Божичко! Знаеш ли какво? Няма да се учудя, ако си я напмпал нарочно просто за да можеш да прекараш остатъка от живота си, криейки се зад роклята за бременни.

— Сега *виж* — каза Франк Уилър и за ужас на госпожа Гивингс юмруците му бяха стиснати, а той трепереше от главата до петите. — Мисля, че чухме *предостатъчно* от теб. Искам да кажа, за какъв, по дяволите, се мислиш? Идваш тук и започваш да приказваш всякакви откачени неща, каквито ти хрумнат, така че е време някой да ти каже да си държиш проклетата...

— Той не е *добре*, Франк — успя да каже госпожа Гивингс и после прехапа устни ужасено.

— О, не е *добре*, как ли пък не. Съжалявам, госпожо Гивингс, но не ми пука дали е *добре*, или *зле*, *мъртъв* или *жив*, просто искам да си запази проклетите мнения за проклетата лудница, където им е мястото.

По време на болезненото мълчание, което последва, докато госпожа Гивингс продължаваше да хапе устни, всички стояха скупчени в средата на стаята: Хауърд напрегнато сгъваше лекия дъждобран върху ръката си; Ейприл гледаше зачервена пода; Франк продължаваше да трепери и да диша шумно с ужасна смесица от предизвикателство и унижение в очите. Джон, чиято усмивка сега бе ведра, единствен изглеждаше спокоен.

— Голям мъжага си имаш, Ейприл — каза той и ѝ намигна, докато нагласяше каскета върху главата си. — Глава на семейство, стабилен гражданин. Съчувствам ти. И все пак може би се заслужавате взаимно. Всъщност, като те гледам в момента, започвам да му съчувствам и на него. Искам да кажа, като се замисля, едва ли му е особено лесно с теб, след като правенето на бебета е единственият начин да докаже, че е мъж.

— *Добре*, Джон — измърмори Хауърд. — Хайде да тръгваме към колата.

— Ейприл — прошепна госпожа Гивингс. — Не мога да ти опиша колко съжалявам...

— *Добре* — рече Джон, отдалечавайки се с баща си. — Съжалявам, съжалявам, съжалявам. Е, мамо? Казах ли „съжалявам“ достатъчно пъти? И аз *съжалявам*. По дяволите, обзалагам се, че съм най-съжаляващото копеле, което познавам. Разбира се, всъщност, нямам за какво толкова да се радвам, нали?

Но поне, помисли си госпожа Гивингс, ако нищо друго не можеше да бъде спасено в този ужасен ден, поне той позволи на Хауърд да го отведе спокойно. Сега просто трябваше да ги последва,

да намери начин да прекоси този под и да излезе от къщата, а после всичко щеше да приключи.

Но Джон още не беше свършил.

— Хей, аз обаче се радвам за едно нещо — каза той, като спря до вратата и се обърна, започвайки отново да се смее, а госпожа Гивингс си помисли, че ще умре, когато той вдигна дългия си, оцветен в жълто показалец и го насочи към леката издупина, издаваща бременността на Ейприл. — Знаете ли за какво се радвам? Радвам се, че няма да бъде това дете.

ШЕСТ

Първото нещо, което Франк направи, щом семейство Гивингс излязоха от къщата, бе да си налее три пръста бърбън и да го изпие наведнъж.

— Добре — каза той, обръщайки се към жена си. — Добре, не ми казвай. — Алкохолът в стомаха му го накара да се закашля конвулсивно. — Не ми казвай, нека отгатна. Направих отвратителен театър? О, и още нещо. — Той тръгна след нея през кухнята към дневната, гледайки със срам, гняв и нещастна молба гладкия ѝ тил. — Още нещо: всичко, което онзи мъж каза, е вярно. Нали? Няма ли да кажеш точно това?

— Очевидно не ми се налага. Ти го правиш вместо мен.

— О, но, Ейприл, не виждаш ли колко е погрешно? Не виждаш ли колко ужасно дяволски погрешно е, ако това си мислиш?

Тя се обърна и го погледна.

— Не. Защо да е погрешно?

— Защото човекът е луд. — Той остави питието си на перваза, за да освободи и двете си ръце, и направи жест на страдна искреност, като разперените му десет пръста излетяха от гърдите му нагоре и навън, събирайки се после в треперещи юмруци, които разклати под брадичката си. — Човекът — каза той отново — е луд. Знаеш ли каква е дефиницията на лудостта?

— Не. А ти?

— Да. Неспособността да общуваш с друго човешко същество. Неспособността да обичаш.

Тя започна да се смее. Главата ѝ отскочи назад, появиха се двете съвършени редици зъби, а очите ѝ се присвиваха, искрящи, докато смехът ѝ звънтеше и звънтеше в стаята. — Нес... — каза тя, — нес... неспосо... неспособността да...

Беше изпаднала в истерия. Наблюдавайки я как се люлее и залита сред мебелите, към стената и обратно, без да спира да се смее, той се зачуди какво трябваше да направи. Във филмите, когато жените изпадаха в подобни истерии, мъжете им удряха плесници, за да спрат;

но мъжете във филмите бяха достатъчно спокойни, за да покажат каква е целта на плесниците. Той не беше. Всъщност не беше способен да направи каквото и да било, освен да стои там и да наблюдава, глупаво отваряйки и затваряйки уста.

Накрая тя се отпусна в един стол, все още смеейки се, и той зачака, както предполагаше, прехода от смях към плач — обикновено това се случваше във филмите — но вместо това, успокояването ѝ бе странно нормално, по-скоро като възстановяване от забавна шега, отколкото от истерия.

— О — каза тя. — О, Франк, наистина те бива да говориш. Ако черното можеше да се направи бяло с приказки, ти щеше да си подходящият човек за тази работа. Значи сега съм луда, защото не те обичам, нали така? Това ли искаше да кажеш?

— Не. Греша. Ти не си луда и ме обичаш. Това исках да кажа.

Тя се изправи и заотстъпва с пламнали очи.

— Но аз не те обичам — каза. — Всъщност те ненавиждам. Ако само се приближиш, ако ме докоснеш или нещо друго, ще закрепя.

После той все пак я докосна с думите:

— О, миличка, слу... — И тя закрепя.

Викът ѝ несъмнено бе фалшив, докато го гледаше студено в очите, но бе достатъчно силен, пронизителен и остър, за да разтресе къщата. Когато стихна, той каза:

— Проклетата да си. Проклети да са всичките ти ужасни, гадни малки... Ела тук, по дяволите...

Тя го заобиколи пъргаво и дръпна един стол, за да препречи пътя му; той го сграбчи, запокити го в стената и единият му крак се счупи.

— И какво ще направиш сега? — присмя му се тя. — Ще ме удариш ли? За да ми покажеш колко ме обичаш?

— Не. — Изведнъж се почувства невероятно силен. — О, не. Не се безпокой. Няма да си правя труда. Не си струва *усилието* да те ударя. Не си струва барута да те взривя. Ти си *празна*... — Даде си сметка, докато гласът му се надигаше, за усещането за превъзходна свобода от това, че децата ги нямаше. Бяха сами и никой нямаше да идва; цялата кънтяща къща беше на тяхно разположение. — Ти си *празна*, *куха* проклетата черупка на жена... — Това беше първата възможност за открита, истинска кавга от месеци насам и той се възползва максимално, като я преследваше и обикаляше, докато

крещеше, трепереше и се задъхваше. — Защо, по дяволите, живееш в *къщата* ми, след като ме мразиш толкова много? А? Ще ми отговориш ли? Защо носиш *детето* ми? — Също като Джон Гивингс, той посочи корема ѝ. — Защо, по дяволите, не се *отърва* от него, когато имаше възможност? Защото слушай. Слушай: имам новина за теб. — Огромното напрежение, което вече започваше да стихва в него, докато бавно и спокойно изричаше следващите си думи, им придаде такова звучене, сякаш бяха най-истинското му прозрение от всички досега: — Ще ми се да го беше направила, за бога.

Беше свършената финална реплика. Той се втурна покрай нея и излезе от стаята, надолу по клатушкация се, наклонящ се коридор към спалнята, където затвори вратата с ритник, седна рязко върху леглото и заби десния си юмрук в лявата длан. О!

Ама че думи! Но нима не каза истината? Нима не му се искаше да го беше направила?

— Да — прошепна той на глас. — Да, искаше ми се. Искаше ми се. Искаше ми се. — Дишаше бързо и тежко през устата, а сърцето му биеше като барабан. След известно време той затвори пресъхналите си устни и преглътна, така че единственият звук в стаята бе свистенето на въздуха, който влизаше и излизаше през носа му. После и това стихна, много бавно, когато кръвта му се успокои и очите му започнаха да различават някои от нещата наоколо: прозореца, чието стъкло и завеси бяха пламнали от цветовете на залязващото слънце; ярките ароматни бурканчета и шишенца върху тоалетката на Ейприл; бялата ѝ нощница, висяща на закачалката в отворения гардероб, и обувките ѝ, подредени спретнато по пода на гардероба: на осемсантиметров ток, пантофки, стари сини домашни чехли.

Сега всичко беше тихо; започваше да съжالياва, че се беше затворил тук. Първо, искаше още едно питие. После чу как вратата на кухнята се затвори, а след това и щракването на решетката след нея, и го обзе старата паника: тя го напускате.

Стана и затича беззвучно обратно през къщата с намерението да я настигне и да ѝ каже нещо — каквото и да е — преди да запали колата; но тя не беше в колата, нито някъде около нея. Нямаше я. Беше изчезнала. Обиколи тичешком къщата, търсейки я, отпуснатите му бузи подскачаха и тъкмо понечи отново да обиколи, когато я зърна в гората. Катереше се неуверено по хълма и изглеждаше много малка

сред камъните и дърветата. Втурна се през моравата, преодоля ниската каменна стена с един скок и продължи, препъвайки се, през храсталака след нея, чудейки се дали този път наистина бе полудяла. За какво, по дяволите, бродеше там? Дали когато я настигнеше, хванеше ръката ѝ и я завъртеше към себе си, щеше да има празния усмихнат поглед на лунатик?

— Не се приближавай — извика тя.

— Ейприл, слушай, аз...

— Не се *приближавай*. Не мога ли да избягам от теб дори в *гората*?

Той спря задъхан на десетина метра от нея. Поне беше добре, лицето ѝ беше ясно. Но не биваше да се карат тук — от къщите долу на пътя можеха ясно да ги видят и чуят.

— Ейприл, слушай, не го мислех. Честно! Не мислех това — че ми се е искало да го беше направила.

— Продължаваш ли да говориш? Има ли начин да те накарам да спреш да говориш? — Тя се прилепи до ствола на едно дърво, загледана надолу към него.

— Моля те, ела. Какво правим...

— Искаш ли пак да изкрещя, Франк? Защото ще го направя, ако кажеш още една дума. Наистина.

Но ако се разкрещеше тук, на хълма, щяха да я чуят във всяка къща на „Ривълушънъри Роуд“. Щяха да я чуят и от другата страна на хълма, и в дома на Кембъллови. Нямаше какво друго да направи, освен да тръгне сам надолу през гората до моравата и да влезе вътре.

Щом се озова в кухнята, посвети цялото си внимание на мрачната задача да я наблюдава през прозореца — изправен, приведен и накрая седнал на стол, достатъчно назад в сенките, така че тя да не може да го види.

Тя като че ли не правеше нищо там горе: продължи да стои облегната на дървото и с падането на здрача му беше трудно да я различи. По едно време се появи жълто огънче, когато тя запали цигара, и после той гледа как малкото червено въгленче се движи в бавни дъги, докато тя пушеше; щом угасна, гората потъна в пълен мрак.

Той продължи упорито да наблюдава същото място сред дърветата, докато бледата ѝ фигура го изненада на много по-близо

разстояние: тя вървеше към къщата през моравата. Едва успя да излезе от кухнята, преди тя да влезе. После, криейки се в дневната, я чу как вдига телефонната слушалка и набира.

Гласът ѝ беше нормален и спокоен.

— Ало, Мили? Здравей... О, да, тръгнаха си преди малко. Обаче слушай, чудех се дали мога да те помоля за услуга. Работата е там, че не се чувствам много добре; може би се разболявам, а Франк е изтощен. Много ли ще те затрудня, ако децата останат да пренощуват?... О, прекрасно, Мили, благодаря... Не, не си прави труда, и двамата се къпаха снощи... Е, знам, че ще им е приятно. Винаги си прекарват чудесно у вас... Добре, хубаво тогава. Ще ти се обадя утре сутринта.

После тя влезе в дневната и запали лампите, а експлозията от светлина накара и двамата да запримигват и да присвият очи. Онова, което той чувстваше най-вече, бе смущение. Тя също изглеждаше смутена, докато мина през стаята и легна на дивана, скривайки лицето си от погледа му.

В миналото понякога подобни неща го бяха карали да излиза, да пали колата и да кара километри, да спира в бар след бар, да пръска парите си за алкохол, да слуша навъсено продължителните пиянски разговори на сервитьорките и строителните работници, да пуска шумни песни по грамофонния автомат, а после отново да се качва в колата, да кара бързо и да убива нощта, докато му се доспи.

Но тази вечер нямаше намерение да го прави. Никога преди не бе имало случай точно като този. Бе физически неспособен да излезе, да запали колата, още по-малко пък да шофира. Коленете му бяха омекнали, а главата му кънтеше и той изпитваше смирена благодарност за защитната черупка на къщата около себе си; можеше единствено да отиде до спалнята, макар че този път — въпреки цялото си отчаяние — прояви достатъчно здрав разум, за да вземе бутилката уиски със себе си.

Последва нощ на ярки и ужасни сънища, докато се търкаляше, потейки се, в леглото с дрехите си. Понякога, буден или сънуващ, че е буден, му се струваше, че чува Ейприл да се движи из къщата; после един път, преди разсъмване, можеше да се закълне, че отвори очи и я видя да седи близо до него на ръба на леглото. Сън ли беше, или не?

— О, миличка — прошепна той през напуканите си подути устни. — О, мила моя, не си отивай. — Протегна се към ръката ѝ и я задържа. — Моля те, остани.

— Шшшш. Всичко е наред — отвърна тя и стисна пръстите му. — Всичко е наред, Франк. Заспивай. — Звукът на гласа ѝ и хладното докосване на ръката ѝ го дариха с такъв чудотворен покой, че не го интересуваше дали сънува; беше му достатъчно, за да потъне отново в сън, милостиво лишен от кошмари.

След това дойде яркожълтата болка на истинското му събуждане — сам. И едва имаше време да реши, че днес просто не може да отиде на работа, когато си спомни, че се налагаше. Днес щяха да имат съвещание. Треперейки, той се насили да стане и да влезе в банята, където внимателно премина през мъченията на душа и бръсненето.

Нелогична и неразумна надежда започна да ускорява пулса му, докато се обличаше. Ами ако не беше сън? Ами ако тя наистина бе дошла, бе седнала на леглото и му бе говорила по този начин? А когато влезе в кухнята, надеждата му изглежда се потвърди. Изумително.

Масата бе подредена грижливо с две чинии за закуска. Кухнята бе изпълнена със слънчева светлина и с аромата на кафе и бекон. Ейприл стоеше до печката, облечена с чиста рокля за бременни, и вдигна поглед към него със свенлива усмивка.

— Добро утро — каза тя.

Прииска му се да падне на колене и да прегърне бедрата ѝ, но се сдържа. Нещо му каза — може би именно свенливостта в усмивката ѝ — че щеше да е по-добре да не го прави; най-добре щеше да е просто да се присъедини към нея в тази игра, в тази странна и сложна преструвка, че нищо не се беше случило вчера.

— Добро утро — отвърна той, без да я поглежда в очите.

Той седна и разгъна салфетката си. Невероятно. Никоя сутрин след кавга не бе така лесна като тази, но пък, помисли си той, докато неуверено отпиваше от портокаловия си сок, никога не бяха имали толкова страшна кавга. Възможно ли бе най-после да се бяха уморили от кавгите? Може би това се случваше, когато наистина нямаше какво повече да се каже — нито нападки, нито прошка. Животът, в крайна сметка, наистина трябваше да продължи.

— Определено е... хубава сутрин, нали? — каза той.

— Да, така е. Бъркани яйца ли искаш, или яйца на очи?

— О, няма голямо зна... о, да, бъркани, предполагам, ако не те затруднява.

— Чудесно. Аз също ще ям бъркани.

И скоро те седяха приятелски един срещу друг пред светлата маса и си шепнеха дребни любезности, докато си подаваха намазани с масло препечени филийки. Отначало той бе твърде притеснен, за да яде. Напомняше му за първия път, когато бе извел девойка на вечеря, на седемнадесет, когато идеята наистина да сложи храна в устата си и да я сдъвче — пред очите ѝ — му се струваше непроситимо грубо нещо; и онова, което го спаси сега, бе същото като онова, което го беше спасило тогава: изненадващото откритие, че бе неконтролируемо гладен.

Между зальците отбеляза:

— Някак си е приятно да закусваме без децата за разнообразие.

— Да. — Тя ядеше яйцата си и той забеляза, че пръстите ѝ леко трепереха, когато се пресегна към чашата с кафе; иначе изглеждаше напълно спокойна. — Помислих си, че вероятно днес ще искаш хубава закуска — каза тя. Имам предвид, че денят е важен за теб, нали? Нали днес е съвещанието ти с Полок?

— Точно така, да. — Беше запомнила дори това! Но той прикри възторга си с неодобрителната крива усмивка, която използваше от години, когато ѝ разказваше за „Нокс“, и додаде: — Голяма работа!

— Е — отвърна тя, струва ми се, че наистина е голяма работа; поне за тях. Какво точно мислиш, че ще правиш? Докато започнат да те изпращат в командировки, имам предвид. Не си ми казал нищо по този въпрос.

Шегуваше ли се или какво?

— Не съм ли? — попита. — Е, разбира се, аз самият не знам много по въпроса, там е работата. Предполагам, че — както каза Полок — ще „набележим целите“, ще седим и ще го оставим да говори. Ще се правим, че разбираме от компютри. И, разбира се, основната причина за цялата тази работа, поне си мисля така, е, че вероятно „Нокс“ се готви да купи един от онези наистина големи компютри, по-големи от „Нокс 500“. Казах ли ти за това?

— Не, не мисля. — И забележителното бе, че изглежда наистина искаше да чуе за това.

— Ами, нали *знаеш* — едно от онези чудовищно големи неща като „Юнивак“; машините, които използват за прогнозиране на времето, резултатите от изборите и така нататък. И имам предвид, че се *продават* за по няколко милиона долара бройката, разбираш ли; ако „Нокс“ реши да произвежда такова нещо, ще трябва да разработи цяла нова рекламна програма. Мисля, че може би това се случва.

Изпита странното усещане, че дробовете му стават по-големи или че въздухът е по-богат на кислород. Раменете му, които бяха стегнати и повдигнати, постепенно се отпуснаха назад в стола. Дали и другите мъже се чувстваха така, когато разказваха на съпругите си за своята работа?

— ... По същество това е изумително голяма, изумително бърза изчислителна машина — казваше той в отговор на трезвото ѝ желание да научи как всъщност работи компютърът. — Само че вместо механични части вътре има хиляди малки вакуумирани тръбички... — И след миг вече рисуваше върху хартиена салфетка схема, изобразяваща преминаването на бинарни дигитални импулси по веригата.

— О, *разбирам* — каза тя. — Поне си мисля, че разбирам, да. Наистина е... интересно, нали?

— О, ами не знам... да, предполагам, че е интересно в известен смисъл. Разбира се, не знам кой *знае* колко много, само основната идея.

— Винаги така казваш. Обзалагам се, че *знаеш* много повече, отколкото си мислиш. Поне определено го обясни добре.

— О? — Той усети как усмивката му стана топла, докато свеждаше поглед и прибираше молива си обратно в свежия габардинен костюм. — Ами благодаря. — Допи втората си чаша кафе и стана. — Май е най-добре да тръгна.

Тя също се изправи и приглади полата си.

— Слушай, Ейприл, наистина беше много мило. — Гърлото му се стегна. Усети, че е на път да заплаче, но успя да се сдържи. — Имам предвид, че беше страхотна закуска — рече, примигвайки. — Наистина, не знам кога съм имал... по-хубава закуска.

— Благодаря — отвърна тя. — Радвам се. И на мен ми хареса.

Можеше ли сега просто да излезе? Без да каже нищо? Гледайки я, докато вървяха към вратата, той се зачуди дали трябваше да каже:

„Не мога да ти опиша колко ужасно се чувствам заради вчера“ или „Наистина те обичам“, или нещо от този род; или бе по-добре да не рискува всичко да започне отново? Поколеба се, обръщайки се с лице към нея, и усети как устата му се изкривява неловко.

— Значи в действителност не ме... — започна той. — В действителност не ме мразиш и така нататък?

Очите ѝ бяха дълбоки и сериозни. Тя изглежда се зарадва, че той ѝ зададе този въпрос, сякаш бе един от малкото въпроси в света, на които можеше да отговори категорично. Поклати глава.

— Не, разбира се, че не те мразя. — И тя му отвори вратата. — Приятен ден.

— Благодаря. И на теб. — И в този момент той реши какво да направи: без да я докосва, започна бавно, като филмов актьор, да се накланя към устните ѝ.

Лицето ѝ, близо до неговото, издаде мигновена изненада или колебание, но после омекна; тя притвори очи и показа, че тази целувка, макар и кратка, щеше да бъде желана и изпълнена с нежност и за двамата. Едва след като целувката свърши, той я докосна с длан по ръката. В крайна сметка тя беше дяволски хубаво момиче.

— Добре тогава — каза той дрезгаво. — До скоро.

СЕДЕМ

Ейприл Джонсън Уилър гледаше как лицето на съпруга ѝ се отдръпва, усети как дланта му стисна леко ръката ѝ, чу думите му и му се усмихна.

— До скоро — отговори тя.

Последва го навън, за да застане до кухненската врата и да го гледа, обвивайки ръце около тялото си заради сутрешния хлад, докато той запали двигателя на комбито и го изкара с ръмжене под слънчевата светлина. Зачервеният му профил, извит и обърнат назад, докато колата минаваше покрай нея, не разкриваше друго, освен здравомислието на мъж, разбираемо горд от факта, че умее да спусне колата по стръмнината на хълм. Тя отиде до едно слънчево място пред навеса за автомобили, за да го изпрати, и наблюдаваше как сгърбената форма на стария форд става все по-малка и по-малка. В края на алеята, когато зави заднешком към пътя, отблясъкът на слънцето в предното стъкло скри лицето му. Въпреки това тя вдигна ръка и махна — в случай че гледаше — и когато отново го видя, щом колата се изравни с пътя, разбра, че я беше видял. Той се наведе и ѝ се усмихна, спретнат и щастлив в габардинения си костюм, с искрящо бяла риза и тъмна вратовръзка, и ѝ отговори с леко, весело махване; после изчезна.

Усмивката остана на лицето ѝ и когато се върна в кухнята, за да сложи съдовете от закуската в димящата мивка; всъщност тя продължаваше да се усмихва и когато видя хартиената салфетка със схемата на компютъра и дори тогава усмивката ѝ не избледня: само се разшири, трепна и застина в скована гримаса, докато спазмите напиха в болящото гърло, отново и отново, и сълзите рукнаха и потекоха по бузите ѝ толкова бързо, че едва успяваше да ги изтрие.

Пусна музика по радиото, за да успокои нервите си, и когато приключи със съдовете, вече беше възстановила равновесието си. Венците ѝ бяха възпалени от прекалено многото цигари през нощта, ръцете ѝ трепереха, усещаше пулса си по-ясно от обикновено; иначе се чувстваше добре. Обаче силно се изненада, когато говорителят по радиото обяви: „Осем и четиридесет и пет“; имаше чувството, че е

пладне или ранният следобед. Изми лицето си със студена вода и няколко пъти пое дълбоко въздух в опит да забави пулса си; после запали цигара и се настани до телефона.

— Ало, Мили?... Здравей. Всичко наред ли е?... Гласът ми звучи как?... О. Ами всъщност не, не се чувствам по-добре, затова се обаждам... Сигурна ли си, че нямаш нищо против? Имам предвид, може да не е пак за цялата нощ; възможно е Франк да дойде да ги прибере довечера, зависи как ще се подредят нещата; но май е най-добре да оставим въпроса отворен, за всеки случай... О, наистина много мило от твоя страна, Мили, много съм ти благодарна... О, не, сигурна съм, че не е нещо сериозно; просто... нали знаеш, случва се... Добре тогава. Целуни ги от мен и им кажи, че някой от нас ще мине да ги вземе довечера или утре... Какво?... О, ами не, не и щом играят навън. Не ги викай. — Цигарата се счупи и се разкъса в ръката ѝ, тя я остави да падне в пепелника и хвана слушалката с две ръце. — Просто ги... нали разбираш, целуни ги от мен и им кажи, че ги обичам и им кажи... нали знаеш... Добре, Мили. Благодаря.

И тя едва успя да остави слушалката на мястото ѝ, преди отново да заплаче. За да се овладее, запали нова цигара, но тя я задави и се наложи да отиде в банята и да остане там дълго време в напъни, даже след като се освободи от малкото храна, която беше успяла да хапне на закуска. След това отново наплиска лицето си, изми зъбите си и стана време да се заеме с работа.

— Добре ли го обмисли, Ейприл? — обичаше да казва леля Клеър, вдигайки едрия си, скован от артрит показалец. — Никога не предприемай нещо, без да си го обмислила добре, а после дай всичко от себе си.

Първо трябваше да оправи къщата и особено бюрото, където дългите часове, прекарани в опити да обмисли нещата, бяха оставили куп следи. Препълненият пепелник беше там, отвореното шишенце мастило, заобиколено от разпиляна пепел, както и чашата от кафе със засъхнал кафяв кръг. Достатъчно бе да седне до бюрото, да запали лампата, за да върне суровия безнадежден вкус на малките часове.

В кошчето, натрупани и смачкани, лежаха всички неуспешни писма, които се беше опитала да напише. Тя извади едно от тях, отвори го и го приглади, но отначало не успя да го прочете: можеше само да се чуди колко неравен, черен и гневен изглеждаше почеркът ѝ, като

редици и редици старателно смачкани комари. След това част от него, някъде в средата на страницата, дойде на фокус:

... малодушните ти самозаблуди за „любов“, когато знаеш не по-зле от мен, че между нас никога не е имало друго, освен презрение и недоверие и ужасяващо болна зависимост от слабостта на другия — затова. Затова не можах да спра да се смея, когато днес каза онова нещо за неспособността ми да обичам и затова не мога да понеса да ти позволя да ме докосваш, затова никога повече няма да повярвам на нещо, което мислиш, още по-малко на нещо, което казваш...

Не искаше да чете останалото, защото знаеше, че не си струва да се чете. Беше изпълнено с омраза като всички други несполучливи писма върху всички други смачкани листове; трябваше да ги изгори до едно.

Едва към пет часа сутринта — нима бе възможно да е било само преди четири часа? — най-сетне се отказа от опитите да напише писмо. Насили се да стане от бюрото, смазана от умора, и отиде да вземе топла вана като пациент по време на терапия. След това, разсеяна и напълно успокоена, влезе в спалнята да се облече, а той беше там, легнал по гръб.

Видът му в синята утринна светлина, проснат и извит в намачканите си неделни спортни дрехи, я шокира така, сякаш бе открила в леглото непознат. Когато приседна сред изпаренията от уиски, за да погледне по-отблизо зачервеното му спящо лице, започна да разбира истинската причина за шока си: бе нещо повече от съзнанието, че не го обичаше. Всъщност тя не го мразеше и не би могла да го мрази. Как някой би могъл да го мрази? — Той беше... ами беше Франк.

После съпругът ѝ издаде хъркащ стон и устните му се раздвижиха, докато затърси ръката ѝ.

— О, миличка. О, мила моя, не си отивай...

— Шшшш. Всичко е наред. Всичко е наред, Франк. Заспивай.

И тогава премисли нещата добре.

Затова не постъпи неправилно или безчестно тази сутрин, когато отговори с „не“ на въпроса му дали го мрази, както не беше неправилно или безчестно да му сервира хубавата закуска, да прояви сериозен интерес към работата му и да го целуне за довиждане. Всъщност целувката бе точно такава, каквато трябваше да бъде — съвършено честна приятелска целувка, целувка за момче, с което току-що си се запознала на партито, момче, което е танцувало с теб, карало те е да се смееш и те е изпратило до дома, през целия път говорейки за себе си.

Единствената истинска грешка, единственото неправилно и безчестно нещо бе да го възприема като нещо повече от това. О, за месец-два, просто за забавление, вероятно нямаше нищо лошо да поиграе подобна игра с някое момче; но през всичките тези години! И само защото в сантиментално самотен момент преди много време и за нея бе лесно и приемливо да вярва на всичко, което това момче казваше, и да му се отплаща за това удоволствие, като сама изричаше лесни, приемливи лъжи, докато накрая всеки казваше онова, което другият най-много искаше да чуе — докато той каза: „Обичам те“, а тя: „Наистина, така е; ти си най-интересният човек, когото познавам“.

Какво подмолно предателство бе да си позволиш да постъпваш така! Защото, след като започнеш веднъж, е много трудно да спреш, и скоро започваш да казваш: „Съжалявам, разбира се, че си прав“ и „Както смяташ, че ще бъде най-добре“ и „Ти си най-прекрасното и ценно нещо на света“ и после изведнъж разбираш, че цялата честност, цялата истина е така далечна, блещукаща и безнадеждно недостижима като света на златните хора. После откриваш, че си работил върху живота така, както „Лоръл Плейърс“ бяха работили върху „Вкаменената гора“ или както Стив Ковик — върху барабаните — добросъвестно и калпаво, ужасно престорено и напълно погрешно; установяваш, че казваш „да“, когато искаш да кажеш „не“ и „Трябва да бъдем заедно в това нещо“, когато си мислиш тъкмо обратното; после видишваш миризмата на бензин, все едно е уханието на цветя, и се отдаваш на любовния делириум под тежестта на непохватен, сумтящ, зачервен мъж, когото дори не харесваш — Шеп Кембъл! — и след това се изправяш лице в лице, в пълен мрак, със съзнанието, че не знаеш коя си.

И как е възможно някой друг да бъде обвиняван?

След като почисти бюрото и застла леглото на Франк с чисти чаршафи, тя изнесе кошчето навън в задния двор. Беше есенен ден, топъл, но с лек остър бриз, който разхвърляше падналите листа по тревата и ѝ напомняше за смелото начало в детството, за ябълките, моливите и новите вълнени дрехи през последните няколко дни преди училище.

Ейприл отнесе кошчето през моравата до пещта за горене на смет, хвърли хартиите в нея и ги запали. Приседна на края на стоплената от слънцето каменна стена, за да изчака да изгорят, наблюдавайки как почти невидимият пламък плъзва бавно и после побързо нагоре и ги обгръща, предизвиквайки леки вълни топлина, раздвижващи въздуха. Звукът на птичи песни и шумолящи дървета се примесваше с далечните викове на играещи деца. Вслуша се внимателно, но не успя да различи гласовете на Дженифър и Майкъл от гласовете на момчетата на Кембъллови — не можеше дори да е сигурна, че гласовете идваха откъм дома на Кембъллови горе на хълма.

От разстояние гласовете на всички деца звучат еднакво.

— И слушай! Слушай! Знаеш ли какво друго ми донесе тя, Марджи? *Слушай!* Опитвам се да ти *кажа* нещо.

— Какво?

Марджи Ротенбърг, малкият ѝ брат Джордж, Мери Джейн Крофърд и Една Слетър бяха там и играеха на мястото до живия плет, където цялата трева беше отъпкана, мястото с малката пещера и плоския камък, където пазеха колекцията си от капачки от хартиени чаши.

— Казах, знаеш ли какво друго ми донесе тя? Майка ми? Донесе ми красив син кашмирен пуловер, за училище, и подходящи чорапи, и красив малък пулверизатор за парфюм. Едно такова малко шишенце с нещо, което стискаш. С истински парфюм в него. О, и отидохме до Уайт Плейнс с господин Минтън, това е приятелят на майка ми, и ходихме на кино, ядохме сладолед и всичко, и аз стоях до единадесет и десет вечерта.

— Как така тя остана тук само два дни? — попита Марджи Ротенбърг. — Ти каза, че ще остане една седмица. Джордж, *спри* веднага!

— Не съм, казах, че *може* да остане една седмица. Следващия път сигурно ще остане или може аз да отида и да остана при нея една седмица, и ако го направя...

— Джордж! Следващия път, когато си бръкнеш в носа и го изядеш, ще те изкажа! Наистина!

— ... и ако го направя, знаеш ли какво? Ако го направя, няма да трябва да ходя на училище и така нататък цяла седмица; ха-ха. Ей, Марджи? Искаш ли да дойдеш вкъщи и да видиш пуловера ми и всичко?

— Не мога. Трябва да се прибера навреме за „Дон Уинслоу“.

— Можем да слушаме „Дон Уинслоу“ и у нас. Хайде.

— Не мога. Трябва да се прибирам. Хайде, Джорджи.

— Ей, Една? Ей, Мери Джейн? Знаете ли какво ми донесе майка ми? Донесе ми един красив... Ей, слушай, Една. Слушай... — Чу се как прозорецът на горния етаж се отваря с трясък и тя знаеше, че ако се обърне, ще види смътната форма на леля Клеър да наднича през медната каса.

— Еей-прил!

— Донесе ми един красив син пуловер, от кашмир, и едно красиво...

— Еей-прил!

— Какво? Тук съм.

— Тогава защо не отговаряш? Искам да дойдеш веднага, да се измиеш и да се преоблечеш. Баща ти току-що се обади. Кара насам и ще бъде тук след петнадесет минути.

Тя се втурна към къщата толкова бързо, че маратонките ѝ почти не докосваха земята. Нищо подобно не се беше случвало никога, никога досега: цели два дни с майка ѝ, а после, сега, на следващия ден...

Изкачи стъпалата по две наведнъж, влетя в стаята си и започна да се съблича толкова бързо, че скъса едно копче от блузата си, питайки: „Кога се обади? Какво каза? Колко ще остане?“.

— Не знам, мила; каза, че пътува за Бостън. Наистина няма нужда да късаш дрехите си. Има достатъчно време.

После тя застана на предната веранда в хубавата си рокля, гледайки улицата за появата на дългия му висок красив автомобил. Когато го видя две пресечки по-надолу, едва се насили да не се втурне

по пътеката; изчака го да отбие и да спре пред къщата, за да може да го гледа как слиза.

И — о, колко висок, колко прекрасно строен и изправен беше той! Слънцето блестеше като злато в косата му и в усмихнатото му лице — „Татко!“ — и после тя се втурна и се озова в прегръдките му.

— Как е моето сладкишче? — Той миришеше на лен, уиски и тютюн; късите косми отзад на врата му бяха бодливи на пипане, а челюстта му бе като мека пемза. Но най-хубав бе гласът му: дълбок и вълнуващ, сякаш излизаше от гърлото на глинена кана. — Знаеш ли, че си станала около метър висока? Не знам дали мога да се *справя* с толкова голямо момиче. Не мога да те нося, това знам. Хайде да влезем вътре и да видим леля ти Клеър. Как вървят нещата? Как са всичките ти ухажори?

В дневната, докато разговаряше с леля Клеър, беше чудесен. Тънките му глезени под маншетите на панталона, повдигнат точно колкото трябва, бяха обути в стегнати черни вълнени чорапи; тъмнокафявите му обувки бяха с такава хубава форма и така грациозно стъпили на килима, едната малко пред другата, че тя изпита желание да ги изучава дълго, за да ги запомни, за да знае как трябва да изглеждат мъжките крака. Но погледът ѝ постоянно се отклоняваше към великолепните колене, към тясната жилетка, от която елегантно се подаваше верижката на часовника, към начина, по който той седеше в стола и към подаващите се от белите ръкави китки и длани, едната от които държеше столчето на чашата, а другата правеше бавни непринудени жестове във въздуха, и към прекрасното лице. Той бе твърде впечатляващ, за да може окото да го обхване целия наведнъж.

Той тъкмо довършваше някаква шега:

— ... и Елиноор се надигнала и каза: „Младежо, вие сте пиян“. Мъжът я погледнал и отвърнал: „Права сте, госпожо Рузвелт, така е“. И добавил: „Обаче ето каква е разликата, госпожо Рузвелт: аз ще се *оправя* на сутринта“.

Едрият торс на леля Клеър се изви напред и Ейприл също се престори, че е невероятно смешно, въпреки че не беше чула първата част, а и не знаеше дали щеше да я разбере. Но смехът в стаята още не беше заглъхнал, когато той се изправи да си тръгва.

— Искаш да кажеш... искаш да кажеш, че няма да останеш дори за вечеря, татко?

— Миличка, много бих искал, но в Бостън ме чакат едни хора и много, много ще се ядосат на татко ти, ако не стигне бързо там. Какво ще кажеш за целувчица?

И тогава, мразейки се заради това, тя започна да се държи като бебе.

— Но ти остана само около час. И ти... ти дори не ми донесе подарък или нещо и ти...

— О, Ейп-рил — каза леля Клеър. — Защо искаш да развалиш хубавото посещение?

Но той поне вече не стоеше: беше клекнал сковано до нея и я беше прегърнал.

— Миличка, боя се, че си права за подаръка и се чувствам ужасно заради това. Обаче слушай. Знаеш ли какво? Хайде двамата да отидем до колата и да прегледаме нещата ми. Може би в крайна сметка ще намериш нещо. Искаш ли да опитаме?

Падаше мрак, когато излязоха от къщата на леля Клеър и тръгнаха заедно по пътеката, а тихата вътрешност на колата бе изпълнена с вълнуващото усещане за скрита сила и скорост. Когато той включи светлината на таблото, все едно бяха в спретната кожена къщурка. Всичко, което щеше да им трябва, за да живеят заедно, бе тук: удобни места за сядане, превозно средство, запалка за цигарите му, малко рафтче, където тя можеше да разстила салфетка за сандвичите и млякото, с които щяха да се хранят по пътя; а и предните и задните седалки бяха достатъчно големи за спане.

— Жабката? — казваше той. — Не; тук няма нищо, освен куп стари карти и неща. Е, нека пробваме с куфара. — Той се завъртя и се протегна към задната седалка, за да отвори големия „Гладстоун“. — Да видим сега. Чорапи, ризи, не стават. Хмм, сериозен проблем. Знаеш ли какво? Един мъж никога не бива да пътува без свеж запас от лъскави джунджурии; никога не се знае кога може да се натъкне на хубаво момиче. О, виж. Чакай малко, тук има нещо. Не е много, разбира се, но все е нещо. — Той измъкна дълга кафява бутилка с нарисуван кон и думите „Уайт Хорс“ на етикета. Нещо мъничко бе прикрепено към гърлото на шишето с панделка, но той го скри от погледа ѝ, докато отваряше джобното си ножче и го освобождаваше. После, държейки го за панделката, го постави нежно в ръката ѝ — миниатюрен съвършен бял кон.

— Ето, скъпа моя — каза той. — Можеш да го запазиш завинаги.

Огънят беше изгаснал. Тя разбута овъглените остатъци от хартия с пръчката, за да се увери, че са изгорели; нямаше нищо, освен пепел.

Слабите детски гласове я последваха, докато носеше кошчето обратно през моравата; едва след като влезе вътре и затвори вратата, престана да ги чува. Изключи и радиото и къщата потъна в невероятна тишина.

Остави кошчето на мястото му и отново седна на бюрото с нов лист хартия. Този път писмото не ѝ отне много време. Имаше да казва само едно важно нещо и бе най-добре да го каже с малко думи — толкова малко, че да не позволяват тълкувания или изкривявания на смисъла.

Скъпи Франк,
Каквото и да се случи, моля те, не обвинявай себе си.

По стар коварен навик едва не добави думите *Обичам те*, но се спря навреме и се подписа просто: *Ейприл*. Сложи го в плик, написа върху него *Франк* и го остави точно в средата на бюрото.

В кухнята взе най-голямата тенджерата, напълни я с вода и я сложи на котлона да кипне. От кашоните в мазето взе останалите необходими вещи: щипците, които някога използваша за стерилизиране на бебешките шишета, и синята кутия от аптеката, съдържаща двете части на тоалетния душ — гумената круша и дългия пластмасов накрайник. Пусна тези неща в тенджерата, която тъкмо започваше да изпуска пара.

Докато приготви останалите неща — сложи достатъчно чисти кърпи в банята, написа номера на болницата и го остави до телефона, — водата вече кипеше, повдигаше капака и караше частите на тоалетния душ да се блъскат и потракват в стените на тенджерата.

Беше девет и половина. След още десет минути щеше да изключи котлона; после трябваше да мине малко време, за да изстине водата. Дотогава нямаше какво друго да прави, освен да чака.

— Добре ли го обмисли, Ейприл? Никога не прави нещо, преди да си...

Но тя нямаше нужда от повече съвети и инструкции. Сега беше спокойна и уверена от съзнанието за нещо, което знаеше открай време, нещо, на което нито родителите ѝ, нито леля Клеър, нито Франк, нито някой друг трябваше да я учат: че ако искаш да направиш нещо абсолютно честно, нещо истинско, винаги се налага да го направиш сам.

ОСЕМ

В два часа същия следобед Мили Кембъл свърши с домакинската си работа. Тя си почиваше пред телевизора, смазана от праха, паркетина и шума на децата отвън (шест деца бяха твърде много за един човек, дори и за два дни) и след това тя винаги казваше, че е изпитвала „онова мрачно предчувствие“ поне минута, преди да чуе потвърждаващия го звук.

Беше звукът на бедата — пожар, убийство, полиция, дълбокият, шокиращо силен вой, който сирената на автомобила издава, когато шофьорът тъкмо е потеглил и е трябвало да намали за завой, преди да продължи с пълна скорост. Озова се до прозореца светкавично, за да я види, долу през короните на дърветата под моравата: дългата сянка на линейка, свиваща по „Ривълушънъри Роуд“ и улавяща слънцето в бързо ярко отражение, докато излизаше и потегляше по Шосе 12 със сирена, виеща все по-силно и по-силно в постоянен, непоносим писък, който остана да виси във въздуха дълго след като самата линейка бе изчезнала в далечината. Мили задъвка устни тревожно.

— Имам предвид, на тази улица наистина живеят и много други хора — казваше тя после. — Можеше да е всеки, но просто усетих, че беше Ейприл. Понечих да ѝ се обадя, но после се спрях, защото знаех, че ще прозвучи глупаво, и си помислих, че може би спи.

Затова тя остана разтревожена до телефона, докато той изведнъж зазвъня. Обаждаше се госпожа Гивингс и слушалката завибрира болезнено до ухото на Мили.

— Знаеш ли какво се е случило у Уилърови? Защото минавах покрай къщата им и от алеята излезе линейка. Ужасно съм уплашена. Опитвах се да се свържа с тях, но никой не вдига...

— Едва не умрях — обясняваше по-късно Мили. — След като тя затвори, просто седях там, чувствах се зле и после направих онова, което винаги правя, щом се случи нещо ужасно. Обадох се на Шеп.

Потривайки бавно тила си, докато стоеше и гледаше от прозореца на „Алайд Присижън Лаборъторис Инк.“, Шеп Кембъл бе потънал в объркано благоговение. Вече седмица — от онази невероятна нощ в „Лог Кебин“, той не беше от особена полза за „Алайд Присижън“, за Мили или за себе си. Първия ден, като влюбено хлапе, той ѝ се беше обадил от една телефонна кабина и беше попитал: „Ейприл, кога мога да те видя?“, но тя ясно му даде да разбере, с ужасно много думи, че изобщо не можеше да я види и че е трябвало да бъде достатъчно разумен, за да не пита. Споменът за това го беше измъчвал през нощта и на следващия ден — божичко, за какъв ли недодялан наивен клоун го смяташе — и го накара часове наред да репетира шепнешком хладнокръвните, зрели неща, които щеше да ѝ каже, когато отново ѝ се обади. Но щом отново се озова в телефонната кабина, провали всичко. Всички грижливо репетирани реплики се объркаха, гласът му трепереше като на някой глупак и той отново започна да ѝ обяснява, че я обича, и цялата история приключи с любезните ѝ, но твърди думи: „Виж, Шеп, наистина не искам да ти затварям телефона, но се боя, че ще трябва да го направя, ако ти не затвориш пръв“.

Беше я видял само веднъж. Вчера, когато тя доведе децата у тях, той се беше скрил треперещ в спалнята и бе надничал през димитените завеси, за да я гледа как се качва в колата си — уморена бременна жена — и не можа да я види ясно заради препускащото си сърце.

— На телефона, господин Кембъл — извика едно от момичетата и докато отиваше до бюрото си, за да вдигне, той се зачуди, противно на всяка логика, дали пък нямаше да е Ейприл. Не беше.

— Здравей, миличка... какво? Слушай сега, успокой се. Кой е в болницата? Кога? О, Господи!

Но забележителното нещо беше, че за първи път от цяла седмица се почувства компетентен. Седалището му се отпусна леко върху подплатения стол, краката му се подвиха под него в нещо като приклякване, сложи слушалката до ухото си с едната ръка, а в другата вдигна автоматичния си молив — напрегнат, стабилен военен парашутист, готов за действие.

— *Успокой* се малко — каза ѝ. — Вече обади ли се в болницата? Скъпа, *първо* това трябва да направим, преди да звъним на Франк... Добре, добре, знам, че си ужасно притеснена. Аз ще им се обадя и ще

разбера и после ще му звънна. Слушай сега, успокой се, чуваш ли ме? — Моливът му начерта няколко напълно успоредни линии върху листа. — Добре — каза. — И за бога не показвай пред децата, че нещо не е наред... нашите деца и техните деца... Добре... Добре, да. Ще ти се обадя.

После той се обади в болницата и експедитивно се справи с цялата бъркотия на номератора, игнорирайки гласовете, които не можеха да му помогнат, и откривайки точно подходящия тон на целенасочено властно запитване към онези, които можеха.

— ... й се прави спешно какво?... Да, но имам предвид лечение на какво?... О. Искате да кажете, че е направила спонтанен аборт. Да, вижте: можете ли да ми кажете как е тя?... Разбирам. И знаете ли колко време ще продължи?... Доктор кой? — Моливът му заподскача и зашава, докато си записваше името. — Добре. И още нещо: дали някой вече е уведомил съпруга й?... Добре. Благодаря.

Свивайки се още по-ниско над телефона, той позвъни в „Нокс Бизнес Машинс“ в Ню Йорк.

— Господин Франк Уилър, ако обичате... Къде е?... Е, тогава го *извикайте* от съвещанието. Спешно е. — И едва тогава, докато чакаше, стомахът му започна да се свива тревожно.

И после Франк бе на телефона и казваше „О, боже“ с шокиран призрачен глас.

— Не, чакай, слушай, Франк: успокой се, човече. Доколкото знам, тя е добре. Само това пожелаха да ми кажат. Чуй сега. Хващай първия възможен влак за Стамфорд, ще те чакам там и ще стигнем до болницата за пет минути... Добре. Тръгвам оттук веднага. Добре, Франк.

Вън на паркинга, тичайки с все сили към колата си и прихващайки развяващите се краища на сакото си, Шеп усети как бодростта му се завръща от свежия въздух, който свиреше покрай ушите му. Това беше старото бойно чувство, усещането, че правиш точно правилното нещо, бързо и добре, когато всички останали елементи на ситуацията са извън контрол.

На гарата, чакайки влака, той използва времето, за да се обади отново на Мили (тя се беше успокоила) и да позвъни в болницата (нямаше новини); после закрачи нагоре и надолу по перона под следобедното слънце, подрънквайки с монетите в джоба си и

мърморейки си под мустак, „*Хайде, хайде*“. Това нелепо спокойно затишие също напомняше за войната — побързай и почакай. Но изведнъж влакът се появи, разтреса перона, а обезумялата фигура на Франк висеше отстрани. Той скочи и едва не падна по очи, после се втурна към Шеп с подивял поглед и развяваща се вратовръзка.

— Добре, Франк... — И те тичаха рамо до рамо към паркинга, още преди влакът да е спрял. — Колата е тук.

— Тя... те още ли...

— Същото, както когато ти се обадох.

Не разговаряха по време на краткото бавно пътуване в трафика до болницата и Шеп не беше сигурен дали гласът му щеше да го послуша, ако се беше опитал да го използва. Погледът на Франк и начинът, по който се беше свил и трепереше на седалката до него, го изпълниха със страх. Сега знаеше, че скоро всичките му възможности за действие щяха да приключат; след като изкачеше този последен хълм към онази грозна кафява сграда, щеше да навлезе в област на пълна безпомощност.

Докато се стрелкаха през шепнещи врати, обозначени с „Вход за посетители“, когато спряха, пелтечещи, при информацията и после се втурнаха надолу по коридора със забързаната напрегната походка на участници в състезание по бързо ходене, мозъкът на Шеп милостиво изключи, както рано или късно винаги беше правил по време на битка: един неясен закрилящ вътрешен глас каза: не се случва наистина, не вярвай на нищо от това.

— Госпожа коя? Госпожа Уилър? — попита пълничка луничава медицинска сестра в края на коридора, примигвайки над стерилната си маска. — Имате предвид спешния случай? Ами не *знам*. Боя се, че не мога... — Тя погледна неспокойно към една затворена врата, над която светна червена лампа, и Франк се втурна нататък. Тя скочи на пътя му, сякаш за да го спре насила, ако се наложи, но Шеп го хвана за ръката и го задържа.

— Не може ли да влезе? Той й е съпруг.

— Не, определено не може — отвърна тя и очите й се разшириха от чувството за отговорност. Но накрая тя се съгласи, неохотно, да влезе вътре и да говори с доктора. След малко излезе самият доктор — слаб смутен мъж със смачкани хирургически дрехи.

— Кой е господин Уилър? — попита той и после хвана Франк за ръката и го отведе настрана, за да говорят насаме.

Шеп, застанал уважително на разстояние, позволи на вътрешния си глас да го увери, че не е възможно тя да умира. Хората не умираха така, в края на дремещ коридор като този, по средата на следобеда. Е, по дяволите, ако тя умираше, онзи санитар нямаше спокойно да бутне парцала си по линолеума и определено нямаше да си тананика, нито щяха да оставят радиото да свири толкова силно в отделението на няколко врати от нея. Ако Ейприл Уилър умираше, определено нямаше да държат на стената това табло за обяви с напечатаното съобщение за танци („Забавление! Освежаване!“) и тези столове от ковано желязо нямаше да са разположени така с тази маса и спретнатата купчина списания. Какво, по дяволите, се очакваше да правиш? Да седнеш, да кръстосаш крак върху крак и да разглеждаш брой на „Лайф“, докато някой умира? Разбира се, че не. На това място израждаха бебета и се справяха с обикновените, обичайни спонтанни аборти за нула време; на това място човек чакаше и се тревожеше, докато се увереше, че всичко е наред, а после излизаше, пийваше нещо и се прибираще у дома.

За проба седна в един от столовете. Едно от списанията бе „Ю Ес Кемъръ“ и той си поигра с изкушението да го вдигне и да го прегледа за снимки на голи жени; но вместо това отново скочи на крака и направи няколко стъпки в едната посока, няколко стъпки в другата. Бедата беше, че трябваше да отиде до тоалетната. Болката в пикочния му мехур бе рязка и остра и той се зачуди колко ли време щеше да му е необходимо, за да намери тоалетна и да се върне.

Но сега докторът отново влезе вътре и Франк остана сам, триейки слепоочията си с opakото на ръката си.

— Господи, Шеп, не можах да *разбера* и половината от нещата, които ми каза. Обясни ми, че фетусът излязъл още преди да я докарат тук. Трябвало да я оперират, за да извадят... как беше... плацентата, и го направили, само че сега тя още кървяла. Каза, че е загубила много кръв още преди линейката да пристигне там и че сега се опитвали да я спрат, каза също още много неща, които не разбрах — за капиляри, и каза, че била в безсъзнание. Господи.

— Какво ще кажеш да седнем за малко, Франк?

— Това каза и той. За какво, по дяволите, ще искам да седя?

Така че те продължиха да стоят, слушайки тихото тананикане на санитаря и ритмичното удряне на парцала в стената, и стъпките на гумени подметки и шумоленето на преминаваща край тях медицинска сестра. Веднъж погледът на Франк остана фокусиран достатъчно дълго, за да поеме цигарата, която Шеп му предлагаше с малко прекалена дружелюбност и любезност:

— Цигара, човече? Хайде, момче. Ето, имам кибрит... — И после, насърчен от веселостта в собствения си глас, додаде: — Знаеш ли какво, Франк. Ще ида да взема по кафе.

— Не.

— Не, няма нищо. Веднага се връщам. — И той изчезна по коридора, зад ъгъла и по друг коридор, докато намери мъжката тоалетна, където остана треперещ и почти хленчещ, докато бавно облекчаваше натиска на пикочния си мехур. След това отново излезе в коридора и попита за насоки, докато намери кафенето, което бе на стотици метри в другия край на сградата и се наричаше „Хоспиталити Шоп“. Мина бързо през играчките, тарталетите и списанията и поръча две кафета; после, държейки картонените чашки внимателно, за да не опари пръстите си, тръгна обратно към спешното отделение. Но се изгуби. Всички коридори изглеждаха еднакво и той стигна чак до края на един от тях, преди да установи, че върви в погрешна посока. Отне му много време да намери пътя и винаги щеше да помни, че това бе правил — ситнеше по коридорите с две кафета в ръце и с глупава питаща усмивка — това беше правил, когато Ейприл Уилър умря.

Разбра, че се е случило веднага щом взе последния завой към дългия коридор, в чийто край бе вратата с червената лампа, Франк бе изчезнал; тази част на коридора бе празна. Все още беше на около петдесет метра, когато видя как вратата се отвори и няколко сестри излязоха и бързо се разпръснаха във всички посоки; зад тях бавно излязоха трима или четирима лекари, двама от които подкрепяха Франк като любезни, грижовни сервитьори, помагачи на пияница да излезе от кръчмата.

Шеп се огледа отчаяно за място, където да остави кафетата; клекна и сложи и двете чаши на пода до стената, после затича и се озова сред лекарите, възприемайки ги само като маса от бели престилки, подскачащи розови лица и хор от гласове:

— ... ужасен шок, разбира се...

- ... кръвоизливът беше твърде силен, за да...
- ... ето, виж, опитай се да седнеш и...
- ... капиляри...
- ... всъщност тя се държа забележително дълго...
- ... не, виж, седни и...
- ... случват се такива неща, наистина има...

Опитвах се да накарат Франк да седне на един от столовете, който скърцаше и се клатеше от усилията им, но той упорито остана на крака — мълчеше безизразен, дишаше бързо, главата му леко се поклащаше при всяко вдишване, докато гледаше в пространството.

Последователността на събитията след това щеше да остане объркана в паметта на Шеп. Сигурно бяха минали часове, тъй като вече беше нощ, когато се прибраха у дома, и сигурно бяха изминали километри, тъй като той караше през цялото време, но нямаше реална представа накъде пътуваха. По едно време спря в някакъв град, купи половин литър бърбън и го отвори, докато двигателят работеше на празен ход до бордюра. Подаде го на Франк — „Ето, човече“, и го гледа как смуче от гърлото му с устни, отпуснати като на бебе. Някъде другаде — или може би беше на същото място? — отиде до телефонна кабина встрани от пътя и се обади на Мили, а когато тя каза: „О, Господи! Не!“, той й каза да млъкне, за бога, преди децата да са я чули. Наложих се да остана на телефона, докато тя се овладее, държейки под око неподвижната глава на Франк в колата отвън.

— Слушай сега — каза й той. — Не мога да го доведа вкъщи, докато децата не заспят; ти трябва да ги сложиш да си легнат възможно най-бързо и — за бога — опитай се да се държиш естествено. После аз ще го доведа у дома за през нощта. Имам предвид, със сигурност не можем да го оставим да се прибере в *неговата* къща...

През останалото време бяха на пътя, без посока. Помнеше пътуването само като поредица от светофари, електрически жици и дървета, от къщи и търговски центрове и безкрайни полегати хълмове под бледото небе, а Франк или мълчеше, или издаваше тихи стонове, или повтаряше, мърморейки, все същата фраза отново и отново:

— ... а тя беше така дяволски мила тази сутрин. Не е ли това най-проклетото нещо? Тя беше така дяволски *мила* тази сутрин...

Веднъж — и Шеп не можеше да си спомни дали в началото на пътуването или по-късно — той каза:

— Тя сама си го причини, Шеп. Тя се уби.

Умът на Шеп направи своя номер — да се пусне по течението: щеше да помисли върху това по-късно.

— Франк, успокой се — каза той. — Не говори глупости. Случват се такива неща, това е.

— Не и това. Това не се случи. Тя искаше да го направи миналия месец и тогава щеше да е безопасно. Тогава щеше да е безопасно, а аз я разубедих. Разубедих я, а после вчера се скарахме и сега тя... О, Господи. О, Господи. А тя беше така дяволски *мила* тази сутрин.

Шеп гледаше пътя, благодарен, че имаше с какво да занимава будната предна част на ума си. Защото как би могъл да разбере до каква степен това беше истина? И до каква степен беше свързано с него?

* * *

Доста по-късно Мили седеше сама в затъмнената си дневна, дъвчеше кърпичката си и се чувстваше като ужасна страхливка. Беше се справила доста добре до един момент — успя да сложи децата в леглата с един час по-рано, доста преди пристигането на Шеп; направи сандвичи и ги остави в кухнята в случай че по-късно някой огладнееше („Животът продължава“ — винаги казваше майка ѝ, правейки сандвичи в деня на нечия смърт); дори намери време да се обади на госпожа Гивингс, чиято реакция на новината бе да повтаря „О, о, о“ отново и отново; и стори всичко по силите си, за да се приготви за изпитанието да посрещне Франк. Бе готова да седи с него цяла нощ и... ами да му чете от Библията или нещо друго, да го прегърне и да го остави да плаче в прегръдките ѝ, каквото и да било.

Но нищо не я подготви за ужасната празнота в очите му, когато Шеп го качи по стълбите на кухнята.

— О, Франк — каза тя, заплака и се втурна към дневната с кърпичка на устата си и от този момент нататък бе напълно безполезна.

Не правеше нищо, освен да седи тук, да слуша неясните шумове, които двамата предизвикваха в кухнята (скърцащ стол, издрънчаване на бутилката в чашата и гласа на Шеп: „Ето, човече. Изпий го, хайде...“), и се опитваше да събере кураж, за да се върне при тях. По едно време Шеп бе дошъл на пръсти, миришещ на уиски, за да се посъветва с нея.

— О, миличък, съжалявам — беше прошепнала в ризата му. — Знам, че изобщо не помагам, но не мога. Не мога да понеса как изглежда.

— Добре. Няма нищо, мила. Ти се успокой, аз ще се грижа за него. Просто е в състояние на шок, това е. Господи, ама че работа. — Звучеше малко пиян. — Господи, какво ужасно нещо. Знаеш ли какво ми каза в колата? Каза ми, че тя сама си го е причинила. Ти вярваш ли на това?

— Тя какво?

— Направила си е аборт; или се е опитала.

— О — прошепна тя, потрепервайки. — О, колко ужасно. Мислиш ли, че го е направила? Но защо ще го прави?

— Откъде да знам, по дяволите? Трябва ли да знам всичко? Просто ти предавам какво ми каза *той*, за бога. — Той разтри глава с двете си ръце. — По дяволите, съжалявам, мила.

— Няма нищо. По-добре се връщай. Ще дойда да поседя с него след малко, а ти ще можеш да си починеш. Ще се редуваме.

— Добре.

Но оттогава минаха два часа, а тя все още не беше намерила сили да спази обещанието си. Просто седеше тук и се страхуваше да го направи. Вече от доста време откъм кухнята не идваха никакви звуци. Какво *правеха* там? Просто седяха или какво?

Така че накрая колкото смелостта, толкова и любопитството ѝ помогнаха да стане на крака, да мине през стаята и по коридора към осветената врата на кухнята. Поколеба се, пое дълбоко въздух, присви очи, подготвяйки се за ярката светлина на лампите и после влезе.

Шеп бе захлупил глава върху кухненската маса, на сантиметри от недокоснатата чиния със сандвичите; спеше дълбоко и леко похъркваше. Франк не беше там.

Ривълушънъри Хил Истейтс не бе подходящ за преживяването на трагедия. Дори през нощта, сякаш нарочно, в квартала нямаше страшни сенки и мрачни силуети. Това бе несъкрушимо весел, приказен свят от бели и пастелни къщи, чиито ярки прозорци без завеси намигаха любезно през пъстротата на зелените и жълти листа. Горди прожектори се издигаха на някои от моравите, на някои от спретнатите входни врати и до някои от паркираните автомобили с цвят на сладолед.

Мъж, който тичаше по тези улици в отчаяна мъка, изобщо не бе на мястото си. Като се изключеха ударите на обувките му по асфалта и шума на собственото му дишане, бе толкова тихо, че чуваше бръмченето на телевизорите в сънливите стаи зад листата — неясния вик на комедиант, последван от приглушен спастичен смях, аплодисменти и музиката на оркестър. Дори когато сви от тротоара през нечий заден двор и се гмурна в гората по наклона в лудешки опит да стигне напъряко до Ривълушънъри Роуд, дори тогава не успя да избяга: светлините на къщите му намигаха и се препъваха щастливо заедно с него сред клонките, които го удряха по лицето, и веднъж, когато се препъна и падна в камениста клисура, той се изправи с емайлирана детска кофичка за пясък в ръка.

Когато отново се покатери върху асфалта в основата на Ривълушънъри Хил, той позволи на зашеметения си подскачащ ум да се поддаде на жестока самоизмама: всичко това беше кошмар; щеше да вземе този последен завой и да види ярките светлини в собствената си къща, щеше да се втурне вътре и да я завари до дъската за гладене или свита на дивана със списание („Какво *има*, Франк? Целият ти панталон е в кал! Разбира се, че съм добре...“).

Но тогава видя къщата — наистина я видя — дълга и млечнобяла на лунната светлина, с черни прозорци — единствената тъмна къща на улицата.

Тя много беше внимавала с кръвта. С изключение на спретнатата диря капки, водещи до телефона и обратно, останалото бе в банята, а дори и там като цяло бе почистено. Две дебели кърпи, оцветени в аленочервено, лежаха във ваната, близо до сушилка. „Мислех, че така ще ти е най-лесно да се справиш — чуваше я да казва той. — Реших, че просто ще можеш да увиеш кърпите във вестник и да ги хвърлиш в боклука, а после хубаво да изплакнеш ваната. Нали?“ На

най-долния рафт в шкафа за бельо откри тоалетния душ в тенджерата със студена вода; вероятно я беше оставила там, за да я скрие от екипа на линейката. „Просто си мислех, че ще е най-добре да я махна; не исках да ми се налага да отговарям на купища глупави въпроси.“

И гласът ѝ продължи да звънти в главата му, докато действаше. „Ето, това е свършено“ — прозвуча той, когато мушна вързопите с вестниците дълбоко в кофата за боклук пред вратата на кухнята. Когато се върна, коленичи и започна да търка кървавата диря, гласът го придружи. „Пробвай с мокра гъба и малко сух препарат, скъпи — в шкафа под мивката е. Така би трябвало да излязат. Ето, виждаш ли? Чудесно. Не съм нацапала килима, нали? О, хубаво.“

Как бе възможно да е мъртва, когато къщата бе изпълнена с гласа ѝ и с усещането за нея? Дори когато приключи с почистването, когато не остана друго за правене, освен да обикаля, да пали лампите и отново да ги гаси, дори тогава присъствието ѝ бе навсякъде — така реално като уханието на роклите ѝ в гардероба в спалнята. Едва след като прекара дълго време в гардероба, прегръщайки дрехите ѝ, той се върна в дневната и намери бележката, която му беше оставила на бюрото. И едва успя да я прочете и отново да угаси лампите, когато видя понтиака на Кембълви да намалява, за да свие по алеята. Бързо се върна в спалнята и се затвори в гардероба, сред дрехите. Оттам чу как колата спря с ръмжене отвън; после кухненската врата се отвори и се чуха няколко неуверени стъпки.

— Франк? — извика дрезгаво Шеп. — Франк? Тук ли си?

Чу го да минава през стаите, препъвайки се и ругаейки, докато опипваше стените, търсейки ключовете за лампите; накрая го чу да си тръгва и когато шумът на колата заглъхна, излезе от скривалището си, носейки бележката, и седна в мрака до панорамния прозорец.

Но след това прекъсване гласът на Ейприл престана да му говори. Часове наред се опитва да го върне, нашепваше думи, които да му каже, отиваше до гардероба отново и отново и до чекмеджетата на тоалетката ѝ и в кухнята, смятайки, че рафтовете в килера, прибраните чинии и чашите за кафе със сигурност ще върнат призрака ѝ, но той си беше отишъл.

ДЕВЕТ

Според Мили Кембъл, която разказа историята много, много пъти през следващите месеци, всичко се бе наредило по възможно най-добрия начин.

— Искам да кажа — добавяше винаги тя и тук леко потреперваше. — Искам да кажа, като се има предвид, че това е почти най-ужасното нещо, което сме преживявали някога. Нали така, скъпи?

И Шеп се съгласяваше, че наистина беше така. Ролята му по време на тези рецитали бе да седи и да гледа мрачно в килима, от време на време поклащайки глава или извивайки устни, докато тя му дадеше знак да потвърди нещо. Той бе доволен да я остави да говори предимно тя — или по-скоро, бе доволен в началото, през есента и зимата на същата година. С настъпването на пролетта започна да му се иска тя да си намери други теми.

И раздражението му стана направо нетърпимо една петъчна вечер през май, когато Мили отново разказваше цялата история на новите им познати, семейство Брейс — двойката, която наскоро се бе нанесла в къщата на Уилърови. Отчасти бедата бе тъкмо в това: изглеждаше му като предателство и светотатство да разказва историята на хора, които щяха да се приберат и да я обсъждат точно в тази къща; а от друга страна семейство Брейс бяха такава скучна публика — кимаха и поклащаха любезните си глави, съчувствайки на хора, които не познаваха. Но най-вече причината бе, че в гласа на Мили се долавяше прекалена наслада от разказа. На нея ѝ харесва, помисли си той, наблюдавайки я над ръба на чашата си, когато стигна до описанието, колко трудно било на следващия ден. Божичко, наистина ѝ доставя удоволствие.

— ... и двамата с Шеп едва не полудяхме до сутринта — казваше тя. — Нямахме ни най-малка представа къде можеше да е Франк; постоянно звъняхме в болницата, за да разберем дали имат вести от него, а после трябваше да се преструваме пред децата, че всичко е наред. Те обаче разбраха, че има нещо — знаете какви са децата. Усещат го. Докато им сервирах закуската, Дженифър ме погледна и

каза: „Мили? Мама ще дойде ли да ни прибере днес или какво?“. И се усмихна странно, разбирате ли? Сякаш знаеше, че въпросът е глупав, но бе обещала на брат си да го зададе. Едва не умрях. Отвърнах: „Ами, миличка, не знам точно какви са плановете на майка ти“. Не е ли ужасно? Но не знаех какво друго да кажа. После към два часа се обадохме в болницата и те казаха, че Франк току-що си е тръгнал: отишъл там и подписал всички документи или каквото там се прави, когато някой умре; а малко по-късно пристигна с колата тук. В момента, в който влезе, попитах: „Франк, има ли нещо, което можем да направим? Защото — рекох, — ако можем да направим нещо, само кажи“. Той каза, че се бил погрижил за всичко. Каза, че се обадил на брат си в Питсфийлд — той има един доста по-възрастен брат, нали разбирате; всъщност има двама братя, но никога не ги споменаваше; бях забравила, че има роднини — и той каза, че брат му пристигал на следващия ден със съпругата си, за да помогнат за децата и всичко и за погребението. Затова му казах: „Добре, но остани у нас довечера“. Казах: „Не можеш да заведеш децата у вас сам“. Той се съгласи, но каза, че първо искал да ги изведе с колата някъде и да им съобщи новината. Така и направи. Излезе на двора, те го видяха и се затичаха към него, а той каза: „Здравейте!“, вдигна ги, сложи ги в колата и потегли. Наистина мисля, че беше най-тъжното нещо, което съм виждала в живота си. И никога няма да забравя какво каза Дженифър, когато той ги върна вечерта. Вече беше минало времето им за лягане, те бяха някак сънливи и аз помагах на Дженифър да се приготви за лягане, а тя каза: „Мили? Знаеш ли какво?“. Каза: „Мама е в Рая, а ние вечеряхме в ресторант“.

— Господи! — рече Нанси Брейс. — Но какво стана в крайна сметка? — Тя бе с остри черти, с очила, а преди брака си беше работила като закупчик за един от водещите магазини за специалитети в Ню Йорк. Обичаше историите да са ясни и последователни, а в тази определено имаше доста неясноти. — Роднините му останаха ли тук известно време? А после какво?

— О, не — обясни Мили. — Веднага след погребението отведеха децата със себе си в Питсфийлд, Франк също замина за няколко дни, за да им помогне да се приспособят; после се премести в града и започна да ги посещава през уикендите, така е и сега. Предполагам, че е повече или по-малко за постоянно. Много са мили — братът и жена му —

прекрасни хора, наистина, и са много добри с децата; разбира се, те са доста по-възрастни и всичко, *нали разбирате*. И после май не бяхме виждали Франк до март или някъде там, когато пристигна, за да приключи с продажбата на къщата. И, разбира се, вие тогава се запознахте с него. Остана при нас няколко дни и дълго разговаряхме. Тогава ни разказа за бележката, която тя му оставила. Пак тогава ни каза, че ако не била тази бележка, сигурно щял да се самоубие същата нощ.

Уорън Брейс прочисти слюзта от гърлото си и я преглътна. Говорещ бавно, стискащ лулата си мъж с оредяваща коса и с неподходящо меки детски устни, той работеше в града като консултант по мениджмънт — работа, която описваше като подходяща за аналитичния му ум.

— Знаете ли? — рече той. — Подобни неща наистина... — Той направи пауза, загледан в дима, който се извиваше от лулата му. — Наистина те карат да спреш и да се замислиш.

— Да, но иначе как изглеждаше? — попита Нанси Брейс. — Искам да кажа, изглеждаше ли, че... добре се е приспособил?

Мили въздъхна, дръпна полата си надолу и сви стъпала върху възглавничката на стола с едно бързо неловко движение.

— Ами беше доста отслабнал — каза тя, — но като се изключи това, мисля, че изглеждаше добре. Сподели, че ходенето на психоаналитик много му помагало; не каза много по въпроса. И доста говореше за работата си — сега нали има някаква друга работа? Искам да кажа, пак е нещо донякъде свързано с „Нокс“, но в друга структура или нещо такова? Тази част не я разбрах много добре. Как се казваше новата компания, скъпи?

— „Барт Полок Асоушийтс“.

— О, да — каза Уорън Брейс. Те са на Петдесет и девето и Медисън. Много интересна нова фирма всъщност. Нещо като индустриални връзки с обществеността в областта на електрониката. Започнаха с „Нокс“ като клиент, а сега, струва ми се, имат и няколко други. Със сигурност ще напреднат през следващите години.

— Е — продължи Мили, — така или иначе явно гледаше да е зает. И изглеждаше... о, предполагам, че „бодър“ не е правилната дума, но горе-долу това имам предвид. Наистина ми се стори... ами... храбър. Много храбър.

Под претекст, че отива да напълни чашите им, Шеп влезе в кухнята и започна да удря и блъска формата за лед в мивката, за да заглуши гласа ѝ. Защо трябваше да превръща това в такава сапунена опера? Ако не можеше да го разкаже така, както беше в действителност, на хора, които наистина искаха да слушат, защо изобщо да го разказва, по дяволите? Храбър! От всички глупави, безсмислени...

И забравяйки гостите си или по-скоро внезапно решил, че могат сами да си вземат проклетите питиета, по дяволите, той си наля едно чисто уиски и го отнесе в мрака на задния двор, оставяйки вратата да се затвори зад гърба му с леко хлопване.

Храбър! Що за глупости бяха това? Как може човек да е храбър, когато даже не е жив? Защото точно така беше; така изглеждаше той, когато се отби в онзи мартенски следобед: ходещ, говорещ, усмихващ се безжизнен човек.

На пръв поглед, когато слезе от колата, като цяло изглеждаше същия, както винаги, освен че самото му бе леко широко и той беше започнал да го носи със закопчано горно копче, за да обере част от луфта. Но щом чуеше гласа му — „Здравей, Мили; радвам се да те видя, Шеп“ — и усетеше лекия сух допир на ръкостискането му, човек осъзнаваше, че животът го е напуснал.

Беше толкова дяволски кротък! Седеше там, оправяйки ръбовете на панталона си над коленете, измитайки малките пращинки пепел от скута си и държейки напитката си, извил кутре под дъното на чашата — за безопасност. И се смееше по нов начин с мек престорен кикот. Човек не можеше да си го представи да се смее истински или да плаче истински, или наистина да се поти, да яде, да се напие или да се развълнува — или поне да отстоява позицията си. За бога, той приличаше на човек, когото можеш да халосаш и събориш и който просто щеше да лежи долу и да се извинява, че ти се е изпречил на пътя. Така че когато най-накрая разправи онази история с намирането на бележката — „Честно, мисля, че щях да се самоубия, ако не беше тя“ — човек трябваше да мобилизира всичките си сили, за да не каже: О, глупости! Ама че лъжливо копеле си, Уилър, никога не би имал куража.

И дори още по-лошо: той беше скучен. Сигурно поне един час говори за тъпата си работа и още бог знае колко часа за другата си

любима тема: „моят психоаналитик това, моят психоаналитик онова“ — беше се превърнал в един от онези, които искат постоянно да ти разправят за психоаналитика си. „И ми се струва, че наистина стигаме до някои основни неща; неща за връзката ми с баща ми, пред които никога преди не съм се изправял...“ Господи! Ето в какво се беше превърнал Франк; това трябваше да чуе някой, който наистина искаше да знае как са се развили нещата.

Той отпи голяма глътка от уискито си и видя неясните очертания на звездите и луната през мокрия купол на чашата си. После тръгна обратно към къщата, но не успя — наложи се отново да се завърти и да отиде в далечния ъгъл на моравата и да обикаля в малки кръгове. Плачеше.

Миризмата на пролет във въздуха бе причината — на земя и цветя, — защото сега ставаше почти година от времето на „Лоръл Плейърс“, а да си спомни за „Лоръл Плейърс“ означаваше да си спомни за Ейприл Уилър и за начина, по който минаваше през сцената, и за усмивката ѝ, и за гласа ѝ („*Не би ли искал да те обичам?*“), а спомняйки си всичко това, Шеп Кембъл нямаше какво друго да направи, освен да обикаля по тревата и да плаче — голямо нещастно бебе с юмрук в устата и стичащи се по кокалчетата на ръцете топли сълзи.

Беше му толкова лесно и толкова приятно да плаче, че доста време не се опита да спре, докато не си даде сметка, че леко насилваше риданията си и преувеличаваше дълбочината им с ненужни конвулсии. После, засрамен от себе си, той се наклони напред и внимателно остави напитката си на тревата, извади кърпата си и си издуха носа.

Смисълът на плача е да спреш, преди да стане сълзливо-сантиментален. Смисълът на мъката е да сложиш край, докато все още е искрена, докато все още означава нещо. Защото е толкова лесно да развалиш всичко: ако си позволиш да продължиш, започваш да насилваш риданията си или ако започнеш да разказваш за Уилърови с тъжна прочувствена усмивка стигаш дотам да разправяш, че Франк бил храбър и какво, по дяволите, се получава тогава?

Мили продължаваше да говори, продължаваше да разкроява нещата, когато той се върна вътре, за да раздаде напитките. Сега бе достигнала до обобщението, силно наклонена напред с лакти върху леко разтворените ѝ сбръчкани колена.

— Не, но наистина мисля, че това преживяване ни сближи — казваше тя. — Нас с Шеп, имам предвид. Не мислиш ли, скъпи?

И двамата гости се обърнаха да го погледнат, мълчаливо повтаряйки въпроса ѝ. Мислеше ли? Е, мислеше ли?

Единственото, което можеше да каже, разбира се, бе: „Да, така е, наистина“.

И странното, осъзна внезапно той, странното бе, че наистина го мислеше. Като я погледна сега на светлината на лампата — тази дребна сбръчкана глупава жена, разбра, че беше казал истината. Защото, по дяволите, тя бе жива, нали? Ако сега отидеше до стола ѝ и докоснеше тила ѝ, тя щеше да затвори очи и да се усмихне, нали? Точно така, щеше, по дяволите. А когато гостите им си отидеха у дома — а с божията помощ скоро те щяха да си тръгнат — когато гостите им си отидеха у дома, тя щеше да влезе вътре и да се суети непохватно из кухнята, да мие съдовете и да бърбори („О, толкова ги харесвам, а ти?“). После щеше да си легне, а на сутринта щеше да стане, да слезе изгърбена долу в скъсаната си нощница, миришеща на сън, портокалов сок, сироп за кашлица и застоял дезодорант и да продължи да живее.

За госпожа Гивингс смъртта на Ейприл също бе последвана от период на шок, болка и бавно възстановяване.

Първоначално мислеше за нея само със смазващо чувство за вина и затова изобщо не бе в състояние да я обсъжда, дори с Хауърд. Знаеше, че Хауърд, а и всеки друг, щеше да твърди, че е било случайност, че никой не носи отговорност, но последното нещо, което тя искаше, бе да я утешават. Споменът за линейката, даваща на заден по алеята на Уилърови точно в момента, когато тя идваше с добре отрепетитраните си извинения („Ейприл, за вчера; и двамата се държахте чудесно, но никога повече няма да поискам от вас да го преживеете отново; с Хауърд сега стигнахме до извода, че проблемите на Джон са далеч отвъд нашите...“) и после за гласа на дребната госпожа Кембъл по телефона същия следобед, съобщавайки ѝ новината, я изпълваше със самообвинения, така дълбоки и искрени, че бяха почти приятни. Не се чувстваше добре физически в продължение на цяла седмица.

Ето до какво доведоха добрите намерения. Опитвайки се да обича детето си, беше допринесла за смъртта на друга майка.

— Знам, вероятно ще кажете, че няма връзка — обясняваше тя на психиатъра на Джон, — но честно казано, докторе, не ви питам за мнението ви. Просто казвам, че вече не може да става и дума да го срещаме с външни хора. Изобщо не може да става и дума.

— М-м — рече докторът. — Да. Ами, разбира се, за подобни неща решението е изцяло ваше и на господин... а-а, на господин Гивингс.

— Знам, че той е болен — продължи тя и тук се наложи да преглътне сълзите, заплашващи да потекат, — знам, че е болен и че трябва да бъде съжаляван, но е и много разрушителен, докторе. Невъзможно разрушителен.

— М-м. Да...

След това ограничиха седмичните си посещения до вътрешната чакалня в отделението на Джон. Той изглежда нямаше нищо против. От време на време питаше за Уилърови, но те, разбира се, не му казаха нищо. Към Коледа си създадоха навика между посещенията им да минават две или три седмици; след това ги намалиха на веднъж месечно.

Важни са дребните неща. През един мразовит януарски ден в търговския център очите ѝ попаднаха и се задържаха върху малък кафяв нечистокръвен шпаньол във витрината на магазин за домашни животни. Чувствайки се абсурдно — никога през живота си не беше правила нещо толкова глупаво и импулсивно — тя влезе, купи го веднага и го занесе вкъщи.

И какво удоволствие беше той! О, създаваше също и куп главоболия — хигиенните навици, поразииите в къщата, паразитите и така нататък; нужна е доста работа, за да възпиташ домашния си любимец — но си струваше.

— Претърколи се! — казваше тя, седнала с кръстосани крака на килима с чехлите чорапи. — *Претърколи се, момче!* — После мачкаше малките му космати ребра и коремчето му с пръсти, докато той се извиваше по гръб, четирите му лапички се размахваха във въздуха, а черните му устни бяха дръпнати назад от зъбите в екстаз.

— О, ти си толкова добро малко кученце! О, ти си толкова добро малко мокроносо сладкишче, нали? Нали? Да, *така* е! О, да, *така* е!

— Именно кученцето повече от всичко и от всички направи зимата поносима.

Работата започна да набира скорост с настъпването на пролетта, което винаги я изпълваше с усещането, че животът започва отново; но трябваше да изтърпи едно изпитание: да продаде къщата на Уилърови. Ужасът ѝ от неизбежната среща с Франк в офиса на адвоката при приключването на сделката бе толкова голям, че предишната нощ почти не спа. Но се оказа, че далеч не беше толкова неловко, колкото се опасяваше. Франк се държа любезно и достойно — „Радвам се да ви видя, госпожо Гивингс“. Разговаряха само по делови въпроси и той си тръгна веднага щом подписаха документите. След това тя сякаш затвори вратата зад цялото преживяване.

През следващите два месеца бе изтощително, умопомрачително заета: повече сладки стари къщички се обявяваха за продан, строяха се повече по-представителни и нови, повече и повече подходящи хора се преселваха от града — хора, които искаха и заслужаваха нещо наистина хубаво и които не си правеха труда да се пазарят. Скоро се оказа, че това беше най-успешната пролет в бизнеса ѝ с недвижими имоти и тя изпитваше занаятчийска гордост. Дните бяха дълги и често доста трудни, но това само правеше късите вечери още по-превъзходно спокойни.

Между игрите с кученцето и бърбенето с Хауърд си намираше куп прости конструктивни дребни задачи из къщата.

— Не е ли уютно? — попита тя една майска вечер, коленичила върху разстланите вестници, лакирайки стол. Хауърд, отегчен от „Уърлд-Телеграм“, седеше с хванати длани и гледаше през прозореца; кученцето се беше свило и спеше върху малкото си килимче наблизко, преситено от щастие. — Чудесно е просто да си позволиш да разпуснеш след тежък ден — каза тя. — Искаш ли още кафе, скъпи? Или още сладкиш?

— Не, благодаря. Може по-късно да изпия чаша мляко.

Внимателно обръщайки стола върху опръсканите вестници и настанявайки се на пода, за да достигне под него, тя продължи да говори, докато четката ѝ се движеше напред и назад.

— ... Просто не мога да ти опиша колко съм доволна от онази къща на Ривълушънъри Роуд, Хауърд. Помниш ли колко ужасно изглеждаше цяла зима? Студена и мрачна и... ами... призрачна.

Тръпки да те побият. А сега колкото пъти мина оттам, ми става толкова хубаво да я видя наперена и нагиздена, отново чиста, със светлини в прозорците. О, и семейство Брейс са такива възхитителни млади хора. Тя е много сладка и забавна, а той е доста резервиран. Сигурно се занимава с нещо много важно в града. Каза ми: „Госпожо Гивингс, безкрайно съм ви благодарен. Точно такъв дом винаги сме искали“. Не е ли много мило от негова страна? И знаеш ли какво, мислех си. Обичам тази малка къща от години и това са първите наистина подходящи хора, които намирам за нея. Наистина мили, приятни хора, искам да кажа.

Съпругът ѝ се размърда и размести ортопедичните си обувки.

— Е — рече, — с изключение на Уилърови, искаш да кажеш.

— Да, но аз имам предвид *наистина* приятни хора — каза тя. — Хора като нас. О, бях много привързана към Уилърови, но те винаги са били малко... малко ексцентрични за моя вкус. Малко невротични. Може да не съм го изтъквала, но често беше доста мъчително да се контактува с тях, в много отношения. Всъщност, основната причина толкова трудно да *продам* малката къщичка бе, че така ужасно я бяха запуснали. Изкривени каси на прозорците, мокро мазе, следи от постели по стените, мръсни петна около дръжките на вратите и по уредите — наистина небрежни, разрушителни неща. И онази ужасна каменна пътека, стигаща до средата на моравата отпред и свършваща в кална локва — можеш ли да си представиш някой да обезобрази такъв имот? На господин Брейс ще му струва малко състояние да я почисти и възстанови. Не, но не е само това. Нещата са много по-дълбоки.

Тя направи пауза, за да изцеди излишния лак, притискайки четката в ръба на кутията, намръщи се и раздвижи устни в опит да намери думи за онова, което искаше да каже.

— Просто те бяха доста странна млада двойка. Безотговорни. Предпазливият начин, по който те гледаха, по който разговаряха с теб; неприятно. О, и още нещо. Знаеш ли на какво се натъкнах в мазето? Напълно изсъхнало и загинало? Натъкнах се на огромен кашон с тлъстигата, която цял ден събирах за тях миналата пролет. Помня, че много внимателно подбирах най-хубавите филизи и много грижливо ги поставих в най-подходящата почва — *това* имам предвид, разбираш ли? Не мислиш ли, че когато някой си е направил труда да ти подари

прекрасно растение, живо нещо, не мислиш ли, че последното нещо, което човек би направил, е да...

Но отгук нататък Хауърд Гивингс чуваше само желаното оглушително море на мълчанието. Той беше изключил слуховия си апарат.

Издание:

Автор: Ричард Йейтс

Заглавие: Пътят на промените

Преводач: Станислава Миланова

Година на превод: 2009

Език, от който е преведено: английски

Издание: първо

Издател: ИК „Кибеа“

Град на издателя: София

Година на издаване: 2009

Тип: роман (не е указано)

Националност: английска

Печатница: ПК „Димитър Благоев“

Излязла от печат: 05.12.2009 г.

Редактор: Анета Мечева

Коректор: Милена Христозова

ISBN: 978- 954-474-512 –7

Адрес в Библиоман: <https://biblioman.chitanka.info/books/11622>

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.